

ร้อยกรองของแรคำ ประโยคคำ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

ปริญญาโท
ของ
เบญจวรรณ สุขวัฒน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

ตุลาคม 2545

ลิขสิทธิ์เป็นของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

8๑๕ ๑๑ ๑๑
๑๑๑๑๑
๑.๑

ร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

บทคัดย่อ
ของ
เบญจวรรณ สุขวัฒน์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย
ตุลาคม 2545

๑๑๑๑๑

เบญจวรรณ สุขวัฒน์. (2545) ร้อยกรองของแรคำ ประโยคคำ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์.

ปริญญาโท กศ.ม.(ภาษาไทย).กรุงเทพฯ :บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

คณะกรรมการควบคุม รองศาสตราจารย์ ดร.อัมพร สุขเกษม , อาจารย์บรรพต ศิริชัย.

ปริญญาโท ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ร้อยกรองของ แรคำ ประโยคคำ ในด้านรูปแบบ ท่วงทำนองการแต่ง ความคิดและกลวิธีในการนำเสนอ โดยเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาวิเคราะห์ สรุปว่า งานร้อยกรองของแรคำ ประโยคคำ มีการใช้รูปแบบฉันทลักษณ์โบราณ มาปรับประยุกต์เพื่อสื่อสารร่วมสมัย ฉันทลักษณ์ที่นำมาใช้ในร้อยกรอง มีส่วนสัมพันธ์ กับเนื้อเรื่องของร้อยกรอง ในด้านท่วงทำนองการแต่ง ได้แก่ การใช้คำ การใช้โวหาร สัญลักษณ์ แรคำเลือกสรรถ้อยคำ ที่มีลีลาอ่อนหวานไพเราะ ถ้อยคำที่นำมาใช้ เหมาะกับเนื้อหาของร้อยกรอง ด้านความคิดของแรคำ มีแนวความคิดที่สำคัญ ๆ ปรากฏอยู่หลายประการ อาทิ ด้านสังคม การศึกษา ธรรมชาติ มนุษย์ ศาสนา โดยให้ความสำคัญต่อปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข ด้านกลวิธีในการนำเสนอ แรคำใช้การนำเสนอแบบตรงไปตรงมา การนำเสนอโดยใช้สัญลักษณ์ หรือความเปรียบ การนำเสนอแบบซ้ำคำหรือซ้ำความ การนำเสนอด้วยวิธีการแสดงอาการเคลื่อนไหวทางกาย หรือทางอารมณ์ การนำเสนอช่วยให้การดำเนินเรื่องในการถ่ายทอดร้อยกรอง มีความน่าสนใจ

จากร้อยกรองของแรคำ ซึ่งให้เห็นว่า แรคำให้ความสำคัญต่อมนุษย์และสังคม ปรัชญาที่จะปลูกจิตสำนึกที่งดงามให้เกิดขึ้น เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข

RAEKHAM PRADOUJKHOM ' S POEM : AN ANALYTICAL STUDY

AN ABSTRACT

BY

BENJAWAN SOOKKAWAT

**Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Thai
at Srinakharinwirot University
October 2002**

Benjawan Sookkawat.(2002) *An Raekham Pradoujkhom's Pome: An Analytical study.*
Master thesis, M.Ed.(Thai). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot
University. Advisor Committee: Assoc.Prof.Dr. Ampron Sookkasem,
Leet. Banpot Sirichai.

This thesis aims to study and analyses Reakhams poetical works; emphasis on form,style,presentation and his point of view.Using the descriptive analyses technique.

Results of poetical works mentioned resulted in this in the poetical of Reakham. Besides this, the use rural song.Variety form apply for communicate. The rural song were used poetical. This all relates with the body of poetical. His tone of writing for example is very particular in selecting appropriate words, figure of speech,and symbols. His wording forms a beautiful language both fluid and smooth. The wording is understood as its directly appropriate with the meaning of the poetical consequently can find new words form this poetical. There are a lot of interesting ideas that appear in his poetical such as those about education society, religion, humanity and nature .He identifies problems and suggests how to solve them. The device with which he presents his poetical is by narrative and setting the actor to narrat his works.

Form his poetical Reakham shows his emphasis on humanity and society. He would like to improve the social concious and thereby allow Society to develop positivly. Reakham, like many others, uses his literary gift to try and make his dream a reality.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ร้อยกรองของแรคำประโดยคำ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

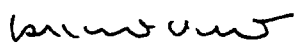
ของ

นางสาวเบญจวรรณ สุขวัฒน์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

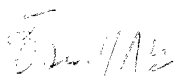

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์นภาพร หะวานนท์)

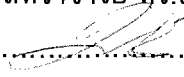
วันที่ ๕ เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

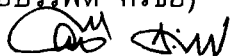
ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.อัมพร สุขเกษม)

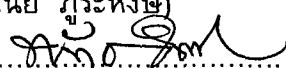
กรรมการ

(อาจารย์บรรพต ศิริชัย)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์วินัย ภูระหงษ์)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์พัชญา จิตต์เมตตา)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาโทฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ดร.อัมพร สุขเกษม ประธานกรรมการและอาจารย์บรรพต ศิริชัย กรรมการควบคุมปริญญาโท ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและเสนอแนวคิดอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ตลอดจนช่วยแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องต่างๆด้วยความเอาใจใส่แก่ผู้วิจัยอย่างยิ่งตลอดมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์วินัย ภูระหงษ์ และอาจารย์พัทธยา จิตต์เมตตา กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะที่ดีมีผลให้ปริญญาโทฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณมารดา บิดา ผู้วางรากฐานชีวิตทั้งดงามให้กับผู้วิจัย และให้ความสนับสนุนทางการศึกษาจนผู้วิจัยได้ประสบความสำเร็จในวันนี้

กราบขอบพระคุณคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่าน ที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาแขนงต่างๆ อันเป็นส่วนเสริมสร้างภูมิปัญญาให้ผู้วิจัยนำมาใช้ประโยชน์ต่อการวิจัยได้เป็นอย่างดี

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาณี อัดตโสภณ และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ทุกท่าน ที่กรุณาให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ พร้อมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอบคุณสำหรับน้ำใจและความช่วยเหลือของกัลยาณมิตรที่เรียนปริญญาโทด้วยกัน

ขอขอบคุณคุณหน้า และน้องศิวาพร ผู้เปี่ยมด้วยน้ำใจที่ให้ความช่วยเหลือในทุกๆ ด้านจนปริญญาโทฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากปริญญาโทฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของบิดา มารดาผู้จุดประกายความรักด้านการศึกษา ทำให้ผู้วิจัยมีความมานะ พยายามอดทนจนประสบความสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้

เบญจวรรณ สุขวัฒน์

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ภูมิหลัง.....	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	3
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	3
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	3
	วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	3
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	4
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์บทร้อยกรอง.....	4
	งานวิจัยที่เกี่ยวกับร้อยกรอง.....	8
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทร้อยกรองของแรคำ ประโยคคำ... ..	9
2	การวิเคราะห์รูปแบบและกลวิธีการประพันธ์	13
	รูปแบบร้อยกรอง.....	13
	กลอน.....	13
	กาพย์.....	16
	โคลง.....	23
	ร่าย.....	23
	รูปแบบเพลงพื้นบ้าน.....	25
	เพลงพินทุฐาน.....	25
	เพลงร้องเล่นของเด็ก.....	26
	รูปแบบกวีนิพนธ์อิสระ.....	26
	รูปแบบฉันทลักษณ์ผสม.....	27
	การใช้ภาษา	30
	การเล่นคำ.....	30
	การเล่นอักษร.....	33
	การซ้ำคำ.....	34
	การหลกาคำ.....	42
	การลำดับความ.....	45
	การสรุปความ.....	47
	ความสมมูล.....	49
	กลวิธีการประพันธ์.....	51
	การนำเครื่องหมายวรรคตอนมาใช้.....	51
	การใช้โวหาร.....	56
	โวหารอุปมา.....	56

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
โหวารอุปลักษณะ.....	59
โหวารปฏิวาทะ.....	62
โหวารปฏิทรศน์.....	62
โหวารขัดแย้ง.....	64
โหวารบุคคลวัต.....	67
โหวารอดิพนธ์.....	69
โหวารปฏิพจน.....	70
โหวารปฏิรูปพจน.....	71
โหวารสหพจน.....	75
การใช้สัญลักษณ์.....	79
3 การนำเสนอความคิด.....	92
ความคิดเกี่ยวกับสังคม.....	92
ความคิดเกี่ยวกับสังคมเมือง.....	93
ความคิดเกี่ยวกับสังคมชนบท.....	96
ปัญหาภัยแล้ง.....	99
ปัญหาความยากจน.....	102
ปัญหาอันเนื่องมาจากการพัฒนา.....	108
ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษา.....	115
ปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไข.....	117
ความคิดเกี่ยวกับการศึกษา.....	120
ความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ.....	123
ความคิดเกี่ยวกับมนุษย์.....	130
ด้านพลังใจ.....	133
ด้านความเห็นแก่ตัว.....	137
ด้านความแตกต่าง.....	139
ความคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา.....	144
ด้านวัฏจักรของมนุษย์.....	144
ด้านการควบคุมจิตใจ.....	146
ด้านความเชื่อในบาปบุญ.....	149
ด้านความหลง.....	151
หลักจริยธรรม.....	157

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
4	กลวิธีการนำเสนอ.....	161
	การนำเสนอแบบตรงไปตรงมา.....	161
	การนำเสนอโดยใช้ความสัญลักษณ์และความเปรียบ.....	164
5.	สรุปผลการศึกษาค้นคว้า อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	173
	สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	173
	อภิปรายผล.....	175
	บรรณานุกรม.....	176
	ประวัติย่อผู้วิจัย.....	179

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ร้อยกรองเป็นศิลปะในการนำภาษามาเรียบเรียงให้เกิดความไพเราะสามารถถ่ายทอดอารมณ์และความคิดของผู้แต่งสู่ผู้อ่านได้โดยอาศัยคำ เสียงของคำ และจังหวะรวมทั้งรูปแบบในการประพันธ์ การจะเกิดร้อยกรองขึ้นมาขึ้นนั้น สังคมมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดร้อยกรองขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้แต่งที่มีต่อสิ่งต่างๆที่ปรากฏในสังคมทำให้กวีสะท้อนสภาพแวดล้อมรอบตัวโดยถ่ายทอดเนื้อหาที่ออกมาเป็นภาษาที่มีการเรียบเรียง อย่างไพเราะและแฝงความคิดที่ต้องการสื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้

สังคมในแต่ละยุค มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ทั้งด้านความคิดของคนในสังคมและการดำเนินชีวิตที่มีความเปลี่ยนแปลงไป ร้อยกรองในแต่ละยุคสมัยจึงฉายภาพของสังคมและความคิดของผู้คนที่ต่างกัน ปัจจุบันมีกวีหลายท่านที่เสนอผลงานสะท้อนสภาพสังคมด้านต่างๆ ทำให้ผู้อ่านได้รับสารจากการกรองผ่านความคิด ความรู้สึกของกวี บทร้อยกรองได้นำเสนอปัญหาสังคมในด้านต่างๆ ทั้งยังได้ชี้ให้เห็นแนวทางการแก้ปัญหา การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบตัวและสภาพปัญหา ทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นสภาพสังคมบางแง่มุมที่บางครั้งอาจถูกเลยมองข้ามไป

แรคำ ประโดยคำ เป็นกวีร่วมสมัยอีกผู้หนึ่งที่สร้างผลงานออกมาสู่สังคมโดยการเผยแพร่สังคมบางด้านที่ขาดผู้สนใจ กวีผู้นี้ได้สร้างงานร้อยกรองหลายเรื่องออกมาอย่างสม่ำเสมอ และเรื่องที่ทำให้ แรคำ ประโดยคำ มีชื่อเสียงโด่งดังมากขึ้น คือ กวีนิพนธ์เรื่อง “ในเวลา” ซึ่งได้รับรางวัลซีไรท์ นอกจากนี้ผลงานเล่มอื่นๆของแรคำ ประโดยคำ ที่ผู้อ่านรู้จักกันดี เช่น เรื่อง “แรคำ” ซึ่งเป็นหนังสือที่ใช้ชื่อเดียวกับผู้แต่ง ได้รับรางวัลกวีนิพนธ์ดีเด่นประจำปี 2528 และเข้ารับสุดท้ายรางวัลซีไรท์ประจำปี 2529 เรื่อง “ลานชเล” ได้รับรางวัลชมเชยประเภทกวีนิพนธ์ปี 2534 เรื่อง “ดิน น้ำ ลม ไฟ” เข้ารอบสุดท้ายรางวัลซีไรท์ปี 2535 เรื่อง “น้ำพุรุ่ง” เข้ารอบสุดท้ายรางวัลซีไรท์ปี 2538 และได้รับรางวัลชมเชย ประเภทกวีนิพนธ์ ประจำปี 2539 แรคำ ประโดยคำ เป็นกวีที่แฝงแนวคิดในการมองโลก และการเฝ้ามองชีวิต โดยเน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญเพื่อสร้างความเข้าใจตัวตนของมนุษย์ได้อย่างชัดเจน ผลงานที่ แรคำ ประโดยคำ นำเสนอจะใช้มุมมองในการมองโลกที่หลากหลาย การมองโลกของแรคำ ประโดยคำ ในผลงานแต่ละเล่ม จะมีลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไป

บุญสะบัด (2529:41) กล่าวถึงบทร้อยกรอง ชื่อ ราวร้างอย่างแล้งไร้ จากกวีนิพนธ์เรื่อง “แรคำ” ว่า งานแต่ละชิ้นของแรคำ ประโดยคำ มีความโดดเด่นในรูปแบบลักษณะที่ผิดแผกกันไป พร้อมกันนั้นยังสามารถสร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นในอารมณ์ และความคิดของผู้อ่าน การวิพากษ์วิจารณ์สังคมอย่างตรงไปตรงมา ทำให้มองเห็นความวิปริตของสังคมเมืองได้ชัดเจน สำหรับบทกวีราวร้างอย่างแล้งไร้ แรคำ ประโดยคำ ได้สะท้อนภาพความเป็นชาของมนุษย์ ความไร้น้ำใจในสังคมเมืองได้อย่างแจ่มชัดและไม่เกินความจริง ความเด่นในงานร้อยกรอง คือ ความกระชับทางด้านกรคำเนียงเรื่องและความคิด ความเด่นอีกประการ คือ การสรรคำมาใช้และการสร้างภาพโดยใช้บุคลวัต ซึ่งสร้างสิ่งไม่มีชีวิตให้เสมือนมีชีวิต แรคำ ประโดยคำ ใช้การมองธรรมชาติ มองชีวิต มองสังคม แล้วนำมาผ่านกระบวนการความคิด เพื่อพรรณรู ออกมาเป็นงานอ่านด้วยภาษาที่งดงาม มีการเสนอพรรณณะ ตัดพ้อ และสร้างความเจ็บร้า

ศวีวรรณ (2535:45)กล่าวถึง งานร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ ในชื่อหนังสือ “ดิน น้ำ ลม ไฟ” ว่า แรคำได้เน้นจุดสนใจในกลุ่มบทกวีนี้ โดยการสร้างตัวเดินเรื่องเพื่อให้เกิดภาพอันมีชีวิตจิตใจและเป็น

จริงเป็นจังมากขึ้น แร่คำ กำหนดตัวละครเอกในหมู่บ้านชนบทขึ้นมาให้มีประสบการณ์ร่วมกัน มีความรู้สึกนึกคิดตอบโต้กับเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งร้ายและดี การตัดสินใจไปตามครรลองความคิดเห็นของผู้คนในชนบทตัวละครทั้งหมดเป็นตัวแทนของชีวิต แสดงความมุ่งหมายอันครอบคลุมเจตนารมณ์ของกวีที่ชี้แนะว่า ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นภาคส่วนที่ค้ำกันให้เกิดเป็นชีวิตมนุษย์ หากภาคส่วนทั้งสี่ธาตุนี้มีความสมดุลกันก็จะเกิดความปกติสุขในการดำเนินชีวิต ด้วยเหตุนี้ กวีจึงแทรกปรากฏการณ์ต่าง ๆ อันแสดงเนื้อหาของศาสนาและความศรัทธา ความสงบและสัจธรรม เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่คลุกเคล้าปะปนอยู่ท่ามกลางชีวิตมนุษย์นี้ เสมือนธาตุไฟ อันมีน้ำคอยระงับอยู่ และธาตุลมอันมีดินคอยกั้นอยู่ให้ความเสมอภาค ด้านบวกและด้านลบ อันเป็นสัจธรรมของชีวิต นอกจากผลงานที่สะท้อนภาพของศาสนา สัจธรรมและความแล้งน้ำใจของมนุษย์แล้ว เนื้อหาของบทร้อยกรองยังชี้ให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต เช่น การต่อสู้กับความอยุติธรรมของสังคม การต่อสู้ของมนุษย์กับธรรมชาติ การต่อสู้กับความเห็นแก่ตัวของผู้ที่มิอำนาจเหนือกว่า ผลงานร้อยกรองของแร่คำ ประโยคคำ จึงมี รากฐานมาจากประสบการณ์ชีวิต ที่ได้พบและสังสมมาจนสามารถนำมารวมกันเป็นความคิดที่สะท้อนผ่านงานวรรณกรรม

พิชามณูช (2541:41) กล่าวว่า หากใครสักคนหนึ่งจะลุ่มลึกกับ “สัจจะของโลกและชีวิต” จนสามารถเรียงร้อยถ้อยคำเป็นผลงานที่ทรงคุณค่าได้ ย่อมต้องปรากฏร่องรอย “ในเวลา” ทั้งมืด สว่าง ร้อน หนาว และในที่สุดมีบทสรุปให้กับ “เวลา” และ “ชีวิต” ของตน แร่คำ ประโยคคำ (2541:107) กล่าวว่า หน้าที่ของกวีนอกเหนือจากสะท้อนภาพสังคมโดยทั่วไปแล้ว ก็น่าจะสะท้อนถึงจิตสำนึกที่ติงามบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับคนอ่านด้วย

ในด้านการสรรค่านั้น แร่คำ ประโยคคำ มีความสามารถที่โดดเด่นในเรื่องการเลือกสรรคำมาสร้างงานร้อยกรองได้อย่างไพเราะ สิทธา พินิจภูวดล และ ประทีป วาทิกทินกร (2516:82) กล่าวว่า คำที่ใช้ในบทร้อยกรองต่างๆ ไปมิใช่คำพื้นๆ ธรรมดาสามัญ แต่เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้งสะท้อนอารมณ์ ส่งด้วยรูปและเสียง คำที่นำมาใช้ได้ผ่านการเลือกสรรมาอย่างดี ต้องสอดคล้องกับเนื้อเรื่องและลักษณะร้อยกรองแต่ละชนิด

ไพลิน รุ่งรัตน์ (2539:65) กล่าวถึงงานของแร่คำ ประโยคคำ ว่า การเล่นคำเชิงกลบทของแร่คำ ทำให้เกิดความพราวพรายในทันทีที่บทกวีกระทบสายตา และเกิดความรู้สึกทางเสียงที่สัมพันธ์กันเมื่อได้อ่าน

มาลา คำจันทร์ (2541:172) กล่าวถึงการใช้คำของแร่คำ ประโยคคำ ว่า เสน่ห์ในงานของแร่คำคือความยอดเยี่ยมในการเล่นคำ แร่คำจะเล่นคำสอดคล้องกับฉันทลักษณ์ที่ใช้ได้อย่างเหมาะสม จะเห็นลักษณะความไพเราะของเสียง การเล่นกับความหมายของคำที่บางครั้งมีการหลีกเลี่ยง นอกจากลักษณะเด่นในเรื่องการเลือกใช้คำที่เหมาะสมแล้ว แร่คำ ประโยคคำ ยังสร้างคำขึ้นใช้ใหม่ซึ่งการสร้างคำนี้จะให้ความหมายที่เฉพาะเจาะจงลงไปในบทกวี ทำให้งานร้อยกรองของแร่คำ ประโยคคำ มีคำพิเศษที่เหมาะสมกับเนื้อหาและเป็นคำที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง บทกวีของแร่คำ ประโยคคำ มีรูปแบบฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย และสามารถเลือกใช้คำเข้ากับเนื้อหาได้เป็นอย่างดี องค์ประกอบในแต่ละส่วนสอดประสานกัน จึงทำให้ร้อยกรองของแร่คำ ประโยคคำมีลีลาในการนำเสนอที่หลากหลาย ไม่ซ้ำอยู่กับฉันทลักษณ์รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

แร่คำ ประโยคคำเป็นกวีที่สร้างผลงานทางด้านร้อยกรองมีมุมมองที่น่าสนใจและถ่ายทอดเรื่องราวผ่านบทกวี โดยแฝงแนวคิดที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนในการตีความ การใช้คำที่กวีเลือกมาใช้ในบทร้อยกรองมีความไพเราะและให้ความหมายที่ลึกซึ้ง ดังมีผู้วิจารณ์ไว้มากมายตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษา ร้อยกรองของแร่คำ ประโยคคำทางด้านการใช้ถ้อยคำ กลวิธีในการนำเสนอ และความคิดที่ปรากฏ

ในผลงาน เพื่อจะได้ประจักษ์ในความสามารถอันโดดเด่นในการสร้างบทร้อยกรองอันทรงคุณค่าตามที่ผู้
วิจารณ์ไว้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษารูปแบบ กลวิธีในการประพันธ์ ความคิดและการนำเสนอความคิด ที่ปรากฏในวรรณกรรม
ร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อให้ทราบถึงลักษณะเด่นในบทร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ ทางด้านรูปแบบ กลวิธีในการ
ประพันธ์ อันทำให้ได้เห็นท่วงทำนองการแต่งของแรคำ ประโดยคำ ทั้งยังทำให้ทราบความคิดและวิธีการนำ
เสนอความคิดความงามด้านคุณค่าวรรณศิลป์ของแรคำ ประโดยคำ ได้ชัดเจนขึ้นด้วย

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้า จะศึกษางานร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ ที่ได้รับการพิมพ์รวมเล่ม จำนวน
5เล่ม คือ

ลำดับที่	ปีที่พิมพ์ครั้งแรก	ชื่อเรื่อง
1	2528	แรคำ จำนวน 46 บท
2	2533	ลานชล จำนวน 47 บท
3	2535	ดิน น้ำ ลม ไฟ จำนวน 38 บท
4	2538	น้ำพุร้อน จำนวน 26 บท
5	2541	ในเวลา จำนวน 33 บท

รวมบทร้อยกรองที่นำมาศึกษาจำนวน 190 บท

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับร้อยกรองเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์
2. ศึกษาผลงานของแรคำ ประโดยคำด้านร้อยกรองโดยละเอียด
3. ศึกษาบริบททางสังคม และสภาพแวดล้อมทางสังคม ตั้งแต่ปี 2528 จนถึงปัจจุบัน
4. วิเคราะห์ร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้
 - 4.1 รูปแบบและกลวิธีในการประพันธ์ การสรรคำ การใช้สัมผัส
 - 4.2 ความคิดและการนำเสนอความคิด
5. นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า แบ่งเป็น

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์หรือกรอง
2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับหรือกรอง
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหรือกรองของแร่คำ ประโยคคำ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์หรือกรอง

หรือกรอง เป็นการนำภาษามาเรียบเรียงให้ไพเราะมีความหมายที่ลึกซึ้งและแฝงความคิดของกวีไว้ใน คำประพันธ์ หรือกรองประกอบด้วยเสียง สัมผัส ความหมาย และอาจมีข้อบังคับเรื่องจำนวนคำ การแบ่งวรรคตอน เสียงสัมผัสตามที่มีการตั้งกฎเกณฑ์ไว้ การจะศึกษาหรือกรองจึงต้องศึกษาเรื่องเกี่ยวกับความงาม ซึ่ง วันนาวี ยูเติน (2532:20) กล่าวถึงการเลือกใช้คำในการเขียนว่าเสียงของคำทำให้เกิดภาพ สร้างความรู้สึกและอารมณ์ ถือเป็นกรสร้างให้ถ้อยคำมีชีวิต การใช้คำให้เกิดความงาม เช่น

1. การซ้ำคำ สามารถแบ่งได้ คือ
 - 1.1 การใช้คำซ้ำในลักษณะคำยืม คือ ใช้คำนั้นซ้ำลงไปอีกครั้ง เพื่อให้คำนั้นมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นหรือลดลง
 - 1.2 การใช้คำซ้ำแบบเล่นคำ คือ นำคำมาใช้ในความหมายต่างกัน เพื่อสร้างความรู้สึกอันเกิดจากเสียงของคำ
 - 1.3 การซ้ำคำเพื่อเลียนเสียงธรรมชาติการเลียนเสียงธรรมชาติสร้างความรู้สึกเหมือนได้รับ ประสบการณ์ตรง จึงถ่ายทอดความจริงออกมาในรูปถ้อยคำเหมือนรับฟังด้วยหู
2. การเล่นอักษร คือการเรียบเรียงถ้อยคำที่มีเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวกันเพื่อให้หรือกรองเกิดความไพเราะ คำในบทประพันธ์ โดยเฉพาะสัมผัสอักษรมักจะอยู่ภายในวรรคเดียวกัน
3. การวางจังหวะเสียงของคำ ซึ่งมีอยู่ 4 ลักษณะคือ
 - 3.1 ลีลาจังหวะ หมายถึง การวางเสียงของคำทำให้เกิดการขัดแย้งระหว่าง เสียงสูงกับเสียงต่ำ เสียงสั้นกับเสียงยาว เสียงหนักกับเสียงเบา หรือเสียงแหลมกับเสียงทุ้ม การวางเสียงของคำทำให้ตื่นต้นเร้าใจหรือมีความอ่อนหวาน
 - 3.2 การใช้เสียงของคำมีลักษณะประเภทเดียวกัน คือเล่นคำและเล่นอักษร ซึ่งสามารถแบ่งได้ คือ
 - 3.2.1 การเล่นอักษรเดียวกันอยู่ใกล้กัน
 - 3.2.2 การเล่นคำที่มีลักษณะเป็นคำคู่
 - 3.2.3 เล่นคำต้นเหมือนกันหรือเป็นอักษรตัวเดียวกัน
 - 3.2.4 การเล่นคำหลังเป็นอักษรเดียวกัน
 - 3.3 สัมผัสสระ หมายถึง คำที่คล้องจองกันในด้านสระ คือคำที่ใช้สระและมาตราสะกดเดียวกันอยู่ใกล้ชิดติดกัน หรือคั่นกันในวรรคหรือต่างวรรค

3.4 สัมผัสพยัญชนะ หมายถึง คำที่คล้องจองกันในด้านพยัญชนะคือใช้พยัญชนะตัวเดียวกันหรือเสียงเดียวกัน อยู่ในวรรคเดียวกันหรือต่างวรรคกัน

การใช้โวหารภาพพจน์

โวหารภาพพจน์เป็นศิลปะของการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง มักมุ่งเน้นความรู้สึกด้านอารมณ์เป็นสำคัญกว่า ข้อเท็จจริง การนำโวหารภาพพจน์มาใช้ เขียนหรือพูดอย่างหนึ่งแต่ความหมายเป็นอีกอย่างหนึ่งก่อให้เกิดความหมายแฝงทั้งนี้เพราะผู้แต่งมีจุดประสงค์ให้ผู้อ่านสามารถตีความหมายได้หลายความหมาย อาจเพื่อขยายความให้ชัดเจนหรือต้องการซ่อนสารที่บางครั้งไม่อาจกล่าวออกมาได้โดยตรง การใช้โวหารภาพพจน์ถ่ายทอดอารมณ์จะให้ภาพที่ชัดเจนกว่าการใช้ภาษาธรรมดา โวหารภาพพจน์จัดประเภทได้ดังนี้ คือ

1. อุปมา (Simile) เป็นโวหารเปรียบเทียบของสองสิ่งโดยการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง คำที่ใช้โวหารประเภทนี้ใช้ในการเปรียบเทียบ คือคำว่า “เหมือน” “คล้าย” “ดุจ” “ดูราว” “ประหนึ่ง” “เพียง” “ดั่ง” “ราวกับ” “เฉก” เช่น

ดาเหมือนตามฤคมาศ พิศควพระลอราช

ประดุจแก้วเกาทันท์ กังนา

2. อุปลักษณ์ (Metaphor) คือการนำเอาสิ่งที่ต่างกันสองสิ่งหรือมากกว่า แต่มีคุณสมบัติบางประการร่วมกันมาเปรียบเทียบกัน โดยเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งโดยตรง ใช้คำ “เป็น” “เท่า” “คือ” ดังตัวอย่าง

เขาเป็นสิงห์ทะเลทราย สิงห์คือภาพของความเก่ง เป็นสื่อที่นำไปสู่สารที่ต้องการ
กล่าวถึงความเก่ง

3. สมพจน์ (Synecdoche) เป็นการกล่าวถึงส่วนใดส่วนหนึ่งของส่วนทั้งหมดเพียงบางส่วน แต่ให้มีความหมายคลุมทุกส่วน หรือกล่าวถึงส่วนย่อยให้หมายถึงส่วนเต็ม เช่น

เป็นหูเป็นตา หมายถึงช่วยดูแลทั้งคน

4. นามนัย (Metonymy) คือ การใช้คำหรือวลีซึ่งบ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที
ลักษณะ หรือคุณสมบัติคล้ายกันมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด เช่น

4.1 การเอ่ยชื่อคน แต่หมายถึงผลงานของเขา ฉันรู้จักเจ้าฟ้ากุ้งมากกว่าอังคาร กัลยาณพงศ์
ทั้งๆที่ฉันเป็นคนร่วมสมัยกับอังคาร หมายถึงรู้จักกวีนิพนธ์ของเจ้าฟ้ากุ้งมากกว่ากวีนิพนธ์
ของอังคาร

4.2 การเอ่ยชื่อสถานที่ แต่หมายถึงคนที่อยู่ที่นั่น เช่น ไม่มีปฏิกริยาจากทับแก้ว หมายถึง ไม่
มีปฏิกริยาจากนักศึกษาหรืออาจารย์ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ณ พระราชวังสนามจันทร์
นครปฐม

4.3 เอ่ยชื่อผลิตภัณฑ์หรือวัตถุ แต่หมายถึงผลผลิตประเภทเดียวกันหรือหมายถึงสิ่งอื่น เช่น
เขาทรายชนะศึกชิงเข็มขัดแชมเปียนโลก หมายถึงเขาทรายชนะในการชกมวยชิงตำแหน่ง
แชมเปียนโลก

4.4 ใช้คำที่ในภาษาธรรมดามีความหมายอย่างหนึ่ง ให้มีความหมายอีกอย่างหนึ่งในลักษณะ

สัญลักษณ์ เช่น ยิงปืนฆ่าพเจ้ากับวาสิฏฐีผู้ประสมทรมณ์ใหม่ ๆ อันเกิดต่อความรัก
ของเรายิ่งทวีความอยากพบกันมากขึ้นทุกที ในที่นี้ ชุมทรัพย์ หมายถึงความสุข

4.5 พุดหรือเขียนอย่างหนึ่งแต่ให้ความหมายเป็นอย่างอื่น เช่น “เขาถูกรุมกินโต๊ะจนลุกไม่ขึ้น”
คำว่า “กินโต๊ะ” แปลว่า ทำร้ายหรือโจมตี (วิภา กงกะนันท์. 2533 :42)

5. ปฏิภาวะ (Oxymoron) คือ การนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือค้ำกันมารวมกัน เพื่อให้
เกิดคำซึ่งมีความหมายใหม่ หรือมีความหมายที่ให้ความรู้สึกขัดแย้ง เช่น การนำคำว่า น้อย รวมกับคำว่า มาก
เป็นน้อยมาก แปลว่า น้อยเหลือเกิน

6. ปฏิทรรศน์ (Paradox) คือการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายขัดกัน โดยการกล่าวถึงสิ่งหรือ
เหตุการณ์ที่มีลักษณะหรือภาวะที่ขัดแย้งหรือตรงข้ามกัน ให้ประกอบประสานกันอย่างกลมกลืน เพื่อแสดง
ลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งให้เด่นและชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น มาจะกล่าวบทไป ถึงระเด่นลันไดอนาถา
ระเด่นเป็นฐานะของบุคคลชั้นสูง แต่อยู่ในสถานทีอนาถา อันเป็นลักษณะขัดแย้งกัน

7. อติพจน์ (Hyperbole) คือการพูดเกินความจริง โดยกล่าวถึงสิ่งหรือสภาพหรือเหตุการณ์ที่ไม่
อาจเกิดขึ้นได้ในความจริง เพื่อให้กระทบอารมณ์ เน้นความรู้สึกให้หนักเห็นโดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริง เช่น
กริ้วโกรธคือไฟไหม้ฟ้า

8. การใช้คำตรงกันข้าม (Antithesis) เป็นวิธีการใช้ถ้อยคำที่มีความกลับกัน หรือมีความหมายตรง
กันข้าม นำมาไว้รวมกันเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ เช่น เต็มมีทุกข์ เต็มมีสุข โศกศัลย์

9. บุคลาธิษฐาน หรือ บุคลวัต (Personification) คือการใช้ภาษาในลักษณะที่สมมุติสิ่งไม่มีชีวิตให้
ดูเหมือนว่าสรรพสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่มนุษย์มีอาการหรือความคิดแบบมนุษย์ โดยให้สรรพสิ่งเหล่านั้นแสดง
ออกปฏิกิริยาต่างๆ ราวกับคน เช่น

ดาวแย้มสรวลทวนเสนาะเสียงเยาะหยัน	พระพายผันพรายผ่อนช่างอ่อนไหว
ความเรื่องโรจน์โชติชีวิตคิดอันใด	เกิดแล้วโยจะมีดับให้กลับกลาย

10. ปฏิพจน์ (Rhetorical question) เป็นศิลปะของการใช้คำถาม คือเป็นคำถามที่มีได้ห้วงคำตอบ
เพราะรู้คำตอบชัดเจนอยู่แล้ว ผู้ถามมีเจตนาจะเรียกร้องความสนใจมากกว่าต้องการคำตอบ และต้องการเน้น
ให้ข้อความมีน้ำหนักดึงดูดความสนใจหรือให้ข้อคิด เช่น

ถึงไม่เลี้ยงบุษบาเห็นว่าชั่ว แต่เขารู้ยู่ที่ว่านั้นเป็นพี่
อันองค์ท้าวดาหาชิบตี นั้นมิใช่อาถรรพ์ว่าไร

11. สัทพจน์ (Onomatopoeia) เป็นภาพพจน์เปรียบเทียบ ด้วยวิธีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ
หรือบ่งให้เห็นสี แสง เช่น แกรบกรึบเมื่อเหยียบใบไม้กรอบ

12. อาวัตพากย์ (Synesthesia) คือ การใช้คำแทนผลของสัมผัสที่ผิดไปจากธรรมดา เช่น รสเป็นผล
สัมผัสด้วยลิ้น กลิ่นเป็นผลของสัมผัสจากจมูก การใช้โวหารแบบนี้จะใช้ข้อความ เช่น กลิ่นของความรัก เสียง
เขี้ยว นิสัยเปรี้ยว

13. อุทาหรณ์ (Analogy) โวหารเปรียบเทียบโดยนำเรื่องราว เหตุการณ์หรือบางสิ่งบางอย่างมา
กล่าวเพื่อให้เห็น หรือเข้าใจความรู้สึกที่แท้จริงยิ่งขึ้น เช่น

พระยาครุฑได้สดับที่ขับอ้าง	จึงกระจำง้างข้อไม้กังขา
สลัดจิตคิดเสียดายสายสุตา	ตั้งศาสตราฟาดให้บรรลัยลาญ
สะทีกสะท้อนใจอยู่ในอก	แสนวิตกตัดรักสม์ครสมาน
ตั้งจอมสุรารักษ์มีม้วน	เมื่อกรุงพานลอบชมสุจิตรา
เสียดเขเพราะทะนองอาจ	เสียดสวาทเพราะห่างเสน่หา
เสียดมนตรีเพราะกลอสรา	สุจิตราจึงพรากไปจากกัน

14. ปฏิรูปพจน์ (Allusion) เป็นการใช้ข้อความที่ดัดแปลงมาจากข้อความอันเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว เช่น วาเทของนักปราชญ์ กวี สุภาษิต ฯลฯ เช่น ฝนจะตก แดดจะออก พระจะเสก หยิงจะคลอตุล นักศึกษาจะหลับในห้องเรียน ปรากฏการณ์ห้าอย่างนี้ท่านว่าห้ามไม่ได้

โวหาร

โวหาร มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ต้องการจะให้โวหารนั้นๆ เป็นสื่อในการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด หรือความรู้สึกของผู้แต่งไปยังผู้อ่าน หรือเป็นเครื่องช่วยขยายเนื้อความให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน (2523 : 89) กล่าวถึง โวหารในภาษากวี หมายถึงการใช้ถ้อยคำอย่างมีชั้นเชิง เป็นการแสดงข้อความออกมาในทำนองต่างๆ กันโดยพยายามเลือกสรรถ้อยคำเพื่อประพันธ์ความหมายให้ แจ่มแจ้ง โวหารในภาษากวีจำแนกออกได้ 5 ประเภท คือ

1.บรรยายโวหาร คือ โวหารเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ การแต่งเรื่องบรรยายโวหาร ควรใช้ภาษาง่ายๆ อ่านแล้วเข้าใจแจ่มแจ้งเหมือนกับผู้อ่านอยู่ร่วมในเหตุการณ์จริง

2.พรรณนาโวหาร คือ โวหารที่กล่าวถึงถึงความงามของศิลปะธรรมชาติ รวมทั้งการระบายความรู้สึกด้วยภาษาอันไพเราะ พรรณนาโวหารต่างกับบรรยายโวหารตรงที่พรรณนาโวหารใส่อารมณ์และความรู้สึกของผู้ประพันธ์ลงไป

3.เทศนาโวหาร คือ โวหารที่กล่าวชี้แจงสั่งสอนอันประกอบด้วยเหตุผล เพื่อชักจูงให้ผู้อ่านเห็นตามโวหาร

4.สาธกโวหาร คือ โวหารที่ยกเรื่องราวหรือตัวอย่างประกอบ เพื่อให้ข้อความในเรื่องเด่นชัดขึ้น โดยมักนำมากล่าวไว้ในตอนท้ายที่เป็นเทศนาโวหาร

5.อุปมาโวหาร คือ โวหารที่กล่าวเปรียบเทียบ สิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง ใช้คู่กันกับอุปไมย

ด้านแนวคิด

สายทิพย์ นุกุลกิจ (2534:79) กล่าวถึงแนวคิดที่เริ่มแปลกไปจากร้อยกรองไทยในอดีต เพราะผู้แต่งรับอิทธิพลแนวความคิดจากวรรณกรรมตะวันตกซึ่งนำมาใช้ในร้อยกรองไทยปัจจุบันมีหลายแนว เช่น

1. แนวคิดแบบจินตนิยม (Romanticism) คือแนวคิดที่มุ่งให้ความสำคัญแก่เรื่องอารมณ์ เนื้อหาของบทร้อยกรองตามแนวจินตนิยม จึงมักพัวพันอยู่กับเรื่องความรัก โลก โกรธ หลง

2. แนวคิดแบบอุดมคตินิยม(Idealism) คือแนวคิดที่มุ่งสะท้อนภาพเรื่องราวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามความคิดของผู้แต่งที่ควรจะเป็น แนวคิดแบบอุดมคตินิยมมักมีลักษณะที่ขาดความสมจริง แนวคิดเชิงอุดมคติมักสะท้อนภาพหรือเรื่องราวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มีลักษณะดีกว่า งดงามกว่าเรื่องราวของสิ่งนั้น ๆ

3. แนวคิดแบบสัจนิยม(Realism) คือแนวคิดที่มุ่งสะท้อนความเป็นจริงในชีวิตมนุษย์และสังคมออกมาทั้งในด้านดีและด้านร้าย

4. แนวคิดแบบธรรมชาตินิยม(Naturalism) คือแนวคิดที่กล่าวถึงชีวิตมนุษย์ทางด้านที่เลวร้ายว่ามีสาเหตุมาจากพันธุกรรมหรือภาวะสิ่งแวดล้อม

5. แนวคิดแบบสังคมนิยม(Socialism) คือแนวคิดที่มุ่งสะท้อนปัญหาทางสังคมของส่วนรวมมากกว่าเรื่องราวส่วนบุคคล เพื่อสิทธิและเพื่อความเสมอภาค

6. แนวคิดแบบอัตถิภาวะนิยม(Existentialism) คือแนวคิดที่ยกย่องคนที่กล้าตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง แต่พร้อมกันนี้คนๆ นั้นจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการเลือกตัดสินใจของตนแต่ละครั้ง ไม่ว่าจะการตัดสินใจนั้นๆ จะถูกหรือผิด

7. แนวคิดแบบสัญลักษณ์นิยม (Symbolism) คือแนวคิดที่มุ่งสะท้อนความจริงในชีวิตตามแนวคิดแบบสังคมนิยม แต่แทนที่จะแสดงความจริงดังกล่าวนี้ออกมาตรงๆ นักเขียนแนวสัญลักษณ์นิยมกลับใช้สิ่งใดสิ่งหนึ่งมาแทนสิ่งที่เขาต้องการจะกล่าวถึง

การนำเสนอความคิด

ด้านการนำเสนอความคิด เป็นการพิจารณาว่าผู้แต่งมีวิธีการนำเสนอในรูปแบบใด วิธีที่นำมาเสนอนั้นน่าสนใจ ชวนให้ติดตามหรือก่อให้เกิดความประทับใจอย่างไร มีผู้กล่าวถึงกลวิธีในการนำเสนอหลายท่านคือ สายทิพย์ นุกุณกิจ (2534:108)ได้กล่าวถึงกลวิธีนำเสนอ ดังนี้

1. เสนออย่างตรงไปตรงมา ทำให้ผู้อ่านจับความได้ง่าย
2. เสนอให้ผู้อ่านตีความจากสัญลักษณ์ หรือความเปรียบ
3. เสนอด้วยวิธีการซ้ำคำ หรือซ้ำความ
4. เสนอด้วยวิธีการใช้ภาพพจน์เหนือจริง เพื่อสร้างความแปลกใหม่และดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน
5. เสนอด้วยวิธีการแสดงให้เห็นอาการเคลื่อนไหวทางกาย และทางอารมณ์คือความรู้สึกที่เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาของตัวละคร เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นย่อมมีอารมณ์แปรปรวนแปรเปลี่ยนไปตามความนึกคิด และสภาวะแวดล้อม

สุนีย์ มกราพันธ์ (2525:162)กล่าวถึงกลวิธีการนำเสนอ ดังนี้

1. แสดงความหมายตรงไปตรงมา สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ
 - 1.1 เกี่ยวกับอารมณ์ส่วนตัว เช่น ความรัก ธรรมชาติ คน ฯลฯ
 - 1.2 เกี่ยวกับปัญหาจากภายนอก เช่นการถูกบีบคั้นจิตใจ การสร้างความหดหู่ ฯลฯ
2. การใช้สัญลักษณ์
3. เนื้อหาเร้าให้คิด

4. เน้นความคิดแบบสัญนิยม คือยึดความสมจริง อาจเป็นการสื่อปัญหาหรือความเป็นไปของสิ่งแวดล้อมหรือความเป็นไปของโลก ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับร้อยกรอง

ประเมิน เชียงเถียร (2522:บทคัดย่อ) ศึกษาร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์พบว่าการสร้างสรรค์วรรณกรรมของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์มีพื้นฐานมาจากสิ่งต่าง ๆ คือประสบการณ์และการศึกษาธรรมะทำให้ร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์มีความไพเราะและงดงาม

ทางด้านรูปแบบฉันทลักษณ์เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์แต่งคำประพันธ์ดำเนินตามรูปแบบฉันทลักษณ์ของกวีโบราณอย่างเคร่งครัด

ในด้านท่วงทำนองการแต่ง เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์เลือกใช้คำได้อย่างไพเราะ มีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ การพรรณนาประกอบด้วยโวหารอุปมาอุปไมย และการใช้สัญลักษณ์

ปรมาภรณ์ ลิมป์เลิศเสถียร (2539:บทคัดย่อ) ศึกษาลีลาการใช้ภาษาในร้อยกรองของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พบว่า กวีมีแนวคิดที่สำคัญ ปรากฏอยู่หลายด้าน กวีมักเลือกสรรถ้อยคำที่มีลีลาอ่อนหวาน นุ่มนวล และสื่อความคิด นอกจากนี้เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ยังนำขนบการแต่งวรรณคดีและเพลงพื้นบ้านมาประยุกต์ในงานเขียนของตนเพื่อสื่อสารร่วมสมัย การใช้ภาษาที่อ่อนหวานชี้ให้เห็นว่าเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์มีทัศนคติต่อโลกและชีวิตอย่างเอื้ออาทรและปรารถนาที่จะสร้างสรรค์คุณค่า ความดีงามให้เกิดขึ้น การใช้ภาษาที่งดงามสามารถสื่อให้ ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจ ซาบซึ้ง คล้อยตามทัศนคติได้

สุขกมล รัตนสุภา (2536:บทคัดย่อ) ศึกษาบทร้อยกรองของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ พบว่า ร้อยกรองของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ นำรูปแบบการประพันธ์ที่มีมาแต่โบราณมาใช้ในการแต่งร้อยกรอง โดยใช้ทั้งรูปแบบของโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย และเพลงพื้นบ้านอย่างเคร่งครัดต่อแบบแผนฉันทลักษณ์ อีกทั้ง ศิวกานท์ ปทุมสูติยังได้สร้างสรรค์ร้อยกรองรูปแบบใหม่โดยประยุกต์จากรูปแบบฉันทลักษณ์เดิม ทางด้านกลวิธีการประพันธ์ศิวกานท์ ปทุมสูติ เลือกใช้คำและโวหารที่เหมาะสมกับเนื้อหา ที่เด่นทั้งด้านเสียงและความหมาย

กลวิธีการนำเสนอ ส่วนมากเป็นการนำเสนอแนวคิดแบบเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ รองลงมาเป็นการนำเสนอแบบตรงไปตรงมาและการนำเสนอแนวคิดแบบการสร้างสถานการณ์โดยแสดงแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคม ธรรมชาติ การศึกษา การแสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ และได้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เพื่อความสุขสงบของสังคม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำ

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบทร้อยกรองของแรคำ เท่าที่ปรากฏมีทั้งการแสดงทัศนะ การวิพากษ์วิจารณ์ และการวิเคราะห์บทร้อยกรองบางบท ของผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน ดังที่ผู้วิจัยนำมาเสนอเพื่อใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

กุสุมา รักษมณี (2541:260) กล่าวถึง “ในเวลา” ว่า แร่คำ ประโยคคำตั้งชื่อหนังสือของตนเองด้วยวลี ง่าย ๆ ซึ่งน่าจะเข้าใจความหมายได้ทันที แต่ในความง่ายนั้นกลับเป็นปริศนา... ในเวลาที่มีแนวคิดหลักว่าด้วยการ มองโลกและการเพ่งพินิจชีวิตเพื่อให้เข้าใจตัวตนของมนุษย์ได้ชัดเจนมากขึ้น จุดเน้นของเรื่องอยู่ที่มนุษย์ใน สถานะปัจเจก ในกวีนิพนธ์เรื่อง “ในเวลา” ความคิดเรื่องพลังใจค่อนข้างโดดเด่น... เพราะความสำคัญของใจที่เป็นแรงผลักดันให้คิดให้ทำสิ่งต่าง ๆ การรู้จักใจและกำกับใจตนเองได้จึงทำให้รู้จักตัวเองและรู้เท่าทันชีวิต

นันทพร ไวศยะสุวรรณ (2541:2) กล่าวถึง ผลงานของแร่คำ ประโยคคำ ว่า เจตนาของผู้เขียนนอกเหนือจากแนวคิดหลักๆ เรื่องชีวิตกับเวลา แร่คำ ประโยคคำ ยังต้องการเสนอประเด็นใหญ่ ๆ 3 ประเด็น ที่ซ่อนอยู่ในเรื่องความจริง คือการใช้ฉันทลักษณ์ให้หลากหลาย เพื่อให้เข้ากับตัวเนื้อหาแต่ละตอนแต่ละช่วง การใช้รูปแบบในการนำเสนอแต่ละชิ้น และการซ่อนนัยบางอย่างเพื่อให้ผู้อ่านตีความ สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่แร่คำ ต้องการนำเสนอ

บุญสะบัด (นามแฝง) (2529:41) กล่าวถึง “ร่ำร้องอย่างแล้งไร” ว่า แร่คำได้สะท้อนภาพความเป็นชา ของมนุษย์ ที่ไร้หัวใจในสังคมเมืองได้อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน และไม่เกินจริง ด้วยท่วงทีลีลาที่ลงตัวระรื่น ไม่ตะกุกตะกัก มีสัมผัสนอกกลองได้ทุกวรรคสัมผัสใน แม้บางวรรคจะไม่มีแต่ก็ดูจะไม่เป็นปัญหาในบทกวี “ร่ำร้องอย่างแล้งไร” มีความกระชับและการใช้ภาษาที่เพริศพิริ่งพราวพราย นอกจากความกระชับและภาษา แล้วยังมีจุดประจักษ์อีกประการหนึ่ง คือบุคลาธิษฐาน ซึ่งการที่แร่คำได้นำบุคลาธิษฐานมาใช้กับ “ร่ำร้อง อย่างแล้งไร” อย่างถูกกาลเทศะ การนำพืชผักในตระกร้าที่เคลื่อนกระจาย มาสร้างบุคลาธิษฐาน เป็นความคิดที่ สร้างสรรค์เมื่อนำมาประกอบกับลีลาจังหวะและน้ำเสียงที่อ่อนเนิบทำให้เป็นการสร้างความรู้สึกกินใจแก่ผู้อ่าน ได้อย่างมาก

ไพลิน รุ่งรัตน์ (2538:591) กล่าวถึง งานของแร่คำ ประโยคคำในผลงานชุดแร่คำว่า การนำเสนอใน เล่มนี้ได้แบ่งเป็นกลุ่ม 3 กลุ่ม คือกลุ่มเตือนตน เตือนมนุษย์ กลุ่มค้นสัจจะจากธรรมชาติ และกลุ่มสะท้อนภาพ ราวของสังคม ในกลุ่มเตือนตน เตือนมนุษย์ แร่คำจะชี้ให้เห็นตัวตนของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ที่มีทั้งความท้อ ถอยและความทุกข์ แร่คำได้เตือนสติโดยการแนะว่าอย่าให้ความยากลำบากมาบีบคั้นจนครอบงำ แต่ต้อง ผ่าฟันฝ่าให้ได้ กลุ่มต่อไปคือกลุ่มค้นสัจจะจากธรรมชาติ แร่คำให้ความรู้สึกละเอียดอ่อนเป็นพิเศษต่อธรรมชาติและสภาพแวดล้อม การแสวงหาสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติเพื่อต้องการพบสัจจะ ในเรื่องต่างๆ การพิจารณาธรรมชาตินี้มิใช่การมองเฉพาะธรรมชาติเพียงด้านเดียวแต่ แร่คำต้องการจะสื่อมาถึงมนุษย์ ทั้งนี้เป็นเพราะในบาง ด้านมนุษย์และธรรมชาติมีพฤติกรรมการปฏิบัติตนเหมือนกัน กลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มการสะท้อนภาพราวของ สังคม เป็นการนำสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไปสะท้อนให้ผู้อื่นได้รับรู้ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ

สารที่แร่คำประโยคคำ สื่อมาในผลงานนั้น เด่นทั้งความคิดสร้างสรรค์และมีลักษณะหลากหลาย ผลงานของแร่คำจะต้องใช้การตีความ ในแง่ผ่านถ้อยคำและกลวิธีทางวรรณศิลป์จึงจะสามารถรับสารได้สมบูรณ์ นอกจากด้านความคิดแล้ว งานของแร่คำอาจพิจารณาทางด้านวรรณศิลป์ได้ 2 ประเด็นคือ การสรรคำมาใช้ กับ การเรียบเรียงถ้อยคำเป็นสำนวนโวหาร แร่คำจะเลือกใช้ถ้อยคำ ที่เข้าใจความหมายได้ทันทีซึ่งส่วนใหญ่ จะเป็นคำไทยแท้ คำที่สรรมาจะมีความหมายสมบูรณ์แทบทุกคำ การสรรคำจะขึ้นอยู่กับความสอดคล้องทาง เสียงและการรับจังหวะกับคำอื่นในวรรคเดียวกันหรือใกล้เคียง ลักษณะอีกประการคือการใช้ความเปรียบ โดยใช้สัญลักษณ์เพื่อซ่อนการกล่าวอย่างโจ่งแจ้ง

ไพลิน รุ่งรัตน์ (2539:64-65) กล่าวว่า แร่คำนำการเล่นเสียงและเล่นคำแบบงานกลบทนำเข้ามาใช้ใน จังหวะท่วงทำนองกลอน แร่คำได้กล่าวถึงกลอนของตนเองว่า ลีลาคงไปติดมาจากกาพย์กลอน ของ

เจ้าพระยาพระคลัง คือเป็นงานกวีที่ไม่ต้องมีสัมผัสในก็เป็นกวี... มีข้อน่าสังเกตว่า การเล่นคำเชิงกลบทของแร่คำ ประโยคคำทำให้เกิดความแพรวพราวในทันทีที่ได้อ่านลักษณะเช่นนี้ทำให้รูปคำรูปเสียงถูกทำให้เด่นกว่าเนื้อสารที่ แท้จริง

รุ่งฤดี ดวงดาว (2542:22) กล่าวถึงคุณค่าเรื่องในเวลาที่เราได้รับรางวัลว่า แร่คำเป็นนักกวีผู้หนึ่งที่รู้จักสะสมคลังคำไว้มากทำให้สามารถเลือกสรรถ้อยคำมาใช้ในบทกวีได้หลากหลาย ... ทำให้กวีรู้จักวิธีการเรียบเรียงถ้อยคำให้ไพเราะและเหมาะสม... จุดเด่นในการเลือกสรรคำของแร่คำที่เห็นได้ชัดเจนคือการใช้คำสร้างภาพ โดยวิธีใช้ส่วนขยายทำให้ผู้อ่านเกิดภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ... จุดเด่นอีกอย่างคือกวีนิยมใช้วิธีการบรรยายภาพตามลำดับขั้นตอนวิธีการดังกล่าวทำให้ผู้อ่านสนใจติดตามอ่านบทกวีโดยตลอด เพื่อจะได้ทราบว่ากวีต้องการบรรยายภาพเรื่องราวใด

วลัยชัทธน์ (นามแฝง) (2541:54) กล่าวถึงแร่คำ ประโยคคำ ว่า “แร่คำ ประโยคคำ ถือเป็นกวีหนุ่มที่โดดเด่นขึ้นมาท่ามกลางความผันแปรทางจิตสำนึกของสังคมยุคแสวงหา หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม คือราวปี 2526-2528 ชื่อเสียงของเขาคือที่รู้จักและถูกยอมรับในแวดวงกวีขึ้นมาอย่างฉับพลันด้วยความแปลกในลีลาของน้ำเสียง และถ้อยคำที่ฉีกท้วงทำนองไปจากคนอื่น ๆ รวมถึงการนำเสนอวิธีคิดที่สอดใส่เข้าไปในงานกวีนิพนธ์สะท้อนให้เห็นถึงรูปธรรมชัดเจนในความเป็นตัวตนที่มีเอกลักษณ์” ... งานนิพนธ์ของแร่คำ ประโยคคำล้วนสะท้อนจิตสำนึกแห่งความเป็นมนุษย์ให้รู้สึกถึงสถานะแห่งการดำรงอยู่เขาพยายามที่จะแจกแจงบอกกล่าวในความสงบของชีวิต มีอาจปฏิเสธกระแสความเป็นไป ทั้งในสิ่งดีและสิ่งชั่ว มนุษย์คือผู้มีหัวใจเป็นของตนเองสำหรับการเลือกสรร

ศวีวรรณ (นามแฝง) (2535:44) กล่าวถึง บทร้อยกรองชื่อ “ดิน น้ำ ลม ไฟ” ว่า แร่คำ ประโยคคำแบ่งผลงานกวีนิพนธ์ชุดนี้ออกเป็นสามภาค ในลักษณะร้อยสัมผัสกันไปตั้งแต่ต้นจนจบ ผลงานภาคแรกคือ รากเหง้า ภาคที่สอง คือ ลำเนาชีวิต ภาคที่สามคือ อนิจการณณ์ แร่คำใช้สื่อความบันดาลใจจากธรรมชาติเป็นตัวกำหนด โดยนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญา โดยชี้ให้เห็นว่าธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นภาคส่วนที่ค้ำกันให้บังเกิดเป็นชีวิตมนุษย์ หากภาคส่วนทั้งสี่มีความสมดุลกัน ก็จะเกิดความปกติสุขในการดำเนินชีวิต ภาษาที่นำมาใช้ทำให้เห็นภาพพจน์สวยงามด้วยการกลั่นกรองคำให้มีความประณีตและงดงามทั้งเสียงและจังหวะสัมผัสของฉันทลักษณ์ รวมทั้งการเล่นคำที่มีความหลากหลาย ทั้งรูปและเสียงที่มีการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

กวีนิพนธ์ ชุด “ดิน น้ำ ลม ไฟ” นี้นับได้ว่ามีคุณค่าอันเป็นมาตรฐานทางวรรณกรรมร่วมสมัย ที่กวีเพิ่งเล็งถึงสัจธรรมของชีวิตโดยผ่านสื่อต่าง ๆ และเป็นตัวอย่างที่ดีของการใช้ภาษาที่ดีทั้งสุนทรีย์รส และความเหมาะสมกับการใช้ฉันทลักษณ์ประเภทต่าง ๆ

สายพินธ์ ปฐมาบรรณ (2541: 56) กล่าวถึงในเวลาว่า “ในเวลาเต็มไปด้วยความหลากหลายของฉันทลักษณ์ มีทั้งกลอนหัวเดียว กลอนตลาด กลอนกลบท กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉบัง ๑๖ สุรางคนางค์ ๒๘ กาพย์ขับไม้ โคลง ร่ายสุภาพ ร่ายยาว และฉันทลักษณ์ใหม่ที่ดัดแปลงจังหวะลีลามาจากฉันทลักษณ์และกาพย์บางชนิด ขณะเดียวกันการใช้ถ้อยคำโดยรวมก็อลังการไปด้วยภาษาเก่า ... ความไม่คุ้นเคยที่ปรากฏผ่านฉันทลักษณ์อันหลากหลายและภาษายาก ๆ ใน “ในเวลา” จึงอาจกล่าวได้ว่า คือความคุ้นเคยของโบราณ แต่ไม่ใช่ความคุ้นเคยของปัจจุบัน และไม่ใช้การสร้างสรรค์ของปัจจุบัน”

สกุล บุญยทัตต์(2541:2-3) กล่าวว่า แร่คำ ประโยคคำ นำเสนอบทกวีนิพนธ์เรื่อง “ในเวลา” ด้วยวิญญูของกาลเวลา การผูกโยงชีวิตเข้ากับกาลและสิ่งแวดล้อมรอบกาย ก่อให้เกิดพลังสำนึกต่อความเป็นไปของชีวิตบนเส้นทางของพุทธคุณและสัจธรรมแห่งธรรมชาติ ทุกสิ่งมีอยู่ ดำรงอยู่ เผลออยู่ และสูญสิ้นภายใต้เงื่อนไข

ไซไน ข้อจำกัดในเวลาในชีวิต ชีวิตหนึ่งเข้าไปผูกพัน แร่คำสื่อความหมายของโลกด้วยถ้อยคำ ภาษาที่โดดเด่น และงดงาม เป็นถ้อยคำที่ถูกสรรค์สร้างและจัดวางให้เหมาะกับรูปแบบฉันทลักษณ์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาเรื่องราว ได้อย่างกลมกลืนเป็นประติษฐกรรมที่ชวนให้ติดตามด้วยลีลาของภาษา

สกุล บุญยทัต (2541 : 88-89)กล่าวถึง"ในเวลา" ว่า "ในเวลา" เป็นประติษฐกรรมที่ค่อนข้างทันสมัย คือเป็นของเก่าที่ดูเหมือนเก่าแต่ดูแล้วเป็นประติษฐกรรม รูปแบบในการนำเสนอทางด้านภาษา แร่คำโดดเด่นมากคือการสร้างภาษาขึ้นมา หลายคนบอกว่านั้นคือความอลังการ ในกวีนิพนธ์ความอลังการอยู่ที่ภาษา ภาษาต้องอลังการ ภาษาต้องยิ่งใหญ่ ภาษาต้องสวย อาจารย์แร่คำเรียนทางด้านอักษรศาสตร์จึงรู้ว่าเนื้อหาอย่างนี้ควรจะใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ของกวีนิพนธ์แบบนี้ ...ประเด็นที่สรุปกันออกมาว่า กวีซีไรท์หรือกวีนิพนธ์ซีไรท์จะสะท้อนให้เรามองเห็นจุด ๆหนึ่งชัดเจน คือ กลุ่มหนึ่งเขียนกวีนิพนธ์ในเชิงฉันทลักษณ์แต่ไม่มีการดัดแปลง กลุ่มสอง คือปฏิเสศฉันทลักษณ์ กลุ่มสามคือผสมผสาน อาจารย์แร่คำอยู่ในกลุ่มผสมผสานของเก่าแท้กับของใหม่ ...แร่คำพยายามที่จะสะท้อนประเด็นปัญหาต่างๆ ที่มองเห็นรอบตัวในสังคมโดยมุมมองที่เกี่ยวข้องกับศาสนาแต่เป็นการอธิบายที่จับจวบไม่ได้ลงลึก

อำพัน อำไพ (2535 :52)กล่าวถึง บทหรือกรองในชุด "ดิน น้ำ ลม ไฟ" ว่า แร่คำ ประโยคคำ เป็นกวี อีกผู้หนึ่งที่ขยันทำงานอย่างต่อเนื่องอีกทั้งฝีมือเชิงกวีและมุมมองเชิงวิจารณ์ล้วนแต่นำสนใจติดตาม ในผลงานชุดนี้ 'सार' ที่กวีได้สื่อ ออกมานั้น มิใช่กล่าวถึงคุณลักษณะอันสมบูรณ์ของธรรมชาติ แต่เพียงด้านเดียวเท่านั้น หากแต่เป็นการ 'พินิจ' ถึงที่มาและความเป็นไปของโลกและสังคม ด้วยสายตาด้านเจียมค้มของศิลปินที่เฝ้ามองดูการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง

จากการที่มีผู้วิจารณ์ข้างต้น แร่คำ ประโยคคำ เป็นกวีที่สร้างผลงานจากพื้นฐานความเป็นจริงในสังคม โดยอาศัยการสังสมประสบการณ์จากสิ่งต่างๆ ที่กวีได้พบเห็น การถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราวต่างๆ นั้น กวีผู้แตงนำภาษาที่มีความไพเราะ และการสรรคำมาใช้ร่วมกับความสอดคล้องทั้งเสียงและจังหวะ เมื่อนำฉันทลักษณ์อันมีรูปแบบหลากหลายโดยไม่ซ้ำกับรูปแบบการแต่งชนิดใดชนิดหนึ่ง ในแต่ละเรื่องแต่ละบท ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงอารมณ์ ความรู้สึก ของกวีได้ ซึ่งในบางครั้งมนุษย์อาจมองข้ามสิ่งสำคัญในชีวิต แต่กลับให้ความสำคัญกับสิ่งอื่นมากกว่า ทั้งนี้เพราะเห็นสิ่งเหล่านั้นเป็นเรื่องธรรมดาที่พบเห็นโดยทั่วไป และยังทอดทิ้งธรรมชาติที่ช่วยสร้างความสมดุลให้กับมนุษย์ แต่จากที่กวีผู้นี้บรรจงสร้างผลงานแต่ละชิ้นขึ้นมา จึงเป็นสิ่งเสมือนเครื่องเตือนสติให้กับคนในสังคม

บทที่ 2

วิเคราะห์รูปแบบและกลวิธีการประพันธ์

แรคำ ประโดยคำ เป็นกวีที่นำฉันทลักษณ์ขนบเก่ามาใช้ในบทประพันธ์ เพื่อรักษาขนบทางด้านร้อยกรอง ผลงานในช่วงเริ่มแรก แรคำได้นำรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพมาใช้ในงานเขียน ต่อมาจึงนำฉันทลักษณ์รูปแบบอื่นมาใช้ในงานประพันธ์ของตน โดยนำฉันทลักษณ์รูปแบบต่างๆ มาแต่งสลับกันไป ทำให้งาน ร้อยกรองของแรคำมีรูปแบบเก่าหลายชนิด แต่ละชนิดมีเจตนาจะให้ประสานสอดคล้องกับเนื้อความต่างๆ

ในบทนี้ได้วิเคราะห์ใน 2 ประเด็นคือ

1. รูปแบบร้อยกรอง
2. กลวิธีในการประพันธ์ร้อยกรอง

1. รูปแบบร้อยกรอง

รูปแบบที่ปรากฏในงานร้อยกรองของแรคำ ประโดยคำมีหลายชนิด ได้แก่ กลอน กาพย์ โคลง ฉันท์และร่าย ซึ่งแต่ละรูปแบบแบ่งประเภทได้ ดังนี้

1.1 กลอน

กลอนเป็นรูปแบบที่พบมากในงานร้อยกรองของแรคำ กลอนในบางบทอาจใช้คำ 6 – 8 คำตามแต่ลักษณะของสารที่ต้องการนำเสนอ แรคำ (2541:102) กล่าวว่า “การเลือกจำนวนคำอาจจะไม่ใช่แปดคำเสมอไป เมื่อได้ตามจังหวะที่ต้องการ จะใช้ เจ็ดคำ หรือหกคำก็ได้” รูปแบบกลอนสุภาพของแรคำ จึงมีลักษณะการใช้ตามเนื้อเรื่อง เช่น

1.1.1 กลอนหก

แรคำ นำกลอนหกมาใช้ในรูปแบบ การเล่าเรื่องลักษณะนิยาย โดยผูกเป็นเรื่อง มีฉาก ตัวละคร เหตุการณ์ เป็นภาพของหมู่บ้านชนบท วันเนาวิ ยูเด็น (2532 : 171) กล่าวว่า “กลอนหกเป็นกลอนที่มีลีลาพลิ้วไหว ลีลากลอนเดินไปรวดเร็ว” กลอนหกจึงเหมาะกับเรื่องที่ต้องการการดำเนินเรื่องเร็ว เพื่อให้ทราบเหตุการณ์ เช่น

บทเหตุร้าย

พ่อนั้นสีหน้าว่าวุ่น	เล่าความเคืองขุนโกรธซึ่ง
แม่นั้นยังตระหนกตกตะลึง	เสริมพ่อแล้วอึ้งอับคำ
ผู้ใหญ่เดินกรายสังเกตุ	หมายเหตุรอยความย้ายย้าย
ผู้เฒ่าเศร้าซึ้งพึมพำ	ช่วยหาเงื่อนงำจำเลย
พวกขานักเลงซึ่งซัง	ยากจะนิ่งฟังเฉยเฉย
ร้องบอกเพื่อนเพื่อนเหมือนเคย	มาเวียพวกเรารับไป
ผู้ใหญ่ขัดว่าอย่าฟัง	รอกระเดี้ยวหนึ่งไปได้
แล้วสั่งอ้ายกล้ำตาไว	เป็นหัวแรงใหญ่ควบคุม
ผู้หญิงวิ่งสอยห่อข้าว	หวานควเอาไปให้หนุ่ม
ผู้เฒ่าเข้าห้อมล้อมรุม	อวยพรพระคุ้มทุกคน
อ้ายกล้ำพาเพื่อนเคลื่อนคล้อย	บ่ายคืนตามรอยควายตัน
ตามนักเลงควายคลายกล	กระทิงล่องพันสายตา

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:35)

จากตัวอย่างนี้ เป็นภาพของครอบครัวหนึ่งถูกโจรลักควายไป ชาวบ้านที่มามุ่งดู จึงอาสาออกตามรอยควายที่หายไป ภายในบท จะแสดงให้เห็นภาพที่ซุลมุน และเร่ร่อนของตัวละครที่ต้องการจะตามโจรให้ทัน

นอกจากนี้เร่ร่อนหาถิ่นมาใช้ในการพรรณนา เพื่อให้เห็นลักษณะลีลากลอนหกที่สามารถกล่าวถึงเนื้อความที่มีลักษณะอ่อนหวานนุ่มนวล โดยพรรณนาให้เห็นรายละเอียดของป่า พร้อมกับบอกเล่าความรู้สึกของตัวละคร ที่อาศัยอยู่ที่นี่อย่างสงบเป็นเวลานาน เช่น

บทข้าพเจ้า

เบื้องหลังแลล้วนไม้ไผ่	เบียดไปไว้ร่มพนมขวัญ
รกเรือเอื้อคำพนาวัน	ลดหลั่นเขี้ยวขริมครีมตง
มีนกร่ายไม้ร้ายท้าว	ร้ายเพลงของตัวตามประสงค์
ลึกลับลึกพิภพฤษ์พง	เร้นสัตว์ตระหงเต็มคะนอง
ข้าพเจ้านั้นอยู่ที่นี้	ไม่เคยย้ายที่ไปไหน
เหมือนคอยรักษาป่าไพร	เหมือนคอยรับใช้ผู้คน
อยู่ตรงเชิงภูอยู่สงบ	ราวหลบเรื่องราวสับสน
จึงอยู่โดดเดี่ยวเปลี่ยวตน	วังเวงเสียจนคุ้นชิน

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:36)

1.1.2 กลอนสุภาพ

กลอนที่มีจำนวนคำ 7-8คำ เป็นกลอนที่เรานิยมใช้ในงานประพันธ์มากที่สุด ลีลากลอนสุภาพที่มีจำนวนคำเช่นนี้ เหมาะกับการพรรณนา หรือการบรรยายเหตุการณ์ ทั่วไป เช่น

บทดวงดอกแก้วจะบานหวานหอม

หอมหวานชวนใจสมัยหอม
 แยมย้อมพร้อมให้ความไฝฝั้น
 แคคำอาทรอาวรณ์กัน
 ผูกพันหอมไว้ได้ยั่งยืน
 หวานหวานความหลังยังหวานหวาน
 กำซาบทรงวนนช่างหวานชื่น
 ละมุนละไมในวันคืน
 กลมกลืนกับกาลที่ผ่านมา

(น้ำพุรุ่ง .2538:73)

บทอารมณ์อรุณ

ไม่ทันฟ้าดินเสร็จสิ้นสว่าง
 เงามหนึ่งเฝื่องอย่างสร้างเงาไหว
 ตุ่มตามชอกชอยค่อยค่อยไป
 อาศัยแสงสางนำทางจร
 จวบลุดนใหญ่ในที่สุด
 เงามหยุดยั้งไม่เหนื่อยอ่อน
 เหลียวซ้ายแลขวาเต็มอาทร
 ห่มหมอกหนาวสะท้อนสะท้อนกาย
 แทบร้างผู้คนถนนตรู
 นกเห็นกู่แล้วลับหาย
 ช้านานยืนรอพอรแวงระวาย
 จนเห็นนิมิตหมายสุดสายตา
 เหมือนสว่างทั้งเวียงจักรวาล
 สรรพสิริวารานไปทั้งหล้า
 เรื่องไรลีลาศบาตหมองมา
 หยุดยั้งต่อหน้าต่างค่าประจัน
 ร่างที่ยืนคอยเคลิ้มคล้อยระทึก

พิลึกความคล้ายคล้ายไม่คาดฝัน
 ถ้าเทียบร่างต่อร่างก็ต่างกัน
 แต่ถ้าเทียบตรงท้องนั้นคล้ายกันกระไร
 ต่างอุ้มออกมาเพล่าเข้า
 ร่างหนึ่งเบาร่างหนึ่งหนักประจักษ์ได้
 ร่างหนึ่งเวียนมารับแล้วกลับไป
 อีกร่างหนึ่งมารอใส่ในนามบุญ

(ในเวลา.2541:13)

จากบทนี้ แร่คำได้นำกลอนสุภาพมาใช้ในการพรรณนาเรื่องและบรรยายเหตุการณ์ โดยพรรณนาถึง
 บรรยากาศตอนเช้า และเล่าเหตุการณ์ของพระภิกษุได้ออกบิณฑบาต มีหญิงท้องผู้หนึ่งกำลังรอใส่บาตร
 เพื่อให้จิตใจสบาย

2.1 กาพย์

กาพย์เป็นคำประพันธ์อีกประเภทที่แร่คำ นิยมนำมาใช้ในการแต่งบทร้อยกรอง แร่คำนำกาพย์มาใช้
 ในงานที่ต้องการการดำเนินเรื่องรวดเร็ว กาพย์ที่นำมาใช้มีทั้ง กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉับ ๑๖ กาพย์สุรางค์
 นาง ๒๘ กาพย์ห่อโคลง กาพย์ขับไม้ ซึ่งมาใช้ตามลักษณะของเรื่อง ส่วนลักษณะการนำมาใช้มีทั้งรูปแบบ
 เดิมและการสร้างสรรค์ใหม่ ดังนี้

2.1.1 กาพย์ยานี ๑๑

บทเสียดูษณ์และสูญเสียดูษณ์

เร็วมากยากขัดขืน	ประจักษ์ปิ่นที่พร้อมเปรี๊ยะ
จากคนอยู่ข้างเคียง	จะหลีกเลียงได้อย่างไร
สติเตลิดหลง	จึงเงอะงะเป็นครู่ใหญ่
หวาดหวั่นขึ้นทันใด	และเปลี่ยนไปในทันที
ลำแสงเลววุบสาย	ก่อนข่มกายให้คงที่
ตำดาษราชตรี	ก็เข้มนคลี่ไม่มีคน
มีเพียงผู้โดยสาร	ซ่อนสันดานมาแต่ต้น
ซ่อนท่าสาธุชน	มาแปรปล้นคนด้วยกัน
เสียดายเป็นชายชาติ	ดองอาจุคมสัน
ไม่น่าจะอาธรรม	ก็กลับผันกล้าผิดทาง

เสียดายสิ่งแว่ล้อม
ไม่นำมาอำพราง

ไยหล่อหลอมให้กระต่าง
ให้เยี่ยงอย่างที่เลวทราม

(แรคำ.2528:75)

ภาพยยานี้๑๑ มีจังหวะที่ดำเนินซ้ำ จึงเหมาะกับการแต่งพรรณนา ถ่ายทอดอารมณ์ต่างๆ โดยจากบทประพันธ์นี้ก็ได้นำภาพยยานี้๑๑ มาใช้ถ่ายทอดอารมณ์โศกและเสียใจ กวีจะพรรณนาความรู้สึกที่ ตกใจ สับสนกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งคร่ำครวญด้วยความเสียใจที่คนไม่น่าที่จะมาปล้นคนด้วยกัน

บทใต้ดาววัน

แดดเย็นรอนเร็นแสง
ผู้คนบนเส้นทาง
เด็กเด็กวิ่งนำหน้า
ดวงตาเหมือดอาหาร
ตามเงาตามเอาชนะ
ต่างพร้อมไม่ยอมใคร
หญิงหนึ่งซึ่งรั้งท้าย
ตามใครก็ไม่ทัน

ย่อมอ่อนแผงแจงอ่อนจาง
ยังมุงมั่นแข่งกันจร
ดูหาญกล้ากว่าทุกคน
ต่างรีบมึงตะบึงไป
ชิงกันผลละกันไกล
เลิกเหยียบเงาหยอกเย้ากัน
เอื้อยเนือยคล้ายเห็นหน้ายครัน
ต้องเดินเหงากับเงาตน

(น้ำพุ้ง .2538:43)

การนำภาพยยานี้๑๑ มาใช้ในบทนี้ เพื่อพรรณนาให้เห็นความเศร้าและความสนุกสนาน จากบทกวีนี้ มีการดำเนินเหตุการณ์ของภาพสองลักษณะ คือ หญิงผู้หนึ่งกำลังเดินอย่างไม่เร่งรีบท่าทางเห็นดีเห็นชอบ ขณะเดียวกันเด็ก ๆ กำลังวิ่งแข่งกันอย่างสนุกสนาน เมื่อนำรูปแบบคำประพันธ์ของภาพยยานี้๑๑ มาใช้ทำให้มองเห็นภาพที่เชื่อมโยงแบบค่อยเป็นค่อยไป กับภาพที่แสดงความรวดเร็วว่องไวไปอย่างพร้อม ๆ กัน

2.2.2 ภาพยจบั้ง ๑๖

ภาพยจบั้ง๑๖ เป็นรูปแบบร้อยกรองที่เหมาะสมกับการพรรณนาสื่อให้เห็นภาพที่เคลื่อนไหว รวดเร็ว กระฉับกระเฉง จากได้แสดงให้เห็นภาพของความเปลี่ยนแปลง ของธรรมชาติที่เกิดขึ้น ซึ่งผิดไปจากปกติ เห็นได้จากตัวอย่าง เช่น

บทเฉลิมจรโลงโมลี

เคยเป็นฟ้าเข้มเต็มละไม
สูงลิบจนสุดคณนา

เวียงว่างกว้างไกล

โค้งครอบมณฑลพสุธา	เอื้อเฟื้อสุริยา
ให้เลียบริติโคจร	
ปราณีนานาทิชากร	อีกมวลภมร
ให้บินตันเว้งทิวาวาร	
รู้เห็นเช่นนี้ช้านาน	ชินปรากฏการณ์
คุ้นเคยกำหนดกฎวัน	
บัดนี้ฟ้าแปรเปลี่ยนผัน	ผิดฟ้าสามัญ
ตัวเวลาทรายกระจายครอง	
ทอดอดผสานโยไวกอง	ใหม่เมฆเมื่อมอง
เหมือนพรมอากาศประหลาดลอย	
บังสวรรค์ลึกลับยับทอย	เว้งลึบยอมพลอย
ลับมลายได้โดยคุณิ	

(ในเวลา.2541:92)

บทในม่านหมอก

นางเพียรเฟ้งใหม่อีกครา	เฟ้งไปไกลตา
เสาะค้นอีกครั้งตั้งใจ	
คลับคล้ายหมอกม่านลาญไ	ลับวายโดยไว
เผยองค์พระธาตุสะอาดทอง	
สูงลิบพริบพรายประกายทอง	สูงปลั่งยังครอง
ยังคู่พระธาตุสะอาดทน	
นางยีนึงซึ่งตะลึงตน	ตะลึงมองต้องมนตร์
หายเมื่อยเหนื่อยเพ็ญละเหี่ยพลัน	
แค่เพียงครู่หนึ่งตะลึงงัน	แค่พริบตาครัน
พระธาตุคลาดหายวายองค์	

(น้ำพุรุ่ง .2538:20)

จากบทนี้ ภาพที่กวินาเสนอเป็นภาพความรู้สึกของมนุษย์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยบรรยายความรู้สึกตกใจ ประหลาดใจ ของหญิงผู้หนึ่ง ที่กำลังเฟ้งมองภาพที่อยู่ไกลออกไป และต้องตกใจเมื่อหมอกจาง นางได้เห็นพระธาตุ ครั้นเมื่อเฟ้งมองอีกครั้ง พระธาตุกลับหายไป

2.2.3 กาพย์สุรางค์นาง ๒๘

บทลานชีวิต

แดดหวานลานสาย	หวานเด็กหญิงชาย
เจริญวัยใกล้เคียง	ระคนต่ำสูง
ส่งถ้อยร้อยเสียง	สดใสสำเนียง
สดชื่นรื่นรมย์	
หวานเลื้อยก้นหนาว	ดังดอกไม้พราว
หลากสีประสม	ม่วงแดงเขียวเหลือง
แก่อ่อนฉ่ำอ่อนชม	ละไมไหมพรม
แต่งหวานลานลาย	
บ้างเล่นไล่จับ	ดอกเสี้ยวขวัญยับ
กระจัดกระจาย	ฝ้ายไล่ฝ้ายหนี
ล้วนมีจุดหมาย	ดอกหวังคงพราย
ผลิแจ่มทุกใจ	

(ในเวลา.2541:31)

รูปแบบของกาพย์สุรางค์นาง ๒๘ ที่แรกนำมาใช้ๆ เพื่อบรรยายภาพ ที่สื่อให้เห็นความรวดเร็ว ว่องไว คึกคัก สนุกสนานของเด็กและสีสันที่สดใสของเสื้อผ้า

แม้ว่าลีลาของกาพย์สุรางค์นาง ๒๘ จะรวดเร็วสร้างภาพที่กระฉับกระเฉง แต่แรกๆ ได้นำกาพย์สุรางค์นาง ๒๘ มาใช้ในการพรรณนา เช่น

บทอัสดง

นางนอนระทวย	หายใจระรวย
ระทอระทม	เหยียดร่างโรยแรง
โนแสงเส้าชม	ซิดเขี้ยวเปลี่ยวตรม
เต็มทุกขรุกรวย	
มือซ้ายพาดอก	มือขวาทอดตก
เลยขอบเตียงไป	ลืมหงายฟ้าฟาง
ดูรางเลือนนัย	ลืมหงายจ้องไกล
ว่างแววแก้วตา	
ผูกคิ้วขมวด	ผูกข่มเจ็บปวด
ประดั่งประดา	ปากเผยเผยอ
ล... มา	เรอครางค้ำคา
... ลากอ	

หยาดเหยื่อเพรื่อผุด	คล้ายยากจะหยุด
เยี่ยมหน้ามัวมอ	นางหลับตาลง
ราวปลงหลับรอ	นอนแบ็บบอบพอ
เพียงแพ้แก่กาย	
เจียบทั้งเสียงนก	ทั้งเรือนหมองหมก
ไร้ลมระบาย	หงอยเหงาเฝ้าแฝง
ร้อยแรงกระจาย	นางยังเดียวดาย
นอนนิ่งตั้งใจ	

(น้ำพุรุ่ง .2538:22)

จากบทนี้ ได้ใช้กาพย์สุรางค์นาง ๒๘ สร้างภาพ ความเศร้าความเจ็บป่วยของหญิงผู้หนึ่ง การบรรยายภาพ จึงเป็นการพรรณนาสื่อให้เห็นความรู้สึกของอาการขมความเจ็บปวด และการจากไปอย่างรวดเร็วของหญิงผู้นี้

2.2.4 กาพย์สุรางค์นาง ๓๒

บทในความเจียบ

ผู้ชายรายนั้น	หน้ามันเครียดบึ้ง
เข้าชายขมึงทึง	มีนตึงท่าที
นั่งเจียบเทียบใบ้	ร่างไร้ราศี
แล้งโนไมตรี	มากมีขุ่นมัว
ถอนใจบ่อยครั้ง	บ่อยทั้งสายหิว
สายถอนทุกซั้ว	ทุกซั้วถอนใจ
ดวงตากล้าฉาย	ยากวายแหวไหว
ดูราวแหวไฟ	คุในแหวตา

(น้ำพุรุ่ง .2538:48)

จากตัวอย่างนี้ การนำกาพย์สุรางค์นาง มาใช้เพื่อบรรยายภาพและสื่อให้เห็นอารมณ์ของบท ร้อยกรอง โดยจะกล่าวถึงชายผู้หนึ่งกำลังแสดงความโกรธ ความรู้สึกนั้นได้ถ่ายทอดทางสีหน้าและท่าทาง

2.2.5 กาพย์ห่อโคลง

รูปแบบกาพย์ห่อโคลงของแรคำ ได้นำโคลงขึ้นต้นเพียง 1 บท ตามด้วยกาพย์ยานี๑๑ ไปตลอดจนจบความ กาพย์ห่อโคลงชนิดนี้มีชื่อเรียกว่ากาพย์เห่เรือ ดังตัวอย่างคือ

บทไม้พลัดกอ

พลัดกอพลัดกิ่งพร้อม	พลัดกาย
พลัดพราวเพียงพลัดตาย	แต่เนิ่น
พลัดแดนฟางพลัดตาย	โดยเดี่ยว
พลัดสุขพลัดเกินกลิ่น	ยิ่งกลิ่นพลัดไกล
พลัดกอพลัดก้านกิ่ง	พลัดทุกสิ่งสุดกลิ่นกลิ่น
พลัดแดนแสนผูกผัน	พลัดโดยเดี่ยวดูเดี่ยวตาย
อาลัยถักใยเยื่อ	อาดูรเรือมีรู้หาย
ว่าแห้วไม่วางวาย	ว่าวุ่นรายบากร่องรอย
ไกลมาจากกอกอเกิด	ยังร้างเร็ดมีรู้ถอย
เหงาวันเหงาคืนคอย	จึงค่อยค่อยระบัดใบ
แผดดินแผดกลิ่นรส	มิแผดบทของเผ่าไฟ
ยากเข็นสำคัญใจ	ก็อยู่ได้ด้วยอดทน
พากเพียรค่อยเรียนรู้	ค่อยต่อสู้อเพื่อเติบโต
เจ็บปวดเกินผ่อนปน	ค่อยปรับตนเพื่อเติบโต

(แรคำ.2528:89)

กาพย์ห่อโคลง ที่แรคำนำมาใช้จะเป็นการพรรณนาความรู้สึก ของต้นไม้ที่พลัดพราวจากที่อยู่เดิม โดยกล่าวให้เห็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในที่อยู่ใหม่ ในส่วนของโคลงจะเป็นเนื้อเรื่องที่เป็นส่วนสำคัญ แล้วใช้กาพย์เป็นการอธิบายพร้อมทั้งแจกแจงรายละเอียดต่างๆ

2.2.6 กาพย์ขับไม้

กาพย์ขับไม้ คือกาพย์สุรางค์นาง ๓๖ และจะต้องแต่งสลับกับโคลงสี่สุภาพ โดยแต่งกาพย์ 2 บท และโคลงสองบทสลับกันไป ทั้งนี้จะต้องให้คำสุดท้ายของกาพย์ ร้อยสัมผัสไปยังคำที่ห้าของโคลงบทแรก หากพิจารณากาพย์ขับไม้ ในงานร้อยกรองของแรคำ พบว่ามีลักษณะที่แตกต่างไปจากฉันทลักษณ์เดิม คือไม่มีโคลงสี่สุภาพแต่งสลับ ตลอดการรับส่งสัมผัส ก็ไม่เหมือนกาพย์ขับไม้รูปแบบเดิม ดังตัวอย่าง คือ

๕ ๕๕๕๕๕ ๕.๓

บทคุณนีสั่งเวย

นบพระไตรรัตน์แก้ว	พุททกัลป์
อีกสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันนันต์	อเนกช่อง
ช่วยขจัดทุกข์สารพัน	โศกผ่าน พันนอ
ดาลสุขโสมนัสต้อง	ตราบสิ้นสุดสภนธ์

นบพระไตรรัตน์	มงคลปรมัตถ์
มาดมั่นแก่นกัลป์	เทพให้ลับสถิต
ประทับสารทศ	ศักดิ์สิทธิ์มหันต์
เวไนยสามัญ	ศรัทธาจิรันดร
น้อมกตัญชลี	
ช่วยดลบันดาล	ให้ตนพ้นมาร
โดยคุณ	นฤทุกข์นฤโศก
นฤภัยนฤโรค	พูนโภคโชคดี
สุขเกษมเปรมปรีดิ์	ตราบสิ้นชีวี
อย่าห่วงอาลัย	

(ในเวลา.2541:57)

บทสอนตน

อ้าตนอย่าเกียจคร้าน	คิดสบาย
กอบปรักจเต็มเพียรหมาย	มุ่งไว้
ฟังถ้อยเชื่อค่านาย	นึกครุ่น คำนึงแล
รู้เพื่อนรู้เจริญได้	ตั้งมั่นจักดี

อ้าตนคร้านเกียจ	เป็นดังเสนียด
ของทุกเพศวัย	อย่าริชื่นชม
จะผลออรมณ	ตกจมจัญไร
ทำลายวินัย	จนสุดแก้ไข
นิสัยสันดาน	

(ในเวลา.2541:62)

กาพย์ขับไม้เป็นกาพย์ที่นำมาใช้ในลักษณะการสั่งสอน เพราะลักษณะของกาพย์ขับไม้ เหมาะกับการบรรยาย และพรรณนาความที่ยาว จากบทร้อยกรองของแรคว่า ผู้แต่งได้นำกาพย์ขับไม้มาใช้ในการสอนหลายอย่างเช่น สอนเรื่องการวางตัว สอนเรื่องจิตใจ

3.1 โคลง

จากบทร้อยกรองแรคนำโคลงสี่สุภาพมาใช้ในการแต่งบทร้อยกรอง แม้จะมีจำนวนไม่มาก แต่โคลงสี่สุภาพของแรคนำสามารถสื่อความได้ชัดเจน แรคนำใช้โคลงสี่ ในการบรรยาย การใช้ชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในโลกเพื่อทำสิ่งใด และท้ายที่สุดก็ได้สรุปว่า ถ้าสามารถละกิเลสได้และหันกลับมารับคำสั่งสอนของศาสนาพุทธ ชีวิต ก็จะพบกับความสุข โคลงแต่ละบทจะสื่อความหมายของเนื้อเรื่องที่มีใจความหลักเพียงเรื่องเดียว แต่ก็สามารถใช้คำที่สื่อความได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างคือ

โคลงสี่สุภาพ

บทว่าวยเวียงแห่งชีวิต

อลวนฤาว่างเว้น	ฤาวาย
จึงจากเกิดจนตาย	ตระหนกสิ้น
ดลเกลศมาราย	รสรุ่ม
ดับเกลศดับเดือดดิน	ดับได้สุดดี
โลกีย์รู้แกสไกล	สกนธ์
ดำดิ่งดาดกมล	หมดแล้ว
อันโลกุตตรตน	ดับแตก
ดับแต่เกิดกายแผ้ว	สู้นตฤษณา
มาเวียนมว่าวยเวียง	วิภูฏะ
มาฝากสังขาระ	ร่วมไว้
มาหลงหล่มราคะ	เหลือคาค
มาโลกเอาแต่ได้	ดื่มดื้อโดยอารมณ์
หน้าใจจวบโลกร้อง	ระงมมา
สุขเพียงอัตตา	แตกร้าง
ละรสเกลศลา	ลับลวง
รับพุทธธรรมนำ	ช่วยเน้นดำเนินตน

(ลานขเล.2536:136)

4.1 ร่าย

แรคนำได้นำฉันทลักษณ์ประเภทร่ายมาแต่งไว้ในบทร้อยกรอง ร่ายในบทร้อยกรองมี 2 ชนิดคือ ร่ายยาว และร่ายสุภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

4.1.2 ร่ายสุภาพ

ร่ายสุภาพ เป็นคำประพันธ์ที่มีมาแต่โบราณ มีรูปแบบคือ 1 บท มีตั้งแต่ 5 วรรคขึ้นไป วรรคหนึ่งมี 5 คำ บทหนึ่งจะมีกี่วรรคก็ได้แต่เมื่อลงท้ายบทต้องจบด้วยโคลงสองสุภาพ การแบ่งวรรคของร่ายสุภาพจะเป็นวรรคที่สั้นๆ คำในวรรคจะเท่ากัน ทำให้เห็นการบรรยายความและการสื่อภาพได้ชัดเจน จากบทมหามหรรสพ กล่าวถึงอาคารที่เป็นตึกสูง มีห้องต่างๆมากมาย กวีต้องการสื่อภาพความแข็งของตึกที่ตั้งตระหง่าน ร่ายสุภาพจึงเหมาะกับบทร้อยกรองที่ให้ภาพของอาคารและการแสดงเนื้อหาอย่างรวดเร็วดังตัวอย่างคือ

บทมหามหรรสพ

อันว่ามหาคารนั้น	เพียบพูนชั้นอุดมห้อง	ลักษณะต้องตามสมัย
โอพารนัยเป็นเลิศ	ทรงบรรเจิดเป็นเฉลิม	ตระหง่านเสริมเป็นสง่า
ธำรงค่าเป็นเอก	ชำแรกอเนกอาคาร	หยัดสูงปานเยี่ยมเมฆ
เสียดวิเวกอากาศ	ข่มดาราขหลังคา	ให้แปลกตาปรากฏ
ดูเล็กลดแผ่ย่อ	ข่มต่อทุกยอดพฤกษ์	ให้พิลึกประจักษ์
ดูเล็กหยักห้อยมยอด	ข่มตลอดปริมณฑล	ให้ยามยลแปลกทรวง
ดูเล็กลงสันฐาน		

(ในเวลา.2541: 66)

4.1.3 ร่ายยาว

ร่ายยาว คือคำร้อยกรองที่นิยมแต่งเพื่อใช้ร้องและสวดเรื่องต่างๆ มีลักษณะคล้ายร้อยแก้ว ซึ่งมีสัมผัส ระหว่างวรรค ร่ายยาวไม่ได้บังคับจำนวนคำ แร่คำนำร่ายยาวมาใช้ในการพรรณนาเรื่อง เพื่อสื่อให้เห็นภาพ ชัดเจน เนื่องจากลักษณะของร่ายยาวมีลีลาเป็นร้อยแก้วที่มีสัมผัสจึงเหมาะกับการเล่าเรื่องยาวๆ จากบทยียดพยุงได้นำภาพของเด็กที่กำลังหัดยืน มีมารดาคอยประคองอยู่ใกล้ๆ ซึ่งเห็นได้ดังตัวอย่าง คือ

บทยียดพยุง

ปางนั้น อันว่าดวงอดุลจรุณแก้วกุมาร ผู้เรื่อยเรื่อยเจริญสำราญยิ่งผู้ใดในเหย้ารัก ด้วยนานาพุ่มพักทะนุ
ถนอมพร้อมพะนอแห่งพ่อแม่ เจ้าอ้อแอ้ออกสำเนียงเพียงเกษมสนุก ยงโยยงหยกกลูกอยู่กลางห้อง โดยมีมือแม่
คอยป้องประคองอยู่เคียงข้างไม่ห่างกาย...

(ในเวลา.2541:21)

บทบุชิต

อันว่าองค์พระพุทธรูปปฏิมามังคลนาถ ประทับขัดสมาธิบำเพ็ญบารมีโดยคุณิอิริยาบถ เหนือฐานบัวที่มี
อลงกรณ์กำหนดปรากฏเบื้องบนหิ้งบรรพชิตแห่งโรฐานห้อง มิได้ไหวสะดุ้งกับเสียงฟ้าร้องแสงฟ้าแลบไกล่
ไกล่ มิได้กังวลกับอนธการนัยอันอับอบทบทวี มิได้ไยดีกับโกลาหลทำนองตามครรลองธรรมชาติ หาได้หวั่น
หวาดแต่สักสิ่ง หาได้เกรงกริ่งแต่สักอย่าง เสมือนประทับสงบระหว่างสภาพการณ์ปรกติธรรมดา...

(ในเวลา.2541:110)

เนื่องจากร้อยยาวมีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาร้อยแก้ว ที่มีคำสัมผัสระหว่างวรรค ร้อยยาวจึงเหมาะ
กับบทประพันธ์ที่ใช้เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องพรรณนาอย่างละเอียด และเป็นร้อยยาวเพื่อสื่อให้เห็นภาพ จากบท
บุชิตกวีร้อยยาว มาใช้ในการพรรณนาภาพ ของพระพุทธรูปที่นั่งบำเพ็ญเป็นปกติ โดยมีได้หวั่นไหวกับ
เสียงฟ้าร้อง ฟ้าแลบ และไม่หวั่นไหวต่อความวุ่นวายของธรรมชาติ

5.1 เพลงพื้นบ้าน

ฉันทลักษณ์แบบเพลงพื้นบ้าน ที่แรกนำรูปแบบมาใช้ นั้น มีการดัดแปลงเนื้อร้องให้เข้ากับยุค
ปัจจุบัน แต่ลักษณะบังคับทางฉันทลักษณ์ ยังคงตามรูปแบบเดิม รูปแบบเพลงพื้นบ้านที่นำมาใส่ไว้ในบท
ประพันธ์ได้แก่ เพลงพิชฐาน เพลงร้องเล่น ดังตัวอย่าง คือ

5.1.1 เพลงพิชฐาน

บทเพื่อนเราเผาเรือน

พิชฐานเอ๋ย มือหนึ่งถือพาน
พานเอาดอกพิกุล
เกิดมาชาติใดแสนใดเอ๋ย
ขอให้ลูกไกลพวกญี่ปุ่น
พิชฐานเอ๋ย มือหนึ่งถือพาน
พานเอาดอกอัญชัน
เกิดมาชาติใดแสนใดเอ๋ย
ขอให้ลูกไกลอเมริกัน

(ลานชเล.2536:106)

จากบทร้อยกรองนี้ ได้นำเพลงพิชฐานมาใช้ในการแต่งเพื่อเสียดสี เนื่องจากในอดีตการนำเพลงพิชฐานมาใช้ เพื่ออธิฐานขอให้ได้พบและขอให้ได้เป็นคู่ครองของชายหนุ่มหญิงสาว แต่ในบทร้อยกรองนี้ เนื้อเรื่องกล่าวถึง การอธิฐานขอให้ห่างไกลจากประเทศมหาอำนาจชาติต่าง ๆ การนำเพลงพิชฐานมาใช้จึงมีลักษณะที่ต่างจากความมุ่งหมายเดิม

5.1.2 เพลงร้องเล่นของเด็ก

บทปริศนาคำทายและลายแทงแห่งยุคสมัย

อะไรอยู่ในจิต	ความริษยา
อะไรอยู่ที่ตา	ความอาฆาต
อะไรอยู่ที่ประสาท	ความหลอกหลอน
อะไรอยู่ในอุทร	ความโหดเหี้ยม

(ลานชล .2536:124)

บทแต่เช้าแต่

แต่เช้าแต่	เข้าแห่ยามมา	พอดึงศาลา	เขาก็วางยายลง
แต่เช้าแต่	เขาแห่ตามมา	พอดึงศาลา	ตากก็ไม่ยอมลง
แต่เช้าแต่	เขาแห่ยามมา	พอดึงหน้าบาร์	ยายก็ด่าส่ง
แต่เช้าแต่	เขาแห่ตามมา	พอดึงหน้าบาร์	ตากก็ดึงตรง

(ลานชล.2536:94)

กลอนเพลงพื้นบ้านที่เรานำมาใช้เพื่อเสียดสี และบอกเล่าความเปลี่ยนแปลงของค่านิยมในสังคมต่างจากจุดมุ่งหมายในอดีตที่ใช้ร้องเพื่อความบันเทิง การใช้กลอนเพลงพื้นบ้านจึงเป็นการฉายภาพสังคมที่มีความนิยมตามยุคสมัย

6. รูปแบบกวีนิพนธ์อิสระ

รูปแบบกวีนิพนธ์อิสระ หมายถึง การประพันธ์ที่ไม่บังคับสัมผัส และการเรียบเรียงข้อความเป็นประโยค ที่สื่อความหมายชัดเจนอย่างร้อยแก้ว แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาลักษณะบางประการของร้อยกรอง เช่น จังหวะ แต่เป็นการใช้อย่างไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว เหมือนอย่างร้อยกรองทั่วไป เรียกว่า กวีนิพนธ์อิสระ หรือมีผู้เรียกกันว่ากลอนเปล่า ชมัยภร แสงกระจ่าง (2542:42) กล่าวว่า รูปแบบกวีนิพนธ์อิสระ เป็นการเขียน ที่ไม่ต้องใช้กฎเกณฑ์ใดบังคับ จะเขียนสั้น ยาว อย่างไรก็ได้ และใช้ได้กับเนื้อหาทุกประเภท คำที่นำมาใช้ก็เป็นคำร้อยแก้ว ที่สื่อความหมายในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง ให้ผู้อื่นได้คิดหรือเข้าใจในสิ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ มี 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบที่ใช้คำน้อย แต่งเป็นบทสั้น ๆ โดยเขียนเป็นวรรค บรรทัดละวรรคแต่ละวรรคไม่สัมผัสกัน
 2. ใช้คำมาก วางรูปแบบเป็นวรรคโดยเขียนเรียงบรรทัดละวรรคไม่มีสัมผัส ไม่มีกำหนดจำนวนวรรค
- ใน 1 เรื่องขึ้นอยู่กับเนื้อความ ที่ต้องการสื่อสาร แต่ละวรรคใช้คำมากบ้าง น้อยบ้างไม่สม่ำเสมอ

จากบทร้อยกรองของแรคำการนำรูปแบบกวีนิพนธ์อิสระมาใช้ในบทร้อยกรองเช่น

บทใดคือจ้าวยุทธจักร

* ร้อนรุ่มสมทรวงอก
 ตระหนกหัวน้ไหว
 ผู้หาญหว่านพีชภัย
 ยึดอยู่ได้ในแผ่นดิน
 เอาตำแหน่งแต่งตั้ง
 เป็นกำบังกัณฉิน
 ดีแต่โง่กิน
 พุงปลิ้นอนิจจา นำไม่อาย

(แรคำ.2528:8)

การนำรูปแบบกวีนิพนธ์อิสระมาใช้เพื่อเป็นการสื่อความรู้สึกโดยตรง ถ่ายทอดลงในบทร้อยกรอง การนำรูปแบบกวีนิพนธ์อิสระมาใช้ในบทร้อยกรองของแรคำ มีการใช้คำสัมผัสเป็นบางวรรคและมีจังหวะของ บทร้อยกรองผสมอยู่ ทำให้ร้อยกรองของแรคำมีความไพเราะและการสื่อความชัดเจน ต่างจากรูปแบบกวีนิพนธ์อิสระชนิดอื่นที่ผู้แต่งมุ่งในเรื่องการสื่อความแต่เพียงอย่างเดียว

7. ร้อยกรองรูปแบบผสม

ร้อยกรองรูปแบบผสมหมายถึงการนำร้อยกรองประเภทต่างๆมาผสมกัน จากบทร้อยกรองของแรคำ มีการนำรูปแบบฉันทลักษณ์หลายชนิดมาแต่งรวมกัน เช่น จากบทในห้วงนิก ได้นำรูปแบบฉันทลักษณ์ คือ วสันตติลกฉันท์ ภูษงคปยาตฉันท์และกาพย์ฉับมาแต่งรวมกัน ดังตัวอย่างคือ

บทในห้วงนิก

ซึกซ่อน ณ ซอกททยชื่อ	สุขสี่อเขมข่าน (วสันตติลกฉันท์)
ช่อนดวงสุตาริกตระกูล	ศศิช่อนเสมอกัน
ช่อนขุนคิริสทระแท้	ฤตุแปรมิเปลี่ยนผัน
ช่อนพฤษชาติพิพิธิพันธ์	ระตะพุ่มผสมดวง

<p> อบอุ่นละมุนกลมล้น อบอุ่นกลมละไมกลมปลวง อบอุ่นสายชโลธรนิยม คือภาพพิศบุคลักษณ์ คือภาพพิศบุคลักษณ์ ถึงธรรมชาตินิมิตชาติ ชื่นชอบ ณ จิตนิมิตมนต์ เขยิบวัยเขยื้อนยุค ขยายทุกซอกทั่วทั้งทอน มลั่งภาพสะสวยสิ้น ขยับคิดก็วิถิตถาวร จรรโลงมนต์ จราสลายตลอดองค์ สงวนสิทธิ์โยโสไนก์ เสนอมาดอูบาทว์เบี่ยน ตระกูลตัวก็ต่ำเตี้ย ไฉนจึงทะเล้งมา ไล่เดือนดาวลับอัปहन ไล่ขุนคิริปลาตรอย ไล่ชลชรแรงสายปรายปรอย ไชรสสุคนธ์เลววงกาล ไล่ศัพท์สุโนกเสนาะนาน ไล่ธรรมชาตินิราศทรวง บัดให้เหยี่ยเปลี่ยวทั้งปวง โดยคุณนิคะนี่ ให้หวาดประหวั่นพรันพริ้ง เกินกลฉงนฉงายรายรอม กับวิทยาการจอมปลอม กับวัตถุธรรมจำเริญ เหยี่ยเปลี่ยวจึงเที่ยวลวงเกิน สมบูรณ์อยู่ในจินตนา แค้เพียงมโนนึกตริกตรา ก็เห็นเสนียดจัญไร ไล่เหยี่ยจากห้วงดวงใจ จะทำอย่างไรกันดี </p>	<p> สุกคนช่อช่อช่วง สุกช่อช่อช่อช่อ นิจจรจริงใจ ก็ตระหนักคะนึงใน ธรเพื่อพิศบุคลักษณ์ ก็มีอาจนิมิตผล ก็พินาศนัรวันตร เขชมสุขสะท้อนถอน (กฤษณคปยาตฉันท)) ฤทัยทั่วมิทหนทาน มลายจินตนาการ เผชญสัถวิทะนงทรวง บทางคี่สึตะลยส่ง อหังการกระเวณเวียน แสดงศักดิ์มีรูเปลี่ยน ณ เนื้อพิศบุคลักษณ์ ตระกูลเหยี่ยก็ต่ำค่า เถลิงห้องหทัยคน ไล่พิศบุคลักษณ์ ไล่บุษปคอย ไล่หมอกละไมมาน ครองใจทั้งดวง เกินตื่นตะลึง อารยจ่ายอม อวดลายย้ายเดิน เห็นเหยี่ยโคลคลลา เหยี่ยมียอมไป </p>
---	--

(ภาพย์ฉบัง)

จากบทนี้ เป็นการกล่าวถึง ภาพที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ ที่มีความสวยงามไม่ว่าจะเป็นภาพของธรรมชาติ หรือภาพจากจินตนาการ ที่เก็บสะสมไว้ ต่อมาเมื่อมีอายุมากขึ้นและสังคมเปลี่ยนแปลง จิตใจก็เกิดการกระทบกระเทือนด้วย ความสวยงามที่เคยเก็บสะสมไว้ในใจ ได้หายไปหมดสิ้น สิ่งที่เข้ามาแทนที่ภายในจิตใจ คือความไม่ดีต่างๆ กวี เรียกสิ่งนี้ว่า สัตว์ตระกูลต่ำ

จากการที่กวีนำลักษณะร้อยกรอง รูปแบบต่างชนิดมาแต่งรวมกัน เพื่อสื่อความให้เห็นลักษณะที่ต่างกัน ในบทแรก เป็นการนำสันตติกลฉันท์ มาใช้เพื่อพรรณนาความสื่อ ภาพแบบค่อยเป็นค่อยไป ให้ภาพที่นุ่มนวลเมื่อกวีเปลี่ยนรูปแบบคำประพันธ์มาใช้ ภูซงคพายตฉันท์ ทำให้ภาพที่สื่อออกมาดูกระฉับกระเฉง สร้างภาพที่รวดเร็ว การใช้กาพย์ฉันท์ ๑๖ เป็นการพรรณนาที่ให้อารมณ์เคลื่อนไหว เพื่อสื่อความรวดเร็ว

ร้อยกรองรูปแบบผสมอีกรูปแบบคือ นำสันตติฉันท์ โคลงสี่สุภาพ กาพย์ยานี 11 กลอนสุภาพ กาพย์ฉันท์ ๑๖ และกาพย์สร้างคนางค์ มาแต่งรวมกันดังตัวอย่าง คือ

บททาส

ฉันฉายสุหร่ายสุริยวิสัย	ขณะไคล ณ เวหน	(วสันตติฉันท์)
ส่งแสงแจรงประลุลกล	ดูคุณท์เถกิงภาพ	
เก็บเกล็ดนภาลยสลาย	จรตายนภายฉาน	
ช่วงโซติวโรตม์อุษณวาร	ทวิรัศมีมวาล	
ควรวพิศก่อนผ่านพัน	ตรีเพลิง	(โคลงสี่สุภาพ)
เขี้ยวขำคราเขี้ยวเริง	เริ่มแล้ว	
เหลือองเหลือบอย่าลองเชิง	ชะล่า	
แดงเด่นมิควรแคล้ว	เคลื่อนคล้อยครองคง	
วงชาติดูยิ่งล้ำ	ยาวนาน	
ชาติตั้งชาติเพลิงภาพ	กำหนดไว้	
ตรึงชาติประชาชาญ	ชาติเชื้อ	
ยอมท้าวเป็นทาสใช้	ช่วยชาติมีชัย	
ไม่ไปแต่เหมือนไป	ปากมีไว้ให้วัดดู	(กาพย์ยานี 11)
เบิกโบกเหมือนโยกยุ	เหมือนแรงรูปยุหยันต์	
ใต้แรงแสงอาทิตย์	ให้อ่อนจิตเหงือร่วงหล่น	
งำเสียงเพียงพิกล	ใช้ลมพ่น ปรี๊ด...ปรี๊ด...ปรี๊ด...	

อบอ้าวอืดอืดเกินตัดพ้อ	(กลอนสุภาพ)
รั้งรั้งรอรอกี่หงุดหงิด	
ส่องแสงแดงจ้ายิ่งอาทิตย์	
ต่างคนต่างติดเป็นตับยาว	
แก่งกาจแคไหนก็ไร้ค่า	
เพียงแดงดวงตราได้เด่นด้าว	

หยุดอยู่ตรงนั้นเป็นระนาว
มิหยุดเหวี่ยงพราวบนแผ่นดิน

ร้อนรุ่มกลุ้มใจ เวลาล่วงไป ให้สุดแสนเบื้อ (ภาพย์สุรางคนางค์)
เสรีมีกรอบ ต้องชอบต้องเชื่อ โดยมาดชาติเชื้อ ตำรวจจรรยา

(ลานชเล.2536:118-121)

จากบทนี้ เป็นการกล่าวถึง ความร้อนแรงของแสงอาทิตย์ และการจะไปให้พ้นจากความร้อน ต้องดู ไฟเขียว ไฟเหลือง ไฟแดง ซึ่งก็คือไฟจราจร ไฟจราจรทำให้รถติดยาวนาน ตำรวจจราจรต้องทำหน้าที่ เร่งให้ รถรีบวิ่งอย่างเป็นระเบียบ ประชาชนที่อยู่บนรถต่างก็ต้องทนกับอากาศร้อน และจราจรที่ติดขัด ซึ่งจากที่กวี นำรูปแบบร้อยกรองรูปแบบผสม มาใช้ในการแต่ง ทำให้มองเห็นภาพที่รถติด และการเร่งระบายรถ พร้อม สร้างความรู้สึกให้เห็นความน่าเบื่อ ของจราจรติดขัด ประชาชนต้องอดทนต่อความร้อน ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากจังหวะของรูปแบบร้อยกรองชนิดต่าง ๆ ที่มีจังหวะเร็ว ช้า แตกต่างกัน

การใช้ภาษา

การใช้ภาษาของแรคำ แสดงให้เห็นว่า ภาษาของแรคำ แม้จะมีความเรียบง่าย แต่ผู้แต่งสรรคำที่ ไพเราะมาใช้ในบทร้อยกรอง รวมทั้งยังแฝงความคิดด้านต่าง ๆ ไว้ในบทประพันธ์ แรคำมุ่งใช้ภาษาในการสื่อ ความคิดมากกว่าจะมุ่งเพียงความงามในด้านสัมผัสคล้องจองที่ทำให้ไพเราะรื่นหูแต่เพียงด้านเดียว บทร้อย กรองของแรคำจึงมีการผสมผสานทางด้านภาษา โดยใช้ภาษาหลายระดับในการแต่ง ตามความเหมาะสมของ บทร้อยกรอง ลักษณะเด่นอีกประการคือ การประดิษฐ์คำขึ้นใหม่เพื่อให้เข้ากับเนื้อเรื่อง การประดิษฐ์คำ ขึ้นใหม่เป็นสิ่งที่เพิ่มความน่าสนใจในด้านการศึกษา การใช้ภาษาที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การเลือกใช้ภาษา ของแรคำ มีความน่าสนใจ ผู้วิจัย จึงศึกษาการใช้ภาษาที่ปรากฏในบทประพันธ์ เพื่อให้ทราบลักษณะเด่นด้าน การใช้ภาษา โดยแยกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. การเล่นคำ

จากลักษณะงานของแรคำ มีการเล่นคำ เล่นอักษร ดังนี้

1.1. การเล่นคำ

การเล่นคำพ้องรูป คือการใช้คำที่มีรูปเหมือนกัน แต่ต่างความหมายเพื่อสื่อความหมายที่ต่างออกไป ทั้งยังช่วยย้ำความ และเสริมความ เช่น

บทเก็บหมอก เกลาดอย และกลับฟ้า

ตื่นตาแต่ละตรูมีตื่นฟ้า
ตื่นหมอกเต็มมาแต่มีวหม่น
 ฟองฟ้อนอยู่ทั่วเนื้อตัวตน
 แน่นหนักเกินพันรำพายไป

(แรคำ.2528:92)

จากตัวอย่างนี้ จะพบว่า การเล่นคำพ้องรูปจะกล่าวถึง ตื่นในแต่ละคำที่ให้ภาพแตกต่างกัน เช่น คำว่าตื่นตา หมายถึง อากาศที่ตื่นนอนในตอนเช้า คำว่ามีตื่นฟ้า หมายถึง ฟ้ายังไม่สว่าง ส่วนคำสุดท้ายคือคำว่าตื่นหมอก หมายถึง การกล่าวถึงจำนวนสิ่งของที่พบเห็นมีมาก

บทหนึ่งในนิรันดร์แห่งกรี มีการเล่นคำพ้องรูปคือคำว่า หนึ่ง เช่น

และกับกรีหนึ่งพึงเห็น พึงเป็นหนึ่งอยู่ทุกที่
หนึ่งในสารพันวรรณคดี หนึ่งในปัดพินิยม

(ลานขเล.2536:12)

จากบทนี้จะพบว่า คำว่า กรีหนึ่ง หมายถึง กรีเพียงคนเดียว หนึ่งในความหมายนี้ เป็นการสื่อจำนวน และเป็นการสื่อให้ทราบว่ากรีคนนี้เป็นคนธรรมดาทั่วๆไป

คำว่า หนึ่ง ในวรรคที่ สอง คือคำว่า เป็นหนึ่ง มีความหมายว่า มีความเก่งกาจกว่าคนทั้งหมดในด้านใดด้านหนึ่ง หนึ่งในความหมายนี้ เป็นการสื่อถึงความเก่งที่ไม่เป็นรองใคร และไม่มีใครสู้ได้

บทกลอน ตระหนักของตำนานแห่งดวงมณี มีการเล่นคำพ้องรูปคือคำว่า ไซ้ เช่น

ไซ้เป็นธาตุที่ไม่มีธาตุ
 มีพลังมีอำนาจนั้นแหละไซ้
 หลอมค่าจนเข้มเต็มค่าใจ
 ผ่านการเจียรระไนเป็นไพลิน
 พลัดหลงดงพลอยนี้บรื้อยพลัด
 แต่ไซ้รุ่งรุ่งรัตนจะพลัดสิ้น
 ยังกองแสงกระจ่างพร่างแผ่นดิน
 กระจ่างอยู่อาจจินนำยินดี

(ลานขเล.2536:6)

จากบทนี้ คำว่า ไซ่ คำแรก ให้ความหมายในทางปฏิเสธ แปลว่าไม่ใช่ ส่วนคำว่าไซ่ในคำหลัง ให้ความหมายเป็นคำรับรองว่าเป็นเช่นนั้น หรือแปลว่าถูกต้อง

บททุกข์ที่แท้ เป็นการเล่นคำว่าขวัญ เช่น

ฝันเอยฝันสลาย
 รอวันขวัญตายเกิดขวัญอ่อน
 ภูมิปัญญาที่มีก็ม้วยมรณ์
 ไร้คนอาทรอย่างจริงแท้

(ลานขเล.3536:62)

จากตัวอย่างนี้ ขวัญคำแรกหมายถึง ร่างกายมนุษย์ ส่วนขวัญคำหลัง คือคำว่าขวัญอ่อน หมายถึง เด็กหรือผู้หญิงที่ตกใจง่าย คำว่า ขวัญอ่อน อาจมีความหมายอีกลักษณะคือ คนทุกคนที่ประสบชะตากรรม ร่วมกัน ไม่เฉพาะเด็กหรือผู้หญิง ในบทร้อยกรองนี้ เป็นการบอกให้ทราบว่ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ถูกละเลย ไม่มีใครสนใจ จึงไม่มีใครแก้ปัญหที่เกิดขึ้นได้

การเล่นคำพ้องเสียง

การเล่นคำพ้องเสียง จากบทประพันธ์ของแรคำ ปรากฏอยู่บ้าง เช่น

บทประสมภาพ

สักสันศรีศักดิ์สลักใจ	
หวีดร้องก้องไกล	กังวานเวียน
กระยาเลยกระเวยกระวายเพียร	
จากญาติตาชเตียร	รำให้ดัง
อัญชยมนิ่งซึ่งตะลึงฟัง	
เสียงสะท้อนทั้ง	ปถพี

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:7)

จากบทประสมภาพ คำที่พ้องเสียงคือ คำว่า สัก และศรีศักดิ์ สักคำแรก หมายถึง ต้นไม้ชนิดหนึ่ง คือไม้สัก ศักดิ์ ในคำหลังหมายถึงอำนาจ หรือแปลว่ากำลัง ในกลอนบทนี้กล่าวถึงไม้สักเป็นไม้ที่มีคุณค่ามาก เป็นไม้ยืนต้นที่แข็งแรง แต่เมื่อถูกตัดไปความสง่างามที่เคยเป็นไม้ใหญ่ในป่าก็หมดไป

บทต่อมาเป็นการเล่นคำว่า ทุกข์ และคำว่า ทุก เช่น

บททุกข์ที่แท้

พบทุกข์ที่แท้ของท้องถิ่น
 แทรกซึมไปสิ้นทุกแห่งหน
 เป็นทุกข์มาจากความยากจน
 คอยใครสักคนมาฆ่าทุกข์

(ลานชเล.2536: 60)

จากบทนี้ คำที่พ้องเสียงคือคำว่า ทุกข์ และคำว่าทุก ทุกข์ในคำแรก หมายถึง ความยากลำบาก
 ทุกในวรรคที่สอง หมายถึงทุกที่ทุกตำบล ในบทนี้กล่าวถึง ความยากลำบาก จากความยากจนสามารถ พบ
 ได้ทุกแห่ง

1.2 การเล่นอักษร

บทเหลือร้าวรอน จากบทนี้เป็นการเล่นอักษรเสียง ร ดังตัวอย่างคือ

<u>รุนแรงและเร้าร้อน</u>	<u>ร้าวรอนเสียเหลือหลาย</u>
<u>เรื่อยเรื่อยและเรียงราย</u>	<u>ไร้ร่างกายร้ายลึลล</u>

(แรคำ.2528:6)

นอกจากนี้การเล่นอักษรในบางบท กวีพยายามที่จะเล่นอักษรเสียงเดียวกันทั้งวรรค เพื่อให้เกิดความ
 ไพเราะ เช่นการเล่นอักษรเสียงตัว ก จากวรรคที่กล่าวว่าการกลิ้งกับการที่ผ่านไป และวรรคที่กล่าวว่ากลับ
 เกาะเกี่ยวเกี่ยวเนื้อนิล เช่น

บทดวงดอกแก้วจะบานหวานหอม

หวานหวานความหลังยังหวานหวาน
กำซาบทรงน่านช่างหวานชื่น
ละมุนละไมในวันคืน
กลมกลิ้งกับกาลที่ผ่านไป

(น้ำพุรุ่ง .2538:73)

บทลานหิล

ประดับมุกดีสีดาวรุ่ง
ร่วงรุ่งระยับรับฟ้าเปลี่ยว
 ในคืนที่เหมือนเดือนเก็บเกี่ยว
ดาวกลับเกาะเกี่ยวเกี่ยวเนื้อนิล

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:11)

บทเกินหยาบหยาม

ทุ่มทอดตัวตนให้ปล้นทรัพย์
แม้ยับแยกย่นยังทนได้
เข้มแข็งเข้มขันยังฝืนใจ
 สละทานให้ไม่วายเว้น

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:14)

ในบทเกินหยาบหยามเป็นการเล่นเสียงเดียวกันทั้งวรรค เห็นได้จากการเล่นอักษรเสียง ย ในวรรคที่กล่าวว่ายับแยกย่นยังทนได้ และการเล่นเสียง ข ในวรรคที่กล่าวว่าเข้มแข็งเข้มขันยังฝืนใจ นอกจากนี้ในบางวรรคยังมีการใช้สัมผัสสั้น เช่น วรรคที่กล่าวว่าทุ่มทอด และคำว่าทรัพย์

2. การซ้ำคำ

ในบทร้อยกรองของแรคำ มีการใช้กลวิธีการซ้ำคำ หลายชนิด เช่น ซ้ำเพื่อย้ำ ซ้ำเพื่อแยก ซ้ำเพื่อให้ความเบาลง ซ้ำเพื่อบอกลักษณะ ซ้ำเพื่อสื่อภาพโดยรวม แบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

บทลีลาอีกหน้าหนึ่ง

ไม่ทันดีกเสี้ยวเดือนก็เลื่อนดับ
ไม่ทันหลับดาวรายก็ร้ายหลบ
ไม่ทันมองเมฆทะเลมีนก็ขึ้นครบ
ไม่ทันฟ้าก้องกลบก็ฝนกราว

(แรคำ. 2528: 32)

การซ้ำคำต้นวรรคเป็นการแสดงให้เห็นความสำคัญของสิ่งที่กล่าว ทั้งยังแจ่มแจ้งให้เห็นว่า สิ่งนั้นมีหลายสิ่งที่สำคัญมารวมกัน จากบทนี้การซ้ำคำ เพื่อแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลง กวีได้กล่าวให้เห็นเหตุการณ์ที่ต่างไปจากปกติว่า ไม่ทันดีกเดือนก็หายไป ไม่ทันหลับซึ่งอาจแสดงให้เห็นระยะเวลาที่ยังเป็นช่วงหัวค่ำก็ไม่มีดาวให้เห็น ไม่ทันมองก็พบว่าท้องฟ้าเปลี่ยนกลายเป็นเมฆฝน ไม่ทันฟ้าฝนก็ตกลงมาอย่างหนัก ซึ่งการซ้ำคำในลักษณะนี้เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดตามมาเป็นลำดับ

บทต้นแบบ

ให้รักสูงส่งคงคุณค่า
ให้ศรัทธาเฝ้าวนไปถ้วนทั่ว
ให้ความหาญกล้ามีเกรงกลัว
ให้รู้ดีชั่วโดยเท่ากัน
ซ่อนความลึกซึ้งไว้ทุกส่วน
ซ่อนเสน่ห์มีนวลมิได้แสร้ง
ซ่อนอำนาจดุจดั่งไวรั้งแรง
ซ่อนแววเสาะแสวงมิรู้วาย

(แรคำ.2528:44)

จากตัวอย่างนี้ การซ้ำคำเป็นการย้ำให้เห็นความสำคัญ เน้นความหมาย กวีต้องกล่าวแจจแจงสิ่งที่ควรให้ว่ามีการให้ความรัก ให้ความศรัทธา ให้ความหาญกล้า ให้รู้จักความดีความชั่ว และกวีได้กล่าวย้ำถึงสิ่งที่ควรซ่อน คือให้ซ่อนความลึกซึ้ง ซ่อนเสน่ห์ ซ่อนอำนาจ และซ่อนการแสวงหา เพื่อให้เห็นว่า การจะเป็นต้นแบบควรให้และควรซ่อนสิ่งใด

บทป่า

ป่าคือศักดิ์ศรีของชีวิต
คือหวังวิจิตรทุกชนิดชั้น
คือความอยู่รอดเป็นนิรันดร์
คือมรดกอาถรรพณ์จากบรรพกาล

(แรคำ.2528:57)

จากตัวอย่างนี้ การซ้ำคำเพื่อให้เห็นความสำคัญของป่า โดยกล่าวว่า ป่าเป็นศักดิ์ศรี เป็นความหวัง เป็นความอยู่รอด เป็นมรดกที่ตกทอดมา ซึ่งกวีต้องการกล่าวให้เห็นว่า ป่ามีความสำคัญอย่างมากสำหรับคนที่ต้องทำงานอย่างหนัก

บทดาวบันดาล

ฟ้าดึกไร้เดือนเป็นเพื่อนฟ้า
ปล่อยดาวตกฟ้าทุกตาเห็น
ลิบลิบวิบวิบระยับเย็น
ยั่วล้อกันเล่นไม่เว้นดวง

(น้ำพุรุ่ง.2538:75)

จากตัวอย่างนี้ การซ้ำคำลักษณะนี้เป็นการซ้ำคำเพื่อสร้างภาพ โดยแสดงภาพที่อยู่ห่างไกลและสูงขึ้นไปของดวงดาว จากบทนี้คำที่ใช้สร้างภาพให้เห็น คือคำว่าลิบลิบ การซ้ำคำต้นวรรคประเภนี้ จะเป็นการซ้ำคำที่ติด ๆ กัน อย่างที่เรียกว่า ยมก เพื่อให้มีการเคลื่อนไหวติดต่อกัน

บทวิงวน

ชะรอยล่องเพลิดเพลินเกินไป	ฝั่งจึงอยู่ไกล
ขณะน้ำก็แปรลีลา	
<u>เชียวเชียว</u> นำตื่นตระหนกมา	ตระหนักเต็มตา
สรนุกเป็นอื่นตื่นตน	
รีไหลไว้พลังวิงวน	ไว้พลังคน
จะขึ้นจะขัดทัดทาน	

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:24)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการซ้ำคำเพื่อสร้างภาพความแรง ความรวดเร็วของสายน้ำที่สร้างความตกใจให้กับผู้คนที่ลงเล่นน้ำ ความแรงของสายน้ำนี้เกิดกำลังที่มนุษย์จะทัดทานได้

บทสุชนบท

ที่นี่มีดาวราย
 เกลื่อนกระจายเต็มท้องฟ้า
 ราตรมีมนตรา
ธรรมดา ธรรมดา ทว่าตี๋มตำใจ

(แรคำ. 2528:10)

จากบทนี้เป็นการซ้ำคำเพื่อบอกความรู้สึก ในบทนี้จะเป็นการบรรยายภาพว่าสถานที่แห่งนี้มีดาวมากมายในตอนกลางคืน ทำให้ที่นี่ดูมีเสน่ห์แม้จะเป็นสิ่งที่ธรรมดาแต่ก็สามารถสร้างความประทับใจเมื่อได้เห็น กวีใช้คำว่าธรรมดา เพื่อให้ความรู้สึกที่เป็นปกติแต่ในความเรียบง่ายนั้น สามารถสร้างความประทับใจ

บทคังคาราร้าง

แ่ววแ่ววแ่ววเสียงแม่เพียงแกรก
 เหงหงอยทยอยแยกแตกดินเหนี
 แกรกรกรากลากล่าซ้าซ้าที่
 ล่าเล็มพื้นที่ทุกที่ไป

(น้ำพุร้อน. 2538:16)

จากบทนี้ เป็นการซ้ำคำเพื่อสื่ออารมณ์ได้ยิ่ง โดยใช้คำว่าแว่วแว่ว ซึ่งการใช้คำว่าแว่วแว่วนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าเสียงที่ได้ยินเป็นเสียงที่เบาและห่างออกไปและได้ยินเป็นระยะๆ

บทเหลื่อร้าวรอน

รุนแรงและเร้าร้อน
เรื้อยเรื้อยและเรียงราย

ร้าวรอนเสียเหลือหลาย
ไร้ร่างกายร้ายลึลล

(แรคำ. 2528:6)

การซ้ำคำในบทนี้เป็นการซ้ำคำเพื่อ แสดงภาพที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป แบบนิ่มนวลจากบทนี้ได้กล่าวถึงสภาพสังคมที่โหดร้าย ทำให้เกิดความรู้สึกที่เสียใจผิดหวัง ร่างกายจึงไม่กระตือรือร้น

บทคัดกรูกรี

สับสนวนเวียนไม่เปลี่ยนผัน
คิดอะไรก็ตันแต่แรกเริ่ม
เปลี่ยนคิดเปลี่ยนเขียนเปลี่ยนแต่เต็ม
กลับยังตันพูนเพิ่มขึ้นทุกที

(แรคำ.2528: 62)

จากบทนี้ การซ้ำคำเพื่อแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งหนึ่งเปลี่ยนเป็นอีกสิ่ง เพื่อแก้ไขให้ดีขึ้น โดยในบทนี้ใช้คำว่าเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนการเขียน เปลี่ยนการแต่งเติม แต่เมื่อเปลี่ยนแปลงแล้วสิ่งต่างๆ กลับเพิ่มปัญหามากกว่าเดิม

บทสิดำที่ต่างดวง

แปรยุคแปรวิถีแปรชีวิต
แปรความคิดแปรวัย ไม่นิ่งเฉย
แปรชนบประเพณีที่คุ้นเคย
แปรช่วงชั้น ชาญให้เลยลับ

(แรคำ. 2528:74)

การซ้ำคำในบทนี้ เป็นการซ้ำคำเพื่อแสดงให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลง ภาพที่ฉายออกมานั้นเป็นภาพของการเปลี่ยนยุคสมัย เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปสภาพการใช้ชีวิต ความคิดและวัยก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน

บทระหนกของตำนานแห่งดวงมณี

ใช่เป็นธาตุที่ไม่มีธาตุ
มีพลังมีอำนาจนั้นแหละใช่
หลอมค่าจนเข้มเต็มค่าใจ
ผ่านการเจียรระไนเป็นไพลิน

(ลานชเล.2536:16)

การซ้ำคำในบทนี้เป็นการซ้ำคำเพื่อต้องการแสดงสิ่งที่เป็นตัวสรุปว่ามีความสำคัญต่อสิ่งที่กล่าว โดยจากบทนี้เป็นการย้ำคำเพื่อแสดงให้เห็นว่า กว่าจะได้เป็นไพลิน สิ่งที่อยู่เหมือนเป็นของธรรมดาอันมีคุณค่าซ่อนอยู่ภายใน แต่อาจจะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ จึงจะได้เป็นไพลิน ซึ่งเป็นอัญมณีที่มีคุณค่า

บทลานใบไม้ร่วง

ร่วมแก่แต่รวมถึงร่วมต่าง
บ้างหนาบ้างบางบ้างเล็กใหญ่
บ้างยาวบ้างสั้นต่างกันไป
สมบูรณ์บางใบไม่สมบูรณ์

(น้ำพุรุ่ง. 2538:14)

การซ้ำคำจากตัวอย่างนี้ เป็นการซ้ำคำเพื่อให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ เมื่อพิจารณาจะพบว่าสิ่งที่อยู่รวมกัน มีลักษณะที่ต่างกัน โดยอาจจะมีความสมบูรณ์และมีความบกพร่องปะปนอยู่

การซ้ำคำปลายวรรค เป็นการแสดงความเคลื่อนไหวซ้ำ ๆ ให้ภาพที่นุ่มนวล ค่อยเป็นค่อยไป เช่น

บทสันผีเสื้อ

บางตัวมีขาบไม่สุดสิ้น
บางตัวผกผันอยู่พร่ำพร่ำ
กรายผ่านแต่ละดอกหยอกระบำ
บางตัวก็ดันดำกำบังกาย

(แรคำ. 2528:95)

จากตัวอย่างนี้ การซ้ำคำ'ลายวรรค แสดงให้เห็นการเคลื่อนไหวของผีเสื้อ ที่มีลักษณะเคลื่อนไหว ซ้ำๆ ค่อยเป็นค่อยไป ให้ภาพที่นุ่มนวล โดยพรรณนาให้เห็นการบินของผีเสื้อ ที่มีจังหวะในการบินแตกต่างกัน

บทพญาไม้

ดูดซับทุกสิ่งมาสร้างเสริม
จึงสมบูรณ์กว่าเดิมผิดตาเห็น
ไม่มีเค้าเคยยากลำบากเคยยากเย็น
สร้างอยู่โดดเด่นเป็นปี่

(แร่คำ. 2528:31)

จากตัวอย่างนี้ การซ้ำคำเพื่อให้เห็นลักษณะ ของการสะสมความยาวนานของเวลา โดยกล่าวถึงต้นไม้ที่มีชีวิตอยู่ในธรรมชาติ ว่ามีชีวิตที่ยาวนาน

บทประสาทโสมนัส

หลากเส้นตรงหน้าลายตานัก
นำชักตาให้ไล่ตามเส้น
กวาดมองเรื่อยไปใจเย็นเย็น
ยอมเห็นยอมรู้อยู่แก้ตา
หลากชื่อตรงหน้าลายตาด้วย
ชื่อช่วยเสริมเส้นให้เพ็ญค่า
ไล่ชื่อเรื่อยไปใจปริดา
รู้ชื่อนานาสารพัน

(ในเวลา. 2541:37)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการซ้ำคำเพื่อสร้างภาพที่เปลี่ยนแปลงไปที่ละน้อยอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยกล่าวถึงการมองดูแผนที่ ที่ค่อยศึกษาไปอย่างไม่เร่งรีบ

บทปรากฏการณ์

เคลื่อนไหวในท่ามความว่างเว้ง
ดูราวรื่นเริงโดยคร่าวคร่าว
ก่อเกลียวกำลังตั้งกราวกราว
ก่อนพรัดเกล็ดพราวผ่านทยอย

(ลานขเล. 2536:49)

จากบทนี้เป็นการซ้ำคำเพื่อให้เห็นภาพการเคลื่อนไหว และได้ยินเสียง อยู่ตลอดโดยใช้คำว่า คร่ำว คร่ำว กราวกราวซึ่งเป็นลักษณะของคลื่นที่กระทบฝั่งเป็นระยะ ๆ

การซ้ำคำกลางวรรค เป็นการเน้นภาพ เน้นความสำคัญเฉพาะเรื่อง ใช้กับบทที่เห็นพัฒนาการมีเปลี่ยนแปลง เช่น

บทรอยตีนกา

รอยแยกยับยับในยามยี่ม
ทำให้หน้าอ้อมอ้อมดูเหี่ยวห่อ
เป็นรอยแยกย่นย่นจนเกินพอ
ปรากฏติดต่อกับหางตา

(แรคำ. 2528:48)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการซ้ำคำเพื่อเน้นภาพ ให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น โดยใช้คำว่ายับยับ อ้อมอ้อม ย่นย่นการใช้คำเหล่านี้สื่อให้เห็นภาพของใบหน้าที่มีริ้วรอยต่าง ๆ เกิดขึ้น

บทแล้งที่ร่วงราย

แกรบเกรียบเมื่อเหยียบใบไม้กรอบ
แล้งได้รุ่มรอบทุกกรอบกร้าน
กระจ่างฟ้ากว้างกว้างก็ว่างงาน
แรงร้อนตะวันฉานอยู่ฉาดโชน

(แรคำ. 2528:58)

จากบทนี้ เป็นการซ้ำคำเพื่อสร้างความรู้สึกและสร้างภาพที่สูง โลงปราศจากสิ่งต่าง ๆ เพราะความร้อนทำให้เกิดความแห้งแล้ง

บทมายาฝน

ในเสียงซ่าซ่าไม่ซาสร้าง
มีจิ้งหะแตกต่างไม่หยุดนิ่ง
ในความรินไหลที่ไหวติง
มีแววประวิงที่ว่างตัว

(แรคำ. 2528:66)

จากบทนี้ เป็นการซ้ำคำเพื่อเน้นความสำคัญและซ้ำคำเพื่อให้เกิดเสียง

บทเก็บหมอก เกลาดอย และกลับฟ้า

เวียงฟ้าว่าเหวทะเลหม่น
 ก็จะได้ตากตนจนเรื่องเรื้อ
 ตากหมอกนุ่มนวลที่คลุมเครือ
 จนหมอกร้างเรื้อไม่เหลือเลย
 จึงดอยกลับเด่นอยู่โดดเดี่ยว
 ขับสี่เข้เขี้ยวให้ฝ่าเผย
 ขับทิวไกลไกลไปอย่างเคย
 ขับช่วงซาเฉยให้เลยลับ

(แรคำ. 2528:93)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการซ้ำคำ เพื่อแสดงลักษณะของสิ่งของ คือ การกล่าวถึงความนุ่มของหมอก และสร้างภาพที่แสดงให้เห็นระยะทางที่ห่างไกลออกไป ของทิวเขา การซ้ำคำในตัวอย่างนี้เพื่อสร้างภาพให้เห็นเด่นชัดขึ้น

การซ้ำคำเพื่อบอกลักษณะ เป็นการซ้ำคำเพื่อ สือภาพของสิ่งที่ต้องการเอ่ยถึง ให้ทราบจำนวน และ ลักษณะ เพื่อช่วยสร้างภาพให้ผู้อ่านคาดเดารูปลักษณะได้ เช่น

บทคนขายความหวาน

กวยเฮง , หม้อฮ่อมลั่นหอมช่อ
 ขึ้นเหนือเหลือพอเกินรอดได้
 หมวกสานเก่าเก่าอาจเข้าใจ
 จึงอบเหนือเอาไว้มีไหลริน

(แรคำ .2528:64)

จากบทนี้ การซ้ำคำเป็นการสื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนทั้งยังเป็นการย้ำความให้เห็นลักษณะของสิ่งของ โดยกล่าวถึง หมวกสานที่เก่ามาก

บทแล้ง

ย่อนนิยายปลายนากลางหน้าฝน
 ความอดทนขมขมถูกข่มขืน
 วัวผอมผอมลากไถไร้หญ้ากลิ่น
 ฟางชื้นชื้นคืออาหารการเป็นวัว

(ลานชล.2536:58)

จากบทนี้การซ้ำคำเป็นการสร้างภาพและย้ำความรู้สึกทำให้เห็นภาพแวดล้อม โดยกล่าวถึงความรู้สึกที่ต้องอดทนต่อชีวิตความลำบาก และลักษณะของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ลักษณะของวัวที่ผอมเพราะขาดอาหาร และบอกสภาพของสิ่งของคือฟางที่มีลักษณะชื้น ๆ

บทบูชิต

...เห็นแล้ววুবถวิลหาดอกเขยวีเคร้าทรวงในด้วยดอกอดีตละมุนละไมไม่ย้อนคืน รำลึกกลิ่นหอมชื้นได้
 เพียงบางบางจางจางกระจายก่อนกลิ่นลับมลายหายดับสูญ...

(ในเวลา.2541:112)

การซ้ำคำเพื่อ บอกลักษณะช่วยสื่อให้เห็นภาพ ที่มองได้ไม่ชัดเจน ผู้แต่งใช้คำที่สื่อให้ได้กลิ่นที่กำลังจะหมดไปโดยใช้คำซ้ำว่าบางบาง จางจาง เป็นการช่วยสร้างภาพ

3.การหลากคำ

การหลากคำ หมายถึง การใช้คำต่าง ๆ กันออกไป ในที่ใกล้ ๆ กัน แต่เป็นคำที่ให้ความหมายเหมือนกันทุกคำ หรือมีความหมายใกล้เคียงกัน การใช้คำหลากคำ เป็นการสรรหาคำมาใช้ในบทประพันธ์ เพื่อให้มีให้ผู้อ่านเกิดความเบื่อหน่าย เมื่อต้องพบกับคำที่ให้ความหมายเดิมทุกครั้ง ในบทร้อยกรองของแรคำ ประโยคคำ พบการใช้คำหลากคำเพื่อรับสัมผัส และเพื่อให้บทร้อยกรองไม่เกิดความน่าเบื่อหน่าย เห็นได้จากตัวอย่าง เช่น

บท จากครู

รอละองอาลัยจะไหลหลัง
 สู่ความหลังลึกซึ่งอีกหนึ่งหน
 พันธนาอาวรณ์รอนกมล
 สื่อสายชลหัวใจให้แก่กัน

ด้วยฤทธิ์แรงแสงหามานานนัก
 จึงประจักษ์ความจริงสิ่งมาดมั่น
 อย่างทุกข์ท้อทรมาณมานานวัน
 สู้ฟาดฟันอุปสรรคสู้หลักชัย
 นับนาทีนี้ไปจะไรสิทธิ์
 แต่ด้วยจิตพ้นหนาหาหยุดไม่
 ครูคือคนคนหนึ่งซึ่งซึ่งใจ
 รินอาลัยอำลาด้วยอาวรณ์

(แร่คำ. 2528:14)

จากบทจากครู คำที่นำมาใช้ในความหมายที่หมายถึงจิตใจได้แก่ คำว่ากมล หัวใจ จิต ใจ

การใช้คำ ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น

บทสุขุมสุนทรชาติ

ไอ้เนื้อหอมพร้อมเพราเจ้าบุญละเอียด
 ใครหนอเจียดบุญให้ใครอุปถัมภ์
 ชมพู่ผิวผ่องนวลชวนหอมประจำ
 ประหลาดล้ำเนื้อตัวไม่มีวมอม
 ไอ้ละมุนเจ้าบุญตามมาจากไหน
 พรากสวรรค์ชั้นใดมาให้ถนอม
 พลัดดาวสรวงดวงใดมาให้ดอม
 มาสู่อ้อมอกโลกตามโชคชะตา

(ในเวลา.2541:17)

จากตัวอย่างนี้ ก็จะใช้คำแทนตัวเด็กว่าเนื้อหอม เจ้าบุญละเอียด เจ้าบุญตา การใช้คำเหล่านี้
 แสดงให้เห็นถึงความรัก การใช้คำนำหน้าด้วยบุญแสดงให้เห็นความยกย่อง เอ็นดู

การใช้คำกล่าวถึงความมีดี เช่น

บทลานดารา

คือมีดีไว้ทุกข์แบบคนไทย
 และไว้ดาวชนิดใหม่ให้แผ่นดิน
 กลการกระลับฟ้าดารากระลับ

ราชตรีทบทับถั่วทุกถิ่น
ดาวดวงใหญ่ร้อยจิ้งร้อยริน
ร้อยระยะระยับสิ้นในนิลกาล

(ลานชล.2536:46)

จากบทนี้ การใช้คำกล่าวถึงความมืดมีการนำคำมาใช้หลายระดับ เช่นการใช้คำว่ามืด การใช้คำว่า
ราชตรี การใช้คำว่านิลกาล

บทโศกาลัย

โหมกระหน่ำหนักหน่วง
ทลายร่วงหลังเทจากเวहन
ดิ่งสายลงสู่ภูวดล
เป็นท่าฝนเนื่องนองหมองพยับ
ถี่ถี่ดั่งนภาอาดูรทเวษ
ชลเนตรไหลพรากฝากเย็นอับ
เว้งว่างอากาศอนาถซบ
สลดรับชลนาสารทศ
ตกกระจายกลายเป็นน้ำตาโลก
ปฐพีวิปโยคโศกสถิต
ล้วนน้ำหลามรีวาริฤทธิ
กำซาบพิชพรธษาจาบัลย์

(ในเวลา.2541:118)

จากบทนี้จะพบว่า การใช้คำหลากคำจะใช้ตลอดทั้งบท และพบการใช้ความเปรียบ โดยเปรียบฝนที่
ตกว่าเป็นน้ำตาของท้องฟ้า ในบทนี้จะใช้คำว่า เวहन , นภา มาใช้ในความหมายว่าท้องฟ้า ใช้คำว่าภูวดล ,
ปฐพี ในความหมายว่าพื้นดิน ใช้คำว่า พรธษ ,ชลเนตร , ชลนา , น้ำตา , วาริ ในความหมายว่าน้ำฝน

จากตัวอย่างที่ยกมาจะพบว่า การใช้คำหลากคำในบทกวีร้อยกรองของแรคำ จะนำคำมาใช้ทุก
ระดับ ตั้งแต่ที่เป็นคำธรรมดา เป็นที่เข้าใจและยังใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น คำว่า มืด คำว่า น้ำตา คำ
ว่า หัวใจ ฯลฯ ตลอดจนเป็นคำที่พบเจอในบทกวี โดยใช้คำเหล่านี้เพื่อความไพเราะ เช่น นิลกาล ราชตรี
ชลเนตร ชลนา ฯลฯ มาแต่งปะปนกันในบทร้อยกรองได้อย่างกลมกลืน

4. การลำดับความ

การลำดับความ เป็นกัล่าวตามลำดับสิ่งที่เกิดก่อนหลัง การลำดับความนี้จะก่อให้เกิดความแจ่มแจ้งเข้าใจง่าย ในบทร้อยกรองของเร้าค่า นำการลำดับความมาใช้ในบทร้อยกรองที่มีลักษณะเรื่องเป็นเรื่องยาว เช่น ในบทร้อยกรอง ชุดดิน น้ำ ลม ไฟ กล่าวถึงเรื่องตลาด ชมตลาด และเรื่องราวภายในตลาด ดังตัวอย่างคือ

ในบทตลาด

<p> ชาวแม่เหมือนเม้าฝั้น ฟั้นตนต้องลนลาน เสี่ยงกาต่อว่าไก่อ ทางเปลี่ยวลตเลี้ยวเกิน ตรลอดตรลาดตื่น เตรียมตัวไซ้มีวอาย ตรลาดสตรแซ่ศัพท์ถ้วน ขายซื้อคือกันเอง ฟ้าสางสว่างแสง แม่มาแม่ค้าครั้น แม่มาแม่หาซื้อ ไครมาก็เหมือนเคย </p>	<p> ฝั้สวรรค์หว่างกันดาร คว้าหาบได้รับคุ่มดิน ยิงเร้าให้หาบค้ำเนิน กลับเร้งก้าวกำล้งกาย ตรเลิดขึ้นช่างวุ่นวาย อลวนอลเวง ยี่สานล้นแลครั้นเกรง ถ้อยต่อตามตกลงกัน ฟ้าจะแจ้งเสียงจ่านรรจ์ หากพ่อมาพ่อค้าเลย พ่อมาฤาเลือกซื้อเสบาย ตรลาดคงสงเคราะห์คน </p>
--	--

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:40)

บทชมตลาด

<p> ยามยลตรลาดเข้า ยามมากยากแจกแจจ ผกพันธุ์ฝักทั้งผอง จัดสรรกันงวยง ผักกาดผักคะน้ำ แมงลักไยรักกำ บัดเมื่อถึงเนื้อสัตว์ อึกกลิ่นตรลบไกล ยลปลานานาชนิด กระบอกระเบนนกราย </p>	<p> เชิงจะเร้าให้ลัดแลง จ่านงไตตั้งใจจง รอนองเสนองหงศ์ ไซ้ฝักดัมขนมย้า โหระพาซากะหล้า ตะไคร้ขิงมะเขือพวง แลเห็นชดถนัดใจ คือกลิ่นความีได้คาลัย หมอสลิดเวียนสวาย ไหลมั่งกงกตฤเรา </p>
--	---

.....
 บัดยผลไม้
 มังคุดแลพุทรา
 ส้มเกลี้ยงเคียงส้มจุก
 เชี่ยวหวานसानไมตรี

.....
 ลำดับไว้วอนนัยน์ตา
 สับปะรดฝรั่งดี
 ส้มซ่าสุกส้มโอมี
 ต่อส้มจินข้ามดินแดน

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:41)

บท เรื่องราวในตลาด

.....
 ขรมเสียงแม่ค้า
 คำขายมีหน้างาน
 นับแต่ขายแย่มาก
 เสียงร็อบอย่างฉับไว
 ครั้นเนื้อครั้นตัวนัก
 เสียงบอกออกฉับพลัน
 เออเอ็งรู้บ้างไหม
 พับผ่าน่าเสียดาย

.....
 ชื่นปากว่าไวอาการ
 แลคำคุยตะลุยกไป
 ดันทุนพรากพร้อมกำไร
 ซักก็เป็นเช่นเดียวกัน
 ดูเหมือนจักจับไขครั้น
 ไปเจียดยาเอามากิน
 เรื่องทิดชัยถูกลักควาย
 มันเป็นใครรู้ไหมเอ็ง

.....
 ต่อแล้วก็ไม่ซื้อ
 ของแพงก็แจงปลัน
 ตาไฟจ่ายหรือติด
 ยายชมพ่อสมปอง

.....
 แพงไปหรือคุณนายวัน
 ถ้าไม่ซื้อโยร็อกอง
 ใจหนูนิตแม่สำยอง
 เอาอะไรให้ว่ามา

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:45)

การกล่าวลำดับความ เริ่มจากบทตลาดซึ่งเป็นบทเริ่มเรื่องจะกล่าวตั้งแต่ตอนเช้า เป็นเวลาที่แม่ค้าต่างมารวมกันและเตรียมตัวขายของ บทต่อมาคือบทชมตลาด เป็นบทที่แจกแจงสิ่งของต่างๆ ในตลาด โดยแบ่งเป็นประเภท เริ่มตั้งแต่ ผัก เนื้อสัตว์ ผลไม้ บทสุดท้ายคือบทเรื่องราวในตลาด เป็นบทที่ชาวบ้านมาตลาดเพื่อเลือกซื้อสินค้า และพูดคุยถามข่าวคราวเมื่อพบกัน

บทวาสนา

.....
 ทิดชัยคาบยาคามุมปาก
 หน้าผากย่นเป็นเส้นปริศนา
 ขณะเขม้นเขม็งเล็งแลตา
 เห็นรถถลันถลาถึงหน้าเรือน
 เป็นรถกระบะสีแดงกระจ่าง

กระจายฝอยฝุ่นคว้างคลุมทางเขื่อน
 กระจกดำอำตาใครมาเขื่อน
 ทิดชัยดูเหมือนไม่เลือนงง
 ประตุรถเปิดออกบอกให้รู้
 ใครคือผู้พิชิตพิศวง
 ทิดชัยถึงตั้งยาปาหังลง
 กรากตรงเข้าไปหาไม่ซ้ำที่
 นึกว่าใครที่ไหนจำไม่ได้
 ขับรถโก้เหลือใจไปไหนนี่
 ขึ้นเรือนก่อนเถิดนะท่าจะดี
 เกษรเอี้ยมาทางนี้กำนันมา
 กำนันตามทิดชัยขึ้นไปนั่ง
 ฝุ่นยังโรยรายระบายผ้า
 เกษรละคริ้วไว้ชั่วคราว
 เขี่ยมหน้าไปพลันพร้อมขันน้ำ
 กำนันดื่มแล้วถามไถ่
 ทุกข์สุขอย่างไรในแล้งร่ำ
 เกษรหน่ายแห่งในแล้งกรรม
 บ่นพร่ำยี่ตยาวคราวท้อแท้

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:87)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการลำดับความโดยกล่าวเหตุการณ์เป็นลำดับ เรียงลำดับเหตุการณ์เริ่มจาก
 ทิดชัยเห็นรถมาจอดหน้าเรือน เป็นรถคันสีแดง คนที่ลงมาคือกำนัน ทิดชัยลงมาต้อนรับ ทิดชัยเชิญกำนัน
 ขึ้นเรือน กำนันขึ้นเรือน เกษรนำน้ำมาให้กำนันดื่ม กำนันดื่มแล้วถามทุกข์สุข

5. การสรุปความ

เมื่อเรียบเรียงข้อความจำเป็นต้องกล่าวถึงสิ่งของหลายสิ่ง เพื่อให้เกิดความชัดเจน ผู้แต่งจึง
 สรุปความไว้เพื่อไม่ให้สับสน เช่น

บทสุชนบท

มองทางไหนไม่เห็นตึก
 ไม่มีเสียงอึกทึกทุกทุกที่
 ไม่มีควันพิชิตรอนชีวี
 ไม่มีอารยธรรมที่ต่ำทราม
 ไม่ต้องสวมหน้ากากกระดาษกระเดื่อง

ไม่มีเรื่องชั้นชนให้เหยียดหยาม
 ไม่มีเรื่องร้อนใจเหมือนไฟลาม
 ไม่มีความสับสนที่นับอนันต์
 มีแต่ธรรมชาติสะอาด สะอาด
 บริสุทธิ์ผุดผาดเหมือนมดน้ำมัน
 คุณธรรมสูงส่งยืนยงยัน
 คุณธรรมค้ำกันความโสมม
 ที่นี้มีเดือนรุ่ง
 จรุงด้วยกลิ่นป่ามาเหมาะสม
 ชนบทเป็นมนตราร่าระงม
 เลื่อนสังคมชั่วชั่วให้มัวไป

(แรคำ. 2528:10)

จากบทนี้จะเห็นว่า ในบทร้อยกรองกล่าวถึงความความบริสุทธิ์ของธรรมชาติ โดยแจกแจงให้เห็นว่า ธรรมชาติไม่มีสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นพิษ ไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ไม่ต้องสวมหน้ากากเข้าหากัน หรือทำให้เกิดความ ไม่สบายใจ โดยใช้คำว่า ไม่มี ไม่ต้อง บทต่อมาจึงกล่าวสรุปความว่า สิ่งที่มีในชนบท คือ มีธรรมชาติที่สวยงามและเลื่อนสังคมที่ไม่ดี

บทหลิบราตรี

จิ้งหะไฟวูบผ่านถึกระชั้น
 จิ้งหะเท้าก็เช่นกันกระชั้นถึ
 จิ้งหะเพลงเร่งเร็วเสียเหลือดี
 ชีพจรรยาตรีจึงเต้นแรง
 เต้นด้วยราคาที่สูงลิบ
 เต้นด้วยอารมณ์ดิบที่จะแจ้ง
 เต้นด้วยฤทธิ์เหล่าที่แสนแพง
กลายเป็นนักแสดงแห่งคำคืน

(แรคำ. 2528:46)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า ในบทร้อยกรองกล่าวถึงการแจกแจงถึงสิ่งต่าง ๆ ได้แก่จิ้งหะไฟ จิ้งหะเท้า จิ้งหะเพลงเพื่อนำมาสู่พฤติกรรม ที่แสดงออกทางกายนั่นคือการเต้น การเต้นในบทประพันธ์นี้มี บัจจัยมาจากการเต้นเพราะได้ราคาค่าจ้าง เต้นด้วยอารมณ์ เต้นด้วยฤทธิ์เหล่า จากการกล่าวถึงจิ้งหะและการเป็นนักแสดง เพื่อสรุปว่าพฤติกรรมเช่นนี้ เป็นพฤติกรรมของนักแสดงในตอนกลางคืน

บทซึ่งต้องพิสูจน์แห่งมอเตอร์ไซค์

วิวาททางลง – ขึ้นตามคลื่นเขา
 วิวาทกรรต์ – เบาล้วนเกล้าคล้อง
 วิวาทคนใจสู้ดูคะนอง
 วิวาทภัยทั้งผองจะผ่านมา
 มอเตอร์ไซค์ไต่เขาย่อมยากเข็ญ
 มิใช่เรื่องเสี่ยงเล่นไม่เป็นท่า
 ทูกรอบล้อมเหตุเวทนา
 รอคอยตายป่วยหน้ามาพบพาน
 ต้องขุนตัว - ขุนสติมิหวั่นไหว
 ขุนตา – ขุนใจให้อีกหาญ
 ขุนมือ – ขุนเท้ามานานาน
 จนเป็นขุนชาญทุกเชิงชั้น

(ลานชเล.2536:139)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการกล่าวถึงการขี่มอเตอร์ไซค์ไต่เขา ซึ่งผลจากการขี่มอเตอร์ไซค์ไต่เขาเพราะการขี่รถขึ้นลงตามคลื่นเขา การรู้จักจังหวะการเร่ง และผ่อนรถจนชำนาญ การที่เป็นคนใจกล้าเผชิญกับภัยอันตรายต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้ต้องฝึกฝนตัวเอง ต้องตั้งสติ ฝึกร่างกาย จนในที่สุดจึงกลายเป็นคนเข้มแข็งมีประสบการณ์ จากการสรุปความได้กล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ สุดท้ายกล่าวสรุปไว้ว่าสิ่งที่ฝึกฝนผ่านมาทำให้ กลายเป็นคนที่เข้มแข็ง มีประสบการณ์

6. ความสมดุล

ความสมดุล คือการนำบทร้อยกรองที่เรียบเรียง มีการถ่วงรับกันทางถ้อยคำ อาจเป็นการตั้งคำถามในวรรคต้น และมีคำตอบในวรรคต่อมา บางครั้งอาจใช้คำตั้งเพียงคำเดียว แต่เปลี่ยนสิ่งที่กล่าวให้ตรงกันข้าม เช่น

บทบรรลีย์

บุญใดให้เห็นเรื่องเป็นบาป
กรรมใดให้ทราบเรื่องหยาบกระด้าง
 หายนะทั้งมวลล้วนส่อลาง
 ล้มล้างอยู่ในสมัยตน

(ดิน น้ำ ลม ไฟ. 2535:74)

จากตัวอย่างที่ยกมา คำที่เป็นคำตรงข้ามคือ คำว่า บุญ บาป กรรม

การใช้การถาม – ตอบ ตัวอย่าง เช่น

บทสนทนาสนทนา

โอ้ว่าหอมอันใดมีในชาติ
ไม่หอมได้ลึกประหลาดดังหอมเจ้า
ใช้หอมเศษสุกัณฑ์พอบรรเทา
หากหอมเจ้าชีวิตหอมติดตรึง
อันอ่อนนุ่มอันใดมีในหล้า
ไม่นุ่มกว่าเนื้อละมุนชวนครุ่นถึง
ใช้เพียงนุ่มสัมผัสเพียงรัดรึง
หากลึกซึ่งนุ่มกระหวัดสัมผัสใจ
อีกทั้งห้วงอันใดมีในโลก
ไม่ห้วงเท่าทุกขุโสภของเจ้าได้
ใช้ห้วงแค่ที่เห็นที่เป็นไป
หากห้วงใยเบื้องหน้าชะตากรรม

(ในเวลา.2541:16)

จากตัวอย่างนี้เป็นการกล่าวถึงเด็ก ผู้เป็นลูกซึ่งจากบทประพันธ์ แสดงให้เห็นความรักที่มีต่อบุตร กวีได้ตั้งคำถาม เพื่อเน้นข้อความในบทประพันธ์โดยถามว่า ความหอมที่อยู่ในโลกนี้ไม่มีอะไรจะหอมไปกว่าหอมลูก เพราะเป็นการหอมที่มีความรักความผูกพัน คำถามต่อมาเป็นคำถามที่ถามถึงความนุ่มในโลกนี้ไม่มีอะไรจะนุ่มไปกว่าตัวเด็กผู้เป็นลูก เพราะความนุ่มนั้นเป็นความนุ่มที่สัมผัสได้ด้วยจิตใจ คำถามต่อมาเป็นการถามว่าความห้วงที่มีอยู่ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดที่จะนำเป็นห้วงเท่าความทุกขุโสภของลูก ความห้วงนี้ไม่ใช่แค่การห้วงในช่วงระยะเวลาสั้นๆ แต่เป็นการห้วงที่ลูกต้องออกไปเผชิญกับชะตากรรมในอนาคต ถ้อยคำที่ถือว่ารับกันคือ หอมอันใด - หอมเจ้า นุ่มอันใด - นุ่มเนื้อ ห้วงอันใด - ห้วงทุกขุโสภ

บทปริศนาคำทายและลายแทงแห่งยุคสมัย

อะไรอยู่ในจิต	ความริษยา
อะไรอยู่ที่ตา	ความอาฆาต
อะไรอยู่ที่ประสาท	ความหลอกหลอน
อะไรอยู่ในอุทร	ความโหยหิว
อะไรอยู่ที่คิ้ว	ความใคร่รู้
อะไรอยู่ที่หู	ความมูสา
อะไรอยู่บนบ่า	ความจนยาก
อะไรอยู่ที่ปาก	ความใบ้เบื้อ
อะไรอยู่ที่เนื้อ	ความเป็นกระดูก

อะไรอยู่ที่จมูก	ความเป็นขี้ข้า
อะไรอยู่ที่ตา	ความฉิบหาย
อะไรอยู่ที่ยาย	ความอดสู
อะไรอยู่ที่ปู่	ความไร้ค่า
อะไรอยู่ที่ย่า	ความอ่อนแอ
อะไรอยู่ที่แม่	ความย่อท้อ
อะไรอยู่ที่พ่อ	ความอับรึย
อะไรอยู่ที่พี่	ความหม่นหมอง
อะไรอยู่ที่น้อง	ความบิดเบือน
อะไรอยู่ที่เพื่อน	ความโง่เขลา
อะไรอยู่ที่เรา	ความพินาศ
อะไรอยู่ที่ชาติ	ความล่มจม

(ลานชเล.2536:124)

จากบทนี้ ถ้อยคำที่สื่อให้เห็นว่ารับกัน คือวรรคต้นใช้คำถาม ถามว่าอะไร วรรคหลังใช้คำว่า ความ เป็นคำตอบรับ การใช้คำถามเป็นปริศยานั้นเพื่อทำให้บทร้อยกรองมีความน่าสนใจ ผู้อ่านจะได้คิดว่า ควรจะตอบอย่างไร พร้อมกันนั้นผู้แต่งได้เฉลยให้ทราบว่าคำตอบที่จะตอบปริศนาคำทายควรตอบว่าอย่างไร คำตอบที่ได้จากบทร้อยกรองนี้เมื่อดูภาพโดยรวมแล้ว จะพบว่ากวีจะเริ่มถามจากส่วนเล็กนั่นคืออวัยวะในร่างกาย แล้วจึงไล่ขึ้นไปจนถึงส่วนใหญ่นั่นคือประเทศชาติ เพื่อแสดงให้เห็นว่าคนในครอบครัวแต่ละครอบครัวล้วนประกอบด้วยสิ่งที่ไม่ดี เมื่อหลายครอบครัวมารวมกันจนเป็นชาติ จึงทำให้ชาติล่มจม

กลวิธีการประพันธ์

1. เครื่องหมายวรรคตอน

การนำเครื่องหมายวรรคตอนประเภทต่างๆ มาใช้เป็นเครื่องช่วยสื่อความหมายและเพิ่มความงามให้แก่บทประพันธ์ ทำให้บทประพันธ์อ่านง่าย และยังทำให้ผู้อ่านทราบเนื้อความที่ผู้แต่งต้องการเน้นความหมายเป็นพิเศษ จากบทร้อยกรองของแรคำมีการนำเครื่องหมายวรรคตอนมาใช้ในบทประพันธ์ เช่น

1.1 เครื่องหมายจุดไข่ปลา (....)

แรคำนำมาใช้สำหรับละข้อความที่ยืดยาว แต่เลือกเก็บเฉพาะข้อความที่พึงประสงค์ และเพื่อเว้นจังหวะให้คิด ดังตัวอย่างคือ

บทคือซเล

นี่คือซเล.....
 แทนความว่าเหว่ แทนใจทั้งหมด
 แทนความหวังที่ใจยังระทด
 กว้างไกลเกินกำหนดกับบทซเล
 ฯลฯ
 ถ้าหวัง ...ก็อาจวายมลายหวัง
 ไม่หวัง...ก็อาจปลงเอาหวังให้
 เหมือนมายาการพราผลาญใจ
 เป็นเมตติน่าหลงไหลไปพร้อมกัน

(ลานซเล.2536:54)

จากบทร้อยกรองนี้การใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลา ช่วยสร้างภาพที่กำลังนึกคิดถึงบางสิ่งบางอย่าง โดยแสดงความไม่แน่นอน เห็นได้จากข้อความที่กล่าวถึงความหวัง โดยกล่าวว่าถ้ามุ่งหวังอาจไม่สมหวังแต่ในขณะเดียวกันถ้าไม่มีความหวัง อาจยังมีพลังพอจะสร้างความหวังได้

บทสอดไว้ให้แม่สอด

... สอดร้อยกาลเวลา
 ... เลียบเขาไม่เหงาโค้ง
 พบป่าปรุโปร่งดูเปลี่ยวเศร้า
 เป็นป่าดีแต่สี่เทา
 ร้างไร่ร้างนาเนาพนม
 ... นิ่งคิดเขาจึงนิ่งคิด
 นิ่งมีชีวิตแม่แดดบ่ม
 ปวดยิ่งเสียวกว่าป่าระบม
 ฉงนเหงากับระงมที่เจียบงัน

 ... มาเอยเลยมาถึง
 อำเภอแห่งหนึ่งอยู่ที่นั่น
 อยู่ราวลับเร้นเป็นนิรันดร์
 แต่ความสำคัญไม่เคยลับ

(ลานซเล.2536:66)

จากบทนี้ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน เป็นการสื่อความที่เว้นช่วงจังหวะ การเปลี่ยนสถานการณ์ เมื่อเปลี่ยนภาพเหตุการณ์ไปเป็นอีกภาพหนึ่งก็จะนำจุดไข่ปลามาใช้ พร้อมทั้งสื่ออาการหยุดคิด เพื่อให้ผู้อ่าน เห็นความเปลี่ยนแปลง

1.2 เครื่องหมายยัติภังค์ (-)

แรคคานำเครื่องหมายยัติภังค์ มาใช้ในบทร้อยกรองใช้ เพื่อสื่อความหมายของคำในลักษณะอาการหยุด เช่น

บทมายาแห่งจำนวนนับ

ลวัน – ความพลุกพร่านก็ผ่านพ้น
 คินสู่ม้วนขันของคนหลับ
 จุดประกายดวงดาว – วาววับ
 พร่างประดับ – นี้ นั้น หลั่น หลั่น ไป

(แรคคานำ.2528:22)

บทฉงนเงา

ชักรันฉ่องขึ้นฉาย – ฉงฉายฉงน
 โฉนหน้าของตน – ฉงนฉาย
 อยู่กับตัวแกลไกลโยทำทาย
 ดูคล้ายคล้าย – ดูห่างเหินดูเกินการ

(แรคคานำ.2528:38)

จากตัวอย่างนี้ ใช้เครื่องหมายยัติภังค์เพื่อแสดงความไม่แน่ใจ กวีกล่าวให้เห็นภาพของคนที่กำลังส่องกระจกแต่แสดงความไม่แน่ใจในใบหน้าของตนเองเครื่องหมายยัติภังค์แสดงภาพของการนั่งเพื่อคิดทบทวน ว่าภาพในกระจกที่เห็นนั้นใช่ตัวของผู้ส่องกระจกแน่นอนหรือไม่ เพราะผู้ส่องมีความรู้สึกว่าเขาสะท้อนมีลักษณะที่แปลกไป

1.3 เครื่องหมายจุลภาค หรือ จุดลูกน้ำ (,)

จุดลูกน้ำนี้สามารถใช้ได้หลายประเภท คือ ใช้คั่นคำหลายๆคำเรียงกันไปและใช้คั่นคำอุทาน แรคคานำจุดลูกน้ำมาใช้ในการคั่นคำหลายๆ คำเรียงกันไป การใช้เครื่องหมายจุลภาคนี้พบได้ในงานร้อยกรองเรื่องแรคคานำ เช่น

บทเก็บหมอก เกลาดอย และกลีบฟ้า

ทอแสงแจ่มแจ่มไม่จบสิ้น
 เกลาดอยเกลาดินทุกแห่งหน
 เชื่อมฟ้า , หมอก , ดอยได้แยบยล
 ผสานกลดอย , หมอก , ฟ้ามาเนิ่นนาน

(แรคำ.2528:93)

จากบทนี้การนำเครื่องหมายลูกน้ำมาใช้เพื่อแจกแจงรายละเอียด ให้เห็นว่าแสงที่ส่องลงมาได้เกลาดอย เชื่อมฟ้า หมอกให้รวมกันได้อย่างกลมกลืน

1.4 เครื่องหมายปริศน์ (?)

เครื่องหมายปริศน์ หรือเครื่องหมายคำถาม ใช้เขียนไว้หลังคำ หรือข้อความที่เป็นคำถามโดยตรง แรคำนำเครื่องหมายปริศน์มาใช้ในงานร้อยกรองในลักษณะเป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบซึ่งสามารถพบในงานร้อยกรองของแรคำได้บางบท เช่น

บทสันดานดิบ

นี่แหละมนุษย์
 เห็นแก่ตัวที่สุดใครหยุดได้
 ดีชั่วตัวก็รู้อยู่แก่ใจ
 เป็นสันดานจัญไรแต่ไหนมา ?

(แรคำ.2528:19)

จากตัวอย่างนี้ เนื้อหาในบทร้อยกรองใช้เครื่องหมายปริศน์แสดงความสงสัย และเป็นการตั้งคำถามทิ้งท้ายให้ผู้อ่านคิดโดยกล่าวถึงสิ่งที่ไม่ดีของสันดานนั้นเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อไหร่

บทจงเงา

นี่หรือเรา – หน้านี้นี่นะหรือ ?
 ยังเคลือบแคลงจะเชื่อถือ – นี่หรือหน้า ?
 อยู่กับตัวแกล่ไกลไยมารยา
 ไยแปลกแยกเกินกว่าเป็นหน้าเรา

(แรคำ.2528:38)

จากบทนี้ การนำเครื่องหมายปริศนิตมาใช้ในบทประพันธ์ ได้สื่อให้เห็นภาพความรู้สึกที่ไม่แน่ใจ โดยตัวละครจะถามคำถามเดิมซ้ำแล้วซ้ำอีกเพื่อต้องการหาคำตอบ พร้อมกับแสดงเหตุผลประกอบแต่ก็ยังไม่มีความสงสัยไม่แน่ใจในสิ่งที่เห็น เมื่อมองกระจก

1.5 เครื่องหมายอัญประกาศ (“ ”)

แรคนำ เครื่องหมายอัญประกาศ ใช้เขียนเพื่อสกัดข้อความที่นำมาจากที่อื่น หรือเป็นคำพูดของผู้อื่น เช่น

บทสอดไว้ให้แม่สอด

“ โอแม่สอดสาวเอ๋ย
 ชบลำนน้ำเมยกอดเกยปลอบขวัญวันคืน
 โถ ทรวงซ้ำซ้ำจำผืน
 ขมขึ้นจะชบสะอื้นกับอ้อมอกใคร”

(ลานชล.2536:74)

จากตัวอย่างที่ยกมา จะเห็นว่า แรคนำมาจากเพลงแม่สอดสะอื้น ไม่ใช่งานที่เขาประพันธ์ขึ้นเอง

จากการที่ได้ศึกษารูปแบบคำประพันธ์ของแรคนำ พบว่ารูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ ผู้แต่งได้เลือกรูปแบบของคำประพันธ์ให้เข้ากับเนื้อเรื่อง โดยจะนำรูปแบบกลอนสุภาพมาใช้ในบทที่มีเนื้อหาเป็นการเล่าเรื่องทั่วไป ใช้ฉันทลักษณ์ประเภทกาพย์ในเรื่องที่มีลักษณะการดำเนินเรื่องรวดเร็ว ชิงชัง ใช้รูปแบบของร่ายในบทที่มีเนื้อความสั่งสอน หรือบรรยายความ นอกจากรูปแบบคำประพันธ์ที่เคร่งครัดตามขนบของการแต่งร่ายกรอง แรคนำได้นำรูปแบบของกวีนิพนธ์อิสระมาใช้ในการแต่ง โดยไม่จำกัดเรื่องจำนวนคำ แต่มีเสียงสัมผัสและการวางจังหวะแบบร่ายกรองทั่วไป นอกจากนี้ แรคนำยังได้ประยุกต์รูปแบบของร่ายกรอง โดยนำฉันทลักษณ์ชนิดต่างๆ มาผสมผสาน ได้อย่างเหมาะสม ได้แก่ การนำฉันทลักษณ์ กลอนกาพย์มาใช้แต่งรวมกันในบทเดียว การนำรูปแบบของเพลงพื้นบ้านมาใช้แต่งรวมกับกลอนสุภาพ เช่น เพลงพืชมธุราธ เพลงร้องเล่น ทำให้ช่วยเพิ่มความน่าสนใจ แรคนำกล่าวว่า (2541:135) ผู้ที่หยิบหนังสือเล่มหนึ่งขึ้นมาอ่าน ควรจะได้เจออะไรที่หลากลึกลับ แต่รูปแบบที่นำมาใช้ควรเอื้อกับเนื้อหาด้วย ดังนั้นกวีจึงพิถีพิถันในการเลือกรูปแบบของบทร่ายกรองมาใช้เพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง

นอกจากนี้การนำเครื่องหมายวรรคตอนมาใช้ในบทประพันธ์ ยังเป็นการช่วยสื่อความหมายในบทกวีชัดเจนขึ้น เพราะการเห็นภาพอาจแทนการใช้คำสื่อความหมายได้ เครื่องหมายวรรคตอนที่นำมาใช้ในบทร่ายกรองได้แก่ จุดลูกน้ำ จุดไข่ปลา ยัติภังค์ จุดลูกน้ำ ปริศนิต อัญประกาศ

การนำรูปแบบคำประพันธ์ชนิดต่างๆมาใช้ในบทประพันธ์ของแรคนำ แสดงให้เห็นความเชี่ยวชาญของกวีที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานที่มีรูปแบบต่างชนิดได้อย่างหลากหลาย

2. การใช้โวหาร

แรคำ ประโยคคำ เป็นกวีอีกผู้หนึ่งที่สร้างผลงานโดยใช้ภาษาภาพพจน์ มีผู้กล่าวถึงการใช้ภาษาภาพพจน์ของแรคำ หลายท่าน เช่น ไพลิน รุ่งรัตน์ (2530 : 75) กล่าวถึง ภาษาภาพพจน์ของแรคำว่า “ด้านการเรียบเรียงถ้อยคำเป็นสำนวนโวหารต้องกล่าวว่าเขาเป็นผู้ที่มีความสามารถในส่วนนี้เป็นอย่างดี แรคำ เล่นโวหารหรือภาพพจน์หลากหลาย เพื่อช่วยในการสร้างภาพและสร้างความรู้สึกได้ดี ลักษณะเด่นที่สุดของการใช้ภาพพจน์ของแรคำ คือ การใช้ความเปรียบเทียบ...ทำให้เกิดภาพเชิงเปรียบเทียบ เกิดจินตนาการและเข้าใจหรือรู้สึกซึ่งขึ้นไปอีก” นอกจากนี้มีผู้กล่าวถึงการใช้โวหารของแรคำ ซึ่งสรุปได้ว่า โวหารของแรคำทำให้มองเห็นภาพได้ชัดเจนและช่วยสร้างอารมณ์ แรคำใช้โวหารสร้างภาพจากรูปธรรมไปสู่ภาพนามธรรมในการเปรียบเทียบ ภาพที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบเป็นภาพที่ทุกคนรู้จัก ”

การใช้คำสร้างภาพพจน์ของแรคำจะใช้คำสร้างภาพในลักษณะความเปรียบในรูปแบบต่าง ๆ จากผลงานของแรคำแบ่งภาษาเปรียบเทียบเป็นประเภทต่าง ๆ คือ

2.1 โวหารอุปมา (Simile)

บททลิลราตรี

เหวี่ยงไหวร่างกายอย่างร้อนร่ำ
ตั้งจะเหวี่ยงความเศร้าความขมขื่น
มีชีวิตคับแค้นอยู่เต็มกลืน
ตั้งเกลียวคลื่นม้วนตัวตลอดกาล
ถูกเหยียดหยามเยาะเย้ยมิเคยเว้น
แปรความลำเค็ญเป็นเริงรำน
อยู่กับราตรีซึ่งคลีบาน
และอยู่กับวันวารที่รุ่งรา

(แรคำ.2528:46)

จากตัวอย่างนี้แรคำนำเกลียวคลื่นมาเปรียบกับความคับแค้น ทำให้เห็นภาพของความทุกข์ที่มีอยู่โดยตลอดไม่สามารถที่จะพบกับความสุขได้ การนำเกลียวคลื่นมาเปรียบในลักษณะนี้ เพราะคลื่นที่เกิดจะเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และกระทบฝั่งตลอดทำให้เห็นชีวิตที่พบแต่ความทุกข์ เษขิญอยู่กับความทุกข์ตลอด

บทรอยตีนกา

เปรียบรอยตีนกาเหมือนจารึก
จะตอกย้าสำนึกได้ไหมนี่
แต่มรอยแต่ละรอยก็หลายปี
มากรอยก็มากมีประสบการณ์

กลายเป็นสัญลักษณ์นักท่องเที่ยว
 แต่มรอยให้รู้ว่าแกร่งกร้าน
 แต่มรอยให้รู้ว่าสู้งาน
 จึงเป็นรอยจารจากเลือดเนื้อ

(แรคำ.2528:49)

จากบทนี้ รอยตีนกาเปรียบเหมือนกับการจารึก ให้เห็นลักษณะที่เหมือนกับสลักลงและคงอยู่เช่นนั้น รอยตีนกาเป็นรอยที่ลบไม่ออกเหมือนกับการจารึกเอาไว้บนใบหน้า การนำรอยตีนกามาเปรียบเทียบให้เห็นว่า ชีวิตที่ผ่านมาพบแต่ความทุกข์ยาก ทำงานอย่างหนัก ในชีวิตได้ผ่านเรื่องต่างๆ มาก เพราะการจะเกิดรอยตีนกาต้องใช้เวลานาน แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีประสบการณ์ของคนผู้นั้น

บทคนขายความหวาน

กว่าจะเป็นน้ำตาลสดทุกหยดหยาด
 ช่างยากเข็ญเหลือคาดได้ถูกถ้วน
 กว่าน้ำตาลจะเป็นเงินเกินทบทวน
 ช่างยากเข็ญทุกส่วนกระบวนการ
 ต้องหาหม้อตำตำจนค้ำล้อย
 หาบอย่างเลื่อนลอยทุกหย่อมย่าน
 ชมชีวิตเหลือชมขมน้ำตาล
 ชมความหวานเหลือล้นจนหวานกล้ว
 น้ำตาล – เหมือนเลือดหล่อเลี้ยงร่าง
 แต่กัดเซาะทุกอย่างไปถ้วนทั่ว
 น้ำเงิน – เหมือนยารักษาตัว
 แต่เยาะยี้มยวนยั่วอยู่แสนไกล

(แรคำ.2528:65)

จากบทนี้ น้ำตาลเป็นของที่ให้รสหวานเปรียบกับความสุกที่ให้ผู้อื่น ชายผู้นี้มีอาชีพขายน้ำตาลสด น้ำตาลจึงมีความสำคัญเปรียบได้กับเลือดเพราะเป็นอาชีพที่ประกอบอยู่ การขายน้ำตาลสดทำให้มีเงินในการดำรงชีวิตให้อยู่รอด เงินที่ได้จากการขายน้ำตาลเปรียบเสมือนยารักษาโรคที่ทำให้ร่างกาย แข็งแรงเพราะต้องนำเงินใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน อาชีพขายน้ำตาลเป็นอาชีพที่ให้ความสุขกับผู้อื่น แต่ชีวิตของผู้ขายก็มีแต่ความทุกข์

บทอดิเรกมโนรมย์

ไซ่เปลี่ยนแปลงฉับพลันทันใด
 ค่อยเป็นค่อยไปในความรู้สึก
 ไซ่ถึงกับรอแต่ก็ระทึก
 เมื่อเกิดความลึกลึกลึในอุรา
 เป็นวาบหวามไหวเร็วไวสลาย
เอกประกายดาวดวงรุ่งปริศนา
 วาบถ้วนชวนให้ใจสงก
 ไม่รู้ว่าเกิดอะไรในใจตน
 ครั้นวาบวูบมาอีกคราหนึ่ง
 กระจายซึ่งซาบซ่านหวานฉงน
 รู้หวานเพียงครู่ไม่รู้กล
 สับสนรรวานป่วนอารมณ์

(ในเวลา.2541:53)

จากบทนี้ เป็นการกล่าวถึงจิตใจที่มีลักษณะไม่คงที่บางครั้งอาจค่อยๆเปลี่ยนแปลงแต่ บางครั้งความรู้สึกที่เกิดขึ้นก็รวดเร็วเช่นเดียวกับดาวตก โดยที่ยังไม่ทันตั้งตัว การที่นำดาวตกมาเปรียบกับ จิตใจ เพราะลักษณะของดาวยามมองไกลๆ จะเห็นแสงดาวกระพริบตลอดเวลา และการเกิดดาวตกก็รวดเร็วจนกระทั่งมองไม่เห็น จิตใจของมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด บางครั้งอาจเกิดเปลี่ยนอารมณ์อย่างรวดเร็ว และจิตใจมักไม่ค่อยสงบ กวีจึงนำลักษณะของดาวเปรียบกับจิตใจมนุษย์

บทมหาโพธิ์กับมหากำแพง

กำแพงแกร่งเพียงกับเพชร
 เก้ากรัตถ์ย้อนกาลเกินกล่าว
 ตระหง่านท่าพิศยี่ดียว
 ระบายเรื่องราวรู้มา
 ...ว่านานเหลือนับซับซ้อน
 เห็นอุตุคือตอนดงหญ้า
 เกิดศึกเหนือใต้โคลคลา
 บุกป่าผ่านคูสูดอน
 จึงมีกำแพงแข็งกัน
 ดงหญ้าแห่งหันกลับกร้อน
 กำแพงแข่งฟ้ารารอน
 กำแพงทอดกรเหยียดไกล

(แรคำ.2528:6)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการนำความแข็งแกร่งของกำแพง เปรียบกับความแข็งของเพชร เพราะเพชรเป็นสิ่งที่แข็งที่สุด กว่าจะเป็นเพชรต้องผ่านความยากลำบาก ผ่านการเจียรระไน เมื่อนำกำแพงเปรียบกับเพชร ทำให้เห็นภาพของกำแพงที่มีความแข็งแรงมั่นคงและกว่าจะได้เป็นกำแพงต้องผ่านอุปสรรคต่างๆ นอกจากนี้กำแพงที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการปกป้องบ้านเมืองจึงนับว่ามีคุณค่า

2.2 โวหารอุปลักษณ์ (Metaphor)

โวหารอุปลักษณ์ หมายถึง โวหารเปรียบเทียบโดยการนำลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งหนึ่งมากล่าวถึงหรือเปรียบเทียบกับภาพลักษณ์ให้เห็นหรือเข้าใจถึงลักษณะหรือคุณสมบัติของอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อนำไปสู่สารของสิ่งที่ต้องการของสิ่งที่ต้องการจะกล่าวถึง โดยไม่ต้องกล่าวถึงสิ่งนั้นๆ กล่าวคือเป็นโวหารที่เปรียบเทียบเหมือนของสิ่งสองสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น

บทหน่าย

วันหน่าย

นิมิตหมายมัวหมองเต็มห้องจิต

ระทดท้อต่อหวังยังชีวิต

คือ ยาพิษรุนแรงแสงนัย

ชานด้วยความห่อหุ้มเงาเร้าระโหย

รับอดีตโรยโลมสีหน้ามาเสียหนัก

ร้อยวันทอดสู้อยู่พร้อมพริก

ซึ่งศรีศกดิ์สูงส่งก็ลงลับ

ปรารถนาวันจันทร์ในวันก่อน

เป็นภาพหลอนราวเทียนเริ่มหริ่ดับ

เป็นเงาสุขฉายวามมาซาบซิบ

แล้ววายวับความทุกข์จึงรุกล้ำ

หากเราท้อทรมานไม่กล้าสู้

เราก็อยู่เจียบเจียบถูกเหยียบย่ำ

ด้วยเหตุผลเพียงว่าไม่กล้าทำ

จึงตกต่ำไร้ค่ามีราลด

อย่าให้หน่ายมานามีอำนาจ

อย่าให้ขาดคือกล้าได้ปรากฏ

อย่าให้ชีพทุกข์ท้อทรยศ

อย่าระทดในสิ่งสรรพกับมนุษย์

วันหน้า
 จะแพ้ภัยความดีที่สูงสุด
 จิตยื่นยงแกร่งกล้าเป็นอาวุธ
 จะจีจู้ดหน้าหน้าสลายลง

(แร่คำ.2528:5)

จากตัวอย่างนี้ได้นำความระทอ ความท้อเปรียบเป็นยาพิษ ความระทอท้อเป็นความสลัดใจ เศร้าใจ ทำให้ชีวิตไม่มีความสุข เมื่อนำยาพิษซึ่งเป็นสิ่งที่ทำลายชีวิตมาเปรียบกับความระทอท้อ ทั้งยาพิษและความระทอท้อล้วนแต่เป็นสิ่งที่ทำลายชีวิตเช่นเดียวกัน การนำจิตใจเปรียบเป็นอาวุธ คือการทำจิตใจให้เข้มแข็งเป็นอาวุธเพื่อใช้ทำลายความหน่ายในจิตใจให้หมดไป ของสองสิ่งทั้งความหน่ายและอาวุธล้วนเป็นสิ่งที่ทำลายชีวิตเหมือนกัน แต่ต่างกันตรงที่ ความหน่ายเมื่อเกิดขึ้นเป็นการทำลายตัวเอง แต่อาวุธเป็นการทำลายเพื่อสร้างให้ดีขึ้น

บทเป็นที่สุดแห่งปองสม

ยื่นเฟ่งพิศบันได	แทบท้อใจขึ้นประจัน
มาดขริมซิมเหว้อครัน	ยิ่งร้อนรุ่มควบคุมตน
เพ็งมองเห็นช่องทาง	เป็นช่องว่างพองผจญ
รีบก้าวแทรกกลุ่มคน	เบียดขึ้นไปไม่รั้งรอ
ก้าวได้ไม่ก็ก้าว	ก็ถึงคราวต้องติดอ
กีดกายใครไม่พอ	ยังกิดขวางทางขึ้นลง
ติดค้างอยู่บนชั้น	ต่างปิดกั้นกันตรงตรง
คล้ายติดเจตจำนง	ต่างนั่งชมความรำคาญ
แปลกแท้เกิดแต่ใจ	มโนมัยพิสดาร
ดูจพื้นคืนอาการ	คึกคะนองเต็มพลัง
โผนผกอกกระเจิง	เหมือนเหยียบเพลิงร้อนประดัง
ฮึกหาญทะยานยัง	ยากหยุดรออีกต่อไป
เบียดแทรกคนข้างหน้า	มานะกล้ำมโนมัย
ออดแอกโดยจับไว	ต่างชวนเซโดยจับปลัน
ไต่ยิ้นเสียงไวยวาย	แซ่กระจายอยู่ในภรรณ
ดังเสียงมากดตัน	ให้ตื่นฝ่าปรากการคน
ไม่เหลือมาดสุขุม	เกินควบคุมอาชากมล
ไผ่เฟื่องถึงเบื้องบน	ที่สุดชั้นบันไดเดิน
ฝ่าไปได้ครึ่งทาง	ปลาตร้างความเพลิตเพลิน
จู่จู่เท่าบังเอิญ	สะดุดชั้นถลันชวน
พริบตาผวาลม	แล้ววูบล้มไม่ร้องครวญ

เสียขวัญเหลือประมาญ	ล้มคว่ำผืนคาบันได
เจ็บจุกลูกลำบาก	สุดออกปากบอกใครใคร
ทรวงล้มมโนมัย	ไม่เหลือหาญชาญศึกดา
เหลือแต่เท้าผู้คน	ยืนล้อมตนเป็นอตรา
รุ่มร้อนในอุรา	เสมอแมนแสนอภัย
เจ็บชาสองฝ่ามือ	พลิกดูหรือยังเห็นลาย
แม่ตาจะพร่ำพราย	หากไม่พ้นเห็นมลทิน
แว่นนีกให้อนาถ	หมายที่มาตมาพังกินท์
ได้เพียงธูลีดิน	เปื้อนสองมือคือรางวัล

(ในเวลา.2541:84)

จากบทนี้ เป็นภาพเหตุการณ์ของชายผู้หนึ่งที่วิ่งแข่งผู้อื่นเพื่อต้องการขึ้นบันไดแต่บังเอิญสะดุดล้มลงและสิ่งที่ได้ติดมือคือธูลีดิน กวีจึงเปรียบธูลีดินเป็นรางวัล ที่ได้จากความผิดพลาด ธูลีดินเป็นของที่ไม่มีราคา ไม่มีค่า เปรียบได้กับการได้รับความว่างเปล่าเป็นสิ่งปลอบใจ

บทลานขเล

เธอ - เป็นบัณฑิตแห่งยุคสมัย
 สับสน - สงสัย - คาดไม่ถึง
 มีแต่คำถามคอยล่ามตรึง
 คำตอบลึกซึ่งไม่เคยมี
 กระเสือกกระสนทนทุกขีในยุคสยอง
 กระสับส่ายในครรลองของยุคผี
 เสียแรงทุ่มกายตั้งหลายปี
 ได้ปริญญาตรีมาใบเดียว
 ภูมิใจในฝันเป็นบัณฑิต
 พอภูมิใจผิดจึงห่อเหี่ยว
 หางานไปทั่วตัวเป็นเกลียว
 หาให้เปล่าเปลี่ยวเป็นกังวล
 เกาะแม่เกาะพ่อต่อไปอีก
 เพราะไม่อาจปลิกไปตั้งต้น
 เป็นแมงดาครอบครว้ตัวทรชน
 เป็นกาฝากผู้คนร่วมสังคม

(ลานขเล.2536:34)

จากบทนี้ กวีได้นำแมงดา และกาฝากมาเปรียบกับคนที่แต่งงานไม่มีงานทำ เพราะทั้งแมงดาและกาฝากต้องอาศัยสิ่งมีชีวิตอื่นในการดำรงชีวิต คนที่แต่งงานก็เช่นกันต้องอาศัยพ่อแม่ให้เลี้ยงดูต่อไปก่อน จนกว่าจะมีงานทำ

2.3 โวหารปฏิภาวะ (Oxymoron)

โวหารปฏิภาวะ หมายถึง การใช้ถ้อยคำและความหมายที่ไม่สอดคล้องมารวมไว้ด้วยกัน หรือการนำคำที่มีความหมายตรงกันข้าม หรือต้านกัน มารวมกันเพื่อให้เกิดความหมายใหม่ หรือมีความหมายที่ทำให้เกิดความรู้สึกขัดแย้ง เช่น

บทสันผีเสื้อ

เพียงอายุปรายมาทุกทุกเมื่อ
แต่ละพันธุ์ผีเสื้อก็แตกพล่าน
ปรบปีก – พรนหว้องหังการ
จะโผบินผ่านกำแพงลม
ถูกฝืนถึงสันตอดไม้หอม
โถมใจไผ่ดอมด้วยชานสม
ประแดดประเดือนเป็นนานนม
ทุกพันธุ์จึงเข้มคมตามสมควร

(แร่คำ.2528:94)

จากตัวอย่างนี้ การใช้คำว่ากำแพงลมนั้นเป็นการนำคำตรงข้ามกันมาใช้รวมกันคำว่ากำแพง หมายถึงถึง เครื่องกัน , เครื่องล้อม ที่ดูแข็งแรง ให้ภาพที่มองเห็นเป็นรูปธรรม คำว่าลมหมายถึงความรู้สึกที่กระทบกายจับต้องไม่ได้ เมื่อนำคำว่ากำแพงกับคำว่าลมมารวมกัน จึงทำให้มองเห็นภาพที่มีลักษณะลมแรงมากจนไม่สามารถผ่านไป

นอกจากนี้ยังมีอีกคำคือ คำว่า ถักฝืน คำนี้เป็นการนำคำตรงกันข้ามมาใช้เช่นเดียวกัน คำว่าถักเป็นกริยาที่นำเส้นเชือกหรือหวายสอดประสานให้เป็นลวดลายส่วนคำว่าฝืนเป็นการนึกเห็นซึ่งไม่อาจเป็นความจริงได้ เมื่อนำคำว่าถัก ซึ่งต้องใช้สิ่งที่สามารถจับต้องได้มาถัก รวมกับคำว่า ฝืนซึ่งเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ความหมายของคำทั้งสองจึงตรงข้ามกัน

2.4 ปฏิทรรศน์ (Paradox)

โวหารปฏิทรรศน์ หมายถึง การปรากฏสิ่งที่ตรงกันข้าม หากมองอย่างผิวเผินจะเป็นสิ่งเป็นไปได้ แต่ถ้ามองให้ลึกซึ้งแล้วจะเป็นความจริง สิ่งที่มีลักษณะตรงข้ามนั้น อาจเป็นสถานการณ์หรือถ้อยคำก็ได้ เช่น

บทคำตอบที่เส้นขอบฟ้า

คงมีคำตอบที่ขอบฟ้า
 ยั่วใจปรารถนายั่วตาเห็น
 เว้งว้างระหว่างความเยียบเย็น
 ยูใจไปเส้นชลนั้น
 ลุยคลื่นทุกระลอกขาวดอกคลื่น
 เอาฝันไปฝันไปตื่นฝัน
 ลุยคลื่นระลอกขาวดอกคลื่น
 เอาฝันไปฝันไปตื่นฝัน
 ฝ่าลมทุกเวลาฝ่าประจัญ
 จะจับเส้นขีดคั่นแห่งห้วงน้ำ
 เหมือนไฉ่ แต่ฉลาดตรงอาจหาญ
 เหมือนยอม แต่พร้อมต้านด้วยหาญระห่ำ
 หวังลมให้ทานไม่หาญกระทำ
 จึงสู้อยู่ประจำเต็มหัวใจ

(ลานชเล.2536:52)

จากตัวอย่างนี้ คำที่แสดงให้เห็นถึงการขัดแย้งกันคือคำว่า ไฉ่ และคำว่าฉลาดอีกคำหนึ่งคือคำว่ายอม และคำว่าพร้อมต้าน ซึ่งคำเหล่านี้เป็นลักษณะของความขัดแย้งคู่ขนาน

บทศัตรูกวี

อัดคัตความคิดทุกคราวครั้ง
 อับจนเป็นกำลังตั้งจะบ้า
มีสมองก็ให้ไร้น้ำยา
มีปากกาาก็ให้ไร้น้ำคำ

(แรคำ.2528:62)

จากตัวอย่างนี้ คำที่แสดงให้เห็นถึงการขัดแย้ง คือคำว่า มี และคำว่าไร้ คำว่ามีสมองแสดงให้เห็นว่ามีความคิดมีปัญหา ไร้น้ำยาแสดงให้เห็นว่าหมดความสามารถไม่มีสติปัญญา ดังนั้นกลอนวรรคนี้จึงหมายความว่า มีสมองแต่ไม่มีความคิดอยู่ในสมองที่จะนำมาใช้ได้ คำว่ามีและคำว่าไร้จึงเป็นลักษณะของความขัดแย้งคู่ขนาน

บทพยางค์

คำเพราะเมฆคลุ้มช่อมฟ้า
 คำก่อนกาลเวลาเคยปรากฏ
 เพียงฝุ่นพื้อนผอยขึ้นช้อยชด
 เมฆฝนจึงได้หยดเป็นหยาดเย็น
 หยาดลงสลายร้อนให้ร้างลับ
 เกิดละอองว่องวับระยับเด่น
 งามเหลือบรรยายหลายประเด็น
 งามเท่าที่เห็นที่เป็นจริง
 ในเสียงซ่าซ่าไม่ซาสร้าง
 มีจังหวะแตกต่างไม่หยุดนิ่ง
 ในความรินไหลที่ไหวติง
 มีแววประวิงที่วางตัว
 กลมกลืนกันได้งายยิ่งนัก
 แต่ยากประจักษ์ได้ถ้วนทั่ว
 เหมือนว่าผุดผ่องหากหมองมัว
 เหมือนดีหากชั่วก็เท่ากัน

(แรคำ.2528:66)

จากตัวอย่างนี้คำว่าผุดผ่อง และคำว่าหมองมัว เป็นคำที่ขัดแย้งกัน คำว่าผุดผ่องแปลว่าผ่องใส คำว่าหมองมัว แปลว่าไม่แจ่มใส ไม่เบิกบาน จากกลอนในวรรคนี้ กล่าวถึงน้ำฝน เมื่อดูน้ำฝนอาจจะมองดูสะอาดบริสุทธิ์ แต่ในความเป็นจริงในน้ำฝนอาจมีสิ่งอื่นปะปนอยู่

อีกคำคือคำว่า ดี และคำว่าชั่ว ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายตรงข้ามกัน ในวรรคนี้ อาจหมายความว่า ในความดีก็มีความไม่ดีปะปนอยู่

2.5 ไวยากรณ์ขัดแย้ง (Contrast)

ไวยากรณ์ขัดแย้ง หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่กล่าวถึงวัตถุสิ่งของที่ขัดแย้งกัน ความคิดที่ขัดแย้งกัน หรือเหตุการณ์ที่ขัดแย้งกัน สร้างข้อความให้เกิดความสมดุลทั้งนี้เพื่อต้องการเน้นและให้ข้อเขียนมีความชัดเจนประทับใจ เช่น

บทพิกแปรที่ไม่แปรพิก

แมลงปอปีกเขียวบินเลียवल็บ
 ก่อนจะคืนกลับสู่ที่เก่า
 คืนสู่หินผาที่ทำเงา
 นิ่งอยู่เปล่าเปล่าดูเปลี่ยววาดาย

ยกกันขึ้นเงียงขึ้นชี้ฟ้า
 หุบปีกไว้ทำอย่างง่ายง่าย
 เจียบงันจริงจริงไม่ดิงกาย
 แรเงาไหวส่ายในสายธาร

(แรคำ.2528:76)

จากตัวอย่างนี้เป็นภาพเหตุการณ์ที่ขัดแย้งกัน คือ ภาพของแมลงปอที่เกาะอยู่นิ่ง ๆ ทุกสิ่งในบริเวณนั้นดูทุกอย่างหยุดนิ่งและเจียบสงบ แต่สิ่งที่ขัดแย้งคือ เงาของแมลงปอในน้ำมีการเคลื่อนไหว

บทหอยหายนะ

เจตนาขึ้นนั่งบนหอสูง
 จึงพบฝูงผู้ดีมีระดับ
 มีตำแหน่งแล้วล้วนควรยอมรับ
 ต่างเป็นต้นฉบับสลับลาย
 ถือตัวเหลือใจยิ่งใหญ่หนัก
 ถือสิทธิ์ศักดิ์ถือเส้นสาย
 ถือตราประทับประดับกาย
 หลงใ้มงายกับตัวเอง
 เราจึงแปลกใจมิใช่น้อย
 พลัดเข้ากลุ่มย่อยที่กล้าแก่ง
 กุมชะตาใครใครไม่รังเกรง
 ทำใจนึกเลงหลอกผู้คน
 ปากคือประกาศิตไม่ผิดเพี้ยน
 คัมภีร์คือข้อเขียนที่สับสน
 มาดคือผู้รู้ขีดชูตน
 แต่ใจจ้อฉลวิชาการ
 สันสรรค์กันอยู่ในหมู่พวก
 ยืนบนความสะอาดของชาวบ้าน
 นั่งบนความสำคัญคนเป็นงาน
 สร้างความรำคาญไม่จบเลย
 ไม่เห็น ไม่รู้คนหมู่มาก
 ไม่พบความลำบากเหมือนปากเอ๋ย
ทำตัวทันสมัยได้เซยเซย
 กรีดกรายเสียเคยเลยได้ใจ

(ลานขเล.2536:25)

ตัวอย่างนี้ใช้คำที่แสดงการกระทำที่ขัดแย้ง คือ คำว่า ทำตัวทันสมัย และคำว่าเซย การทำตัวทันสมัยในบทประพันธ์นี้หมายถึง การทำตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและกลุ่มคนที่เรียกว่าผู้ดี ไม่ว่าจะเป็นการวางท่าทาง การแต่งกาย การเข้าสังคม ซึ่งถือว่าคนกลุ่มนี้เป็นผู้มีอำนาจที่จะกำหนดชะตาของผู้อื่นได้ แต่ก็ยังเซยเพราะความโง่และหลงตัวเองรวมทั้งการเอาเปรียบชาวบ้านและเห็นแก่ตัว

บทดวงดอกแก้วจะบานหวานหอม

หอมหวานชวนใจสมัยหอม
 แยมยอมนพร้อมให้ความใฝ่ฝัน
 แค่อำอาหารอวรณ์กัน
 ผูกพันหอมไว้ได้ยั่งยืน
 หวานหวานความหลังยังหวานหวาน
 กำซาบทรงน่านช่างหวานชื่น
 ละมุนละไมในวันคืน
 กลมกลืนกับกาลที่ผ่านไป
 บานแบ่งแต่งเติมเพิ่มชีวิต
 ที่ละนิดทีละน้อยคอยแบ่งให้
 ด้วยความมุ่งมั่นแบ่งปันใจ
 โยงใยไว้เยื่อทุกเมื่อมา
 จะสู้ลมฝนทนแดดร้อน
 อาจไหม้ไฟฟอนบนันทอนค่า
 อย่าหมายว่าจะพราหยาดน้ำตา
 ศรีทธาหรือจะไหม้กลางไฟรุ่ม
 แก้วยังรินกลั่นกล้ำประสาแก้ว
 ร่วงแล้วลาลับกลับแตกฟุ้ง
 กลางกระแสที่บังเอิญเกินควบคุม
 มีอาจกุมใจแก้วให้กลับกลาย
 ดอกแล้วดอกเล่ายังเร้าดอก
 ในระลอกสังคมลุ่มสลาย
 แม้เหลือดอกเดียวไม่เปลี่ยวดาย
 จะทวงถามความหมายที่หายไป
 ดวงดอกแก้วจะบานหวานหอม
 จะหอมหอมผู้คนที่หม่นไหม้
เหมือนจะตายทั้งหายใจ
 แต่ยังรินกลั่นไว้ให้แผ่นดิน

จากบทนี้ จะเห็นคำที่ให้ความรู้สึกขัดแย้งคือ ร่วงแล้วลาลับกลับแตกพุ่ม ดอกแก้วอาจจะร่วงโรยไป ทั้งดอกทั้งกลีบ แต่ต้นกลับแตกพุ่มเจริญงอกงาม และอีกวรรคคือ วรรคที่กล่าวว่า เหมือนจะตายทั้งหายใจ เป็นความเปรียบที่แสดงให้เห็น อาการที่เหมือนจะสิ้นชีวิตแต่ยังมีชีวิตอยู่ จากบทนี้กล่าวถึง ความศรัทธาและ คุณงามความดีย่อมสามารถคงอยู่ได้ ไม่มีวันที่จะหมดสิ้นจากสังคม เพราะจะมี ผู้อื่นทดแทนกระทำความดีขึ้นมาใหม่เสมอ คุณงามความดีจึงยังคงอยู่ไม่ว่าสภาพสังคมจะเป็นอย่างไร

2.6 โวหารบุคลวัต (Personification)

โวหารบุคลวัต หมายถึง การสมมุติสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือสัตว์อื่น ๆ แสดงอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิด และกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ได้หรือกระทำอย่างมนุษย์ปฏิบัติ เช่น

บทมหาโพธิ์กับมหากำแพง

กำแพงอย่างเราเท่านี้
ศักดิ์ศรีสูงเกินจักกล้า
ป้องบางป้องคนทันทำ
โยหยามเหยียดอย่าทำกัน
ชวนทรุดแทบรุดแตกร้าง
อิฐก่อร่างกราวหนาวสิ้น
ใกล้กาลแตกดับนับวัน
ปวดแปลบเกินกลั่นหวนกลัว

(แร่คำ.2528:88)

จากตัวอย่างนี้เปรียบกำแพงให้เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกเหมือนมนุษย์คือ รู้สึกมีเกียรติ รู้สึกถูกเหยียดหยาม เปรียบให้อิฐมีความรู้สึกเหมือนมนุษย์ที่มีความหวาดกลัวรู้จักเจ็บ รู้จักหนาว

บทร่ำอย่างแล้งไร้

มะนาวน้อยอย่าพลอยไปเหลิงเล่น
ตะวันเย็นลงไปจะไม่แจ้ง
ผักชียี่ห้าไร่ตาแดง
ตะกร้าแก่นอนตะแคงเฝ้าคอยดู
คอยแม่มีแรงจะได้ลูก
ไม่อยากกลานไปปลุกจิ้งนี่อยู่
รอบแม่ผู้คนออกพรั่งพรู
เหลือบแลเหมือนหล่นแล้วหลบเมิน

(แร่คำ.2528:43)

จากตัวอย่างนี้ การนำพืชผักในตระกร้า ที่เคลื่อนกระจาย มาสร้างความรู้สึกให้มีชีวิตจิตใจ เหมือนมนุษย์ พืชผักที่หล่นออกมานอกตระกร้ากำลังคอยหญิงผู้หนึ่งผู้หนึ่งที่หมดสติอยู่กลางถนน โดยสร้างให้มะนาวมีชีวิต พืชผักชนิดอื่นๆ เตือนไม่ให้ไปเล่นไกล ๆ บรรยายผักชีและยี่ห่วยกำลังร้องไห้ และบรรยายภาพตระกร้าเก่าที่นอนดูผู้หญิงที่หมดสติอยู่

บทแห่งจางาย

อัญชยมตกใจอีก ไม่น้อย
เมื่อมวลรากฝอยถดถอยค่า
เคยดูคนนำด้วยดีทุกทีมา
กลับเสื่อมซาศักดิ์ราก็ไม่พากเพียร
อัญชยมก้มดูแผ่นดินกว้าง
พบแผ่นดินกระด้างพรางเค็กลื่น
อัญชยมก็ยิ่งจะวิงเวียน
จวนเจียนชมชบสลดกาย
ดูใบของตัวอย่างทั่วถึง
ดูแล้วตกตะลึงเสียเหลือหลาย
ใบเคยเขียวขจีเขียวคลี่คลาย
เหลือรอยแทนเขียวเรียวหัวใจ
ไอ้ใบเคยสดสดเฉา
ม้วนริมใบเข้าคราวเจ็บไข้
ใบหนึ่งร่วงโรใบต่อไป
ถมดินแล้งไร่ไม่แล้วเลย
อัญชยมห่มน้ำตาอาลัยรัก
ยากนักจักสรรคามาพำเอย
สะท้อนสะทกอกใจด้วยไม้เคย
ร่างเอยทำไมไร้พลัง

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:62)

จากตัวอย่างนี้ ได้สร้างต้นไม้ให้มีความรู้สึกเหมือนมนุษย์ คือให้มีความรู้สึกตกใจ รู้สึกไม่สบาย รู้สึกแปลกใจต่อเหตุการณ์ที่ต้นไม้ กำลังประสบอยู่ และเสียใจที่ตนเองกำลังจะตายเพราะรากของต้นไม้ไม่สามารถหาอาหารเนื่องแผ่นดินที่แห้งและขาดอาหาร

บทโพสพ

ตกแต่งเขี้ยวจิวทิวคุณ	เขี้ยวยังเพิ่มพูน
ตรลอดอันนาอาหาร	
ตกเข้าสัดขึ้นตึ้นนอน	ตะวันอาวรณ์
ทอแสงจวบจิตใจ	
มอมเพชรน้ำค้างพรางใบ	ก่อนพรางพรัดไป
ด้วยรักแห่งลมรุกโลม	
ตกบายคล้ายร้อนรมโครม	เมื่อฝนจู่โจม
ดกรายรับขวัญทันที	
ตกเย็นอาจทุกข์คลุกคลี	หากตะวันมี
ย่อมยอมยอแสงสั่งลา	
ตกค่าเหงาหงอยค่อยมา	แนบเนาอันนา
อันนับเป็นช่วงหน่วงตรม	
ตกดึกเลื่อยล้าอารมณ์	อันเดือนดาวชม
ซึ่มเศร้าทุกขยับหลับตน	

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:29)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการใส่ความรู้สึกของมนุษย์ให้กับพระอาทิตย์ สายลมให้มีความรู้สึกรัก มีความรู้สึกห่วงใย โดยคำที่ใช้เป็นการแสดงอาการของมนุษย์ คือ คำว่า จวบ , อาการที่แสดงความดีใจ , ความอาวรณ์ ให้สายลมมอบความรักแก่ต้นข้าวโดยใช้คำว่ารุกโลม คำว่าโลมเป็นการทำอาการประคองลูบให้รู้สึกว่าเป็นดูรักใคร่

การใช้โวหารบุคคลวัตในการประพันธ์เป็นการช่วยเพิ่มบรรยากาศ เพิ่มอารมณ์ ความรู้สึกให้มีความเห็นใจ , สงสาร , ดีใจ , เสียใจไปกับบทประพันธ์นั้น ๆ ทั้งยังเพิ่มสีสันให้ภาพในบทประพันธ์ดูมีชีวิตทำให้เรื่องราวธรรมดามีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

2.7 โวหารอติพจน์ (Hyperbole)

โวหารอติพจน์ หมายถึง ภาพพจน์ ซึ่งมีข้อความที่กล่าวให้เกินจริงสำหรับเน้นความ เน้นความรู้สึก เช่น

บทลาทุกข์ถวิล

อัดนเคยโตก	เศร้าสะเทือนโลก
สะท้านอัมพร	มัวแต่จมเจ็บ
ราวถึงปลายเล็บ	หนาวเหน็บทinker
อมทุกข์อาวรณ์	อิมสร้าวรน
อกโหยโรยรา	

(ในเวลา.2541:58)

จากตัวอย่างนี้กล่าวถึงความรู้สึกเสียใจ ผู้ที่ได้เผชิญกับความเสียใจจะมีความรู้สึกที่ไม่อาจหาสิ่งใดมาเปรียบได้ซึ่งความเสียใจ นำมาซึ่งความทุกข์ ความเศร้า ความท้อแท้ ทำให้ผู้ที่ได้รับความเศร้าเสียใจมีความรู้สึกเจ็บปวดและรู้สึกว่าความทุกข์ที่ตนกำลังได้รับอยู่ช่างหนักหนา เมื่อมองสิ่งรอบข้างก็จะพบแต่ความทุกข์ทั้งนี้เพราะจิตใจมีความทุกข์และความเศร้า

2.8 โวหารปฏิบัติ (Rhetorical question)

โวหารปฏิบัติ หมายถึง ศิลปะของการใช้คำถาม คือ เป็นคำถามที่มีได้หวังคำตอบ ผู้ถามมีเจตนาจะเรียกร้องความสนใจมากกว่าต้องการคำตอบแต่ถ้าจะมีคำตอบ คำตอบนั้นมักจะเป็นคำตอบปฏิเสธ ในบางกรณีอาจมีการตอบรับ เช่น

บทดาวบันดาล

ดูดาวคราวตึกแล้วนึกคิด
ดาวเรลอยสถิตอยู่ที่ไหน
เขียนดับลับแล้วหรือแหวไว
มีค่าอย่างไรหรือไม่มี

(น้ำพุรุ่ง.2538:78)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการเตือนให้ผู้อ่านได้คิด โดยใช้การรำพึงเมื่อมองเห็นดาวจำนวนมากในยามค่ำคืน เพื่อเป็นการให้ย้อนดูตัวเอง โดยเปรียบเทียบดาวบนท้องฟ้าเป็นตัวบุคคล ใช้คำถามในเชิงสงสัยว่าดาวจำนวนมากนั้น จะมีดาวประจำตัวอยู่หรือไม่ แล้วดาวดวงนี้ยังส่องแสงอยู่หรือว่าดับแสงแล้ว ดาวดวงนั้นยังคงมีคุณค่าหรือไม่มีค่า

บทผลึกจากเบ้าหลอม

กว่าจะเป็นบัณฑิต...
- สูญศักดิ์สูญสิทธิเท่าไร
สูญค่าความเขลามาทเท่าใด
สูญวันสูญวัยมิใช่น้อย

(ลานขเล.2536:26)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการถามที่ทราบคำตอบที่อยู่แล้ว แต่ต้องการกระตุ้นให้ผู้อ่านรู้สึกถึงความยากลำบากและอุปสรรค เพื่อให้เห็นว่ากว่าจะได้เป็นบัณฑิตจะต้องสูญเสียอะไรบ้าง จึงควรไตร่ตรองและภูมิใจกับความสำเร็วจนนั้น

บทจงเงา

นี่หรือเรา – หน้านี่นี่นะหรือ ?
 ยังเคลือบแคลงจะเชื่อถือ – นี่หรือหน้า ?
 อยู่กับตัวกลไลไยมารยา
 ไยแปลกแยกเกินกว่าเป็นหน้าเรา

(แร่คำ.2528:39)

จากตัวอย่างนี้ การใช้คำถามเป็นคำถามที่สงสัย แสดงความไม่แน่ใจ เพื่อให้ผู้อ่านได้คิด เวลาส่องกระจกแล้วพบหน้าของตนเอง ว่าตัวตนของเราที่แสดงออกมีความลวงหลอก แสร้งทำจนเกิดความไม่แน่ใจในตัวเอง ว่านี่ใช่หน้าของตัวเองหรือไม่

บทหนึ่งในนิรันดรแห่งกวี

ชั่วสองร้อยปีที่เปลี่ยนผ่าน	เกิดกวีคู่บ้านก็หน
ก็แสนชีวิตผู้คน	จึงยลกวีหนึ่งราย
นรชาติรัตนโกสินทร์	ทั่วแดนแผ่นดินหลากหลาย
ก็ล้านชีวิตเกิดกาย	คลี่คลายเป็นกวีกี่คน?
ก็ล้านชีวิตวางวาย	เป็นตายของกวีกี่คน ?

(ลานขเล.2536:13)

จากบทนี้ การตั้งคำถามเป็นคำถามที่ถามเพื่อให้ผู้อ่านได้คิด ว่าการจะเป็นกวีที่ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ในอดีตที่ผ่านมา มีกวีทั้งหมดกี่คน แม้จะมีคนจำนวนมากแต่คนเหล่านั้นไม่ใช่เป็นกวีได้ทุกคน จากบทนี้ต้องการตั้งคำถามเพื่อให้คิดและเห็นคุณค่าของกวีไทย

2.9 โวหารปฏิรูปพจน์ (Allusion)

โวหารกล่าวแก้ความ หมายถึง การใช้ข้อความที่ดัดแปลงมาจากข้อความที่เป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว เช่น กล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์ นิทาน หรือวรรณกรรมอื่น ๆ เพื่อประกอบการบรรยาย และพรรณนาความดังตัวอย่างคือ

บทคนในละครและหรือละครในคน

เอาคำมาคลี่ตีตาสนิท
 ก่อนเอาภารกิจไปเก็บกัก
 เอาว่างมาว่ายอยู่ย้ายยก
 ก่อนเอาใจประจงพักพิศโทรทัศน์

และเอาวันหยุดมาขี้มเยื่อน
 เพื่อการอยู่เรือนไม่อืดอืด
 เพื่อเหงาทั้งหลายได้พราวพรัด
 จึงเอาใจประจงนัดกับทีวี
 ดูละครหลากเรื่องไม่รู้พลาด
 ถึงละครยืดขาดเสียเหลือที่
 และโฆษณายาวเสียเหลือดี
 ก็ยังมีแกใจเป็นขาประจำ
 เพราะคนในละครคือชีวิต
 มีสุขทุกข์ถูกผิดมีสูงต่ำ
 มีตัวอย่างทุกบทรสพฤติกรรม
 ทั้งมีการครอบงำให้งงงัน
 คล้ายพบตัวเราเป็นเงาไหว
 ไปบั่นลมหายใจในจอหนัง
 เป็นความแปลกใหม่ให้เผลอมัน
 เมื่อเรารู้เท่าทันทุกละคร
 พักกับสมทรง นำสงสาร
 ใต้เป็นอันธพาลลือกระฉ่อน
 แม่เอิบใครฤากล้ามาต่อกร
 จ่อใจอาทรถึงธิดา
 เอ็นดูแต่ดาวสาวต่างโลก
 ชับโตกถนัดถนัดกับมัชยา
 ชับเศร้านัดถนัดกับมัตติกา
 หนักใจเจียนบ้าไปกับน้อย
 เอาทรวงไปซิมไปดีมรส
 เอาอารมณ์ไปจรดไปปลดปล่อย
 เปิดโอกาสละครได้ย่อนรอย
 มาแตกตัวยับย่อยในตัวเรา
 จึงพบตัวละครยังอยู่ครบ
 ใช้อยู่นิ่งสงบใช้ศพหน้า
 แทรกไปในส่วนที่ควรเนา
 เชาวไปแตกเผ่าอย่างพร้อมเพรียง

คล้ายละครในเราให้เงาไหว
 มาแยงลมหายใจไปเกือบเกลี้ยง
 เราจึงไม่มีเราเข้าเทียบเคียง
 เพราะว่าเราเป็นเยี่ยงตัวละคร

(ลานชเล.2536:130)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการกล่าวถึงบุคคลในนวนิยาย โดยบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้มีลักษณะและพฤติกรรมที่เป็นบทสอนใจได้ในยุคหนึ่งที่กำลังเป็นที่นิยม โดยเรื่องราวในละครไม่ต่างจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง กวีได้นำตัวละครเหล่านี้จากเรื่องต่าง ๆ คือ พักกับสมทรง จากเรื่องคำพิพากษา ไอ้ตี๋จากเรื่องตี๋ใหญ่ แม่เอิบจากเรื่องแม่เอิบ รุติกาจากเรื่องความฝันของรุติกา ดาวจากเรื่องภูตพิศวาส มัสยาจากเรื่องมัสยามัตติกาจากเรื่องมัตติกา และน้อยจากเรื่องแม่น้ำ

บทหนึ่งในนิรันดรแห่งกวี

นรชาติรัตนโกสินทร์	ทั่วแผ่นดินหลากหลาย
กัล้านชีวิตวางวาย	เป็นตายของกวีก็คน
ชั่วสองร้อยปีเปลี่ยนผ่าน	เกิดกวีคู่บ้านก็หน
ก็แสนชีวิตประชาชน	จึงได้ยลหนึ่งกวี
และกับกวีหนึ่งพึงเห็น	พึงเป็นหนึ่งอยู่ทุกที่
หนึ่งในสารพันวรรณคดี	หนึ่งในปัดพินิยม
หนึ่งนั่นคือสุนทรภู่	คือกวีคือครูเหมาะสม
ยิ่งใหญ่ไม่เคยจบจบ	ไม่เคยคลายคมสำคัญ

ลูกกำพร้าคนหนึ่งหลังกำเนิด
 ไปสู่ความเป็นเลิศเหลือคาดฝัน
 คือกวีที่มาอย่างสามัญ
 ไปสู่ชั้นมหากวีแห่งแผ่นดิน
 ภูหน้ากวีไทยทั้งประเทศ
 เป็นกวีมีหมายเหตุไม่สุดสิ้น
 ตายในความจริงเป็นอาจิดน
 แต่เป็นความถวิลของปวงชน

ชั่วสองร้อยปีที่เปลี่ยนผ่าน	เกิดกวีคู่บ้านก็หน
ก็แสนชีวิตผู้คน	จึงยลกวีหนึ่งราย
นรชาติรัตนโกสินทร์	ทั่วแดนแผ่นดินหลากหลาย
กัล้านชีวิตเกิดกาย	คลี่คลายเป็นกวีก็คน?
กัล้านชีวิตวางวาย	เป็นตายของกวีก็คน ?

(ลานชเล.2536:12)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการอ้างถึงกวีผู้หนึ่งนั่นคือสุนทรภู่เพื่อให้เห็นว่าถึงแม้เวลาจะผ่านไปนานขนาดไหนแต่สุนทรภู่ก็ยังคงเป็นกวีเอก ยังคงเป็นกวีที่ยิ่งใหญ่อยู่เช่นนั้น พร้อมกับให้คิดว่า การจะเป็นกวีที่ยิ่งใหญ่ไม่ใช่เรื่องง่าย คำถามที่ตั้งโดยไม่ต้องการคำตอบคือก็ถือ ในอดีตที่ผ่านมา เมืองไทยมีคนที่สามารถจะเป็นกวีได้กี่คน

บทแม่ซื้อแม่สาย

แม่ซื้อเอ๋ยแม่ซื้อแม่สาย
 แม่ช่างวุ่นวายกับชายซื้อ
 แม่กล่อมลูกหลับไปกับมือ
 แม่จึงขึ้นชื่อเลื่องลือนัก
 แม่เป็นแม่ซื้อแม่ถือสิทธิ
 ชาย – ซื้อคือชีวิตแม่คิดหนัก
 ซื้อลูกถูกใจให้จงรัก
 ชายลูกถูกหลักมีหนักใจ
 ลูกแม่แลเห็นอยู่เรือนลับ
 หลายเชื้อเหลือหนับแม่รับได้
 พม่า เจี้ยว จีนฮ่อ แล้วก็ไทย
 หรือชาวเขาเผ่าใดได้ทั้งนั้น
 เพราะเป็นแม่ซื้อระดับชาติ
 แม่หวังอำนาจอยู่มาดมั่น
 ซื้อไปทุกส่วนให้ถ้วนกัน
 แม่จึงถึงขั้นแม่ชั้นเซียน
 หยกดีมีค่าก็มาสู่
 พลอยเพชรเม็ดพุ่มารู้เปลี่ยน
 เฮอร์อินฝันผงลงเยียมเยียน
 แม่ก็เพียรซื้อขายนิวายวัน
 นับวันแม่สายหน่ายแม่ซื้อ
 ไยแม่ตั้งคือไม่ตื่นเต้น
 แม่บทกฏหมายก็ม่ายเป็น
 เมื่อแม่ซื้อคอยเช่นเป็นประจำ
 แม่ซื้อแม่สายฤจะสิ้น
 แม่ซื้อแผ่นดินไว้เหยียบย่ำ
 แม่ซื้อกลุ่มชนผจญกรรม
 แม่ซื้อสัจธรรมงำตนเอง

จากบทนี้ ได้กล่าวถึงแม่สาย ซึ่งเป็นสถานที่ที่เป็นรอยต่อของชายแดนที่มีการนำสินค้ามาขาย ผิดกฎหมาย รอยต่อของแม่สายเชื่อมหลายประเทศทำให้สะดวกในการลักลอบค้าของผิดกฎหมายทั้งเฮโรอีน ผิ่น และของผิดกฎหมายชนิดอื่นๆ การกล่าวถึงแม่สาย เพื่อแสดงให้เห็นว่า สถานที่แห่งนี้เป็นรอยต่อที่มีการขายของผิดกฎหมาย โดยใช้จำนวนเงินเป็นสิ่งที่ซื้อกฎหมายพร้อมกันนั้น กวีได้ตั้งคำถามแก่ผู้อ่านว่า เหตุใดแม่สายจึงไม่กระทบกระเทือนกับการซื้อขายที่มีสิ่งผิดกฎหมายปะปนอยู่

2.10 โวหารศัพท์พจน์ (Onomatopoeia)

โวหารศัพท์พจน์ เป็นการสร้างภาพให้เกิดขึ้นในใจ ด้วยวิธีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ หรือบ่งให้เห็น สี แสง และท่าทางจากเสียงของคำ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติเป็นการช่วยให้ภาพแจ่มชัดขึ้น ตามที่กวีต้องการและเป็นการช่วยให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตาม เหมือนกับที่ผู้อ่านเคยได้ยินมา ทั้งยังเป็นการเพิ่มความรู้สำหรับเสียงที่ไม่เคยรู้จัก ให้ทราบว่าเป็นเสียงนั้นมีเสียงเป็นเช่นไร

แรคนำการใช้คำสร้างภาพด้านการเลียนเสียงมาใช้ในบทประพันธ์ ซึ่งเสียงที่นำมาใช้เป็นเสียงของธรรมชาติ และเสียงจากมนุษย์เป็นผู้กระทำ เห็นได้จากตัวอย่างคือ

เสียงจากธรรมชาติ

บทมหาโพธิ์กับมหากำแพง

โพธิ์ใหญ่ใบหนาระย้าร่ม
 ใต้ลมแผ่วพัดก็พัดเสียง
 กราวกรู ชูช่ามาเรื่อยเรียง
 เสนะเยียงเพลงพฤกษ์ดุ๊กลับ

(แรคำ .2528:86)

จากตัวอย่างนี้เป็นการเลียนเสียงของลมที่พัดกระทบถูกใบไม้โดยใช้คำว่า กราวกรู ชูช่า ทำให้เห็นภาพธรรมชาติยามสงบ ที่สามารถได้ยินเสียงลมพัดใบไม้อย่างแผ่วๆ

บทปรากฏการณ์

ซ่าแล้วซ่าเล่าเข้ามาซ่า
 ไล่ล้อลีลามาแตกชาน
 คีนคลีนยอดขาวที่ร้าวราน
 คือห้วงชลธารที่ทอดไกล
 ร่อนทรายสีเทาซึ่งเหงาเจียบ

ร่อนลัดจัตระเบียบจนเรียบใหม่
 ร่อนฟองฟองพรายจนหายไป
 ร่อนลิวเลื่อนไหลสู่ทะเล

(ลานขล.2536:48)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการนำคำว่าซ่า เป็นการเลียนเสียงคลื่นที่กระทบฝั่ง เป็นระยะ ๆ

บทเกวียนคร่ำ

นกรู้สึกตัวเอียงหัวผก
 ไช้ชนไช้อกกระดกหาง
 เขียดปีกเขียดขาเปลี่ยนท่าทาง
 เหลือบแลรอบข้างอย่างลำพอง
 ตีปีกพืบพืบก่อนหับปีก
 แล้วไช้ชนอีกไช้ปีกสอง
 เจยหัวเข็ดหน้าเข็ดท่าคะนอง
 รีบส่งเสียงร้องก้องกังวาน
 เจี่ยหูเอียงคอรอเสียงตอบ
 เสียงนกรายรอบตอบเสียงหวาน
 ไก่ประชันขันสอดทอดเสียงยาน
 ยืนฟังเสียงประสานขับขานมา

(น้ำพุรุ่ง .2536 :11)

จากบทนี้เป็นการเลียนเสียงนกที่ตีปีก โดยใช้คำว่าพืบพืบ ช่วงเวลาที่มีเสียงนกร้อง ไก่ขัน แสดงให้เห็นบรรยากาศที่สดใสในตอนเช้า การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติเพื่อให้บทกวีมีชีวิตชีวา ไม่แห้งแล้ง ทั้งยังเป็น การให้ความรู้เรื่องเสียงในธรรมชาติแก่ผู้อ่าน

เสียงจากการกระทำของมนุษย์

บททาส

ไม้ไต้แต่เหมือนใบ	ปากมีไว้ให้วัดฤ
เบิกโบกเหมือนโยกยุ	เหมือนเร่งรพุหุยนต์
ไต้แรงแสงอาทิตย์	ให้อ่อนจิตเหี่ยวร่วงหล่น
ง่าเสียงเพียงพิกล	ใช้ลมผ่าน ปรี๊ด ... ปรี๊ด ... ปรี๊ด

(ลานขล.2536:119)

จากตัวอย่างนี้เป็นการเลียนเป็นเสียงของนกหวีด โดยใช้คำว่า ปรี๊ด ปรี๊ด

บทมายาแห่งจำนวนนับ

เสียงเคาะแผ่นเหล็กกังวานมา
 นับซ้ำ ซ้ำ ได้ – สิบสองที
 เปรี้ยง เปรี้ยง เปรี้ยง เสียงปี่นสามนัดซ้อน
 ฝ่าความมืดท้องสะท้อนอย่างถ้วนถี่
 บัดนั้น หมาเห่าขรม – เห่าโจมตี
 แล้วจึงหรีเสียงเห่า – สงบคืน

(แรคำ.2528:22)

จากบทนี้เป็นการใช้คำเลียนเสียงของปี่น โดยใช้คำว่าเปรี้ยง

บทกิดขวาง

เด็กน้อยตันประตูอยู่กุกกัก
 ประตูหนาหนักขยักเขยื้อน
 ฝืดฝืนเหลือใจแทบไม่กระเทือน
 ไม่เลื่อนเปิดกว้างอย่างควรเป็น

(น้ำพุรุ่ง.2538:28)

จากบทนี้ เป็นการใช้คำเลียนเสียงของการเขย่าประตู แสดงให้เห็นลักษณะของประตูที่เปิดไม่ออก หรือประตูที่ติดอยู่ โดยใช้คำว่ากุกกัก

บทเกวียนคร่ำ (ค่างคาราร้าง)

แ่ววแ่ววแ่ววเสียงแม่เพียงแกรก
 เหงหงอยทยอยแยกแตกตื่นหนี
 แกรกรากลากล่าซ้ำซ้ำที่
 ล่าเต็มพื้นที่ทุกที่ไป
 จากลานด้านหนึ่งถึงอีกด้าน
 หลายแกรกแทรกผ่านเปลี่ยนลานใหม่
 แปลงไปกระจายมากมายไป
 เป็นกลุ่มกองใหญ่ให้ลานดิน

(น้ำพุรุ่ง.2538:16)

จากบทนี้เป็นการเลียนเสียงการกวาดใบไม้บนลาน ให้เห็นลักษณะที่ค่อย ๆ ทำอย่างเชื่องช้า

การใช้คำเลียนเสียงจากตัวอย่างทั้งหมด จะเห็นว่าแรคำใช้คำเลียนเสียงใกล้เคียงกับของเดิม คำที่นำมาใช้ในการเลียนเสียงช่วยสร้างภาพ สร้างความรู้สึกได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นการช่วยเพิ่มชีวิตชีวาลงในบทประพันธ์ เช่น ใช้คำว่า แว่วแว่ว เป็นเสียงที่ได้ยินแต่ไม่ชัดและยังให้ความรู้สึกเหมือนเป็นเสียงที่เบา

เสียงยังเป็นตัวสื่อให้เห็นความสงบ เช่น เสียงจากธรรมชาติ ได้แก่เสียงลม เสียงคลื่นจากทะเล เป็นเสียงที่เกิดจากธรรมชาติ เสียงปี่เป็นเสียงที่สื่อให้เห็นถึงความรุนแรง การใช้คำเลียนเสียงนี้ยังเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญของผู้แต่ง ในการเลือกเสียงของคำมาใช้ได้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและช่วยสร้างภาพให้สมจริง

จากผลงานของแรคำ ที่แบ่งภาษาภาพพจน์ออกเป็นประเภทต่าง ๆ นั้น มีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพเด่นชัดขึ้น ผู้อ่านสามารถนึกภาพและเหตุการณ์ออก ตามที่กวีต้องการสื่อ การนำโวหารภาพพจน์มาใช้เป็นเครื่องมือ ทำให้เนื้อเรื่องในบทประพันธ์ง่ายต่อการเข้าใจมากกว่าการกล่าวลอย ๆ โดยไม่ใช้ภาษาภาพพจน์ ทั้งยังเป็นการช่วยเพิ่มความน่าสนใจในบทประพันธ์ เพิ่มอรรถรส ให้เกิดความซาบซึ้งต่อบทประพันธ์มากขึ้น

สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ คือ สิ่งที่เป็นรูปธรรมแทนนามธรรมเพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนเป็นการกล่าวแทนสิ่งที่ใหญ่กว่าตัวอาจเป็นคำหรือวลีที่มีความหมายสอดคล้อง และในขณะเดียวกันก็มีความหมาย ถึงสิ่งอื่น ๆ อีกหลายสิ่งทีนอกเหนือไปจากสิ่งนั้น สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่วิใช้แทนสิ่งที่ไม่อาจกล่าวออกมาได้โดยตรง กวีจะเลือกใช้สัญลักษณ์เพื่อให้ผู้อ่านตีความหมายจากสัญลักษณ์นั้น สัญลักษณ์จึงไม่อาจตีความได้เพียงความหมายเดียว ในบางครั้งผู้อ่านตีความสัญลักษณ์ ได้หลายความหมายและไม่ตรงกับผู้ประพันธ์ การอ่านบทประพันธ์จึงต้องใช้ความคิดวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งกว่าการอ่านชนิดอื่น ทั้งยังต้องดูองค์ประกอบของบทประพันธ์ให้เข้าใจ แต่โดยรวมแล้ว สัญลักษณ์ที่ผู้ประพันธ์ใช้ มักเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นที่เข้าใจและมีผู้ใช้ในบทประพันธ์นานมาแล้ว

สัญลักษณ์ที่ปรากฏในบทประพันธ์ของแรคา ประโยคคำ มีการผสมผสานระหว่างสัญลักษณ์เดิมที่เป็นที่รู้จักกัน และสัญลักษณ์ที่เป็นแบบเฉพาะตัวที่แรคาได้คิดขึ้นใหม่ แรคานิยมแต่งบทประพันธ์โดยใช้สัญลักษณ์ให้ผู้อ่านตีความมากกว่าบอกเนื้อหาเรื่องราวให้กระจ่าง ไพลิน รุ่งรัตน์ (2530 : 75) กล่าวว่า “ แรคานำสัญลักษณ์มาใช้เพื่อซ่อนนการกล่าวอย่างเปิดเผยโจ่งแจ้ง ที่อาจจะทำให้เสียความรู้สึกหรือไม่อาจเข้าถึงความรู้สึกหรือเป้าหมายที่เขาหวังไว้ได้” การที่บทร้อยกรองต้องตีความผ่านการกลั่นกรอง จึงเป็นเสน่ห์ทำให้บทประพันธ์มีความน่าสนใจ สัญลักษณ์ที่แรคานำมาใช้ในผลงานดังตัวอย่างคือ

บทพระปฏิมา (เผ้า)

ข้อฟ้าเสยฟ้าเสียดสวรรค์
 เชิดเยียมสุริยันประจัญเสย
 หลั่นไบระกาสง่างาย
 เสมือนเคยระกับประดากา
 ล้ายองของนาคภาคภูมิผยอง
 ทอดทรงล้ำพองผยองท่า
 หางหงส์ลอยหางค่างเวลา
 นิดปลายชายคาลอยท่าทะนง
 หน้บ้านบรรจงสร้างวิเศษสุด
 พระนารายณ์ทรงครุพระเห็ดระหง
 กระหนกเครือเถาเจ้าเครือประจง
 กระหวัดวงหลากเถาเสลาใน
 สาหร่ายรวงผึ้งตรงรวงย่อย
 ถักสร้อยสาหร่ายร่วงลายให้
 สองเทพถือดาบคอยปราบภัย
 ประจันเผ้าอยู่ในสองใบดาด
 สงบทุกสรรพสิ่งนิ่งสถิต
 ด้วยแรงนฤมิตด้วยจิตสมาน

สว่างทองเปล่งปลั่งอลังการ
 ดุจทิพยสถานตระการถก
 พระพายโชยพัดเพียงแผ่วผ่าน
 กระดิ่งดังกังวานหวานเวหน
 เตือนเทพเตือนสัตว์ในบัดดล
 ให้อดทนเฝ้าข้างในเฝ้าระดม

(น้ำพุรุ่ง.2528:61)

(ธรรมานุสรณ์)

รัศมีเปลวเพลิงเริงเปลวสว่าง
 พระศกต่างกระหมวดเส้นเป็นศกสม
 พระขนงโค้งค้อมชวนน้อมชม
 พระเนตรข่มอธรรมล้ำเมตตา
 พระนาสิกโค้งเด่นคมเป็นสัน
 ยาวพระกรรณเจียนจรดพระอังสา
 พระโอษฐ์เรียวหยักยิ้มอ้อมกรุณา
 พระพักตร์อ้อมประหนึ่งว่าอ้อมปราณี
 พระอังสาใหญ่กว้างทางระยะ
 พระอุระหนากว้างทางเต็มที
 พระถันถันดุนนุสมบุรณ์ดี
 พระองค์มีบันพระองค์คอดทรงไป
 พระหัตถ์ซ้ายหงายไว้ให้เปล่าว่าง
 บรรจงวางบนพระเพลานิ่งเนาสมัย
 พระหัตถ์ขวาคว่ำลงอย่างจงใจ
 ทอดพักไว้บนชานบุรูลง
 นั่งขัดสมาธิราบท่าชาบสุข
 มลายทุกซ์พระวรกายมลายหลง
 พระอิริยาบถอย่างปลดปลง
 สง่าคงสงบครองข่มผองมาร

(น้ำพุรุ่ง.2538:61)

(ในท่ามความเป็นไป)

พระปฏิมาประทับนั่งยังสงบ
 สง่าครบยังเห็นเด่นตระหง่าน
 เสมือนไม่สนใจกับภัยพาล

เย็นลมอมชื่นคล้ายฝิ่นพัด
 อึกเย็นเสียงสัตว์ถนัดหงอย
 เย็นซากวิหารเย็นรานทยอย
 ว่าเหวไม่น้อยร้อยประดิ้ง

(นำพุรุ้ง.2538:66)

(ป่าไหล)

ลั่นร้องก้องสถานสะท้อนสะทก
 ก้องไกลไหวตระหนกอกฟ้าคลั่ง
 คำรณคำรามเต็มกำลัง
 ยอกย้อนไม่ยั้งไม่รั้งรอ
 ครืนแล้วครืนเล่าเฝ้าครางลั่น
 กระทบกระชั้นจนขวัญผ่อ
 อึงอลเพียงใดไม่เพียงพอ
 ฝากแสงแสงต่อไม่รอรี
 เร็วแลบแปลบปลาบอยู่วาบวับ
 เส้นแสงแจ้งกระซิบลำทับถึ
 ซอนฟ้ามืดดำกระหน่ำทวิ
 ฟ้าราวทุกทีที่ซอนไป
 อึกลมเยียบเย็นเร่งเร้นพัด
 แกร่งร่ากระหน่ำถนัดชัดไม้ไผ่
 อื้อเสียงหวิววูเสียงลูโบ
 อลวนโดยไวในคินคะนอง
 พลันฝนหล่นชัดสะบัดขึ้น
 หวานเย็นเป็นพื้นเป็นชั้นหมอง
 เปียกทั่วทุกหนสับสนละอง
 สะท้านกับเสียงร้องลั่นท้องฟ้า
 แวบแสงเส้นใหญ่ซึ่งไกวาด
 แวบเบรียงเสียงฟาดवादฟ้าผ่า
 แวบเห็นองค์พระปฏิมา
 โดดเด่นเป็นสง่าท่ามฟ้าทำลาย

ฝนเทลงหนักยากจักหยุด
 หลั่งลอยร้อยรูดไม่สุดสาย
 ร้อยร่าฉ่ำเย็นเร้นกระจาย
 แผ่ไกลไม่วายกระจายไป

ร่างไรเทพพิทักษ์เคยรักษา
 เทพโฉนไคลคลาลาทิพยสถาน
 หางหงส์ลับหางเคยค้ำกาล
 หงส์ทะยานลอยหางไปทางใด
 ยังนาคล่ายองผยองหยิ่ง
 ทอดทิ้งท่าผยองล่องไปไหน
 สรรพใบระกาก็ราใบ
 ราไปไม่ระกะสรรพมลาย
 พระนารายณ์ทรงครุฑสุดองอาจ
 ลอยผงาดโผยมहनจนลับหาย
 ครุฑหยุดหน้าบันทงเงินกระจาย
 ช่อฟ้าเจ็ดฉายทลายพลัน
 ไม่เหลือสิ่งใดจะใฝ่เฝ้า
 เจียบเหงาวิปโยคโคกสวรรค์
 เหลือเพียงพระปฏิมายังฝ่าประจัญ
 ประจัญความเปลี่ยนผันประจัญประจำ

(น้ำพุรุ่ง.2538:63-65)

(เคลื่อนคลุม)

เมฆครีมีทิมเทายึดเหย้าฟ้า
 ยึดอยู่เนิ่นช้าจนฟ้าฉ่ำ
 ค่อยค่อยไหวเคลื่อนเป็นเงื่อนงำ
 ดึงให้ฟ้าต่ำขมค้ำคิน
 โปรยปรายรายปรอยอย่างอ้อยอิ่ง
 พรมเงาไม้หนึ่งมิ่งไม้ขึ้น
 ต่อเย็นให้ยังให้ยังยืน
 ต่อช่วงอัปชื้นให้ยืนยาว
 เลื่อนเลื่อนเดือนฉายวาดลายเมฆ
 วาดเว้งวิเวกวาดเมฆหนาว
 ฉายแสงหม่นมัวไซ้ชั่วคราว
 ลอยเงาเหงาหวาไปยาวนาน
 ดาวเคยตกดวงลวงระยับ
 ลี้หายวายวัับดับทุกด้าน
 หลบในเมฆหม่นอนธการ
 ฝากท้อทรมานผ่านฝนปรอย

พระพักตร์ชานปีติสุขยังปลุกพลัง
 พระเนตรเมตตาอาหารยิ่ง
 ยิ่งทอดนึ่งลีล้าเนตรนำหวัง
 นำน้อมศรัทธาใต้ตาระวัง
 ใต้กระทั้งสุดพระศกตระหนักใจ
 ไม่พบรัศมีอยู่ที่นั่น
 อัครรย์รัศมีอยู่ที่ไหน
 ไครลักรัศมีไปที่ใด
 อเนจอนาถให้หัวใจราน
 เฉยร้างผ้าห่มพระสะบัดพลิว
 ระบายริ้วไหวไหวให้สถาน
 ไหวทองของผ้าอยู่ช้านาน
 ชวนให้ไหวสะท้านทุกม่านตา
 รอบรอบวิหารแสนรานร้าง
 อ่างว่างปรากฏแทบหมดค่า
 เครื่องเกาทอดเลื้อยระเรื่อมา
 ที่บนหน้าครีมีเขี้ยวลัดเรียวขจี
 พื้นปูนกรอบกระาะกะเทาะแตก
 กรวดทรายรายแหกไม่เป็นที่
 อัฐกร่อนร้าวร่อยไม่มีดี
 ผงคลีฝังแฝงทุกแห่งไป
 เชิงเทียนเจียนล้มเทียนชมดับ
 น้ำตาเทียนทับนึ่งหลับไหล
 กระถางรูปปากบิ่นไปทั้งใบ
 ค้างก้านรูปให้หยากไย่ครอง
 บัวหงายบัวคว่ำประจำฐาน
 เลื่อนกลีบตระการรานกลีบหมอง
 ตะไคร้เขี้ยวคร่ำยามลำพอง
 กลิ่นกลีบบัวมองครองฐานบัว
 เสียดสูงขึ้นไปในเวหา
 คือซากเสาคร่ำคร่ำเสียดฟ้าสลัว
 ต่างเสียดร้างค้างครองความหมองมัว
 ขึ้นอับประทับทั่วในมณฑล
 องค์พระปฏิมาสถิตมัน
 นับวันพระฉวีทวิหม่น
 ประทับนั่งเดียวตายเหนือภูวดล
 ร้อนแดดหนาวฝนแสนทันทาน

ให้นำต่อน้ำไหลลากล่อง
 รวมหลากกระชากช่วงลวงเลื่อนไต่
 หลากลงลาดภูตูลากไวก
 โถมถั่งหลังไหลในสายธาร
 รุดเร่งราวรีบบีบทะเล็ก
 บิดเกลียวเขี้ยวชกเกินจักต้าน
 ส่งเสียงกระเซ็นซ่าไปช้านาน
 ส่งพลังพลังพล่านผ่านเชิงภู
 ผ่าน ลมลำน้ำลากล่อง
 แดกคลื่นแดกฟองคะนองซู่
 ชัดจอกแหนยิบไม่รับรู้
 พรากหมู่จอกแหนแตกแพลอย
 ถอนหัวบัวบนถอนรากเหง้า
 กอแล้วกอเล่าเฝ้ายบย่อย
 ลากบนลากบัวระรัวทยอย
 เร็วเคลื่อนเลื่อนคล้อยรีบลอยไกล
 หลามล้นทันองสองฝั่งฟาก
 ยังเขี้ยวเกลียวกรากยังหลากไหล
 เลาะลัดชัดสายหมายท่วมไป
 จมซากวิหารไว้ในสายชล

(น้ำพุร้อน.2536:69)

(กลบทกลิน)

ฝนยังโปรยปรายกระจายฝอย
 ฟ้าเหงาเฝ้าหยอหย่าปรอยฝน
 อากาศเย็นชื้นเย็นชื้นทน
 เย็นละอองหมองหม่นทุกหนไป
 ตะวันนั้นคงหลงวิถี
 เลื่อนลีหลังเมฆวิเวกไหว
 ฉายแสงซึ่มเศร้าย่างไกล
 รั่ารั่าไรให้แสงพราง
 ให้เห็นลำนน้ำไหลรุด
 เขี้ยวกรากยากหยุดสุดล้ากว้าง
 ชุ่นเข้มเต็มคลังเต็มฝั่งคราง
 เกลื่อนสวะคะคว้างลอยกลางเกลียว
 ลิวเลาะเซาะวัดถนัดสาย

ผังเดิมจมหายสายน้ำกริ้วว
 จมซากวิหารนานจริงเจียว
 จมเพราะน้ำเชี่ยวแตกเกลียวคลื่น
 ยังเห็นปลายเสาเปลือยปลายซาก
 โผล่ขึ้นมาจากน้ำหลากคลื่น
 ต่างเสียดยอดค่างเว้งว่างยีน
 ห่มฝนเปียกชื้นต้านคลื่นครวญ
 ไรไรผ้าห่มพระลอยระริก
 พลิวพลิกตามกระแสแปรพลิวถ้วน
 องค์พระปฏิมาคราแปรปรวน
 ลอยพระพักตร์เพียงส่วนชวนตื่นตัน
 ไม่มีรัศมีที่สุดพระศก
 จอกแหนแผ่ปรกอยู่ที่นั่น
 พระเนตรทอดนิ่งเหมือนทุกวัน
 เหมือนไม้ไหวหวั่นภยันตราย
 พระนาสิกโค้งคมปลายดมน้ำ
 ดมคลื่นคละคล่าระส่ำระสาย
 พระโอษฐ์แยมสรวลแยมยวนระบาย
 น้ำคล้ายท่วมพระโอษฐ์ไม่โอดครวญ

(น้ำพุร้อน.2538:61-72)

จากตัวอย่างนี้ ได้กล่าวถึงภาพของวิหารแห่งหนึ่ง ซึ่งในขั้นต้นเมื่อมองวิหาร และพระปฏิมา พบว่า
 สถานที่แห่งหนึ่งดงาม มีความสง่า ต่อมาเมื่อพิจารณาดูอย่างละเอียดพบว่า วิหารและองค์ประกอบต่างๆได้
 เสื่อมโทรม ยังคงมีแต่พระปฏิมาเท่านั้น ที่ยังคงความสง่าท่ามกลางสิ่งเสื่อมโทรมทั้งหลาย พระปฏิมาจึงเป็น
 สัญลักษณ์ของแก่นธรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นตัวแทนของธรรมะ พระธรรมไม่ได้ถูกทำลาย พระธรรมไม่หวั่น
 ไหวต่อความแปรปรวน เมฆ ฝน ซากวิหาร ความเสื่อมโทรมทั้งหลายอาจเป็นสัญลักษณ์ของความ
 เปลี่ยนแปลงท่ามกลางสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งปวง ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์มากระทบอย่างไรแก่นธรรมทางศาสนายังคง
 เดิมไม่เปลี่ยนแปลง

บทแห

เหมือนกับรู้ค่ากาละ	รู้สภาวะ
เวียหวังยังใจจัดเจน	
เหมือนมีกำหนดกฎเกณฑ์	ต่อการกระเวน
เสาะหาอาหารนานนม	
ได้มาด้วยยอมจ่อมจม	ใจอันโง่งม
ไปรู้ก็ครั้งก็ครา	

อุปสรรคต่างต่างนานา	หมุ่นเวียนเปลี่ยนมา
มอบบทจรดใจจำ	
เหตุเพราะอุปสรรคชักนำ	เกิดการกระทำ
เป็นประสบการณ์นานยาว	
มีรสช่อนชุกทุกคราว	ทุกทุกเรื่องราว
คือรู้ที่เร้นตัวตน	
น่านน้ำเนาเสน่ห์เล่ห์กล	มีมายามนตรี
ให้ต้องพิสูจน์มากมาย	
ใช้มีกรวดหินดินทราย	แต่ยังคงราย
กึ่งหอยปูปลาร้าไป	
กับแหที่ทอดทันใด	ตั้งทอดหัวใจ
ทุ่มหวังทุกเหวี่ยงทุกवार	
แท้จริงได้ที่ค้ำบ้าน	คลี่ข่ายได้การ
คลุมน้ำเป็นดอกเป็นดวง	
วูบหายดอกแหแลดวง	ฟองฟุ้งทั้งปวง
ก็ดับดับเห็นเช่นกัน	
แหดิ่งต่ำลงตาลครัน	ซ่าเขียบลงปลัน
พลั่วคลื่นก็คลายกลายเกลียว	
สุขุมครองมาดปราดเปรี้ยว	เบามือที่เดียว
ขณะสาวแหแน่นอน	
แหหุบหุบใจไหวรอน	หวังหวังสิ้นคลอน
เมื่อแหทั้งปากเปล่าตาย	
ทอดแหอีกครั้งไปคลาย	เหมือนปลาทำทาย
จึงทุกทุกทอดจอดใจ	
น้ำเป็นของปลาตรลอดไป	ปลาเป็นของใคร
ควรเป็นของคนคันเอา	
ค่อยค่อยเรียนรู้ลาดเลา	เลศนัยลำเนา
ลำน้ำลำรวมหมู่ปลา	
เรียนเรื่องธรรมชาติธรรมดา	ด้วยกาลเวลา
แลด้วยน้ำอดน้ำทน	
รู้น้ำรู้แหรู้ตน	รู้ปลาว่ายวน
คือรู้เฉพาะเจาะจง	
ทอดแหครั้งใหม่มั่นคง	คลุมปลาตระนง
แลเหมือนคลุมกลตนเอง	

จากตัวอย่างนี้ นำแหมาใช้เป็นสัญลักษณ์ ของการศึกษาเรียนรู้สิ่งใดต้องเรียนให้รู้จริง การจะทอดแหแต่ละครั้งควรรู้จักน้ำ รู้จักปลา รู้จักแห และควรรู้จักตัวเอง ถ้าไม่รู้รู้จักสิ่งนั้นอย่างถ่องแท้จะทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ

บทฉงนเงา

ชักรันฉ่องขึ้นฉาย-ฉายฉงน
 ไฉนหน้าของตนฉงน-ฉงนฉาย
 อยู่กับตัวแกล่ไกลโยทำทาย
 ดูคล้ายคล้าย-ดูห่างเห็นจนเกินการ
 นี้หรือเรานานี้นี่นะหรือ?
 ยังเคลือบแคลงจะเชื่อถือ-ยังต่อต้าน
 แค่อันฉ่องโจดเงาให้เงางาน
 จึงฉายภาพวูบผ่านอยู่ฉงนเงา
 เป็นเพียงเล่ห์หลอกหลอนสะท้อนแลศ
 ฉายขงฉายเนตรฉายเกศเกล้า
 ฉายโอษฐ์ฉายปรางไม่บางเบา
 ฉายจนค้นรูปเค้าของเราเอง
 เลยลุ่มหลงรูปฉายง่ายที่สุด
 ยึดรูปฉายสมมุติอย่างครัดเคร่ง
 คิดว่าเงาคือจริงมีกริ่งแกรง
 เหลิงละเวงไปวา – นี่หน้าตน
 ที่จริงแล้ว – จากหน้านี้ถึงอันฉ่อง
 ยังคงช่องว่างพอให้ฉ้อฉล
 ฉ้อให้เชือรูปแบบอย่างแยบยล
 ฉ้อให้คนหลงค่า – ฉายาตัว
 ระหว่างช่องที่เห็นคงเร็นธาตุ
 ที่แปรหน้าดารดาษผิตผลาดทั่ว
 เชื้อคันฉาย-ย่อมช่องต้องหมองมัว
 ถ้าเชือช่อง-คันฉายชั่วย่อมยั่วยวน
 ดูเป็นเรื่องลีกลับลำดับนี้
 หน้าของเราดีดีเห็นถึถ้วน
 กลับมีสิ่งเคลือบคลุมอย่างนุ่มนวล
 และรั้งเราให้เรรวนจนป่วนใจ
 จึงแคลงจิตในหน้า – คาอันฉ่อง
 จะจับจ้องหน้าจริงอันยิ่งใหญ่
 หน้าต่อหน้า จ้องหน้ามีคลาไคล

ช่องที่ค้นแคบไปในพริบตา
 นี้หรือเรา – หน้านี้นี้หรือ?
 ยังเคลือบแคลงจะเชื่อถือ – นี้หรือหน้า?
 อยู่กับตัวแกลไกลไยมารยา
 ไยแปลกแยกเกินกว่าเป็นหน้าเรา

(แรคคำ .2528:38)

จากบทประพันธ์นี้ กระจกเป็นสัญลักษณ์แทนความหลง การยึดมั่นหลงภาพลวง , แทนรูปเงาที่ไม่
 ยั่งยืนคนเรามักยึดถือสิ่งภายนอก ไม่ได้ดูลึกซึ้งถึงจิตใจ ในตัวอย่างนี้กล่าวถึงคำว่าธาตุ หมายถึง ธาตุแท้
 กระจกไม่ได้ส่องให้เห็นถึงจิตใจที่แท้จริง แต่ฉายให้เห็นเพียงสิ่งที่ฉายอยู่เปลือกนอกที่สามารถปรุงแต่งได้

บทสมรภูมิ

ทินกรจรถึงกิ่งสรวง
 จรัสวรัศมีวีรสวรรค์
 เทียงพลังขลังขับกับกัลป์
 สมฤตุดิมหันต์สมทิวา
 ดาลฤทธิ์ร้อนล้ำย้าสว่าง
 เสกสร้างมณฑลเวหา
 โดดเด่นเป็นอัครศักดา
 สมดวงวิญญูณันภาลัย
 ประหนึ่งเพลิงโพยมโลมโลก
 ลืมเลือนวิปโยคโศกกษัย
 แปรจากดวงอรุณอุไน
 เป็นดวงเทียงสมัยร้อนแรง
 สุขุมลอยเลื่อนสูงลิบ
 เพียงทิพยมาศศาสแสง
 ผยองตามลำพังยังแสง
 ลอยแสงยิ่งใหญ่ให้พลัง

อกคืออกเพลิงผ่าวยัง	ผากร้อนประดั่ง
เผชิญเปลวอกหมกใจ	
ทวนทวยรายภายใน	ผกเปลวกันไป
ก็ยอมผิดแผกลีลา	
เปลวหนึ่งลุกปลามปรารถนา	เปรียบเปลวสุรียา
เผาให้เดือดดินแดดาล	

ร้อนรุ่มติดข้องต้องการ	ตามเปลวทรมาน
ตามควาแต่เพียงลำพัง	
เปลวหนึ่งลุกเร็วเปลวหวัง	เพ็ญฤทธิ์เพ็ญพลัง
พลีร้อนแรงล้ำลำพอง	
โหมให้วุ่นวายหมายปอง	ฝ่าฟันครรลอง
ตามเปลวมุ่งมาตนาถตน	
เปลวหนึ่งลุกไวกังวล	รัศมีมัวมล
กลางแคลงสำแดงประกาย	
แลบลามรีบเลื่อนเคลื่อนขจาย	พะวงระบาย
ให้ตามประหวั้นอวรณ์	
เปลวหนึ่งลุกจรัสประกัสสร	โชติช่วงอรชร
ให้หลงละเมอเพื่อนิยม	
ราวกับต้องกฤตยาคม	รุมรุมอารมณ์
เคลิบเคลิ้มหลงเปลวโสภณ	
เปลวหนึ่งวูบวับสับสน	เปลวหนึ่งหลากฉงน
เปลวหนึ่งโหยล้ำกำล้ง	
สลับเปลวกันมาประดัง	จุกจุกชิงชิง
กลัดกลุ้มเหลือจะคณนา	
จึงเปลวหนึ่งวูบโกรธา	ด้วยเดชศักดิ์ดา
แผ่แสงแสงร้อนพื่อนไฟ	
กลบเปลวทั้งปวงเปลี่ยนไป	ปานเปลวประลัย
รังแต่เผาพลาญรานฤดี	
แม้ได้แสนสมุทรรนที	ยากดับอัคนี้
อันดาลอยู่กลางดวงแด	
ผากผ่าวแผกเพี้ยนเปลี่ยนแปร	เนื้อทรวงอ่อนแอ
ยอมให้ไหม้หมกหมิ่นระอา	
ประหลาดดินรนค้นหา	กลับได้เพลิงมา
รุกโรมโหมฤทธิ์พิสดาร	

(ในเวลา.2541:79 – 81)

จากบทนี้ ดวงอาทิตย์เป็นสัญลักษณ์แทนความร้อนแรงในจิตใจ ที่ไม่สามารถดับได้เป็นความร้อนที่
เกิดจากไฟกิเลสเมื่อเกิดขึ้นยากที่จะดับได้

บทบรรลือ

แล้วจึงถึงคราวข่าวไฟไหม้
 โรงแรมหลังใหญ่เกิดไฟช่วง
 จากชั้นสิบสามไฟลามลง
 เล็มลวงขึ้นลงส่งประกาย
 ยังควันเป็นกลุ่มให้คลุ้มฟ่า
 แดดเที่ยงเพียงว่าไม่กล้าฉาย
 ได้ลมโหมแรงแต่งเปลวปราย
 เลื้อยลายเปลวลามยามเปลวเรียง
 ผู้คนอลหม่านลนลานทั่ว
 พาดัวหนีตายใช้รายเพลิง
 ตกใจขวัญเพริดกระเจิดกระเจิง
 ผจญภัยผจญเพลิงตามเชิงกรรม
 พนักงานดับเพลิงเครื่องมือพร้อม
 กระจ่าหน้าตามล้อมอ้อมกระจ่าหน้า
 แต่เหมือนน้ำน้อยตามถ้อยคำ
 แพบไฟไฟนารธรรมดา
 ทิดชัยไหวสะทกอกสะท้อน
 เสมอเกิดไฟช้อนอยู่ต่อหน้า
 คลับคล้ายเป็นไฟในตำรา
 ประลัยกัลป์นั้นมาประลัยกาล
 เปลือยเปลวเร็วไวไหม้แผ่นพื้น
 ทวีปสี่ไม่มีคินดินเก่าถ่าน
 ลามลงปลงนรควับวกราน
 สัญชีพริบผ่านอเวจี
 อบายภูมิซุมอบายมลายหมด
 บริภัณฑ์บรรพตไหม้บัดขยี้
 จตุโลกบาลวิมานมี
 มอดไหม้ทันทีไม่มีทน
 พระสุเมรุหุ้มไฟอยู่ไม่ช้า
 ทรวดสุเมรุลงมาคาไฟดิน
 ฉกามาพจรไฟซอนรน
 ถึงที่ปีนยากทนไฟ
 พุ่งขึ้นเมืองพรหมจะลุ่มโลก
 วิปโยคโศกตรมฝูงพรหมไหม้
 จากปารีสัชชาลามล่าไป
 มหาพรหมหมกภัยหมไฟฟอน

ปริศนาภาภูมิฟูมไฟวอน
มล้างสันดินฟ้าไม่อาทร
ม้วยมรณด้วยไฟประลัยกัลป์
เสียหายใช้น้อยร้อยล้านบาท
ทิตชัยสะดุ้งปราดปลาตผืน
ประลัยกัลป์พริบหายมลายพลัน
ประลัยโรงแรมนั้นยังควันจาง

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:72-74)

จากบทนี้ เป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ไฟไหม้โรงแรมแห่งหนึ่ง ตัวละครภายในเรื่องกำลังดูโทรทัศน์ ขณะที่เห็นภาพเหตุการณ์ไฟที่กำลังไหม้โรงแรม มีผู้คนหนีตายอลหม่าน ตัวละครก็เห็นไฟที่เกิดขึ้นเสมือนมีไฟอีกชนิดขึ้นซ้อนไฟที่กำลังไหม้อยู่ ไฟชนิดนี้คือไฟที่เกิดจากจิตใจมนุษย์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของกิเลสที่มีทั้ง ความรุนแรงร้อนแรงแห่งกิเลสที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ที่ลุกไหม้ได้รวดเร็ว

บทที่ 3

การนำเสนอความคิด

บทร้อยกรองของแรคา เรื่องการนำเสนอความคิดกล่าวถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหา จากประสบการณ์ที่สั่งสมมา ทำให้เร้าคำมองเห็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งรอบข้าง มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ แต่มนุษย์กับให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอันรุดหน้า

ผลงานของแรคาได้นำเสนอความคิดด้านต่างๆ ไว้มากมาย ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่มาจากมนุษย์ สภาพสังคมรวมถึงปัญหาที่มาจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็ยังเป็นปัญหา ที่ไม่ได้รับการแก้ไข เพราะความไม่พร้อมในด้านต่างๆ แต่ความคิดในการฟื้นฟูบางเรื่อง ได้มีการนำกลับมาใช้หรือที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน ความคิดในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ พบในบทร้อยกรองและงานวรรณกรรม ซึ่งกวีได้จุดประกายความคิดเหล่านี้ขึ้น ดังที่เจตนา นาควัชระ (2541 : 11) กล่าวว่า “กวีนิพนธ์ เป็นที่หลอมรวมประสบการณ์ที่กว้างกว่างานเขียนชนิดอื่นๆ และผู้สร้างกวีนิพนธ์นั้นได้สกัดประสบการณ์เหล่านั้นออกมาเป็นถ้อยความที่คม สามารถสร้างความประทับใจ และสามารถปลุกผู้อื่นให้ตื่นทางปัญญาได้”

จากบทร้อยกรองของแรคา การนำเสนอความคิดแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1.ความคิดเกี่ยวกับสังคม

บทร้อยกรองของแรคาได้สะท้อนภาพลักษณ์ของสังคมไว้ซึ่งการอยู่ร่วมกัน ได้มีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้คนสนใจแต่เรื่องความอยู่รอดของตนเอง ไม่สนใจหรือเห็นใจผู้อื่น เช่น

บทใครคือจ้าวยุทธจักร

นี่คือมนุษย์
มิเคยหยุดความมักได้
คนรวยก็รวยเข้าไป
คนจนก็จนใจจนไปเสียจริงจริง
มีไหมชวานาหน้ากร้าน
ลงพุงเกียดกร้านเสียทุกสิ่ง
สังคมผู้ดีมีแต่ขังขัง
นั่งนิ่งนิ่งก็เหม็นสาบสาบอย่างชวานา
มองไปในแผ่นดินนี้
ใครคือคนที่มีมากหน้า
คนรวยที่เจียนเป็นเทวดา
หรือคนจนถ้วนหน้าที่เป็นข้าสังคม

(แรคา.2528:8)

จากบทร้อยกรองนี้ จะเห็นว่ามนุษย์ไม่เคยหยุดความมักได้คนที่ยากจนก็ยังคงจนอยู่ สังคมมีการแบ่งชนชั้นระหว่างคนรวยกับคนจนโดยให้คนที่มีความยากจนถือเป็นข้าของสังคมที่ต่ำต้อย และถือคนที่ร่ำรวยเป็นชนชั้นที่ได้รับการยกย่องจากสังคม แร่คำจึงเสียดสีคนรวยว่าเป็นทเวดา

บทเหล็กร้าวรอน

รุนแรงและเร่าร้อน	ร้าวรอนแล้วหลับไหล
เรื่อยเรื่อยและไรไร	จึงโลมไล่ไฟลีลา
...ย่อนกลับก่อนยับย้อย	เห็นรื้อรอยคนรื้อยหน้า
มารยาทคือมารยา	เร้นอิจฉาในอารมณ
ฉากหน้าช่างน่าพิศ	ฉากหลังปิดได้เหมาะสม
คบค้าสมาคม	ยากนิยมลมปากกัน
ได้ทีดีกระหน้า	รุมช้ำยามคับขัน
ฆ่าแกงทแยงฟัน	เพื่อตัวฉันได้ยืนยง
สังคมช่างเฟะฟอน	เราร้าวรอนและลืมหอง
ฆ่าคนกันตรงตรง	เราจึงลงบัญญัติตาย

(แร่คำ.2528:6)

จากบทนี้ จะพบเห็นสังคมที่มีแต่คนเห็นแก่ตัว ไม่มีความจริงใจให้แก่กัน เป็นสังคมที่ไม่น่าอยู่ นอกจากนั้นคนในสังคมเมื่อโดยรวม สนใจแต่เพียงรูปร่างภายนอก ฐานะ โดยไม่สนใจพฤติกรรมเบื้องหลังว่าเป็นเช่นไร

จากความคิดทางสังคมที่กล่าวในบทร้อยกรอง สามารถแบ่งได้เป็นสองประเภทคือ

1.1 ความคิดเกี่ยวกับสังคมเมือง

จากบทร้อยกรองสะท้อนให้เห็นสังคมเมือง มีแต่คนไม่มีน้ำใจ เห็นแก่ตัว โดยคิดให้เพียงตัวเอง ก้าวหน้า สกุล บุญยทัต (2541 : 88) กล่าวว่า "สังคมที่แร่คำกล่าวในบทร้อยกรองเป็นสังคมสมัยใหม่ เป็นสังคมบริโภคนิยม" เป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ไม่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งจากบทร้อยกรองทำให้เห็นสภาพทางสังคมเมือง เช่น

บทเป็นที่สุดแห่งปองสม

ตามคนมามากมาย	อกใจคล้ายไหวระริว
สบช่องไม่เกรงกลัว	หาญสำแดงแข่งผู้คน
สวนใครที่รู้จัก	ยัมพยักตั้งยัมยนต์
ตัวนรีบตัวนร้อนรน	ไม่หยุดทักสนทนา

บางคนฆ่าเลื่องแล	ทักกันแค่ส่งสายตา
เปิดเผยแววเฉยชา	ตามสังคมสมอาการ
ระมัดระวังมาด	แปลกประหลาดฤดีดล
ระวังไยแบ่งบาน	ตามผีเท่าที่ก้าวเดิน

(ในเวลา.2541:82)

บทพินลิกพินลือ

บ้ายเท่าเบียงหนี	จากบาทวิถี
อันคับคั่งคน	เดินไม่สะดวก
กิดพวกร้อนร้อน	พาให้ใจตน
ร้างรื่นชื่นบาน	
เบือต้องคอยหลบ	กระทั่งกระทบ
กระเทือนรำคาญ	หน่ายเท่าชะงัก
กล้วยักษ์กล้วยมาร	ดุ่มหนลนลาน
หลากล่วนสวนมา	
เบือต้องชวนเซ	เขาชนจนเซ
แทบพลัดรัถยา	หน่ายข่มฉิวฉุน
เคืองชุ่นอุรา	เบือช้องกังขา
ทุกก้าวครรไล	
หน่ายเสียงสรรพยนต์	คำรามคำรน
เนืองสนั่นกันไป	เบือความจ่อแจ
อัดแอสมัย	หน่ายฝืนนิสัย
เบือเบียดดำเนิน	

(ในเวลา.2541:86)

ภาพของสังคมเมือง จากตัวอย่างในบทร้อยกรองจะพบว่า ชีวิตในสังคมเมืองมีแต่ความรีบเร่ง มีฝูงชนที่เยอะ มีเสียงที่ดังจากกรงจราจร ผู้คนไม่รู้จักไม่ทักทายกัน มีสภาพต่างคนต่างอยู่ ทุกคนต่างรีบร้อนเพื่อให้ ตัวเองทันเวลา

นอกจากนี้ ภาพการดำเนินชีวิตสถานที่ทำงานเป็นตึกสูง แบ่งเป็นห้องๆ มีการประดับตกแต่งอย่างสวยงาม เน้นความโอ่อ่า เพื่อให้สถานที่ดูมีความน่าเชื่อถือ เช่น

บทมหามหรรสพ

อันว่ามหาคารนั้น	เพียบพูนชั้นอุดมห้อง	ลักษณะต้องตามสมัย
โอฬารนัยเป็นเลิศ	ทรงบรรเจิดเป็นเฉลิม	ตระหง่านเสริมเป็นสง่า

ชำระค่าเป็นเอก	ชำระกอนเนกอาคาร	หยัดสูงปานเยียมเมฆ
เสียดวิเวกอากาศ	ข่มดาราตาหลังคา	ให้แปลกตาปรากฏ
ดูเล็กลดแผ่ย่อ	ข่มต่อทุกยอดพฤกษ์	ให้พิลึกประจักษ์
ดูเล็กหยักหย่อมยอด	ข่มตลอดปริมณฑล	ให้ยามยลแปลกทรวง
ดูเล็กลวงสัณฐาน		
ยอดอาคารสูงระดับ	ไกลไกลกับโพยมกว้าง	ทำเว้งว้างโดยรอบ
โดดเด่นตอบทิวหน	ทำลมบนทุกกระแส	ทำลมแปรร้อนเย็น
วิหคเห็นสะดุ้งปีก	ريبินหลักเต็มตระหนก	ด้วยสะทกสะท้านสถาน
ยอดอาคารคงมั่น	ไม่ประหวั่นเพลิงอาทิตย์	จวนที่ขยงฤทธิ์ร้อนกล้า
อบอ้าวฟ้าคิมหันต์	เพียงทงหนึ่งสงบ	ราวไม่สยบยอมระย่อ
ทรหดต่อร้อนแผลง	ล่าแดงทรงเป็นศรี	ตรึงปฐพีเสถียรสถิต
ราวรังสฤษฏ์มาพิเศษ	ใจกลางเขตนครเจริญ	
นครชนเดินเบื่องใต้	เป็นจุดไปชยุกขยิก	อีตอาดกระดิกย้ายย้าย
คละคลากล้ำริมถนน	กระเจิงกลกระจัดกระจาย	ยวดยานหลายสีสัน
กระจุกกันไหลหลาม	เชื้องซ้ำตามอัตรากลาน	ยากจรุดทะยานเร็วไว
ต่างแตกไปตามเส้น	อันแลเห็นเล็กแคบ	บางเส้นแฉลบเฉลิยงสัน
บางเส้นตันคดยาว	บ้างดูราวเส้นหลง	บ้างตรงเพียงบรรทัด
หลากเส้นตัดคร่อมระคน	ชวนสับสนเส้นทาง	เป็นตารางยุ่งยิบ
อยู่ใต้พริบแดดพราย	ประจูดลายโลกล้อม	วนวกเวียนวงอ้อม
โอบค้ำงมหาคาร		
อันตระการห้องนั้น	เทียบถึงชั้นวิจิตร	ผนังผนิตลายเรณู
แนบเนียนพฤษุเกสร	ลอลอสลอนละองสร้อย	เคว้งคว้างซ้อยเป็นช่วง
จรเข้ร่วงเกลื่อนกล่น	ไม่ยอมหล่นสู่พรม	อันอภิรมย์รองรับ
แดงประทับพรมสะอาด	เข้มขนาดเลือดนก	แผ่ลาดปกห้องใหญ่
ดั่งพรมใหม่สดแดง	เพดานแปลงผ้าโปร่ง	ประณีตโล่งผ่องแผ้ว
ช่อนดวงแก้วมลังเมลิอง	เนียนแสงเนื่องนิตย์นวล	รัศมีควรค่ากระสว่าง
ห้องกระจ่างอัครจริย	ไอเย็นป็นเย็นน้ำ	ระรินรำเอิบอ่อน
ละลายร้อนล้ำเค็ญ	ให้อ้อมเย็นผิวกาย	กำทราบสบายทรวงใน
แทบอ้อมใจทั้งดวง		
.....
นำนิยมหญิงชาย	ตกแต่งกายโอ้อ่า	ดูสง่าภูมิฐาน
ดูตระการทุกเมื่อ	ดูเหลือเชื่อทุกตน	หลายหลายคนวางมาด
เหมือนฉลาดเหนือใคร	พูดมีนัยหยามหยัน	ต่างข่มกันในที่
บ้างก็มีบุคลิก	ดูหลุกหลิกเสียมเสียม	ดั่งช่อนเหลี่ยมช่อนเลศ
บ้างช่อนเนตรเข็ดหน้า	มองแต่ผ้าเพดาน	ไม่พบพานหัวใคร
บ้างร่ำไรจุกจิก	ซ้ำพูดหยิกแกมหยอก	บ้างชอบพอกอาการณ์
ราวละครหลงโรง	บ้างช่อนโก่งในพักตร์	ยัมพยักแกนแกน

บ้างก็แสนสำอว	เลียนท่าทางคุณนาย	บ้างกรีดกรายจริต
ชอบเดินบิดสะโพก	บางรอโชคจากหวย	เล่าเรื่องรวยในฝัน
บ้างไม่ทันใครเขา	มัวงมเงาอดีต	บ้างหน้าซัดไร้สุข
นั่งอมทุกข์กังวล	บ้างวางตนเหมือนพระ	พูดธรรมะธัมโม

(ในเวลา.2541:67)

จากบทมหามหรรสพ จะเห็นว่า สถานที่ทำงาน มีความสะดวกสบาย ใหญ่โต สร้างเป็นอาคารสูง ภายในอาคาร มีการแบ่งแยกเป็นห้อง ๆ มีการสร้างและตกแต่งอย่างสวยงาม มีเครื่องอำนวยความสะดวกพร้อม โดยทุกสิ่งสร้างขึ้นเกิดขึ้นมาจากมนุษย์ เพื่อใช้อำนวยความสะดวก การจัดตกแต่งเป็นระเบียบ ในสถานที่ทำงานมีคนหลากหลายลักษณะมาทำงานร่วมกัน ซึ่งแต่ละคนล้วนมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

1.2 ความคิดเกี่ยวกับสังคมชนบท

ความคิดทางสังคมชนบท จากบทร้อยกรองได้ชี้ให้เห็นชีวิตของคนชนบท คนชนบทมีความจริงใจ ให้ความช่วยเหลือ เห็นได้จากบทร้อยกรองเช่น

บทลานรวงข้าว

เกี่ยวคอรวงข้าวจนสรรพเสร็จ
กลายเป็นเขน็ดเกือบแน่นหนา
ขยับมือขวั๊กไขว่อยู่ไปมา
จึงมีข้าวกำคากับกำเคี้ยว
กายคู้นอนคายนอยู่รายรอบ
คู้นเสียงกรียบกรอบการเก็บเกี่ยว
จ้านตะวันแวงทักทั้งทุ่งเทียว
ทักผู้ใช้แรงเรี่ยวเก็บเกี่ยวรวง
ปราบซังปรับพื้นให้เรียบราบ
ชี้ควายยาฉาบตลอดช่วง
แดดเลียลมไล่ไม่เปล่าปวง
พื้นลานทุกห้วงได้แห้งลาน
แห้งแล้วแห้งรอรวมรวงข้าว
ดั่งดาดฟ้ารอดาวทุกทุกด้าน
เร่งวันเร่งคืนให้คืบคลาน
จะเริ่มงานนวดข้าวอีกคราวครั้ง
ลอมฟ่อนต่อฟ่อนบนลานกว้าง
เปลี่ยนลานว่างว่างให้เปี่ยมหวัง
เปลี่ยนสุขเกินกำหนดเกินบดบัง
คือพลังสามัคคีคือชีวิต

แปรงานแปรเหวี่ยงที่ยากเข็ญ
แปรความลำเค็ญเป็นผลผลิต
ลอมข้าวที่เห็นเป็นนิมิต
เป็นภาพในห้วงจิตมีจิตจาง

(แรคำ. 2528:40)

จากบทนี้ เป็นภาพชีวิตในชนบทที่พึ่งพาอาศัยกันจากบทนี้จะเห็นน้ำใจที่ช่วยกันเกี่ยวข้าว และนำรวงข้าวมาตากเพื่อรอนวดข้าว ภาพของความร่วมมือช่วยเหลือกันในนาข้าว เห็นได้จากวรรคที่กล่าวไว้ คือพลังสามัคคีคือชีวิต แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจกันโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

บทศูนย์รวม

	ปางเมื่อพระเณร	เด็กวัดกะเกณฑ์	พร้อมกันทันใจ
ชาวบ้านหญิงชาย	ฤาหมายนอนใจ	กู่หามาไว	เก็บกวาดวัดวา
	ผู้หญิงเข้าครัว	ทำงานของตัว	ต่างต่างนานา
ล้างจานชามโก	ถ้วยโอ้อ่อนกา	ถาดทัพพีมา	แปรหมตมลทิน
	บ้างรับช่วงเช็ด	ช้อนน้ำสะอาด	สะอาดอาจิน
บ้านกวาดฝุ่นผอง	ละอองผงดิน	บ้างก็เคยชิน	ถัดธุชญา
	บ้างวุ่นเก็บจัด	เชิงชั้นสันทัด	ระเบียบบันดาล
สรวลเสเฮฮา	หน้าตาชื่นบาน	ถือสตรีงาน	เหมาะงามตามควร
	ผู้ชายรายคน	ทำงานของตน	เข็บจขบวน
บ้างซ่อมกุฎี	ด้วยมีทรุดชวาน	ยันกรานรานรวน	จิมลิ้มเร็วไว
	บ้างตอกตะปู	ย้ำกระดานดู	เรียบรัดบัดใจ
บ้างดูหอดฉัน	กวาดชั้นกันไป	บ้างซ่อมพาไล	เร่งมืออื้อออ
	บ้างตากหญ้ารก	เตียนโล่งไปรงตก	ตรลอดปลดอก
บ้างแปลงร้านโรง	โอโง่งเพียงพอ	กระหึ่มยืมยืม	ยอมการทำงานชาย
	เหล่าเณรแลพระ	โดยนัยสมณะ	ใช้นิ่งดูดาย
บ้างกวาดลานกว้าง	ฝุ่นคว้างกระจาย	บ้างบอกบรรยาย	คุมเณรเกณฑ์ทำ
	บ้างขลุกลงโบสถ์	บำเพ็ญประโยชน์	สามัคคีกรรม
สงบสะอาด	ประหยัดถ้อยคำ	อั้งเสเจียบง่า	ไหวงานการปล้น
	ส่วนเหล่าเด็กวัด	ในซุ่มนุมนัด	ต่างพร้อมเพรียงกัน
บ้างโกยขยะ	เอะอะนี่นั่น	สรนุกในวัน	วุ่นงานการตน
	กล่าวฝ่ายสมภาร	ปรึกษาเรื่องงาน	กำนันตำบล
อีกมักนายนก	ประสบบางคน	ยังผู้ใหญ่ป็น	ประชุมกันไป

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:46)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นการแบ่งหน้าที่ตามแต่ที่ตนสามารถรับผิดชอบและช่วยกันเก็บกวาดทำความสะอาดวัด เพื่อเตรียมงานวัด จากตัวอย่างที่ยก มาแสดงให้เห็นว่าการให้ความช่วยเหลือของคนชนบท จะทำอย่างเต็มที่ ช่วยเหลือเท่าที่กำลังจะช่วยให้ โดยไม่มีผลประโยชน์อื่นแอบแฝง

แระคำแสดงให้เห็นว่านอกจากการช่วยเหลือ และมิตรไมตรีของชาวบ้าน ที่ทำให้สังคมนชนบทน่าอยู่ แล้ว ในสังคมนชนบท มีอีกสิ่งทีสร้างความสุขให้ผู้อยู่รวมกัน คือ การไม่ต้องสวมหน้ากากเข้าหากัน ไม่มีมลพิษ ไม่มีการแบ่งชนชั้นฐานะและห่างจากสังคมที่กวีใช้คำว่า "เลื่อนสังคมชั่วชั่ว" ทีชนบทมีธรรมชาติทีช่วยสร้างความสบายใจ และมีคุณธรรม เห็นได้ดังตัวอย่าง เช่น

บทสุ่ชนบท

ทีนี้มีดาวราย
 เกลื่อนกระจายเต็มท้องฟ้า
 ราตรีมีมนตรา
 ธรรมดา ธรรมดา ทว่าดีมต่ำใจ
 มีทุ่งซึ่งว่างเปล่า
 มีภูเขาซึ่งสูงใหญ่
 มีต้นไม้อยู่รายไป
 อวลไอดินกลิ่นหญ้าอยู่ตาปี
 มองทางไหนไม่เห็นตึก
 ไม่มีเสียงอึกทักทุกทุกที
 ไม่มีควันพิษลิดรอนชีวิ
 ไม่มีอารยธรรมทีต่ำทราม
 ไม่ต้องสวมหน้ากากกระดากกระเดื่อง
 ไม่มีเรื่องชันชนให้เหยียดหยาม
 ไม่มีเรื่องร้อนใจเหมือนไฟลาม
 ไม่มีควมสับสนทีนับอนันต์
 มีแต่ธรรมชาติสะอาด สะอาด
 บริสุทธ์ผุดผาดเหมือนมาดมัน
 คุณธรรมสูงส่งยืนยงยัน
 คุณธรรมค้ำกันควมโสมม
 ทีนี้มีเดือนรุ่ง
 จรุงด้วยกลิ่นป่ามาเหมาะสม
 ชนบทเป็นมนตราร่าระงม
 เลือนสังคมชั่วชั่วให้มัวไป

ถึงแม้ว่าสังคมชนบทจะมีความจริงใจ แต่ก็ยังมีปัญหาจากการดำรงชีวิต ซึ่งในบทร้อยกรองของเร้าคำ นำเสนอปัญหาของชาวบ้านแยกเป็น ประเภทได้ คือ

1.2.1 ปัญหาจากภัยแล้ง

ปัญหาจากภัยแล้ง ภัยแล้งเป็นปัญหาที่ชาวบ้านต้องเผชิญ จากบทร้อยกรองได้ชี้ให้เห็นว่า อาชีพที่ชาวบ้านประกอบอยู่ต้องอาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ในการดำรงชีวิตเมื่อขาดแคลนน้ำทำให้ชาวบ้านล้นพบกับความลำบาก เพราะต้นไม้อัดน้ำพากันล้มตาย ซึ่งเห็นได้จากบทร้อยกรอง เช่น

บทบรรลือ

เนื่องว่าฟ้ากว้างไม่สร้างเมฆ
เป็นฟ้าเกกมะเหรกไม่เสกเสน่ห์
หรือเมฆทั้งมวลล้วนเสเพล
เตร็ดเตร่ที่ใดไม่กลับฟ้า
ปล่อยให้ตะวันฉกรรจ์จก้าง
แผดแสงแรงสาดผงดกกล้า
นำร้อนช้อนแล้งแผลงศกดา
เช่นหมาใบไม้ให้มอดม้วย
ใบอ่อนท่าวทบลบวัยอ่อน
ยากผ่อนชีวิตยากคิดช่วย
รอช่วงปลิดปลดระทดระทวย
รอด้วยโศกสลดระทดระทม
ใบแก่แต่ละวัยลบวัยแก่
ท้อแท้ทยอยบพเข้ากดข่ม
หมกไหม้ใบเบื้อเรื่อระบบ
ร่วงห่มดินแห้งตงแต่งดิน

.....
ถัดมาข่าวแล้งแห่งอีสาน
ดินแยกแตกกร้านรานใจฝ่อ
ผากน้ำตามห้วยด้วยผากพอ
แดดเต็นเล่นล่อกำนกอไม้
วัวควายบดเอื้องอยู่เงืองหงอย
ผักหญ้ามาพลอยเบ็กรอยไหม้
ตายหนึ่งตริงตายเล็กสายใบ
ข่าวแสดงแล้งไร้ต่อนัยน์ตา

บทปล้ำ

ย้อนนิยายปลายนากลางหน้าฝน
 ความอดทนขมขมถูกข่มขืน
 วิวผอมผอมลากไถไร่หญ้ากลิ่น
 ฟางขึ้นขึ้นคืออาหารการเป็นวิว
 ฝนหลังเม็ดลงมาแล้วซาหาย
 แดดทอดกายแรงแรงแก้งยืมหัว
 เมฆแห่งฝนบนฟ้าทำอะไร
 จึงเร็นตัวลึกลับสำหรับนา
 กล้าแห่งข้าวแน่นแปลงดูแห่งเหลือง
 ความรุ่งเรืองรุ่งโรยจึงโหยหา
 เบียดหน้าฝนทรมาณจากม่านตา
 คอยเวลาแตกดับกับนายทุน
 พรุ้งนี้แห่งชีวิตดูมืดมืด
 ยืมจิตจิตเรื่อเรื่อเมื่อโลกหมุน
 ฝันถึงมือเมตตามาคำจูน
 มีเพียงฝุ่นฟุ้งฟ้ามาตอบแทน
 โปงกลางเรื่อเฉื่อยฉ่ำเมื่อคำคล้อย
 อารมณ์ล่อยโหยหิวท้องกิวแขวน
 อนาคตมีคำอย่าดูแคลน
 แล้งจะแค้นเราใต้ให้รู้กัน

(ลานชเล.2536:58)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการสะท้อนภาพนาข้าวยามหน้าฝนที่ไม่มีฝนตกทำให้ต้นข้าวแห้งตาย วิวไม่มี
 อาหาร แดดแรง เมื่อชวานาไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ หนี้สินที่มีอยู่ไม่สามารถจะชำระให้หมดไปได้

บทตกกระทบ

สัทรณสาเหตุสังกตเห็น
 เมฆหนามาเร็นเป็นลำดับ
 แดดกลักว่าก่อนมายอนยับ
 ลมนั้นนิ่งอับเหมือนดับลม
 น้ำในอันทาก็มาขาด
 ดินชุ่มเริ่มหมาดวาดรอยหล่ม
 ปูปลาดกปลักจักหมกตม
 หญ้าเขียวเรียวชมเริ่มบ่มใบ
 กล้าที่ตากไว้ในนากล้า

ตายฝอยพันดาห่าช้าไม่
 ทุกทุกลูกคันร้าวทันใด
 คือแล้งแจ้งให้หัวใจแล้ง
 รถไถเคยมีหน้าที่ไถ
 ครางอยู่ที่ใดก็ไม่แจ้ง
 หากสมศักดิ์ว่าแข็งแรง
 จงออกมาแสดงว่าแกร่งจริง
 มีก็เพียงคนตามกันรถ
 มายืนระทดระทวยยิ่ง
 คงหวังจะมีที่พึ่งพิง
 เลยนั่งนิ่งนิ่งพนมมือ
 เจ้าที่เจ้าทุ่งดูฟังชาน
 เตือดตาลเมฆชนแลฝนคือ
 สั่งให้ลมจัดลมพัดกระพือ
 บอกให้แดดร้อนแดดแรงลง
 ปลอบใจให้ดินอย่าสิ้นชื้น
 จะรีบพาฝนขึ้นมาคืนสั่ง
 ปลุกหญ้าให้ลุกปลุกต้นตรง
 จะรีบพาพระนางมาส่งคืน
 ตระกองเกล้ากล้ามาลูบเกล้า
 เรียกกล้าเบาเบาให้เจ้าตื่น
 บังคับลูกคันกลั่นทุกซีกกลั่น
 โอบผืนอันนารักษาไว้
 เจียบเหงาเศร้าสร้อยเหลือมร้อยโศก
 วังเวงทั้งโลกวิโยคใหญ่
 พบผู้พนมมือร้อทุกซีกใจ
 เจ้าก็อึ้งไปในบัดดล
 ร้อนวันร้อนร้ายร้อนหายนะ
 ร้อนคืนร้อนคละร้อนเข้มข้น
 แล้งคืนแล้งวันแล้งกลั่นกล
 แล้งหนทางแห่งล่าแล้งแล้ว

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:80)

จากบทนี้ ชี้ให้เห็นว่าอาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านคือการทำนา เมื่อพบกับความแห้งแล้ง ต้น
 กล้าในนาพากันล้มตาย ชาวบ้านต่างก็ประสบกับปัญหาความแห้งแล้ง

นอกจากจะกล่าวให้เห็นสภาพปัญหาภัยแล้งแล้ว แร่คำได้บอกสาเหตุของความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นว่ามีสาเหตุมาจากสิ่งใด เช่น

บทบรรลือ

จักรพันธ์นั้นแจ้งเหตุแห่งผาก
เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า
ทิดชัยใจหายระคายคา
อ้ายชิตสะบัดหน้าเคืองอารมณ์

(ดิน น้ำ ไฟ .2535:72)

1.2.2 ปัญหาจากความยากจน

ปัญหาจากความยากจน เป็นปัญหาที่เกิดจากการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ชาวบ้านได้รับความทุกข์ทรมานเพราะที่นาที่ทำอยู่เป็นนาที่ต้องเช่า เนื่องจากไม่มีนาเป็นของตนเอง ชาวหน้าส่วนใหญ่ยังมีชีวิตที่ลำบากและยากจน ทั้งมีหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบ กวีต้องการนำเสนอว่าการจะช่วยชาวบ้านจะหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างไร เห็นได้จากตัวอย่าง เช่น

บทความคิดคำนึงของเด็กหนุ่มชานา

นายทุนร่ำรวย	เกินจะทานตัด	จำนองท้องทุ่ง
ไม่มีเงินไถ	ฝนแล้งเหลือใจ	เลยไม่มีทุ่ง
ต้องเช่าเขาทำ	แสนจะระกำ	ชีวิตชาวทุ่ง
ใครจะช่วยเหลือ	ใครจะเอื้อเพื่อ	ช่วยชีพชาวทุ่ง
หวานอมขมกลืน	ทุกคำทุกคืน	ไร้ชิ้นกับทุ่ง
จนเสียยิ่งนัก	ชานาหน้าหยัก	ผู้รักท้องทุ่ง
หากใครเมตตา	โปรดไถที่นา	ซบชีพชาวทุ่ง
คนใหญ่คนโต	อยู่เมืองโก้โก้	ฤารัฐทุ่ง
กินแรงชานา	ไม่เห็นคุณค่า	ชานาชาวทุ่ง

(แร่คำ.2528 :13)

จากบทนี้ กล่าวให้เห็นว่านายทุนร่ำรวยชานา ทางแก้ปัญหาคือการจำนองที่ดิน แต่เมื่อนำที่ดินไปจำนองแล้ว กลับไม่มีเงินไถที่นา เมื่อนั้นนาถูกยึดชานาก็ต้องไปเช่าที่นา จากพวกนายทุน

บทพินัยแห่งจำนวนนับ

เด็กนัก ควรรณอน - ก่อนตีหนึ่ง
 พรุ่งนี้ หกโมงครึ่ง - ต้องรีบตื่น
 อีกห้าวันจะสิ้นเดือนแทบเต็มกลืน
 หากเงินเดือนสี่หมื่นคงสบาย

(แระคำ.2528:23)

จากบทนี้ จะเห็นว่าการใช้ชีวิตมีความรีบเร่งกว่าจะได้พักผ่อน เป็นเวลาที่เด็ก ตอนเช้าต้องรีบตื่นให้ทัน แต่ความเป็นอยู่ยังลำบาก ต้องอดทนกว่าจะสิ้นเดือน เพราะเงินไม่พอใช้ในแต่ละเดือน รายได้ที่ได้รับเป็นเงินจำนวนน้อย

บทขมุแห่งงาน

เก่ง - เพราะกร่างงานมานานนัก
 แกร่ง - เพราะงานหนักตั้งแต่ตื่น
 สบายกายอวนกลืนอยู่เต็มกลืน
 สบายเหงื่อชุ่มชื้นอยู่เย็นยาว
 เหงื่อหยดเท่าที่ยัง - กำลังขยับ
 ปาดซับเท่าที่ยัง - กำลังก้าว
 เหงื่องานพิสูจน์งานเป็นเม็ดพราว
 ก่อนเป็นเหงื่อเม็ดร้าวทุกคราวครั้ง

(แระคำ .2528 :28)

จากตัวอย่างนี้ อาชีพที่ทำเป็นอาชีพที่ใช้แรงงาน ซึ่งเป็นงานที่หนักและเหน็ดเหนื่อย

บทปา

อาบน้ำครั้งไรก็ได้ปา
 ไล่เพราะรักคุณค่าของปาด้าน
 ไล่เพราะรู้คุณค่าของปางาน
 ถนอมปาเชี่ยวชาญการแบกรับ
 หน้าตาของตนผลพลอยได้
 ปาคือหัวใจไหวกระหยับ
 คือฐานอยู่รอดให้ทอดทับ
 แปรเป็นทรัพย์สินมิสร่างซา
 มิรู้ร้อนหนาวทุกคราวครั้ง

ยอไหลขึ้นตั้งก็มีค่า
 ลูไหลได้บ้างเป็นบางครา
 แต่อย่าลู่เกินกว่าจะเบา
 ระทมขมขื่นก็กลืนกลั้น
 มีป่าเท่านั้นระบายเศร้า
 ถึงหนักเหลือล้นก็ทนเอา
 เพื่อป่าไม่เหงาไม่เปล่านั้น
 ชีวิตมีค่าเพราะป่าแบก
 เป็นศาสตร์แปลกแปลกแต่่ง่ายง่าย
 เกินใบปริญญาที่ทำหาย
 มีต้นไม้ปลายไม้ต่างกัน
 ป่าคือศักดิ์ศรีของชีวิต
 คือหวังวิจิตรทุกชนิดขึ้น
 คือความอยู่รอดเป็นนิรันดร์
 คือมรดกอาถรรพ์จากบรรพกาล

(แรคำ.2528:56)

จากบทนี้ จะเห็นว่างานกรรมกรเป็นงานที่หนักและใช้ความอดทน เพื่อให้ได้เงิน โดยกินาเสนอให้
เห็นว่าสำหรับอาชีพกรรมกร ป่าจึงมีความสำคัญมาก

บทคนขายความหวาน

หาบหม้อเดินไปไร่จุดหมาย
 ผ่านตึกรามเรียงรายชายถนน
 ผ่านชอกชอยซ้อนซับลับผู้คน
 หาบด้วยความอดทนระคนทุกข์
 สองเท้าเปล่าเปลือยดูเลื่อยล้า
 อีกสองแหวดาก็ไร้สุข
 หวังการเปิดหม้อก็แรงรุก
 ก่อนหวังซอนชุกทุกครั้งไป
 กุยเฮง, หม้อฮ่อมล้นช่อมช่อ
 ขึ้นเหนือเหลือพอเกินรอดได้
 หมวกสานเก่าเก่าอาจเข้าใจ
 จึงอบเหนือไว้มิไหสริน
 เร่ขายความหวานทุกบ้านช่อง
 เหมือนขายความหม่นหมองไม่หมดสิ้น
 ผู้ซื้ออาจปลื้มเมื่อตีมิทิน

แต่ผู้ขายหน่ยลินที่ร้องชวน
 กว่าจะเป็นน้ำตาลสดทุกหยดหยาด
 ช่างยากเข็ญเหลือคาดได้ถูกถ้วน
 กว่าน้ำตาลจะเป็นเงินเกินทบทวน
 ช่างยากเข็ญทุกส่วนกระบวนการ
 ต้องหาบหม้อตำตำจนค้ำคล้อย
 หาบอย่างเลื้อนล่อยทุกหย่อมย่าน
 ชมชีวิตเหลือชมขนมน้ำตาล
 ชมความหวานเหลือสิ้นจนหวานกล้ว
 น้ำตาล – เหมือนเลือดหล่อเลี้ยงร่าง
 แต่กัดเซาะทุกอย่างไปถ้วนทั่ว
 น้ำเงินเหมือนยารักษาตัว
 แต่เยาะยี้มยวนยั่วอยู่แสนไกล

(แรคำ .2528 :64)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นว่าการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ยากลำบากมากกว่าจะได้น้ำตาลสดมาขาย และกว่าจะขายน้ำตาลสดได้เป็นเงิน คนขายน้ำตาลสดต้องหาบหม้อน้ำตาลขายจนกระทั่งค่ำ แต่การได้เงินมากลับไม่คุ้มค้ำกับความเหน็ดเหนื่อยนั้น

นอกจากนี้ การประกอบอาชีพอาจพบกับการถูกกดขี่ และใช้งานอย่างหนักจากผู้จ้าง เห็นได้จาก ร้อยกรองเช่น

บทข้าช่วงใช้

เก็บภาพกลางวันไปฝันร้าย
 ฝันถึงเจ้านายผู้พิศเพ่ง
 บอดไปในวันอันอลเวง
 มีแต่กลัวเกรงเป็นพฤติการณ์
 มีขาไว้เดินจนเกินเมื่อย
 มีใจไว้เหนี่ยวจนเกินต้าน
 มีมือสำหรับจับทุกงาน
 และมีวิญญาณให้เขาเยาะ
 วางวันให้เห็นการเป็นข้า
 วางแววเวทนามาเกี่ยวเกาะ
 เสรีภาพสารพัดถูกกัดเซาะ
 อิศราภาพมีเฉพาะแต่เจ้านาย

(ลานชเล .2536 :80)

บทเจียมผู้ไม่ทนเจียม

เจียมจนไม่ทนเจียม
 ไม่กรรมกรรมไปตามกรรม
 เกรียมกายเกรียมใจจำ
 ไซ้เกรียมกล้าให้จำนน
 เจียมจึงจรจากบ้าน
 ไปงมงานอย่างย้อย่น
 ความที่มีแต่ตน
 ต้องเริ่มต้นเป็นคนใช้
 นายจ้างดูใจดี
 เสียแต่มีบ้านหลังใหญ่
 ผู้คนเกลื่อนกล่นไป
 เจียมจึงไม่ได้เจียมงาน
 เจียมตื่นก่อนจะตुरु
 ยุ่งงานอยู่จนตึกต่าน
 เกรียมแดดเกรียมมานาน
 ช่างต่างการเกรียมงานเรือน
 คินหนึ่งจึงเกิดเรื่อง
 คินฝันเฟื่องได้ฟาดเฟือน
 นายจ้างย่างมาเยื่อน
 เอาคาวเบื่อนมาป้ายเจียม
 เจ็บใจพูดไม่ออก
 เหมือนถูกหลอกถูกลบเหลี่ยม
 ร้อนเราเขาลวงเหลี่ยม
 แต่ต้องเขียมกิริยา

(ลานชเล .2536:82 – 83)

จากบทนี้ แสดงให้เห็นว่าการประกอบอาชีพเป็นคนรับใช้นอกจะถูกเอาเปรียบแล้ว อาจถูกนายจ้าง ล่วงเกิน ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อไม่สามารถแก้ปัญหาหรือขัดขืนได้ จึงได้แต่ยอมรับสภาพการถูกล่วงเกินนั้น

จากตัวอย่างที่ยกมาแสดงให้เห็นว่า อาชีพที่ประกอบอยู่เป็นอาชีพที่ใช้แรงงานหนัก ได้ค่าตอบแทน น้อย ทั้งยังเป็นหนี้สินไม่สามารถนำเงินมาใช้หนี้ให้หมดสิ้นได้ ทั้งยังถูกนายจ้างเอาเปรียบจากการทำงาน สตรีถูกกดขี่จากนายจ้าง ผู้ใช้แรงงานต่างพากันถูกสังคมนตรี แต่การนำเสนอหรือกรงของแรดำ ทำให้ ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเห็นใจ ต่อความลำบากและเหน็ดเหนื่อยของผู้ใช้แรงงาน

บทราตรีภาพ

จะร้องเท่าไรก็ไร้ผล
 ดันรนเท่าไรไร้ความหมาย
 น้ำหนักราตรีซึ่งคลี่คลาย
 ห่มเสียงให้หายเกินไต้ยีน
 มีเพียงดงหญ้าและป่ารก
 ที่ตื่นตระหนกไปทั้งสิ้น
 หลบยอดอย่างไรก็ราบดิน
 แผลกยับขาดวินอยู่รินรวย
 คุ่มเดินดีดีก็มีเหตุ
 ไม่ทันสังเกตรถสีสวย
 ไม่ทันพิศวงงงงวย
 ก็ถูกดึงมาด้วยกับรถนั้น
 พบตาแปดดวงดูช่วงโชติ
 ฉายแววเหตุโหดสุดปิดกัน
 มือที่ปิดปากก็สากคัน
 ชื่นกายก็พลันปลาบับนแวน
 แสงไฟภายนอกเหมือนหลอกหลอน
 เป็นแสงซับซ้อนลุ่มหุบเหว
 ลบไฟก็เหลือไฟแห่งความเลว
 สาดเปลวเป็นลำไปล้ำลึก
 จึงเกิดพฤติกรรมธรรมชาติ
 แต่แสนอุบาทว์ในคืนดึก
 เป็นการกั้มรุมหว่างพุ่มพฤษ
 บาดความรู้สึกละหนังกเนื้อ

(แรคำ .2528:53)

จากบทนี้ กวีต้องการกล่าวให้เห็นเรื่องความปลอดภัยในสังคม เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ยังมีความเสี่ยงอันตราย ในเรื่องการเดินทาง โดยเฉพาะการเดินทางในเวลากลางคืนที่สตรีถูกจุดขึ้นรถ ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองและไม่มีผู้อื่นให้ความช่วยเหลือได้

บทเสียดูญและสูญเสียดูญ

มีเพียงผู้โดยสาร	ซ่อนสันดานมาแต่ต้น
ซ่อนท่าสาธุชน	มาแปรปล้นคนด้วยกัน
เสียดายเป็นชายชาติ	ดองอาจดูคมสัน

ไม่น่าจะอาชกรรม	ก็กลับผันกล้ำผิดทาง
เสียดายสิ่งแวดล้อม	ไยหล่อหลอมให้กระด้าง
ไม่น่ามาอำพราง	ให้เยี่ยงอย่างที่เลวทราม
เสียใจไม่ยั้งคิด	จึงจนจิตเมื่อถูกพยาม
เหลือทุกข์ถูกคุกคาม	เหลือหักห้ามความร้อนรม
เสียใจจะไร้รัต	อนาคตจะเกินกลุ่ม
ค่างวดยังกวาดกุม	เกินความหนุ่มจะคุ้มครอง
แล้วจึงถึงที่สุด	สัตว์มนุษย์จะรูดล่อง
เปรี้ยวป็นครึนคะนอง	ปราดรถก้องโลดทะยาน
ไฟท้ายก็วายวับ	ดีก็กลับมาแก่กร้าน
หนึ่งร่างยังครางคลาน	ยังคอยกาลมากล่อมเกลา

(แรคำ .2528:75)

จากบทนี้ จะเห็นว่าในสังคมไม่มีความปลอดภัย ในเรื่องการเดินทางทั้งผู้โดยสาร และผู้ให้บริการ ต่างไม่มีความปลอดภัยในบางครั้งผู้ให้บริการอาจถูกผู้โดยสารปล้นชิงรถไป คนที่อยากจะมีอาชีพสุจริตถูกเอาเปรียบ ทั้งยังมีปัญหาที่ต้องรับผิดชอบ จากเรื่องความเสียหายของทรัพย์สิน

1.2.3 ปัญหาอันเนื่องมาจากการพัฒนา

ปัญหาอันเนื่องมาจากการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวม ผู้เกี่ยวข้องต่างพากันนึกถึงผลประโยชน์ที่จะได้จากการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบจากการพัฒนา ซึ่งเห็นได้จากตัวอย่าง เช่น

บทตกกระทบ

เนื่องจากว้าวายควายก็หด
 เกิดรถมาแทนแสนจะเศร้า
 รถอะไรไถนาบ้าไม่เบา
 ขาเขาไม่เห็นเช่นว้าวาย
 มีเสียงแปลกประหลาดไม่คาดคิด
 ครางติดต่อกันได้ย่นสาย
 หากว้าวายครางคงปางตาย
 สะโพกโยกย้ายก็ไม่มี
 ไม่เห็นหูดาจมูกปาก
 ไม่อยากกินหญ้าพับผ่าซี่
 ไม่กัมไม่เงยเลยสักที
 หันรีหันขวางช่างไม่เป็น

ต่ำนเข้าเอาอังงไม่ต้งสั่ง
 อีกลงไม่มีไว้ซีเล่น
 ไม่เคยแซ่ปลักไม่รักเล่น
 ไม่เคยโผนเผ่นตันคะนอง
 สัปว้วสบบควายหายไปลิ้น
 คงกลิ้นสบบใหม่ไม่บกรร่ง
 อาจเพราะกลิ้นนั้นผิดครรลอง
 พวกรร่งจิ่งเมาเท่าเทียมกัน
 อันนាប់พร่าน้ำตาพร่าง
 รถไถหยาบกระด้างอย่างเต็มซัน
 ซ่าแรกอันนาเหมือนฆ่าฟัน
 บอบซ้าซ้าวันทุกอันนา
 ต่างจากว้วควายเคยกรายไกล
 รู้จู้รู้ใจรู้ง่ายกว่า
 รู้จิ่งรู้เล่นรู้เห็นมา
 ไม่รู้เย็นซาอย่างเช่นรถ
 อ้อเสียงสะทกทั้งออกทุ่ง
 ทุกรุ่งยุงใจเกินไปลปลด
 จากวันสูวันสูรันทต
 สู้บทแปลกใหม่ไม่เคยชิน

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:79)

จากบทนี้ เมื่อชาวนาพากันใช้เครื่องยนต์ไถนาแทนวัวควาย ทำให้ดินเสียความอุดมสมบูรณ์ ทั้ง
 การนำรถมาใช้ไถนายังทำให้เกิดมลพิษทางเสียง และทางอากาศเพราะการใช้รถไถนาต้องใช้น้ำมันทำให้เกิด
 คควันพิษ และเป็นการสิ้นเปลือง ต้องเสียเงินซื้อน้ำมันมาเติมรถไถ ซึ่งถ้าใช้วัวควายช่วยไถนายังเป็นการช่วย
 ลด มลพิษ ประหยัดค่าใช้จ่ายเรื่องอาหาร ทั้งมูลวัวควายยังสามารถนำมาเป็นปุ๋ยบำรุงดินไม่ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ปัญหาเรื่องมลพิษ ยังมีสาเหตุจากโรงงานอุตสาหกรรม การทิ้งขยะลงสู่น้ำ การปล่อย
 น้ำเสียจากบ้านเรือน จากโรงงาน ทำให้น้ำในแม่น้ำแทบทุกสายต่างพากันเน่าเสีย เช่น

บทจากกุสุมทะเล

ดิกรามบ้านช่องเป็นกล่องกลัก
 สูงสักสุดตาเสียดฟ้าเพื่อง
 แอ้อดจัดดีที่ไม่เปลือง
 ดูเนื่องขนาบชนิดเกินอัตรา
 แมกไม้ได้เห็นไม่เป็นหมู่

หดหู่กึ่งก้านไม้หาญกล้า
 นกหกนานน่านผกผ่านมา
 ควันฟ้าลอยฟุ้งจากปล่องควัน
 ดินเดินเป็นทำนองพบบของแปลก
 ผิดแผกจากเก่ารูมเร้าฝัน
 มากมายผู้คนวุ่นวัน
 หน้ามันคือขมวดเต็มยวดยาน
 เรือนตี่วิ่งไขว่อกใจบา
 ผักตบชวาผวาพล่าน
 เพลงยนต์ทนฟังทั้งรำคาญ
 อลหม่านแซ่เสียงลำเสียงคน
 สวะสารพัดถูกซัดเคลื่อน
 มวลฝอยลอยเลื่อนอยู่เกลื่อนกล่น
 ไซ้เป็นเครื่องประดับเกิดกับตน
 รุ่งรังเต็มทนอับจนทรวง
 ได้เพื่อนใหม่ใหม่ได้ไม่ยาก
 เพื่อนจากโรงแรมสอดแซมช่วง
 จากตึกจากบ้านจากร้านรวง
 จากโรงงานฟุ้งเป็นเพื่อนเกลอ
 แต่เพื่อนหมักหมมโสมมยิ่ง
 ถูกทิ้งถ่ายมาตีหน้าเซ่อ
 พอเข้าพวกกันคันคะเยอ
 ยังกลืนหน้าเสมอเสนอไป

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:66)

จากบทนี้ จะเห็นปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นมลพิษทั้งทางอากาศ ทางเสียง ทางน้ำ ผู้คนอยู่อาศัย
 กันอย่างแออัด น้ำเน่าเสียทำให้สัตว์น้ำพากันล้มตายเนื่องจากการทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ ซึ่งใน
 ปัจจุบันนี้ปัญหาน้ำเน่าเสีย และปัญหาอากาศเสีย ยังเป็นปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง

นอกจากนี้การพัฒนาอุตสาหกรรม ยังทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เห็นความสำคัญทางอุตสาหกรรม
 โรงงานมากกว่าความสำคัญทางอาชีพเกษตรกรรม ทั้งที่ภาคเกษตรเป็นแหล่งวัตถุดิบ ที่ส่งพืชผักให้กับโรง
 งาน แต่นายทุนกับเห็นความสำคัญของการสร้างโรงงาน และบีบบังคับให้ชาวนาขายที่ดินเพื่อสร้างโรงงาน
 พร้อมทั้งอ้างว่าเป็นการสร้างงานสู่ชนบท ให้เจ้าของที่นาทั้งหลายมาเป็นลูกจ้างในโรงงาน เห็นได้จากดังตัว
 อย่าง เช่น

บทวาสนา

อีกหนอยบ้านเราจะก้าวหน้า
 จะเกิดการพัฒนาดีกว่าเก่า
 จะมีโรงงานหมู่บ้านเรา
 หนุ่มสาวไม่ต้องเข้ากรุงเทพแล้ว
 ทำงานโรงงานบ้านเรา
 คงจะมีเงินทองไม่ต้องแกร้ว
 ขาวว่าที่ทางเขาวางแนว
 กำหนดแล้วเสียงเล่นเป็นพิธี
 เกษรร้อนใจจึงไต่ถาม
 อย่าอำความขำไซให้ถ่วนถึ
 โรงงานตั้งตรงไหนจะไปดี
 กำหนดรอกำนี้จึงชี้แจง
 ที่ตั้งโรงงานขาวท่านว่า
 จะขอซื้อที่นาไซมาแกลัง
 บ้านเราเขาเห็นว่ามั้นแลง
 รวมทั้งแปลงของทิดชัยอยู่นั้น
 ทิดชัยฟังคำให้อำอึ้ง
 เกษรก็ถึงกับอึ้งอั้น
 กำหนดหยอดคำอย่างกำหนด
 วาสนามาทันแก่กันดาร
 คิดดูให้ตีที่นาร้าง
 หมดทางทำอะไรเลิกไถ่หวาน
 จู้จู้มีทางได้สร้างงาน
 เป็นบุญลูกหลานมีงานรอ
 ตามแต่จิตทิดชัยใจเกษร
 เขาวอนจึงตากหน้ามาติดต่อ
 มีเวลาถมไปคิดให้พอ
 วันนี้อย่างไรก็ต้องขอลา

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:90)

การพัฒนาทางอุตสาหกรรม เป็นการพัฒนาที่ตรงข้ามกับภูมิปัญญาของไทยที่มีมาในอดีต โดยปราศจากความใส่ใจในสมบัติที่ตกทอดกันมา ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่สั่งสมมา ให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เมื่อชาวต่างชาติเข้ามาเห็นประโยชน์ของภูมิปัญญา จึงต้องการที่จะยึดและครอบครองทางด้าน วัฒนธรรม โดยการซื้อและศึกษาเพื่อนำออกนอกประเทศ ภูมิปัญญาไทยจึงถูกละเลย ไม่มีผู้ใดให้ความสนใจภูมิปัญญาไทย โดยไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของภูมิปัญญาไทย แต่เน้นทาง

อุตสาหกรรมสมัยใหม่ ซึ่งการพัฒนาทางอุตสาหกรรมอาจเกิดผลเสียภายหลัง ในต่างประเทศเทคโนโลยีที่ทันสมัยได้สร้างปัญหาบางด้านที่ต้องเร่งหาหนทางแก้ไข เพราะได้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ทั้งที่ในบางเรื่องการใช้ภูมิปัญญา สามารถนำมาใช้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี และไม่มีผลกระทบเกิดขึ้นภายหลัง คนในสังคมโดยรวมยังคงไม่เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาไทยเท่าที่ควร เมื่อเห็นว่าของเก่าและของโบราณสามารถขายได้ ก็พากันนำออกขายเพราะเห็นแก่เงินที่เป็นสิ่งแลกเปลี่ยน แต่มีบุคคลบางกลุ่มที่ให้ความสนใจและแสดงความ ห่วงเห่นในมรดกของไทยพร้อมทั้งชี้ให้เห็นคุณค่า ของภูมิปัญญาไทยโดยเห็นได้จากตัวอย่าง คือ

บทเพื่อนเราเผาเรือน

แบ่งพรรคแบ่งพวกออกไล่ล่า
หวังเอาความรู้ให้ยิ่งกว่า
เพื่ออีกหลายกลุ่มไม่ชุ่มช่อน
พากันออกเที่ยวชอกชอน
ทั่วแผ่นดินไทยตะลอนตะลอน
เพื่อนที่ต่างทั้งผิวต่างทั้งเผ่า
ต่างโลกกันทั่วหน้าจะมาเอา
โบราณนิคมบัติของไทยเรา
สมุดข่อยเป็นไขไปทุกพับ
โบราณมิได้หลับเหมือนก่อนเก่า
ไอ้พระสมณะมานานเนา
ก็ถูกเพื่อนบุกเข้ามอมเมาพระ
เหล่าเพลงพื้นบ้านถูกกว้านซื้อ
เพลงพื้นพื้นซื้อซื้อเปลี่ยนมือตะ
คนร้องเฒ่าแก่แก่นั้นแน่ละ
แต่ร้องได้จะจะถูกใจนัก
นิทานทั้งมวลล้วนถึงขาด
ตำนานอาพาธอาเพศหนัก
ปริศนาคำทายค้ายคำทัก
ความเชื่อเหลือซึกให้เชื่อฟัง
เพียงเพื่อนเอาเงินหวาน
วิญญานทุกอย่างก็ตื่นหวัง
จิกเงินไปหายใจ
เล่าเรื่องได้เหมาะเหมาะ
เพราะว่าอามิสพิสมัย
ละเลยศักดิ์ศรีตน
ปากพาเป็นเศรษฐี

ได้ดีกับข้อมูลชั้นต้น
 กับเพื่อนที่ใกล้ชิด
 ไม่ปลุกแต่เก็บผล
 คนอย่างเพื่อนจึงมิใช่ชั่ว
 ชาญฉลาดในสู่ทาง
 วัฒนธรรมไทย
 ไปอยู่กับเพื่อนตั้งก็อย่าง
 เพื่อนต้องเสียก็เงิน?
 คติชนของชาติ
 คาดเป็นสินค้าออกนานเนิ่น
 ขาดทุนมาทุกปี

มรดกเก่าเก่า	กูเข้าไม่ถึง
กูก็คะเน	อยู่ทุกเวลา
เป็นของศักดิ์สิทธิ์	กุกิรักษา
พอมึงเข้ามา	กลับบ้ำกว่านซื้อ
ซื้อไปทุกอย่าง	หาทางยึดถือ
มาหมิ่นถึงมือ	กูหรือจะทน

(ลานชล .2528:102)

บททุกข์ที่แท้

เวียนแค้นเวียนเขินอยู่เป็นนิจ
 เวียนวิถีชีวิตผิดวิถี
 ศรัทธาต่อเสน่ห์ประเพณี
 จึ่งหวังยังมียังทรมาน
 ขวัญเอยขวัญถิ่น
 ไยเจ้าโอบยิบจากหมู่บ้าน
 เทพดาอารักษ์เคยดักดาน
 ก็หนีแล้งลอนลานไปที่ใด
 ทั้งทุกห้องถิ่นให้ถึงขาด
 จะมีผู้สามารถก็หาไม่
 เพราะผู้สามารถล้วนขาดใจ
 แต่ยังเดินเห็นได้ในนาคร
 ผันเอยผันสลาย
 รอวันขวัญตายเกิดขวัญอ่อน
 ภูมิปัญญาที่มีก็ม้วยมรณ
 ไร้คนอาทรอย่างจริงแท้

(ลานชล .2528:62)

จากบทนี้ แสดงให้เห็นปัญหาความแห้งแล้ง และจะมีภูมิปัญญาที่น่าจะเป็นหนทางในการแก้ปัญหาแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้เพราะไม่มีคนที่สนใจในภูมิปัญญาและไม่สนใจที่จะมาแก้ปัญหาอย่างจริงจัง

บทขบ

คนคนหนึ่ง
 นำขบเคยคำนี้ไปตรึงโซ่
 เหตุเพราะ – ความคิดตนไม่เติบโต
 เลยคิดว่าขบนี้มากันไว้
 คนคนนั้น
 จึงมุ่งหน้าฝ่าฟันสู่ฝันใฝ่
 เทียวเร่เก็บความหมายที่หายไป
 และหวังทำกำไรให้ชีวิต
 ทลายการโอบล้อมแห่งกาละ
 ทะลวงเล่ห์เทศะทุกขณะจิต
 ไม่เคยนึกถึงขบแม่สัณนิ
 นับว่าได้ทำไรคิดทุกทุกครั้ง
 แต่การขาดขบในสำนึก
 กลับเพิ่มความรู้สึกไม่สมหวัง
 เมื่อความคิดเติบโตตามลำพัง
 ความตกต่ำก็ประดังกันเข้ามา
 จึงคนคนนี้
 นำขบเทาที่มีมาตุใหม่
 เหตุเพราะ – คนโง่เขลาไม่เข้าใจ
 ขบเลยเฉยไว้เหมือนวางเชิง

(ลานชเล .2536:142-144)

จากบทนี้ จะเห็นว่า ความคิดของคนบางคนมองว่าขบเป็นสิ่งที่ไม่ทันสมัย จึงแสวงหาแนวคิดอย่างใหม่ๆ แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทั้งที่ความจริงขบเป็นสิ่งที่ถูกต้องดิงามอยู่แล้ว แต่ทั้งนี้เป็นเพราะมนุษย์บางคนยังเข้าใจไม่ลึกซึ้งทำให้มองคุณค่าของขบผ่านไปได้

บทสิดำที่ต่างดวง

แปรยุคแปรวิถีแปรชีวิต
 แปรความคิดแปรวัยไม่นิ่งเฉย
 แปรขบประเพณีที่คุ้นเคย
 แปรช่วงขึ้นชยให้เลยลับ

ราตรีจึงต่างจากก่อนเก่า
 แม่เดือนแรงเงาเข้าเน้นขยับ
 เพลงกล่อม เพลงพื้นบ้านมานานนับ
 ก็ถึงที่วูบดับยากกลับคืน
 ไร้เพลงปฏิพากย์ที่หลากหลาย
 ปฏิภาณเหมือนตายเหมือนไม่ตื่น
 กลเกี่ยวแบบเก่าก็ถูกกลืน
 เกินการขัดชินของใครใคร
 มีดคำดำต่างอย่างเดี๋ยวนี้
 เกิดเสียงดนตรีที่แปลกใหม่
 แปลกทั้งเนื้อร้องทำนองใน
 ฟังดูเหมือนมิใช่ดนตรีการ

(แรคำ.2528:74)

จากบทนี้ จะเห็นว่า เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป ขนบประเพณีและการดำเนินชีวิต จึงต่างไปจาก
 อดีต เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเพลงปฏิพากย์ถูกกลืน เพลงที่ร้องตามสมัยกลับไม่เหมือนเพลงเพราะทั้งเนื้อ
 ร้องและทำนองกลับแตกต่างไปจากเดิม

1.2.4 ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษา

ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาจากบทหรือกรอง แรคำมีความเห็นว่า นักเรียนเมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้ว
 ไม่มีงานทำและความรู้ที่ได้จากการศึกษาก็ไม่มากพอ จึงเป็นปัญหาเรื่องการว่างงาน เช่น

บทบัพัณทิต

เธอ – เป็นบัพัณทิตแห่งยุคสมัย
 สับสน – สงสัย – คาดไม่ถึง
 มีแต่คำถามมาล่ำมตรึง
 คำตอบลึกลับซึ่งไม่เคยมี
 กระเสือกกระสนทนทุกขีในยุคสยของ
 กระสับกระส่ายในครรลองของยุคผี
 เสียแรงทุ่มกายตั้งหลายปี
 ใต้ปริญญาตรีมาใบเดียว
 ภูมิใจในฝันเป็นบัพัณทิต
 พอภูมิใจผิดจึงห่อเหี่ยว
 หางานไปทั่วตัวเป็นเกลียว
 หาให้เปล่าเปลี่ยวเป็นกังวล
 เกาะแม่เกาะพ่อต่อไปอีก

เพราะไม่อาจปลีกไปตั้งต้น
 เป็นแมงดาครอบครว้ตัวทรชน
 เป็นกาฝากผู้คนร่วมสังคัม
 ไครละส่งเสริมให้ศึกษา
 ไครละสร้างปัญหาให้ขึ้นข่ม
 ไครละหลงบ้าค่านิยม
 ไครละจวบจมนันทันคิด
 เธอมากับกระแสที่แปรเปลี่ยน
 มาสู่วงเวียนของบัณฑิต
 มาเวียนเป็นวงให้หลงทิศ
 มาสังเวชชีวิตที่ผิดพลั้ง

(ลานชเล .2536: 34 – 35)

บทใหม่ไม่รู้สุด

เป็นเรื่องราวลึกเมื่อนึกถึง
 น่องใหม่คนหนึ่งซึ่งไม่ใหม่
 ฝาฟ้นอุปสรรคมาแสนไกล
 เพื่อมาปราชัยในสังคัม
 ไม่ควรไม่คุ้มกับกลุ้มกลัด
 อุ้มเหงาเศร้าถนัดพาลัดหล่ม
 ทรมานเกินกว่าจะปรารมภ์
 ทุกสิ่งสลายลุ่มตามเวลา
 คงเป็นน่องใหม่ไปตลอด
 ชีวิตมีดบอดไม่มีค่า
 ครองความผิดหวังทุกครั้งครา
 เป็นกาการศึกษาไปถาวร

(ลานชเล .2536 :41)

จากตัวอย่างนี้ จะพบว่าผู้ที่เริ่มทำสิ่งต่างๆ ในครั้งแรกจะเป็นน่องใหม่ โดยเริ่มจากการศึกษาเพราะยังไม่มีการประสบการณ์ แต่ทั้งที่ผ่านสิ่งต่างๆ มาแล้ว ก็ยังถือเป็นน่องใหม่อีกทั้งนี้เป็นเพราะเมื่อเรียนจบแล้ว ทำอะไรไม่ประสบความสำเร็จ ต้องเริ่มต้นใหม่ทุกครั้ง ทั้งนี้เป็นเพราะการศึกษาไม่สามารถทำให้คนประสบความสำเร็จได้

นอกจากนี้เรายังมีความเห็นว่าการศึกษาคควรสอนให้รู้จักช่วยเหลือตนเอง เมื่อสำเร็จการศึกษาจะได้ออกไปเผชิญกับโลกกว้าง ต่อสู้กับความยากลำบาก ไม่ใช่เน้นแต่เนื้อหาในตำราแต่เพียงอย่างเดียว โดยเห็นได้จากบทหรือกรอง เช่น

บทต่อไฟให้แผ่นดินพลัง

แค่นี้เพียงรู้ความตามหลักสูตร
 แค่นี้มาสะบัดตูดและเช็ดตั้ง
 ต่อไฟให้แผ่นดินพลัง
 ใฝ่หาความหวังทั้งชีวิต
 ใจหายกับหวังแสวงหา
 เผชิญหนามปรารถนาทั้งชาติ
 ใจหายกับศักดิ์ศรีทีละนิด
 เผชิญหนามความคิดมิเคยเว้น
 ดูเหมือนสำนึกจะสีกหรือ
 วาสนาถ้าจะขอก็กียากเข็ญ
 อาจตายทั้งทั้งกำลังเป็น
 ถ้าไม่รู้เดินให้เห็นจริง
 สังคมคอยฆ่าคอยอาฆาต
 หวังใช้สมมตเสียทุกสิ่ง
 มีความปวดแปลบมาแอบอิง
 ใหลสร้อยยั้งได้ลิ้มลอง
 ห้องเรียนและโลกดูโศกร้าย
 สอนการตะเกียกตะกายในชายข้อง
 ฝึกหาสัจธรรมอย่างลำพอง
 ดับความหยิ่งผยองผองพยศ
 อาจารย์และผู้คนดูหมิ่นร้าย
 สอนการย่างก้าวหลังกำหนด
 ฝึกให้ต่อสู้ให้รู้รส
 ให้แสดงตามบทวิภูณ

(ลานขเล .2536:30)

จากตัวอย่างนี้ การศึกษาที่เรียนแต่ในห้องเรียนให้จบหลักสูตรเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ในบางครั้งอาจทราบคำตอบไม่แน่ชัด การสอนวิชาเป็นการสอนให้ตามหลัง เนื้อหาหรือเรื่องที่ต้องออกไปเผชิญ ไม่ได้เป็นการสอนให้รู้จักคิดแก้ปัญหาล่วงหน้า

1.2.5 ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข

ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้รับการแก้ไขจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ปัญหาจึงถูกละเลย ขาดผู้ให้ความสนใจ แร่ค่าได้ชี้ให้เห็นว่าชีวิตของคนยุคใหม่ มีทั้งความยากลำบาก มีความทุกข์ ความยากจน ซึ่งสิ่งเหล่านี้แพร่กระจายเปรียบได้กับหวัด ที่ติดต่อ เพราะทั้งสังคมล้วนประสบปัญหาเช่นเดียวกันเห็นได้จากบทร้อยกรอง เช่น

บทหัวใจ

ม มาบัดนี้ยังมีนง
 ร้องเสียงตื่นตระหนกตกประหม่า
 มีใต้อยู่ในนาฬิกา
 ปลุกไม่เป็นเวลาสักวันเดียว
 ค คนต่างตื่นมาตกยาก
 เอาความลำบากไปขับเคี่ยว
 เอาความอึดอันไปขวันเกลียว
 เอาใจไปเกี่ยวกับกองทุกข์
 อยู่อย่างหวั่นไหวไม่รู้แล้ว
 ชีวิตไม่แคล้วจุกละหุก
 อดทนจนพอกับทรยุค
 ให้นรกมาชุกอยู่กลางทรวง
 มีความละเอียดอ่อนก็ร่อนนุ
 ระบบระเบียบถูกระบุว่าลบล้าง
 บรรจงในใจไม่ต้องทวง
 เพราะบรรจงทั้งปวงถึงแก่กรรม
 ชีวิตทั้งชีวิตมีแต่หวัด
 มีแต่อดคัดเข้ายันค้ำ
 มีแต่หยาบกระต้างกระต้างกระต๋า
 ด้วยหวัดเจ้าประจำมาย้าย
 ไครฤาแพร่หวัดให้ชีวิต
 ไครฤาแพร่พิษทุกทิศที่
 แพร่หวัดลงใจในทันที
 แพร่หวัดอัปรีภัยไม่เปลี่ยนแปลง
 ถ้าหวัดลงคอพอช่วยได้
 มียาทันสมัยใช้ช่วยแก้
 ถ้าหวัดลงใจให้อ่อนแอ
 เป็นความยาแย่เกินเยียวยา

(ลานชเล .2536:113)

บทเป็นแค่คำตอบคำ

ต่อราย – ต่อเรื่อง – ต่อระบอบ
 ก็มีคำตอบอยู่แตกต่างกัน
 แต่ผู้ตอบคำล้วนอำพราง
 ความจริงทุกอย่างจึงจางจริง

เป็นนิสัยเป็นศักดิ์นักตอบถ้อย
 แต่เท็จจริงสอดร้อยไม่อ้อยอิ่ง
 ร้อยสอดตามส่วนชวนซังซิง
 ชวนหัวนี้ประวิงทุกเวลา
 ก็รู้ – ทุกหนมีคนเข็ญ
 ก็รู้ – ก็เห็นอยู่ต่อหน้า
 ก็เห็น – ก็รู้ที่อยู่ต่อมา
 รู้ – เห็นปัญหาสารพัด
 มีสิทธิโดยแท้เข้าแก้ไข
 แก่ความเขินใจได้ถนัด
 หากกลับเมินเฉยเสียซัดซัด
 ย่อมสูญเสียความสัตย์ได้สายนัก
 มีล้นสำหรับการกลับกลอก
 มีรูปไว้หลอกเป็นกับดัก
 มีหน้าเอาไว้ให้แปรพักตร์
 มีใจจงรักต่อเงินทอง
 ทุกวาย – ทุกเรื่อง – ทุกระบอบ
 ล้วนมีคำตอบไม่ถูกต้อง
 เป็นการตอบคำตามทำนอง
 แต่ไม่สอดคล้องกับสังคม

(ลานชเล .2536:88)

จากบทนี้ จะเห็นว่าผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต่อปัญหา ต่างพากันเตรียมหาคำตอบไว้แก้ตัว แต่ไม่มีใคร
 แก้ปัญหาอย่างจริงจัง พร้อมทั้งจะกลับคำพูดและแปรพักตร์ เพราะสนใจต่อเงินทองและ ผลประโยชน์ที่จะ
 ได้รับ คำตอบและการแก้ปัญหาทางสังคมจึงไม่สอดคล้องกัน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างพากันกอบโกยนำผล
 ประโยชน์เข้าตัวเอง โดยไม่สนใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง การวางแผนแก้ปัญหาเป็นการแก้ปัญหาที่
 ไม่ตรงจุด และเพิกเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

ปัญหาเกี่ยวกับสภาพสังคมจากบทร้อยกรองพบว่า แร่คำให้ความสำคัญต่อสังคมชนบท โดยการ
 ชี้ให้ผู้อ่านทราบปัญหาที่สังคมชนบทต้องเผชิญ ทั้งเรื่องอาชีพ สิ่งแวดล้อม แร่คำได้แสดงความเห็นใจ พร้อม
 แสดงทัศนะให้เห็นว่า คนรวยมักมีจิตใจ ที่คับแคบ เห็นแต่ผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ

2. ความคิดเกี่ยวกับการศึกษา

การศึกษาในบทร้อยกรอง แร่คำมีการเสนอความคิดให้เห็นว่า การศึกษาของไทยไม่ประสบความสำเร็จ ก้าวหน้า ทั้งนี้เพราะความไม่พร้อมทางด้านการศึกษาการขาดแคลน ด้าน เงิน อุปกรณ์ บุคคล แต่แร่คำให้ความสำคัญต่ออาชีพครู โดยกล่าวยกย่องอาชีพครู ให้สำนึกถึงบุญคุณของครูที่ช่วยอบรมสั่งสอน จนสามารถรู้จักตัวอักษรและมีความรู้ เช่น

บทไม่มีใครไม่มีครูไม่รู้คิด ไม่มีใครไม่นิมิตด้วยมือครู

มาจุดเทียนคิดถึงซึ่งคอยท่า
มาจุดธูปศรัทธาให้อวลอบ
มารับพานดอกไม้เสียให้ครบ
มารับการน้อมนบถ้วนหน้ากัน
คิดเมื่อครั้งจับดินสอปั้น ก ไก่
ใครจับมือช่วยให้สนใจปั้น
ใครตี ใครตำมาทุกวัน
ใครอดทนอดกลั้นทุกชั้นตอน
.....
ก็คือครูคนต่อคนทุกหนแห่ง
มาเติมแต่งเติมพลังทั้งถูกผิด
ไม่มีใครไม่มีครูไม่รู้คิด
ไม่มีใครไม่นิมิตด้วยมือครู
แต่ละนิ้วที่นับขึ้นมา
ต่างก็มีมือปั้นไม่น้อยอยู่
ปั้นจนนิ้วเดิบกล้ำจนหน้าดู
นิ้วจึงนับให้ผู้รู้ปั้นนิ้ว

(ลานชล .2536:10)

นอกจากนี้ในบทร้อยกรอง ยังชี้ให้เห็นถึงความเสียสละ ความรัก ความหวังดีของครูที่มีต่อศิษย์ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นความยากลำบากต่ออาชีพครู เช่น

บทหนึ่งคำนี้

แซ่สำเนียงไว้เตี้ยงสา
สบดวงดาววามด้วยความหวัง
มิได้เรียนครูแต่ต้องรู้ฟัง
มาเป็นครูสอนสั่งเด็กทั้งบาง
อดอยากยากไร้ใครจะเห็น

เข้าเฝ้าเยี่ยมทนม่นหมาง
 แทนที่ครูคนเก่าเขาจะวาง
 จะกรุยทางสายใหม่ให้นักเรียน
 เมื่อท้อแท้เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า
 ช้อนน้ำตาสู้งานอ่านเขียน
 เห็นแก่เด็กมากจึงพากเพียร
 วนเวียนอยู่กับศิษย์นิจกาล

(ลานขเล. 2536:98)

บทผลึกจากเบ้าหลอม

กว่าจะเป็นบัณฑิต
 สูญศักดิ์สูญสิทธิ์มาเท่าไร
 สูญค่าความเขลา มาเท่าใด
 สูญวันสูญวัยมิใช่น้อย
 ผ่านเข้าเบ้าหลอมอย่างยอมแพ้
 ถูกปรุงถูกแปรถูกปลดปล่อย
 ถูกครอบถูกกดทอดทยอย
 ทรหดถดถอยก็บ่อยครั้ง
 หลอมจนรู้จักเลือกนักสู้
 โดยสั่งเวียนความรู้เป็นที่ตั้ง
 คืบคลานผลาญพ่ายให้พื้พั้ง
 จึงได้รั้งปริญญามาใกล้มือ
 ตราบถึงวันนี้...
 วันมีปริญญามายึดถือ
 วันสิ้นสำนึกนักฝึกปรือ
 วันที่สมชื่อปัญญาชน
 เป็นการสิ้นสุดที่จุดเริ่ม
 ผลจากเบ้าเดิมไปเริ่มต้น
 เข้าสู่เบ้าใหม่ตามใจตน
 ถูกหลอมถูกกลนอยู่วนเวียน
 เพราะว่าเบ้าใหม่ใหญ่ยิ่งนัก
 จึงต้องรู้จักการปรับเปลี่ยน
 ขยับเบ้าเล็กแคบให้แน่นเนียน
 โดยไม่เบียดเบ้าใหญ่ให้ทลาย
 สวัสดิ์บัณฑิต...

ผ่านบ้ำชีวิตผืนดินแน่น
ผ่านบ้ำเหนียวล้าอย่าดูแคลน
ใต้กระดาษเพียงแผ่นทดแทนกัน
เติมสิ่งที่สูญให้พูนพร้อม
ปริญญาไชยยอมให้หยุดมัน
เกียรติบัตรใดใดใช้สำคัญ
เพราะใช้กันใช้หลอมให้ยอมแพ้

(ลานชเล .2536:26 – 28)

เมื่อเรียนในระดับสูงคือระดับปริญญาตรี ผู้ที่เข้าเรียนมีประสบการณ์ผ่านเรื่องต่างๆ และต้องเสียสละต่อสิ่งต่างๆ ทั้งเวลา เงิน วัยที่ผ่านพ้นเสียความเขลา แต่เมื่อผ่านความเหนียว ความลำบาก แม้จะได้ปริญญาตรีแต่การศึกษายังไม่หยุดและไม่ควรรยอมแพ้ เพราะเกียรติบัตรไม่ใช่สิ่งที่สำคัญแต่เพียงสิ่งเดียว

บทคุณภักดิ์

ท่าน – เป็นคุณภักดิ์เกือบผิดสมัย
มีลมหายใจอย่างคนแก่
ทรงภูมิปัญญาคานาเกรง
มีมาดเคร่งเคร่งในครอบครอง
ด้วยวิทยายุทธขั้นสุดยอด
จึงเอาตัวรอดได้แคล้วคล่อง
อยู่อย่างยิ่งใหญ่ไม่เป็นรอง
ข่มคนทั้งผองทุกทุกกาย
รู้ – เพราะเสียรู้มามากแล้ว
กล้า – เพราะเสียแก้วมาจนหน่าย
ฉลาด – เพราะเสียโง่งมามากมาย
แต่ไม่เสียงมงายและอึดตา
ตระนงมีรู้ดับข้างซบซ้อน
ถ้อยคำก็ยกย่อนอย่างคนบ้า
ประกาศสัจธรรมตามตำรา
แต่ไม่เข้าท่าเท่าไรนัก

.....

เอาค่าความคิดไปติดกรอบ
จึงไม่มีคำตอบให้ตื่นเต้น
ตายกับความหวังทั้งเป็นเป็น
ถือดอกเตอร์เล่นเล่นเช่นสังคม

(ลานชเล .2536:38)

แรคำมีความเห็นต่อการศึกษาในระดับสูงว่า เมื่อผ่านการเรียนในระดับต่างๆ จนถึงจุดสูงสุด คือระดับดุษฎีบัณฑิต คนที่เรียนจนถึงระดับนี้ ถือว่าเป็นคนที่เก่งและมีประสบการณ์ เพราะต้องพบผ่านเรื่องต่างๆ มากมาย แต่กลับไม่ได้ใช้ความรู้ที่ศึกษามาอย่างเต็มที่ และมีความตระหนงต่อความรู้เพราะถือว่าศึกษามาสูงกว่าผู้อื่น

ความคิดเกี่ยวกับการศึกษา จากบทร้อยกรองของแรคำ แรคำให้ความสำคัญต่ออาชีพครู โดยยกย่องครูที่มีความอดทนสั่งสอนศิษย์ จนกระทั่งศิษย์ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้แรคำมีความเห็นต่อการศึกษาชั้นสูงว่า เมื่อศึกษาจนสูง ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา แต่กลับนำความรู้มาใช้ในการบงบอกระดับชั้นในสังคม แรคำยังเห็นว่าการศึกษาสามารถเรียนรู้ได้จากสิ่งรอบข้าง ซึ่งอาจเกิดจากความใส่ใจในการหาความรู้ใส่ตนเอง

3.ความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ

การสื่อความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ จากบทร้อยกรองของแรคำ แรคำให้ความสำคัญในเรื่องของธรรมชาติ โดยการบรรยายภาพธรรมชาติอย่างสวยงาม ธรรมชาติให้ความสวยงามให้ความเพลิดเพลินช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด เป็นที่พักจิตใจทำให้จิตใจสงบ ความงามจากธรรมชาติเป็นความงามที่ไม่ได้ปรุงแต่งเป็นความงามที่บริสุทธิ์ เช่น

บทในสายฝน

ผีเสื้อขยับปีกหลีกเร้น
ถนนมปีกมิให้เปียรอยฝนข่ม
แมลงปอเรียงรำทำฝนพรหม
ร่ายรำกับฝนลมไม่ลับลา
ล้วนเป็นสัจจะจากชีวิต
ที่ไม่ไกลเกินจิตประจักษ์ค่า
อยู่ใกล้ให้เห็นเป็นมนตรา
แต่กลับไกลเกินกว่าจะตราตรึง

มีใจมืดมนเหมือนฟ้ามืด
 ธรรมชาติลึกลับยิ่งไปกว่าครึ่ง
 ความงามที่เห็นวันละหนึ่ง
 จะพบก็เพียงกิ่งของความจริง

(แรคำ.2528:27)

บทลำเนาหนีมิต

กับภาพขอบฟ้าและป่าเขา
 ดาลมารุมเร้าในห้วงจิต
 แสวงหาความหมายกับนิมิต
 ก็พ่ายแพ้ภาพทัศนิตนั้น
 ฤๅตันดวงใจไปถึง
 แคครึ่งลำเนาป่าเขาค้น
 สรรพสิ่งลึกลับต่างต่างกัน
 ยังอยู่ที่นั่นรอวันพบ
 คลื่นหมอก – เคลื่อนเมฆมาบังฟ้า
 ก็มีอาจบังตา – ให้บรรจบ
 เพียงแต่ภาพที่เห็น – ไร้รอยลบ
 ท้าวทบทภาพใหม่ – อยู่ไปมา

(แรคำ.2528 :25)

บทสู่ชนบท

ที่นี่มีดาวราย
 เคลื่อนกระจายเต็มท้องฟ้า
 ราตรีมีมนตรา
 ธรรมดา ธรรมดา ทว่าตีมต่ำใจ
 มีทุ่งกว้างซึ่งว่างเปล่า
 มีภูเขาซึ่งสูงใหญ่
 มีต้นไม้อยู่รายไป
 อวลไอนดินกลิ่นหญ้าทุกตาปี
 มองทางไหนไม่เห็นตึก
 ไม่มีเสียงอึกทักทุกทุกที่
 ไม่มีควันพิษลึตรอนชีวิ
 ไม่มีอารยธรรมที่ต่ำทราม

มีแต่ธรรมชาติสะอาด สะอาด
 บริสุทธิ์ผุดผาดเหมือนมาดมั่น
 คุณธรรมสูงส่งยืนยงยัน
 คุณธรรมค้ำกันความโสมม

(แรคำ.2528:10 – 11)

นอกจากนี้ยัง แรคำยังชี้ให้เห็นความสำคัญของธรรมชาติ ธรรมชาติใช้หลักการอิงอาศัยต้นไม้เล็ก
 พึ่งพาต้นไม้ใหญ่ ในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน เห็นได้จากร้อยกรอง เช่น

บทเหยาใจ

อัมชื้นชื้นเย็นเป็นชื้นอัม
 ยามปาระย่ำยัมพิมพ์ภูเขา
 ดูนึง ดูสงบ ดูชบเซา
 ร้อยรวมกันเข้ากล่อมเกลากัน
 เขียวครีမ်แผ่คลุมทุกซุ้มซ้อน
 อาหารเต็มที่ไม่มีหวั่น
 แผ่ก้านกร้านแกร่งเหมือนแย้งยัน
 แท้คือการป็นของพรรณพฤกษ

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:10)

บทสายน้ำ

ฝนฝากน้ำไว้ให้ดินชุ่ม
 ดินอุ่มน้ำไว้ให้ไพรผาย
 ไพรสูงหยดอยู่บนภูราย
 ภูเมอขึ้นคล้ายห้าท่ายขึ้น
 เอิบอาบซาบรสบทน้ำซ่า
 เขียววันเวลามารมริน
 แผงขวัญเอาไว้ให้ขวัญเย็น
 มีความเต็มตื่นเต็มพินภู
 จิงตาน้ำน้อยร้อยตาน้ำ
 ร่ายร่าตำนานการรวมหมู่
 เกิดเป็นต้นน้ำต้นความรู้
 ตั้งต้นต่อสูไม่รูปร่าง

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:17)

บทอาณูภาวะ

โลมเลียงสรรพสิ่งไม่ทิ้งกว้าง
 อำพรางตนไว้ให้ลับหาย
 หากแรงกดดินเหลือบรยาย
 จึงอาจทำลายได้เหมือนกัน
 กัดผาให้กร่อนถอดถอนผา
 โยกไม้ทั้งป่าให้ป่วนปั่น
 หอบฝนแสนห่าพลัดฟ้าปล้น
 รวมทั้งฟาดฟันขวัญผู้คน
 ร้ายดีมีแน่สิ่งแท้เที่ยง
 เป็นเยี่ยงธรรมดาดอย่างงน
 ธรรมชาติवादไว้ไว้ตัวตน
 แต่ให้ผลเต็มที่เหมือนมีตัว

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:13)

จากบทนี้จะเห็นว่า แร่ค่าให้ความสำคัญ ต่อธรรมชาติ โดยชี้ให้เห็นว่า ธรรมชาติเป็นจุดศูนย์รวมของทุกชีวิต ถ้าธรรมชาติขาดความสมดุล ก็อาจให้โทษ อาจทำให้เกิดภัยธรรมชาติ เกิดผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย

บทเมื่ออุษาสาง

กลไกอารยธรรม
 กระทบหน้าธรรมชาติสะอาดสิ้น
 แทบทุกเนื้อที่แผ่นดิน
 อย่าถวิลบริสุทธ์อยู่จุเดิม
 อุษาวดีลีลามานานแล้ว
 และเก็บแก้วบริสุทธ์ไม่หยุดเพิ่ม
 สรรพสิ่งอารยะจะแถมเต็ม
 เพิ่มปัญหาการาคาซังจิ้งจกกาล

(แร่ค่า .2528:16)

จากบทนี้ จะเห็นว่าสิ่งที่มีส่วนทำให้ธรรมชาติถูกทำลาย อีกรูปแบบคือสิ่งทันสมัยต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น แร่ค่าใช้คำเรียกสิ่งที่เจริญแล้วว่าอารยธรรม โดยกล่าวว่าเมื่ออารยธรรมเต็มแต่งธรรมชาติ ความบริสุทธ์ก็จะหมดไป ทั้งยังเป็นการเพิ่มปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้

กวีกล่าวให้เห็นว่าธรรมชาติถูกทำลายด้วยปัจจัยต่างๆ จึงได้ปลุกจิตสำนึกให้คนรักธรรมชาติ เห็นความสำคัญของป่าไม้ เพื่อช่วยกันรักษาป่า รักษาธรรมชาติ ลงโทษหรือกรอง โดยการนำเสนอเหตุการณ์ที่เป็นการทำลายป่าไม้เพื่อการค้า มานำเสนอทำให้ผู้อ่านเห็นภาพเหตุการณ์ ดังเช่น

บทคำบอกเล่า

ไม้พะยอมมะโหฬาร	
โคนลงแต่ละตา	ตื่นตกใจ
เสียงฟ้าผ่าดังเป็นยังงี้	
เสียงไม้ล้มไป	ยังงั้นเลย
วันแรกจับไข้เพราะไม่เคย	
หาขนมนมเนย	ก็ไม่มี
คณงานเท่าไรไม่รู้ชี้	
กินนอนกันที่	ทุลั๊กทุเล
ถ้าแม่ได้เห็นแม่ที่เดียว	
นึกไม่ถึงเกี่ยว	ทำได้ไง
ก็ไม้ทั้งปามันหายไป	
เขาทิ้งลูกโย	จูโลนเตียน

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:60)

จากบทนี้เป็นการเล่าถึง อาชีพของลูกชายของทิดชัย ที่ทำงานรับจ้างตัดไม้ในป่า ลูกชายกล่าวให้เห็นว่าไม้แต่ละต้นที่โค่นลง ใหญ่โตมาก เมื่อไม้ล้มลงเสียงดังเปรียบได้กับเสียงฟ้าผ่าแต่ไม่ว่าไม้จะใหญ่โตและมีมากเพียงใด มนุษย์ก็สามารถโค่นไม้ลงได้ ทำให้ป่าไม้หมดสิ้นการนำเสนอเหตุการณ์เช่นนี้ ทำให้เกิดความหวนเห่นต่อธรรมชาติ

บทประสพภาพ

แต่แล้ววันหนึ่งอิงอลคำ	
พบผู้กระทำ	กระเทือนทรวง
ล้มหล้ายาปูไปทั้งปวง	
เกินหัดทานทวง	สิทธิตน
เนื้อเปื้อนเหลือหลายซอนกายรน	
นกหกตระดกดล	บินด่วนไป
สักสิ้นศรีศักดิ์สลักใจ	
หวีตร้องก้องไกล	กังวานเวียน
กระยาเลยกระเวยกระวายเพียร	
จากญาติตาชเตียร	ร่ำให้ตั้ง

อัญชยมนิ่งซึ่งตะลิ่งฟุ้ง	
เสียงสะท้อนทั้ง	ปดพี
แต่ละต้นแต่ละต้นแต่ละที่	
ฟ้ามีดสว่างทวิ	วาดล้าเนา
เครือวัลย์เคยไกวหยุดไหวเงา	
เกาะเกี่ยวกันเกรา	พากันตาย
เขี้ยวใบไม้พราวจากต้นราย	
วีแววอวดวาย	วันต่อวัน
ดอกไม้เคยบานแหลกลาญครัน	
กลิ่นหอมเคยบัน	ปลาทไป
รังนกกระเด็นกระดอนไกล	
ยับรังร้างนัย	ลูกนกนอน
ผีเสื้อผึ่งภูหมุ่มมร	
ขวัญป่าบินจร	กระเจิงตง

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:56)

จากบทนี้ เป็นภาพของต้นไม้ในป่าถูกโค่นลง สัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ พากันหลบหนี ผู้แต่งได้สร้างให้ต้นไม้ต้นหนึ่งมองเห็นเหตุการณ์ที่ผิดไปจากปกติ เป็นการสร้างภาพ ให้ผู้อ่านทราบถึงความรู้สึกของต้นไม้ที่เห็นสิ่งแวดล้อมรอบตัวผิดปกติไป ผู้แต่งได้ให้อารมณ์ความรู้สึกกับต้นไม้ ทำให้ต้นไม้มีความรู้สึก เช่นเดียวกับมนุษย์ เช่นแสดงอาการหวีดร้องและดิ้นรน เมื่อต้องจากญาติ และได้ยินเสียงร่ำร้องเสียใจไปทั่วทั้งป่า

บทแห่งฉาย

อัญชยมห่มหมอกไม่ออกหนาว
 อีกคราวต้องคิดพิศวง
 เกิดเหตุอันใดให้วงง
 อัญชยมประสงค์จะทราบนัก
 เพื่อนผู้ร้ายห่างต่างก็ฉงน
 ยืนต้นนิ่งอันตันใจหนัก
 เคยโบกใบส่ายมาทวยทัก
 กลับชะงักเจียบเงาเหมือนเหงางำ
 อัญชยมหมายว่าผิดอากาศ
 วิปลาสจึงประจวบเข้าควบกล้า
 หรือหนาวจะนอกบทให้จดจำ
 แคลงใจเหลือล้าไซ้ธรรมดา
 อัญชยมตกใจอีกไม่น้อย

เมื่อมวลากรฝอยถดถอยค่า
 เคยดูหน้าด้วยดีทุกที่มา
 กลับเสื่อมซาศักดิ์ร่ากไม่พากเพียร
 อัญชยมกัมดูแผ่นดินกว้าง
 พบแผ่นดินกระต้างพรางเด็กเสียน
 อัญชยมกัมก็ยิ่งจะวิงเวียน
 จวนเจียนชมชบสลบกาย
 ดูไบของตัวอย่างทั่วถึง
 ดูแล้วตกตะลึงเสียเหลือหลาย
 ไบเคยเขี้ยวขจีเขี้ยวคลี่คลาย
 เหลืองรายแทนเขี้ยวเรียวหัวใจ

(ดิน น้ำลม ไฟ .2535:62)

จากบทนี้ เป็นการบรรยายให้เห็นว่าเมื่อป่าไม้ถูกทำลายสภาพแวดล้อมต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปต้นไม้ในป่าต้นอื่นๆต่างได้รับผลกระทบเพราะป่าขาดความอุดมสมบูรณ์ ต้นไม้ต้นอื่นๆจึงไม่สามารถหาอาหารมาเลี้ยงลำต้นได้และพากันแห้งตาย ดังนั้นการนำเสนอภาพเช่นนี้ก็ต้องการกล่าวว่า การตัดไม้ บางส่วนยอมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยทั่วถึงกัน

นอกจากนี้เรายังได้เสนอภาพของความแห้งแล้ง ให้เห็นว่าสภาพอากาศที่ร้อน น้ำในลำคลองเกือบแห้งและขุ่น เห็นจากดังตัวอย่างเช่น

บทแล้งที่ร่วงราย

แกรบเกรียบเมื่อเหยียบใบไม้กรอบ
 แล้งไล้รุ่มรอบทุกกรอบกร้าน
 กระจ่างฟ้ากว้างกว้างก็ว่างงาน
 แลร้อนตะวันฉานอยู่จาดโซน
 แลแล้งก็แล้งอยู่ซึ่มลึก
 ซับซุ่มพุ่มพฤษ์ลิปลิปโน้น
 ละอองฝุ่นเร้นตามาปlobโยน
 จะโอนอ่อนอย่างไรให้ชัดเคื่อง
 ลำคลองขุ่นขุ่นเกือบแห้งขอด
 นิมิตการอยู่รอดก็กรอบเหลือง
 มีความหงอยเหงาที่เปลาเปเลื่อง
 เมื่อแล้งคือเรื่องที่เป็นจริง
 ร้างกับวันวัยใบไม้ร่วง

เหมือนการหลอกลวงที่แน่นิ่ง
 เหมือนการหลับไหลมิไหวติง
 เหมือนสุสานทุกสิ่งทีเื่อมไทรม
 ลมระไม้ร้อนก็ร้อนราว
 กรอบเกี้ยวร่วงกราวราวตาโถม
 ร่วงอย่างหุดหู่ร่วงจู่โจม
 ลงโลมแผ่นดินตั้งสิ้นฤทธิ์

(แรคำ.2528:58)

การเสนอความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของแรคำ แรคำได้สร้างภาพธรรมชาติ ที่น่ารื่นรมย์ โดยการพรรณนาให้เห็นถึงความงาม ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกัน แรคำก็สร้างภาพที่เป็นการแสดงให้เห็นความแห้งแล้ง การขาดแคลนน้ำ ความลำบากของชาวบ้านในการประกอบอาชีพ ภาพป่าไม้ถูกทำลาย การนำเสนอที่เป็นการเปรียบเทียบจึงเป็นตัวเลือกให้ผู้อ่านเห็น และเลือกตัดสินใจว่าควรทำอย่างไรกับธรรมชาติ เมื่อกวีนอกให้ทราบว่าปัจจุบันสภาพธรรมชาติได้ถูกทำลายไปมาก จึงเหมือนการย้ำให้ผู้อ่านได้เห็นสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติเรื่องความอุดมสมบูรณ์ในธรรมชาติที่เหลือน้อยเต็มที การสร้างภาพต้นไม้ให้ความรู้สึกเช่นเดียวกับมนุษย์เป็นการสร้างความรู้สึกให้ต้นไม้ สัตว์ป่า นาสงสาร

นอกจากนี้แรคำมุ่งเน้นในเรื่องของธรรมชาติ ที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดโดยเสนอให้เห็นว่าหากมนุษย์มีจิตใจที่ชุ่มฉ่ำ จะมองไม่เห็นความงามอันบริสุทธิ์ของธรรมชาติ แรคำได้เสนอให้เห็นว่าธรรมชาติเป็นศูนย์รวมของทุกสรรพสิ่ง รวมทั้งมนุษย์ หลักของธรรมชาติเป็นหลักของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

4.ความคิดเกี่ยวกับมนุษย์

ความคิดเกี่ยวกับมนุษย์ วลัยุชัทศัน (2541:54) กล่าวว่า “งานนิพนธ์ของแรคำล้วนสะท้อนจิตสำนึกแห่งความเป็นมนุษย์ให้รู้สึกถึงสถานะแห่งการดำรงอยู่ พยายามบอกถึงความสงบของชีวิต มนุษย์คือผู้มีหัวใจเป็นของตนเองสำหรับการเลือกสรร”

บทประสาทโสมนัส

หลากเส้นตรงหน้าลายตานัก
 นำชกตาให้ไล่ตามเส้น
 กวาดมองเรื่อยไปใจเย็นเย็น
 ย่อมเห็นย่อมรู้อยู่แก่ตา
 หลากชื่อตรงหน้าลายตาด้วย
 ชื่อช่วยเสริมเส้นให้เพ็ญค่า
 ไล่ชื่อเรื่อยไปใจปรีดา
 รู้ชื่อนานาสารพัน

หลากสี่ตรงหน้าลายตาเหลือ
 ชวนเชื่อตามสี่ที่เสกสรร
 คูสี่ร้อยไปใจเคลิ้มครัน
 ย่อมฝันบันดาลหวานคำหนึ่ง
 - จึงภาพตรงหน้าพร่าเลือนสภาพ
 ใจอาบอมฤตเสียนิดหนึ่ง
 แล้วลอยตันดับไม่พรั่นพริ้ง
 จนถึงดินแดนแมนฝันประทาน
 ซ่อนอยู่หลังสี่ที่เสกสรร
 อัศจรรย์ยังมีหมื่นสี่ประสาน
 แก่อ่อนปานกลางต่างตระการ
 ต่างวิญญาณตามสี่ที่ดาษดา
 ยังเส้นเล็กแคบแนบเนียนขยาย
 ไม่เป็นลายเหลื่อมเร้นเส้นเรา
 ไพศาลเหลือเชื่อเนื้ออาณา
 กว้างกว่าที่นึกลึกกว่าคิด
 อีกชื่อแปลกแปลกเมื่อแรกเห็น
 แดกยิบย่อยเป็นชื่อเร้นสถิต
 แผงนัยไปตามนามชนิด
 บอกเส้นสี่ชีวิตพิสดาร

(ในเวลา .2541:38)

แร่คำกล่าวให้เห็นว่า จิตใจของมนุษย์ยังปรุงแต่ง สีสรรซึ่งล้วนเกิดจากจิตใจที่ตั้งงาม หรือชั่วร้าย
 ของมนุษย์ การมีความคิดล้วนส่งผลสะท้อนสู่จิตใจ ทำให้เกิดสี่ ที่แตกต่างกันตามสภาพบุคคล

บทดิน น้ำ ลม ไฟ

จักไขคำร่ำขาน โดยตำนานร่ำเขียน บอกระเบียบความเชื่อจำเหมาะเมื่อเนิ่นมา หวังตราไว้ไม่ขาด
 จำแนกธาตุของคน กอปรแกมกลจตุรงค์ ปถวีคงว่าดิน ยินน้ำว่าอาโป อันวาโยว่าลม เตโชสมว่าไฟ ล้วน
 อยู่ในนิมิต ในชีวิตทุกผู้

พิศดารรู้โดยรอบ อาจตอบได้โดยควร โดยกระบวนโดยดี ปถวีลักษณะ มีวิสะประการ
 อาโปดาลคณนา มีทวาทศกรม วาโยตมลำดับ ฌก้ากับอนุกูล เตโชมูลประเดิมมา มีจิตวาประดุง
 อยู่เท่าคองสลาย

สังเขปหมายทวีลักษณ์ หนึ่งนั้นจักแถลง สำแดงราวเจ้าเรือน ไซ้บิตเบือนคติ รวมปถวีอาโป
 พิศดารโทรวมมา ได้หวาดิงสะ แจ้งกระจะสามาญญี่ ว่าอาการสามสิบสอง ครอบครองมนุษย์ สองนั้น

รูดเฉลย เปรียบเปรยมาอาศัย คือขไมชนิด วาโยชิดเตโช พิศดารโทรงวมบท ได้ถ้วนทศจำนวน ค่า:
ค่าควรในคน อยู่แปมปนในกาล นิรันดรนานในกรรม

ยังถ้อยคำควรรไซ เรงอยู่ในธรรมชาติ ลักษณะธาตุทั้งสี่ สมควรที่ชี้แจง ช่วยกลางแคลงดับ
คลาย ดั่งบรรยายต่อไป

ดินมีนัยสุขุม ไม่ร้อนรุมไม่เย็น ก่อนจะเป็นทางแข็ง เหมาะแสวงคุมเค้า รวบรวมเข้าเป็นตน
อยู่คงทนรูปร่าง อาจหมายต่างอวัยวะ ก่ออุปประคองกาย

น้ำนั้นทายว่าหนาว อ่อนเหลวคราวเอิบอาบ อ่อนตัวซาบซึมดี อาจหมายมีศักดิ์วาง
เป็นตัวกลางไหลเวียน

ลมนั้นเคียนค่าเย็น เคลื่อนไหวเป็นลักษณะ ตามพละกำลัง อาจหมายดั่งขับดั่ง ระบบ
พลันดำเนิน

ไฟพรระเอิญว่าร้อน แสงสว่างซ่อนติดตาม อาจหมายความเผาไหม้ ย่อยสลายให้สิ่งสรรพ
ซึ่งสำหรับตัวตน

ดั่งได้ยลนัยสี่ อันถ้วนถี่จำแนก แม้จะแยกมากล่าว แต่ใช้เปล่าประมวล
ด้วยกระบวนชีวิต นัยสี่ชิดเชื่อมโยง ต่างจรจรโลงร่วมกัน กายจึงพลันสมดุล

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:51)

จากบทนี้ จะเห็นว่าร่างกายของมนุษย์ ประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเป็นสิ่งที
รวมอยู่ในธรรมชาติ เมื่อแยกส่วนต่างๆ ออกเป็นส่วนๆ จะพบธาตุทั้งสี่ ดังนั้นมนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรม
ชาติ

บทคน

ลี้ลับอยู่ในความไม่ลับ
เกิดกับหญิงชายงายฉงน
โดยคำฤษณามาตาลดล
จึงได้ผู้คนเป็นผลพวง
ดิน น้ำ ลม ไฟ ต่างให้ธาตุ
ตามเชื่อตามชาติตามต่อช่วง
คือความเชื่อซึ่งไม่ถึงลง
เหนี่ยวหน่วงความจริงไม่ทิ้งกัน

(ดิน น้ำ ลม ไฟ.2535:18)

จากบทนี้ จะเห็นว่ามนุษย์ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือหญิงล้วนประกอบด้วยธาตุดิน น้ำ ลม ไฟไม่ว่าจะ
เป็นคนเชื้อชาติไหน

แรคำเป็นผู้ให้ความสำคัญในเรื่องของมนุษย์ โดยกล่าวให้เห็นว่ามนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่าง ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้มีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง จากบทร้อยกรองสามารถแบ่งความคิดเกี่ยวกับมนุษย์เพื่อให้เห็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความต่าง ได้แก่

4.1 พลังใจ

พลังใจเป็นแรงผลักดันที่สำคัญ ที่สามารถทำงานให้สำเร็จลุล่วงได้ แรคำชี้ให้เห็นว่า ในชีวิตทุกคนล้วนพบกับสิ่งที่ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ทำให้เป็นการบั่นทอนจิตใจ พร้อมกับชี้แนะให้ลุกขึ้นสู้ ต่ออุปสรรคต่างๆ ซึ่งเห็นได้จากบทหน่าย เช่น

บทหน่าย

หากเราท้อทรมามากล้าสู้
เราก็ออยู่เฉยเฉยบถูกเหยียบย่ำ
ด้วยเหตุผลเพียงว่า ไม่กล้าทำ
จึงตกต่ำไร้ค่ามีวาลด
อย่าให้หน่ายมานำมีอำนาจ
อย่าให้ขลาดคือกล้าได้ปรากฏ
อย่าให้ชีพทุกท้อทรมยศ
อย่าระทดในสิ่งสรรพกับมนุษย์
วันหน่าย
จะแพ้พ่ายความดีที่สูงสุด
จิตยี่นงแกร่งกล้าเป็นอาวุธ
จะจู้จู้หน่ายหน่ายสลายลง

(แรคำ.2528:5)

บทอดิเรกมนโรรมย์

ไซ่เปลี่ยนแปลงฉับพลันใด
ค่อยเป็นค่อยไปในความรู้สึก
ไซ่ถึงกับรอแต่ก็ระทึก
เมื่อเกิดวาบลึกลึกในอุรา
เป็นความวาบหวามไหวเร็วไหวสลาย
แจกประกายดาวดวงรุ่งปรศนา
วาบต่วนชวนให้ใจสงกา
ไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรในใจตน
ครันวาบวบบมาอีกคราหนึ่ง
กระจายซึ่งซาบซ่านหวานฉงน

รู้หวานเพียงครู่ไม่รู้กล
 สับสนรรวนป่วนอารมณ์

.....
 ที่ละนิดทีละน้อยค่อยคุ้นเคย
 โอ้ออกเอ๋ยเดี๋ยววুবวอนมาอ่อนหวาน
 เดี่ยวคึกคะนองกว่าอาชาชาญ
 เดี่ยวเดือดดาลชุ่นหมองคับข้องใจ
 ค่อยค่อยเลื่อนอารมณ์เก่า
 อารมณ์เยาว์สะอาดเย็นเร็นไปไหน
 ผันแปรทุกอย่างช่างเป็นไป
 แปลกอารมณ์ใหม่แปลกในทรวง
 มาสู่ความรู้สึกไม่คงมั่น
 เดี่ยวผืนกว้างไกลไปสุดสรวง
 เดี่ยวเหงว่าเหวสู้อ์เล่ห์ลวง
 เดี่ยวทอดวงดอกแสงแจ้งกระจาย
 ดูอาทิตย์ดวงเดิมก็เคลิ้มคล้อย
 สว่างลอยฟ้าความเลยมลาย
 ร้อนรุ่มอุ้มใจไปเดี๋ยวตาย
 มุ่งหมายเสาะแสวงตามแสงตะวัน
 ไม่มีเส้นบอกว่อกวนาคด
 ไม่ปรากฏเส้นอดีตมาซัดคั่น
 ตรงหว่างเว้งลึกลับกลับอัศจรรย์
 มีสองสิ่งตรงนั้นให้สรรเอา
 คื่นดอกเยาว์ของตนบนพรมสะอาด
 น่านาถกลีบดอกออกจะเฉา
 หยิบแท่งมาถือคือเทียนเรา
 ชมเศร้าดูดอกฐูปวูบจากมา
 เหมือนเปลี่ยนแปลงฉับพลันทันที
 เมื่อมือมีเทียนไท่ที่ไฝหา
 ยอมรับความแปรเปลี่ยนจุดเทียนชะตา
 ส่องทางข้างหน้าซึ่งทำทนาย

(ในเวลา .2541:54)

จากบทนี้ จะเห็นว่าจิตใจเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เดี่ยวมีความสุข เดี่ยวมีความสับสน บางครั้งใจอาจ
 คึกคัก และบางครั้งอาจชุ่นมัวได้ แต่ถ้าสามารถทำจิตใจให้เข้มแข็งได้ ก็จะทำให้เกิดกำลังใจ และยอมรับกับ
 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

บทลาทุกขถวิล

ก็ครั้งก็หน	เศร้าเจ็บผจญ
ละม้ายแม่นกัน	ก็หวังที่หมาย
ก็หวังที่วาย	กลายเป็นจาบัลย์
ดอกหวีงดอกฝั้น	มลายลับนับอนันต์
ไม่ทันบานดี	
อ้าตนข่มโศก	วิสัยนรโลก
ยากเย็นเป็นทวิ	ข่มสุดสามารถ
ราวลึกประหลาด	มาบาดศักดิ์ศรี
ถูกใจทันที	อนาคตยังมี
ใช้อยู่ที่ภวังค์	
ควรถนอมมิ่งทรง	พินใจทั้งดวง
ให้เข้มเต็มพลัง	อย่าท้อชีวิต
มือตนลิขิต	พิชิตความหวัง
อย่าให้ความหลัง	มาบดมาบัง
ดอกกำลังใจ	

(ในเวลา .2541:58 – 59)

จากบทนี้ จะพบว่า จิตใจเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย แต่เร้าได้นำเสนอให้เห็นว่าไม่ควรติดอยู่กับความเศร้าโศกท้อแท้ โดยเตือนให้เห็นว่า ชีวิตยังต้องดำเนินต่อไป พยายามสร้างกำลังใจในการต่อสู้ และต้องสร้างสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

บทปลอบตน

อ้าตนอย่าคิด	ตัดพ้อชีวิต
พ้อโศกวาสนา	อย่ารื้อรำพึง
น้อยใจคำนี้	กระเทือนถึงอหังการ์
วูบแรงแสวงหา	ไหวหวั่นวิญญาน์
ลดค่าขบใจ	
อย่าอาลัยออก	เพาะดอกวิตก
ตามยุคสมัย	งานที่ได้มา
ไม่สมปรารถนา	ก็เหมือนใครใคร
แต่ว่าทำวัย	ทำทลายสงสัย
ทำปัญญาญาณ	
ไม่ตรงวิชา	ที่ร่ำเรียนมา
อย่างจงนงยาวนาน	ผ่านจากเล่าเรียน

ยอมได้รู้เพียร	อ่านเขียนเชี่ยวชาญ
ปรับมาสู่งาน	เก็บเกี่ยวประสบการณ์
เพื่อสร้างตัวตน	
ต่อสู้ลำบาก	เรียนรู้เรื่องยาก
ลองดูสักหน	อาจรู้สึกแปลก
เมื่อวานงานแตก	สิ้นสุดสับสน
รู้เล่ห์แบายยล	กลายเป็นรู้จัก
รู้งานโดยดี	
งานของชีวิต	ของพลังนฤมิต
ยอมทรงศักดิ์ศรี	ลองฝากฝีมือ
ให้คนรำลือ	หนึ่งในปฐพี
อย่าได้ถอยหนี	อย่าทำออร์รี
กัดฟันสู้ไป	
ด้วยมือทั้งสอง	ด้วยพลังสมอง
ร่วมศกสมัย	เป็นนรชาติ
ยังเต็มสามารถ	จะหวาดอะไร
ถือแท่งเทียนไท	หมายมุ่งกำชัย
ตามวิถีงาน	

(ในเวลา.2541:60- 61)

จากบทนี้จะเห็นว่า มนุษย์ต้องไม่ยอมแพ้แก่ชีวิต สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นได้ เพราะเราเป็นผู้กระทำไม่เกี่ยวกับโชควาสนาถ้าคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของโชควาสนาจะทำให้เป็นการตัดกำลังใจ ด้วยมือและสมองที่มีควรรใช้ความสามารถให้เต็มที่

นอกจากเรื่องเกี่ยวกับการสร้างพลังใจแล้ว การระมัดระวังตนเมื่ออยู่ในอารมณ์โกรธ เป็นสิ่งที่ควรระวัง แร่ค่าได้เตือนสติผู้อยู่ในอารมณ์โกรธ หรือมีความขุ่นมัวในใจให้รู้สึกตัวและระงับความโกรธ ด้วยการทำใจให้สุขุม โดยใช้การนับเป็นเครื่องเตือนสติ เมื่อใช้หลักการนับ แล้วพิจารณาอารมณ์อีกครั้ง ถ้ายังมีความโกรธ ก็ควรเพิ่มจำนวนนับให้มากขึ้น เพื่อจะได้ตั้งสติได้ เห็นได้จากตัวอย่างเช่น

บทกำหนดนับ

นับหนึ่งไปถึงสิบ	อารมณ์ดับก็ดับลง
ทำใจให้มั่นคง	ประคองตนพ้นอันตราย
นับว่ายังสุขุม	ที่ควบคุมให้โกรธคลาย
จึงนับว่าเป็นนาย	ของอารมณ์อย่างสมบูรณ์
นับวันความผันเปลี่ยน	นำบทเรียนมาเพิ่มพูน

ทำใจให้อาตุร	เพราะขยับนับบ่อยครั้ง
สุขุมเริ่มป่วยไข้	ด้วยโรครภัยที่เรื้อรัง
แต่นับก็กลับยัง	ทยอยมาไม่ปราณี
จึงสุขได้สักหอร	กำลังรอจรรลี
และทุกซบประตามี	กำลังรอจะรุกราน
นับหนึ่งไปถึงสิบ	อารมณ์ดิบก็เดือดดาล
เดือดนั้นไม่ทันนาน	ก็นำตนชนอันตรราย
นับหนึ่งไปถึงร้อย	นับไม่น้อยให้เดือดคลาย
จึงนับว่าเป็นนาย	ของอารมณ์อย่างสมบูรณ์

(ลานขเล .2536:134 - 135)

4.2 ความเห็นแก่ตัว

มนุษย์มีด้านที่ดีและด้านที่ไม่ดี แรคำได้นำเสนอด้านที่ไม่ดีของมนุษย์ โดยชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนย่อมมีความเห็นแก่ตัว คำนี้แต่ตนเองไม่สนใจความทุกข์หรือความยากลำบากของผู้อื่น ทำให้เกิดความเบื้อหน่ายต่อความเห็นแก่ตัว ไม่มีน้ำใจ ของมนุษย์ โดยเห็นได้จากบทร้อยกรองของแรคำ เช่น

บทใครคือเจ้ายุทธจักร

นี่คือมนุษย์
มิเคยหยุดความมักได้
คนรวยก็รวยเข้าไป
คนจนก็จนใจจนไปเสียจริงจริง

(แรคำ .2528:8)

บทหน่าย

หน่ายมนุษย์
เห็นแก่ตัวที่สุดเกินหยุดได้
หวังผลเพื่อตนเรื่อยไป
ไม่เคยคิดถึงใคร...ช่างหัวมัน
ขอให้ตนสวยสุขอยู่ทุกเมื่อ
คนอื่นหรืออย่าหมายมัน
ยากจะยื่นเมตตามาให้กัน
ใช้พี่น้องพงศ์พันธ์เสียเมื่อไร

นี่แหละมนุษย์
เห็นแก่ตัวที่สุดใครหยุดได้
ดีชั่วตัวก็รู้อยู่แกล้งใจ
เป็นสันดานจัญไรแต่ไหนมา

(แรคำ .2528:19)

บทรา้งอย่างแล้งไร้

เพราะว่า – วุบดับไม่รับรู้
จึงไม่พบมนุษย์ผู้ถอยหนี
ประจักษ์อยู่แกล้งตาไม่อาร์
เหมือนตรงหน้าไม่มีปรากฏการณ์
แล้งน้ำใจเสียยิ่งนัก
เอาความไม่รู้จักมาชิงมาน
หลับอยู่ตรงนั้นให้จางนาน
ดีกว่าตื่นขึ้นพบพานมารเมตตา

(แรคำ.2528:42)

บทสันตจนถึงสันดาน

เป็นเรื่องเกิบงาธรรมชาติ
ดูแปลกประหลาดมีอาจด้าน
ซ่อนอยู่ไว้ในสายธาร
ซ่อนตั้งสันดานของผู้คน
น้ำหลากคราใดก็ไม่เห็น
แต่ใช้หลักเร้นใช้ล่องหน
น้ำลตคราใดก็ได้ยล
แต่ใช้เกิดผลกับล่าน้ำ
คือเล่ห์หลอกลวงมีลวงลับ
หลอกให้เลื่อนหลับทุกคำคิน
เหมือนเล่ห์มนุษย์สุดจดจำ
หลอกให้ตีมตำงาสันดาน

(แรคำ.2528:79)

จากตัวอย่างนี้ มนุษย์ไม่เพียงปกปิดความเห็นแก่ตัวเอาไว้ ยังมีความหลอกลวง และเล่ห์เหลี่ยมที่มนุษย์ซ่อนอยู่ ซึ่งแรคำเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นสันดาน และกล่าวเปรียบสันดานในใจของมนุษย์ กับตะกอนที่รวมอยู่ใต้น้ำ ว่ามีลักษณะเหมือนกัน เมื่อน้ำลตตะกอนที่รวมตัวก็จะปรากฏ เหมือนกับนิสัยของคนที่อยู่รวมกันเป็นเวลานานก็จะพบนิสัยที่แท้จริง

4.3 ความแตกต่าง

แระคำได้นำเสนอให้เห็นว่า มนุษย์มีความแตกต่างกันทุกด้าน ทั้งนิสัย ความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้าน แต่เมื่อต้องมาอยู่รวมกัน มนุษย์จำเป็นที่ต้องนำสิ่งที่แตกต่างกันเฉพาะบุคคลมารวมเข้ากัน เพื่อการดำรงชีพ และพึ่งพาอาศัยกัน โดยเห็นจากบทร้อยกรอง เช่น

บทคน

หนึ่งคนหลายคำมาหนึ่งครั้ง
แยกมารวมพลังสังคมนั้น
รวมสิ่งแวดล้อมหล่อหลอมวัน
แล้วแยกตนผันไม่อยู่รวม
เป็นความยิ่งใหญ่ในความเล็ก
เหมือนเหล็กเนื้อแน่นแต่แสนหลวม
ชัดเจนแต่กล้าความกำกวม
สอดสวมนกันอยู่ดูพอดี
ท่ามกลางกลไกให้กลยุทธ
ยากหยุดผู้ใดให้คงที่
เมื่อแสดงตัวตนกลวิธี
ย่อมกระทบต่อวิถีทุกที่ไป

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:18)

บทมหามหรรศพ

นำนิยมหญิงชาย	ตกแต่งกายโอ้อ่า	ดูสง่าภูมิฐาน
ดูตระการทุกเมื่อ	ดูเหลือเชื่อทุกตน	หลายหลากคนวางมาด
เหมือนฉลาดเหนือใคร	พูดมีนัยหยาบหยัน	ต่างข่มกันในที่
บ้างก็มีบุคลิก	ดูหลุกหลิกเสียมเสียม	ตั้งช่อนเหลี่ยมช่อนเลศ
บ้างช่อนเนตรเชิดหน้า	มองแต่ฝ้าเพดาน	ไม่พบพานหัวใคร
บ้างร่าไรจุกจิก	ซ้ำพูดหยิกแกมหยอก	บ้างชอบพอกอาการณ์
ราวละครหลงโรง	บ้างช่อนโกงในพักตร์	ยิ้มพยักแกนแกน
บ้างก็แสนส่าอวง	เลียนท่าทางคุณนาย	บ้างกรีดกรายจจริต
ชอบเดินบิตสะโพก	บ้างรอโชคจากหวย	เล่าเรื่องราวในฝัน
บ้างไม่ทันใครเขา	มัวมเงาอดีต	บ้างหน้าซัดไร้สุข
นั่งอมทุกข์กั้ววล	บ้างวางตนเหมือนพระ	พูดธรรมะรั้มโม
บ้างตัวโตใจเด็ก	บ้างตัวเล็กใจใหญ่	บ้างฝันใฝ่ได้บ้าน
บ้างดื้อด้านนิสัย	บ้างจริงใจประจักษ์	บ้างเปี่ยมรักเปี่ยมเกียรติ
บ้างแครงแครงในเชิง	บ้างร่าเรงในที่	บ้างก็มีเมตตา

ต่างหมายมารวมห้อง	เหมือนร่วมห้องคลังงาน	ย่อมสันดานแอบแฝง
ค่อยแสดงทีละนิด	ไม่ต้องพิศก็พบ	ไม่ต้องขบก็รู้
แต่ต้องสู้ให้ชนะ	ต่างมาละครระคน	มาปลอมปนข่มคัต
มาสัมผัสติดต่อ	ต่างสื่อส่อตัวตน	ด้วยไฟบนฝ้าประดับ
สาดส่องขับทุกร่าง	ให้ผ่องพร่างดูดี	สุนทรีย์พลีจากกาย
กรุ่นกำจายไปทั่ว	หอมยวนยั่วในสถาน	ไม่หอมนานนิรันดร์
ประจุกันธเรณู	ที่ร่วงพริ้วฝาดหนึ่ง	

(ในเวลา .2541:68 – 69)

จากตัวอย่างนี้ มนุษย์มีความหลากหลาย มีคนหลายประเภทมาอยู่ร่วมกันแต่ละคนล้วนมีลักษณะเฉพาะไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การแสดงออกทางกาย เช่นการแสดงท่าทางต่างๆ ซึ่งถือเป็นสิ่งภายนอกที่พบเห็นได้ สิ่งเหล่านี้สามารถแสดงให้เห็นพฤติกรรมและลักษณะที่แตกต่างกันของมนุษย์แต่ละคน แต่เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันต่างก็แสดงท่าทางที่วางอำนาจ และข่มผู้อื่นและแสดงลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ออกมา นอกจากนี้มนุษย์มักแข่งขันเพื่อเอาชนะผู้อื่น ไม่อยากให้ใครได้ดีกว่าตัวเอง เห็นได้จากวรรคที่กล่าวว่า “แต่ต้องสู้ให้ชนะ”

บทเป็นที่สุดแห่งปองสม

แปลกแท้เกิดแต่ใจ	มโนมัยพิสดาร
ดูจพินคินอาการ	คึกคะนองเต็มพลัง
โผนผกอกกระเจิง	เหมือนเหยียบเพลิงร้อนประดัง
ฮึกหาญทะยานยัง	ยากหยุดรออีกต่อไป
เบียดแทรกคนข้างหน้า	มานะกล้ำมโนมัย
ออตแตกโดยฉับไว	ต่างชวนเซโดยฉับพลัน
ไต่ยืนเสียงโวยวาย	แข่งกระจายอยู่ในภรรณ
ดั่งเสียงมากดดัน	ให้ตื่นฝ้าปรากการคน
ไม่เหลือมาดสุขุม	เกินควบคุมอาชากมล
ไผ่เฟื่องถึงเบื้องบน	ที่สุดชั้นบันไดเดิน

(ในเวลา.2541:84)

จากบทนี้ กล่าวให้เห็นว่ามนุษย์ล้วนต้องการ ไปให้ถึงจุดที่สูงที่สุด แม้จะต้องแข่งขันแย่งชิงจากบุคคลอื่น ทั้งนี้สาเหตุเพราะจิตใจที่ต้องการเอาชนะ

ไม่เพียงการแข่งขันเพื่อเอาชนะในวัยผู้ใหญ่ แม้ในวัยเด็ก แร่คำได้นำเสนอให้เห็นว่าแม่แต่เด็กก็เริ่มที่จะเอาชนะกัน โดยในบทนี้เป็นการแสดงให้เห็นภาพของผู้คนที่กำลังรีบกลับบ้าน เด็กๆในตอนนี่เริ่มวิ่งออกนำหน้าเพื่อแข่งกัน และพยายามจะเอาชนะ เลิกวิ่งเล่นเหยียบเงาของเพื่อน เห็นได้จากบทร้อยกรองเช่น

บทใต้ดาววัน

แดดเย็นรอนเร็นแสง	ย้อมอุ่นแผงแจจอุ่นจาง
ผู้คนบนเส้นทาง	ยังมุ่นมั่นแข่งกันจร
เด็กเด็กวิ่งนำหน้า	ดูหาญกล้ากว่าทุกคน
ดวงตาเหมือนตออาหาร	ต่างรีบบึ่งตะบึ่งไป
ตามเงาตามเอาชนะ	ชิงกันผลละกันไป
ต่างพร้อมไม่ยอมใคร	เลิกเหยียบเงาหยอกเย้ากัน

(น้ำพุรุ่ง.2538:44)

แม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่าง และมีการแข่งขัน แต่แร่คำได้สื่อให้เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ต้องพึ่งพาและอยู่รวมกันเป็นสังคม ไม่ว่าจะเป็ใครระดับใดต่างก็มีบทบาท ที่ต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ต่างกัน โดยอาศัยการเกื้อกูลช่วยเหลือ เช่น ผู้ใช้แรงงานมีกำลังกาย มีความอดทนต่องานที่ทำ แม้พบกับความหนักก็ไม่ย่อท้อ ผู้ใช้แรงงานเหล่านี้เป็นผู้สร้างความสะดวกต่างๆให้คนทุกชั้น ได้พบกับความสบาย เห็นจากตัวอย่าง คือ

บทขุมเหมืองงาน

เหมืองหยดเท่าที่ยังกำลังขยับ
 ปาดขับเท่าที่ยัง – กำลังก้าว
 เหมืองงานพิสูจน์งานเป็นเม็ดพราว
 ก่อนเป็นเหมืองเม็ดร้าวทุกคราวครั้ง
 ราวรดทรหดให้แตกข้อ
 แดกรวงรุ่งโรเป็นที่ตั้ง
 ตราบที่มีกายมีพลัง
 จะสร้างหวังสืบหวังไม่ร้างรอ

(แร่คำ.2528:29)

บทป่า

ถึงหนักเหลือล้นก็ทนเอา
 เพื่อบ่าไม่เหงาไม่เปล่าตาย

ชีวิตมีค่าเพราะป่าแบก
เป็นศาสตร์แปลกแปลกแต่่ง่ายง่าย
เกินใบปริญญาที่ห้าหาย
มีต้นมีปลายไม่ต่างกัน

(แรคำ.2528:57)

นอกจากนี้แรคำได้ชี้ให้เห็นว่าบทบาทที่มนุษย์ต้องรับผิดชอบ ไม่ต่างไปจากตัวละคร ที่มีบทชีวิตให้แสดง ต้องเผชิญกับความทุกข์ ความสุขเห็นได้จากตัวอย่างคือ

บทคนในละคร และ / หรือ ละครในคน

เพราะคนในละครคือชีวิต
มีสุขทุกข์ถูกผิดมีสูงต่ำ
มีตัวอย่างทุกบทรสพุดิกรรม
ทั้งมีการครอบงำให้งงงัน
คล้ายละครในเราให้เงาไหว
มาแย่งลมหายใจไปเกือบเกลี้ยง
เราจึงไม่มีเราเข้าเทียบเคียง
เพราะว่าเราเป็นเหยียงตัวละคร

(ลานชเล.2536:129-131)

บทประสาทโสมนัส

หลากสีตรงหน้าลายตาเหลือ
ชวนเชื่อตามสีที่เสกสรร
ดูสีเรื่อยไปใจเคลิ้มครัน
ย่อมฝันบันดาลหวานคำนี้
จึงภาพตรงหน้าพราเลือนสภาพ
ใจอาบอมฤตเสียนิดหนึ่ง
แล้วลอยด้นดั้นไม่พริ่นพริ้ง
จนถึงดินแดนแมนฝันประทาน
หลากเส้นตรงหน้าปรากฏชัด
บ้างตัดบ้างต่อสอัสฐาน
จำพราภวิลจินตนาการ
มาพบพานภาพเก่าให้เฝ้ามอง
เห็นชื่อหลากหลายยังลายพร้อย

เด่นต้อยโดยลำดับชวนจับจ้อง
 อีกรีสอ่อนเข็มเติมจำลอง
 ล้วนสำนອງใจเห็นเป็นสำคัญ
 พลิกผ่านเรื่อยไปไล่จนจบ
 รู้ครบโลกกรตาสวาดโลกฝัน
 กระหึ่มใจไหวหวาเกินรำพัน
 ตื่นตันเป็นโชคเห็นโลกแล้ว

(ในเวลา.2541:37)

ความแตกต่างของมนุษย์ยังขึ้นอยู่กับวัย จากบทนี้กล่าวถึงการดูแลที่ของเด็กจากประสบการณ์
 และวัยของเด็ก วัยเด็กเมื่อดูแลที่กลับเข้าใจโลก มองดูสิ่งใดล้วนน่าสนใจ เพราะ ประสบการณ์ที่ผ่าน
 มาอย่างน้อยจึงยังไม่พบกับความลำบากในการดำรงชีวิต

บทเพียงจำเพราะเจาะจง

หวิวหวิระรัวในหัวอก
 ตามโลกสะทกสะท้านไหว
 ยิ่งกว่าสับสนกังวนใจ
 ตามสักเท่าไรก็ไม่ทัน
 หยุดโลกเอาไว้ให้เหมือนเก่า
 ทรวงค้อยบรรเทาจากไหวหวั่น
 เพียงลูกพิภพสงบงัน
 ใจก็คล้ายปล้นสงบเย็น
 พิศโลกอีกครั้งหวังรู้โลก
 เป็นโชคแค่ว่าตาแลเห็น
 ยากรู้จักโลกใตกล้ำเค็ม
 เวลาเข็ญเกินคาดอนาถตน
 ตะโลกนึ่งนานตาลงาย
 โลกจริงรอบกายเป็นสีหม่น
 เทาที่มซึมเศร้าเข้าครองกมล
 วิบโยคโลกกลโลกมายา

(ในเวลา.2541:105 – 106)

จากตัวอย่างนี้ เป็นการดูโลกของวัยผู้ใหญ่ซึ่งได้ผ่านเรื่องต่างๆมามากมีประสบการณ์ในการต่อสู้
 ชีวิต เมื่อมองดูโลกจึงเห็นว่าการใช้ชีวิตในโลกล้วนยากลำบาก ยิ่งดูยิ่งไม่เข้าใจโลกและตามโลกไม่ทัน

จากความคิดที่สื่อให้.เห็นถึงมนุษย์ ในบทร้อยกรองของแรคา พบว่ามนุษย์มีความแตกต่างกัน ความแตกต่างของมนุษย์ตามสังคม ได้แก่ ความแตกต่างทางภายนอก เช่น ฐานะ การศึกษา ความสามารถ แต่สิ่งนอกเหนือจากความแตกต่างทางภายนอก สิ่งที่คุณคนส่วนใหญ่ไม่คำนึงถึง และไม่เห็นความสำคัญ คือความแตกต่างภายในจิตใจซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ มนุษย์มักนึกถึงแต่เรื่องการแข่งขันเพื่อเอาชนะ มนุษย์รักตนเอง มุ่งหวังให้ตนมีความสำเร็จในชีวิต แรคาได้ให้ความคิดว่าสิ่งที่สำคัญคือจิตใจของมนุษย์ โดยให้เฟื่องมืองที่ตนเองก่อนเป็นสำคัญ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นล้วนมาจากใจเป็นผู้กำหนด กฤษณมูรติ (2530:84) กล่าวว่า “ความจริงของการมีชีวิต คืองานประจำวันอันหนักหน่วงจำเจ ซึ่งเต็มไปด้วยการต่อสู้ซึ่งดิ้นรนและความขัดแย้ง... ปัญหาทางด้านกายภาพและปัญหาของสังคม เป็นผลมาจากโครงสร้างทางด้านจิตใจของแต่ละคน”

5. ความคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา

ความคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาจากบทร้อยกรองของแรคา มีการนำเสนอความคิดทางศาสนาโดยนำคำสอนทางพุทธธรรม แบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ซึ่งคำสอนที่ปรากฏในบทร้อยกรอง เป็นสิ่งที่มนุษย์ล้วนต้องพบ ซึ่งแบ่งได้คือ

5.1 ความคิดเกี่ยวกับวัฏจักรของมนุษย์

แรคาได้นำแนวคิดทางพุทธศาสนาใส่ในบทร้อยกรอง โดยชี้ให้เห็นว่าชีวิตของมนุษย์มีการวนเวียนเป็นวัฏจักร โดยมี การ แก่ เจ็บ ตาย เป็นเช่นนี้โดยตลอด ไม่มีผู้ใดหนี ความเป็นจริงพ้น ซึ่งเห็นได้จากบทร้อยกรอง เช่น

บทค้ำคาราร้าง

เกิดจากไม้กวาดขนาดย่อม
จากมือสั่นมอมร้างหง่อมเหงา
จากหลังโค้งงอคูหงอเงา
ผมสีดอกเลาก็เบาบาง
แก้มคางเหี่ยวห้อยยังพลอยสั้น
ขาตั้งถึงขั้นไม่หมั่นย่าง
น้ำข้าวของดาตุฝ้าฟาง
ฝ้ายลายดอกพรางดอกต่างด้า
แกรกรากพานางไปข้างหน้า
เบาเบาซ่าซ่าหน้ากัมด้า
ปากก็หมุบหมิบอุบิบค้ำ
บางคราวก็้าวถล้าถลาชวน

ได้ไม่กว่าดยันไว้กันล้ม
 ยังข่มทรงคินฝืนกายด้วน
 ยึดหลังคู้ม่งอได้พอควร
 ก่อนก้มลงง่วนกว่าดถ้วนลาน

(น้ำพุร้อน.2538:16 – 17)

จากบทนี้ จะเห็นภาพของหญิงชราที่มือสั่น หลังค่อม สายตาเริ่มฝ้าฟางมองสิ่งใดก็ไม่ชัด การเคลื่อนไหวจากที่เคยรวดเร็วว่องไว กลายเป็นค่อยๆเคลื่อนไหว

บทอัสดง

นางนอนระทวย	หายใจระรวาย
ระทอระทวม	เหยียดร่างโรยแรง
โนแสงเศรำชม	เหยียดร่างโรยแรง
เต็มทฤษ์รุกวัย	ซิดเซียวเปลี่ยวตรม
มือซ้ายพาดอก	มือขวาทอดตก
เลยขอบเตียงไป	ลืมตาฝ้าฟาง
ดูรางเลือนนัย	ลืมมองจ้องไกล
ว่างแวงแก้วตา	
ผูกคิ้วขมวด	ผูกข่มเจ็บปวด
ประดิ่งประดา	ปากเผยเผยอ
ลมเรอออกมา	เรอครางค้ำคา
ติดขัดลำคอ	
หยาดเหงื่อเพรื่อผุด	คล้ายยากจะหยุด
เยิ้มหน้ามัวมอ	นางหลับตาลง
ราวปลงหลับรอ	นอนแนบบอบพอ
เพียงแพ้แก่กาย	

(น้ำพุร้อน. 2538:23)

จากบทนี้ จะเป็นภาพของหญิงชราที่กำลังป่วยกำลังทรمانกับความเจ็บป่วยนั้น

บทสุขุมสุคนธชาติ

โอ้ว่าเหมือนกับไม่รู้
 ว่าต้องเติบโตสู่แสวงหา
 หากที่จริงคล้ายเจ้ารู้เจ้าสู้มา
 คือสู้ความไร้เพียงสามาทุกวัน

(ในเวลา .2541:17)

จากบทนี้ ได้กล่าวถึง เด็กว่าในอนาคตเด็กจะต้องเติบโตขึ้น และเผชิญกับโลกซึ่งต้องพบกับอุปสรรค และปัญหาในขั้นต้นในการต่อสู้ของวัยเด็กคือสู้กับความไร้เดียงสา

บทพຽ່ນຶ່ງແຫ່ງຊີວິດ

พຽ່ນຶ່ງ
 ໄມ່ມີອະໄຣແນ່
 ຊີວິດຫຼືເຫິ່ຍງແທ້
 ຈງເຜື່ອແຜ່ຄວາມເມດຕາ
 ໂອບອ້ອມອາຣີໄວ້
 ພລິດນໄຫ້ເຫັນຄຸນຄ່າ
 ໂລກນີ້ມີມາຍາ
 ມີປຣິດາ ມີປວດຣ້າວ
 ເກີດມາເປັນມນຸຊຍ໌
 ຍາກທີ່ສຸດເກີນກາຣຄ່າວ
 ອດສູ່ຍູ່ຍີ່ນຍາວ
 ແລະເຫັນບຸນາວຍູ່ນີ່ນານ

(ແຣ່ຄຳ.2528:18)

นอกจากนี้ จากตัวอย่างที่ยกมา แร่คำยังชี้ให้เห็นว่าการเกิดมาเป็นมนุษย์มีความยากลำบากต้องพบกับความดีใจ เสียใจ ไม่มีความแน่นอนในชีวิต จึงควรที่จะทำความดีและทำตนให้มีคุณค่า

5.2 การควบคุมจิตใจ

จิตใจเป็นตัวทำให้เกิดความคิดต่างๆ ทั้งด้านดีและด้านไม่ดี จึงทำให้เกิดความทุกข์ กวีจึงกล่าวว่า มโนคือชนวนที่ทำให้เกิดความคิดต่อเรื่องต่างๆ และเมื่อสำรวจดูก็พบว่าภายในจิตใจพบแต่ความเศร้า เพราะคิดถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้วซึ่งไม่สามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้ การที่ทำให้คิดถึงเรื่องต่างๆ เป็นเพราะจิตใจเป็นตัวที่ทำให้นึกถึงเรื่องต่างๆ เห็นได้จากตัวอย่าง เช่น

บทพิลลปพิไลครวญ

คิดเล่ห์แสนหาตราดรีง	ระกำร่าฟิง
วังเวงว่าเหวเสน่ห์ลวง	
คิดอดีตขื่นขมระทมทวง	ซ้าชอกยกออกทรวง
เจ็บอดีตลำดับอ้อมประมาณ	
สมเพชไฝ่เผลอทะเยอทะยาน	ไขว่คว้าช้านาน
ไฝ่เพื่อเลื่อนมลายปลายทาง	

ถวิลฝันบันดาลหวานพราง	หวานจรฝันจาง
จดจำฝุ่นฝันพรรณราย	
นึกหวังเกินกล้าสาชยาย	หวังพลัดกระจัดกระจาย
ตั้งพลุแตกเพลิงร่วงอัมพร	
รำลึกโชคชะตาอาวรณ์	โชคเชื่อเมื่อมรณ
ไว้รุ่งไฉลงโศกกมล	
คิดครวญหวนหาอดีตาดน	หว่างร้าวตื่นรน
แทบอนัดตาปราชัย	
สู้เต็มปัญญาเต็มแรง	หรือสู้สำแดง
อับอึ้งตอบตนจนคำ	
คิดงานนานานปีที่ทำ	หน้าคนระยำ
ผุดลอยโดดเด่นกว้างาน	
พิลึกกลับนึกสงสาร	จิตเขาพิการ
หรือเราพิกลฉงนง	
ยากหาคำตอบเที่ยงตรง	ชีวิตพิศวง
วนเวียนปริศนาทำทาย	
ตริกหมองตรองเดี่ยวเดียวตาย	ดังตริกฟุ่มฟาย
หดหู่ลึกซึ่งคะเนครวญ	
หม่นหมองอกใจไหวปรวน	มโนคือชนวน
ให้นึกต่อเนืองนานา	

(ในเวลา.2541:95 – 96)

บทฟอกขวัญเกษม

ได้ฤกษ์เก็บจัด	สมบัติแห่งห้อง
เช็ดฝุ่นละออง	ให้ห้องกังขา
ห้องเคยเปล่านั้น	ไยสร้างปัญหา
ข้าวของนานา	ไยมามากมี
ไม่เคยเก็บกวาด	สะอาดไม่เห็น
ห้องเหมือนอับเย็น	ไม่เป็นราศี
ตัดใจทิ้ง	หลายสิ่งเสียที่
เหลือไว้พอดี	กับที่ต้องการ
แลรอบห้องกว้าง	ดูช่างหมาดใหม่
สะอาดห้องใจ	สะอาดในทิพยสถาน
สว่างวันพ้นแสง	แจกแจงฉายฉาน
ห้องหับกลับปาน	วิมานเทวดา

ไต่ตามผืน	เคลิ้มกว้างคัมภีร์ฝัน
แล้วต้องสะดุ้งพลัน	ดับสวรรค์แสวงหา
เพดานสูงคาด	ประหลาดนักหนา
หยากไยไยมา	ยึดฝ่าวิมาน

(ในเวลา.2541:48 – 49)

การทำความสะอาดจิตใจเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้จิตใจผ่องใส ไม่ขุ่นมัว ปราศจากความเศร้าหมอง โดยเห็นได้จากบทร้อยกรองนี้ แร่คำได้เปรียบจิตใจกับห้องที่รกด้วยข้าวของนานาชนิด แม้การเก็บกวาดห้อง สามารถจะทำความสะอาดได้หมด แต่ภายในใจของมนุษย์ถึงทำความสะอาดแล้ว ก็ยังมีสิ่งที่ค้างอยู่ไม่สามารถทำให้สะอาดหมดทั้งจิตใจได้

บทในสายฝน

มีใจมืดมนเหมือนฟ้ามืด
 ธรรมชาติสัจจิตไปกว่าครึ่ง
 ความงามเท่าที่เห็นวันละหนึ่ง
 จะพบก็เพียงกิ่งของความจริง

(แร่คำ.2528:27)

จากตัวอย่างนี้กล่าวถึง การที่มีจิตใจขุ่นมัวยังไม่ละจากเรื่องต่างๆ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงความสวยงาม ความบริสุทธิ์ ของธรรมชาติได้

บทความเรียบง่ายที่สุกงอม

คลายลานเวลาให้ล้ำเรื่อย
 เมื่อรู้สึกเหน็ดเหนื่อยไม่อยู่นิ่ง
 หลับในความว่างอย่างแท้จริง
 ตัดใจโยนทิ้งสิ่งทั้งมวล
 จะพบความเปล่าตาอยู่รายรอบ
 แดกตัวเป็นคำตอบได้ถึถ้วน
 ว่างเวงว่าแห้วอยู่เรรวน
 แต่ก็นิมนวลน่านิยม

(แร่คำ.2528:54)

จากบทนี้ แร่คำได้เสนอว่า ควรตัดใจโยนทิ้งสิ่งทั้งหมดแล้วจิตใจจะสงบ เพราะเมื่อละทิ้งปัญหาแล้วจะพบกับความว่างเปล่าทำให้จิตใจสงบ

บทสนศิวพิเศษ

เห็นสังข์คัมแต่คอกยกออกแสง
กำลังเปรี้ยวกำลังแกร่งกำลังหาญ
ควรรหรือคอกกักกันนิรันดรกาล
ถีบสะท้านสังข์คอกแหกออกพลัน
ได้แผ่นโผนลีลาอาชาชาติ
ควบปราดปราดว่องไวไม่หวาดหวั่น
สังข์คอกโลกนอกคอกออกอัครจรีย์
เจ้าจึงตั้งตันตันตันไป
ใช้ชีวิตถูกกระสวนถูกถ่วงศักดิ์
สมตระกูลยั้งนักษัตรฝักใฝ่
เปลี่ยวยพศที่ยังผยองตูดองใจ
คือควมม้ามโนมัยในใจตน

(ในเวลา.2541:52)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นว่าแรคำได้กล่าวเปรียบเทียบ จิตใจกับม้าเพื่อให้ทราบ ว่าร่างกายเปรียบเหมือนคอกที่กักจิตใจ การห้ามให้ใจหยุดนิ่งเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะจิตใจไม่หยุดอยู่นิ่งมีการเปลี่ยนความคิดโดยตลอด แรคำจึงให้ความคิดว่าควรรควบคุมจิตใจ หรือกำหนดใจของตนเอง ซึ่งเห็นได้จากวรรคที่กล่าวว่าเป็นคือควมม้ามโนมัยในใจตน

5.3. ความเชื่อในเรื่องบาป บุญ

จากบทร้อยกรองได้สะท้อนความเชื่อในเรื่องบาป บุญ โดยให้กัลวเกรงในเรื่องการทำบาป และเชื่อว่าถ้าปฏิบัติดี จะได้บุญมากและทำให้ชีวิตพบกับความสุข หลักความเชื่อในเรื่องการทำบุญ ยังคงฝังวัดเป็นศูนย์รวม พระภิกษุยังเป็นผู้สร้างศรัทธา สร้างความน่านับถือ โดยเห็นได้จากบทร้อยกรอง เช่น

บทสว้าง

ชาวพุทธเรือนแพแนใจ	บุญจะแบ่งไป
ตามบาตรที่वादมาเวียน	
ข้าวสุกขอสุขทุกเพียร	ดอกไม้รูปเทียน
ขอสดสว่างทางตน	
รับศีลรับพรมงคล	
ลำบากลำบาก	จบสิ้นเสียที่เกิดนะ
สิบนิ้วประนมบพระ	ทุกข์เอยเลยละ
ด้วยแรงแห่งจิตพิษฐาน	

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:21)

บทกวี

ทำบุญเลี้ยงพระ	มิเคยเลยละ	สั่งสมบุญไป
สดับเสียงสวดมนต์	กังวลวายไว	สำเนียงเสียงธรรม
รับศีลรับพร	กรวดน้ำแน่นอน	อุทิศเจ้ากรรม
พ่อแม่พี่น้อง	สมพร้อมพิมฟ้า	ไขแจงบ่บุญ
	ญาตีมิตรคิดคำ	

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:48)

บทเพลงทองอันว่องไว

พร้อมกับแสงทองขึ้นผ่องฟ้า
 เหลืองทองผ่องตากี่ปรากฏ
 เคลื่อนไหวระหว่างทางค้อมคด
 สืบบทแห่งบาตรองอาจนัก
 ส้ารวมผ้าเหลืองเมื่อเยื้องย่าง
 เบิกถนนหนทางอย่างรู้จัก
 ผ่านบ้านทุกบ้านไม่คร้านพัก
 แม้บ้านนั้นมักมีไยดี

.....
 ผ่านไปในทางกระจ่างแสง
 อิดล้ำโรยแรงเหลือจะข่ม
 นิ่มนวลเนิบซำยังนำชม
 ยังนำนิยมอยู่เยียมยง
 ครอบบทครองบาตรลีลาครูด
 ครอบใจชาวพุทธเคยสูงส่ง
 บาตรเปล่าทำเปลือยล้ำเลื่องลง
 เหลืองทองผ่องวงศ์ใกล้ปรับตา

(แรกคำ.2528:84 – 85)

บทบรรลัษ

บุญใดให้เห็นเป็นเรื่องบาป
 กรรมใดให้ทราบเรื่องหยาบกระด้าง
 หายนะทั้งมวลล้วนส่อลาง
 ล่มล้างอยู่ในสมัยตน

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535: 74)

นอกจากนี้ในบทหรือ ากรอง ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ในสิ่งศักดิ์ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ของชาวบ้าน จากบทข้าพเจ้ายามเมื่อชาวบ้านทุกข์ร้อนไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ จะมาขอให้สิ่งศักดิ์ช่วย ซึ่ง สิ่งศักดิ์ที่ชาวบ้านนับถือ คือ เจ้าป่าเจ้าเขา เช่น

บทข้าพเจ้า

สำราญในเรือนหลังหนึ่ง	เรือนซึ่งสร้างหน้าผาหิน
เล็กมากอยู่มาอาจิน	มีเคยเตือดตันอย่างโต
บางวันมีแขกมาหา	นำช่อบุปผามาให้
บอกเรื่องขุนช้องหมองใจ	ข้าพเจ้าฟังไว้ทุกคำ
วันนี้ตรงหน้าข้าพเจ้า	มีหญิงโสกเศรำมาพรำ
ท่าทางหงอยเหงาเต็มงำ	รำรำน้ำตาบ่าลง
ร้องขอข้าพเจ้าเราขอ	แก้ข้อชีวิตพิทวง
ในลมรำเพยเซยตง	ข้าพเจ้ายังคงนั่งฟัง
พักหนึ่งนางก็ลาจาก	ละเรื่องออกปากฝากฝัง
ดุ่มลับร่มไม้ใบบัง	ข้าพเจ้าหรือนั่งจ้านน

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:37)

บทเรื่องราวในตรลาด

ข้าว่าเพราะเจ้าท่าน	ช่วยบันดาลให้ภัยตาย
มีเรื่องเคืองระคาย	หากบนบานท่านปราณี
ท่านแรงเชี่ยวชาญเว้ย	เพราะข้าเคยจึ่งรู้ดี
ฟังได้เสียทุกที	ข้าจึงเชื่อเหลือรำพัน

(ดิน น้ำ ลม ไฟ .2535:44)

จากบทเรื่องราวในตรลาด จะเป็นตอนที่ต่อจากบทข้าพเจ้า ชาวบ้านต่างพากันพูดว่าเจ้าป่าเจ้าเขา ได้ช่วยคลบบันดาลให้สิ่งที่ขอสัมฤทธิ์ผล

5.4 มนุษย์มีความหลง

แรกคำได้เสนอให้เห็นว่ามนุษย์มีความหลง และยึดติดกับรูปภายนอก โดยไม่สนใจสิ่งอื่น ทำให้ กลายเป็นคนที่หลงตัวเอง สุมาลี วีระวงศ์ (2544: 251) ได้นำบทงนเงาของแรกคำมาวิเคราะห์และอธิบาย ว่า “ภาพดวงหน้าในกระจกซึ่งจะเห็นได้ต่อเมื่อมีระยะห่างหรือช่องว่าง อันเหมาะสมระหว่างกระจกและผู้ส่อง แม้จะคลบคล้ายแต่ก็ไม่ใช่ดวงหน้าของผู้ส่อง ระยะที่ห่างระหว่างกระจกกับผู้ส่อง ยิ่งทำให้เห็นความ แตกต่างระหว่างกัน เมื่อเห็นเงาฉายของตนในกระจกจึงคิดว่าภาพภาษานั้นเป็นความจริง” โดยเห็นได้จากตัวอย่าง คือ

บทจงเงา

เลยลุ่มหลงรูปฉายงายที่สุด
 ยึดรูปฉายสมมุติอย่างครัดเคร่ง
 คิดว่าเงาคือจริงมีกริ่งเกรง
 เหลิงละเวงไปว่า – นี่หน้าตน
 ที่จริงแล้ว – จากหน้านั้นถึงคั่นฉ่อง
 ยังคงช่องว่างพอให้ฉ้อฉล
 ฉ้อให้เชื่อรูปแบบอย่างแยบยล
 ฉ้อให้คนหลงค่า – ฉายาตัว

(แรคำ .2528 :38)

นอกจากนี้ กวีได้ กล่าวว่าความหลงยังก่อให้เกิดความเศร้า ซึ่งเห็นได้จากบท เคลือบแคลง เช่น

क्रमเครื่องทุกอย่างพร่างถิ่นทิศ
 นิรมิตที่มีชี้กำหนด
 หรือว่าอารมณ์หลงสมมติ
 ใจจึงวูบสลดเศร้าบัดบัง

(ในเวลา .2541:19)

สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2544:98) กล่าวว่า “ มนุษย์หลงอุปาทาน จึงหลงไปตามโลก แต่จิตที่วิ่ง
 ไปตามโลกย่อม ไม่พบความสงบ ถ้ามนุษย์หยุดหมุนวนไปตามโลก ย่อมพบความสงบเย็นได้ การปล่อยจิต
 ให้หมุนไปนั้นเปรียบได้กับการหมุนของโลกจำลอง ซึ่งหากหยุดโลกหรือหยุดจิตไว้ย่อมเห็นทุกสิ่งชัดเจน” เช่น

บทเพียงจำเพาะเจาะจง

พิศโลกตรงหน้าพาพิสมัย
 โลกวิไลไม่มีที่บุบสลาย
 นิ่งสงบสยบตาแต่ทำท่าย
 รางไร้ความหมายไปทั้งมวล
 เป็นโลกแปลกแยกแปลกประหลาด
 ย่อขนาดเล็กลงได้สมส่วน
 ไม่รับรู้กระแสความแปรปรวน
 ค่าควรโลกสมมุติโลกสมญา
 เอื้อมมือการุณย์หมุนโลกเล่น
 จึงเห็นโลกหมุนตามหัตถา

วนรอบทบทวีโลกลีลา
 ลายโลกตาชตาพราเลื่อนไป
 หวีหวีวระรัวในหัวอก
 ตามโลกสะทกสะท้านไหว
 ตามสักเท่าไรก็ไม่ทัน
 หยุดโลกเอาไว้ให้เหมือนเก่า
 ทรวงค้อยบรรเทาจากไหวหวั่น
 เพียงลูกพิภพสงบงัน
 ใจก็คล้ายพลันสงบเย็น

(ในเวลา .2541:105)

บทศัตรุกวี

สับสนวนเวียนไม่เปลี่ยนผัน
 คิดอะไรก็ตันแต่แรกเริ่ม
 เปลี่ยนคิดเปลี่ยนเขียนเปลี่ยนแต่เดิม
 กลับยังตันพูนเพิ่มขึ้นทุกที
 ทรมานจิตใจอย่างใหญ่หลวง
 ถูกความคิดหลอกหลวงเอาง่ายง่าย
 ยอกย้อนไปมาช่างทำทนาย
 จับต้นชนปลายไม่ได้เลย
 ดูไปไรเรื่องที่แจ่มชัด
 หลอกคิดผิดถนัดแล้วนิ่งเฉย
 ครั้นคิดเรื่องใหม่ไม่ลงเอย
 กลุ้มใจเหลือเอ๋ยเหลืออำพราง
 เหตุผลกลใดค้อยได้ทราบ
 เพราะข้อมูลหยาบหยาบไปทุกอย่าง
 จึงอับจนความคิดทุกทิศทาง
 ตั้งศัตรุกันขวางหนทางกวี

(แรคำ.2528:63)

กวีกล่าวว่า การที่ได้ข้อมูลสับสน ไม่ชัดเจน จะมีผลทำให้ความคิดวนเวียนและคิดไม่ออก ถ้าไม่ใช่
 จิตพิจารณา และ อาจถูกความคิดหลอก สิ่งเหล่านี้เป็นการก่อวนให้เกิดความทรมานใจและเป็นทุกข์ ทำให้
 จิตใจไม่สงบ เพราะจิต ถูกบดบังจากความเป็นจริง ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าอะไรคือความจริง อะไรคือการ
 ถูกความคิดครอบงำ หลอกหลวง เมื่อใช้ความสงบเข้ามาพิจารณาจึงพบสาเหตุของความไม่สงบ นั่นคือความ
 ไม่รู้ เพราะข้อมูลที่ได้ไม่ชัดเจน จึงเป็นเครื่องปิดกั้นทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นความคิดหรือจิตใจ

บทผูกพันมั่นคง

ได้มานั้นหรือคือได้มี
 ได้ตั้งหวังที่
 ทนรอมมา
 อ้อมทรวงเกษมเปรมอิริยา
 ได้นำพิกา
 มาผูกพัน
 เห็นนานคอยรอคืนต่อวัน
 ชมใจใฝ่ฝัน
 ชมเฝ้าคอย
 รอถึงเวลาอย่างเลื่อนลอย
 ทรมานไม่น้อย
 จึงได้มา
 ง่ายตายบทจะได้เวลา
 ง่ายตายได้นำพิกา
 ได้เห็นกล
 พิศดูนาพิกาประจำตน
 เพิ่งเข็มเล่มหวาน
 ตามมกลไก

 หมุนข้อมือดูอยู่วังเวง
 นาพิกาตัวเอง
 คร่ำเคร่งเดิน
 สายผูกผูกมันเสียเหลือเกิน
 ผูกพันเผชิญ
 ทุกช่วงไป
 สร้างเงื่อนเวลามาผูกใจ
 ผูกทุกสิ่งไว้
 ในนาพิกา

(ในเวลา.2541:41- 43)

แร่ค่าได้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ยึดมั่นถือมั่นกับเงื่อนไขที่ตนเองเป็นผู้สร้างขึ้น การดำเนินชีวิตย่อมวนเวียนอยู่ในภาวะที่ต้องรับผิดชอบเปรียบได้กับการเดินของเข็มนาฬิกา เมื่อเริ่มต้นก็พยายามไขว่คว้า สิ่งต่างๆ ให้ได้มาเพื่อให้สมหวัง

เมื่อการเวลาในชีวิตหมดลง ก็เปรียบได้กับนาฬิกาตาย ซึ่งหน้าที่และบทบาทที่เคยทำมา ต้องจบสิ้นลง สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา (2544: 204) กล่าวว่า “ การใช้นาฬิกาและเข็มที่เคลื่อนที่ แทนวันเวลาและมนุษย์แต่ละคน ที่ดำรงชีพอยู่โดยผูกพันยึดมั่นกับเวลา เมื่อเวลาผ่านพ้นไป จนถึงวันที่เข็มนาฬิกาหยุดนิ่งไม่เดินต่อไปอีก ก็เป็นประจวบเวลาสูญสลายหมดสิ้นไปพร้อมกับชีวิตที่ยึดติดอยู่กับเวลา “ โดยเห็นจากตัวอย่างคือ

บทอาศรัยโดย

ยกข้อมือจ้องมองนาฬิกา
เห็นเข็มเล็มชะตา
มานิ่งตาย
สั้นเคาะเท่าใดก็นิ่งตาย
วูบอาลัยใจหาย
โศกฉวยกมล
ไฉ่ว่านาฬิกาประจำตน
เคยไล่เข็มเล็มมาน
เล็มเวียนวัน
เดือนปีเล็มสำมาด้วยกัน
เล็มฤดูเปลี่ยนผัน
และเล็มวัย
ผูกพันเสมอเหมือนสายใย
ผูกกลวงใจ
ผูกตรีภพ
.....
ด้วยเดชศักดิ์คาน่าพรันพริ้ง
ควรหรือมานิ่งตรึง
รืบทวนตาย
สิ้นพลังเพลาน่าเสียดาย
ควรหรือมาไวสลาย
สูญฤทธิ์

(ในเวลา .2541:116 – 117)

บทในท่ามความเป็นไป

พระปฏิมาประทับนั่งยังสงบ
สง่าครบยังเห็นเด่นตระหง่าน
เสมือนไม่สนใจกับภัยพาล

พระพักตร์ชานบิตุสุขยังปลุกพลัง
 พระเนตรเมตตาอาทรยิ่ง
 ยังทอดนึ่งลีกล้ำเนตรนำหวัง
 นำน้อมศรัทธาใต้ตาระวัง
 ใต้จนกระทั่งสุดพระศกตระหนกใจ
 ไม่พบรัศมีอยู่ที่นั่น
 อัศจรรย์รัศมีอยู่ที่ไหน
 ใครลักรัศมีไปที่ใด
 อเนจอนาถให้หัวใจราน
 เจวียงผ้าห่มพระสะบัดปลิว
 ระบายริ้วไหวไหวในสถาน
 ไหวทองของผ้ามาช้านาน
 ชวนให้ไหวสะท้านทุกม่านตา
 รอบรอบวิหารแสนรานร้าง
 อ่างว่างปรากฏแทบหมดคำ
 เครื่องเกาทอดเลื้อยระเรื่อมา
 ทึบหนาครีมีเขี้ยวลัดเรียวขจี
 พื้นปูนกรอบเปราะกะเทาะแตก
 กรวดทรายรายแหวกไม่เป็นที่
 อัฐกร่อนร้าวร่อยไม่มีดี
 ผงคลีผึ้งแฝงทุกแห่งไป
 เขิงเทียนเจียนลัมเทียนชมดับ
 น้ำตาเทียนทับนึ่งหลับไหล
 กระถางรูปปากบีนไปทิ้งใบ
 ค้างก้านรูปให้หยากไย่ครอง
 บัวหวายบัวคว่ำประจำฐาน
 เลื่อนกลีบตระการรานกลีบหมอง
 ตะไคร้เขี้ยวคร่ำยามลำพอง
 กลิ่นกลีบบัวผองครองฐานบัว
 องค์พระปฏิมาสถิตมั่น
 นับวันพระฉวีทวิหม่น
 ประทับนั่งเดียวดายเหนือภูวดล
 ร้อนแดดหนาวฝนแสนทันทาน
 รางไร้เทพพิทักษ์เคยรักษา
 เทพโฉนไคลคลาลาพิพสถาน
 หางหงส์ลับหางเคยค้างกาล
 หงส์ทะยานลอยหางไปทางใด

ยิงนาคล่ายองผยองหยิ่ง
 ทอดทิ้งท่าผยองล่องไปไหน
 สรรพไภระภากักราไบ
 ราไปไม่ระกะสรรพมลาย
 พระนารายณ์ทรงครุฑสุดองอาจ
 ลอยผองาดโพยมहनจนลับหาย
 ครุฑหยุดหน้าบันทะงันกระจาย
 ช่อฟ้าเจ็ดฉายทลายพลัน
 ไม่เหลือสิ่งใดจะไผ่เฝ้า
 เจียบเหงาวิปโยคโศกสวรรค
 เหลือเพียงพระปฏิมาลัยฝ่าประจัญ
 ประจัญความเปลี่ยนผันประจัญประจำ

(น้ำพุร้อน .2538:63 – 65)

หลักพุทธศาสนาให้หนักถึงความเปลี่ยนแปลงของรูปนาม ที่มีความเสื่อมสิ้นไป เพื่อเอาไว้พิจารณา
 จะได้ไม่ยึดมั่นจนเกินไป ความเสื่อมที่พบจากบทประพันธ์ คือความเสื่อมที่มาจากสิ่งภายนอก ได้แก่สภาพ
 ภาย และความเสื่อมจากภายใน กวีได้ใช้พระพุทธรูปเป็นตัวอย่างในการสื่อ โดยสร้างภาพให้เห็น จากความ
 ยิ่งใหญ่ในอดีตที่เคยมีคนกราบไหว้ กลายเป็นความผูกพันตามกาลเวลาที่ไม่มีผู้ใดสนใจทะนุบำรุงให้อยู่ในสภาพ
 ดี

5.5 หลักจริยธรรม

นอกจากจะกล่าวถึงหลักของศาสนาแล้ว แร่ค้ำยังกล่าวถึงหลักของจริยธรรม ซึ่งถือว่าเป็นหลัก
 ของการดำเนินชีวิต แร่ค้ำกล่าวว่ามนุษย์ควรปฏิบัติตัวอย่างไรจึงอยู่ในสังคมได้ นั่นคือความไม่ประมาท
 สุวัณน์ จันทรวงศ์ (2540:229) กล่าวว่า “การดำเนินชีวิตที่ไม่ตั้งอยู่ในความประมาทหรืออับประมาท คือ มี
 ความเป็นอยู่อย่างพากเพียร โดยมีสติเป็นเครื่องเร้าเตือนควบคุม สำนึกอยู่ในสิ่งที่ต้องเว้นและในสิ่งที่ต้อง
 กระทำ จนเกิดความสำเร็จ” ซึ่งในบทสอนตน แร่ค้ำกล่าวถึงการปฏิบัติตนในการทำงานว่า “ไม่ควรเกียจคร้าน
 มีความขยันต้องงานและหมั่นหาความรู้เพิ่มที่สำคัญ การเชื่อฟังคำสั่งและคำสอนของเจ้านาย ต้องจดจำ มี
 ความอดทน จิตใจต้องหนักแน่น ดังตัวอย่างเช่น

บทสอนตน

อย่าคิดแต่สบาย	ไซ้สือดูตาย
ไม่เป็นแก่นสาร	ผัดวันประกันพรุ่ง
โอกาสจะรุ่ง	คงอันตราย
ไม่ใส่ใจงาน	เฉื่อยชาอาการ
ดูน่าเวทนา	

ควรรักกอบปรก	เต็มเพียรพินิจ
เต็มสติปัญญา	ใฝ่ใจถึงผืน
โดยฤทธิ์แรงขยัน	ฝ่าฟันปัญหา
เรียนรู้วิชา	นอกเหนือตำรา
ด้วยความอดทน	
เชื่อฟังเจ้านาย	สอนสั่งมากมาย
จดจำใส่กมล	เชื่ออย่างสร้างสรรค์
ไม่หมองใจกัน	ไม่เสียตัวตน
แยกแยะเหตุผล	คิดหลายหลายหน
สงบเสงี่ยมท่าที	

(ในเวลา .2541:62-63)

จากบทนี้ เป็นการกล่าวถึง การเตือนตนเอง ให้ระมัดระวังสิ่งต่างๆ ไม่ให้เกิดความผิดพลาดนั้น การที่ตัวเราเองเป็นผู้เตือน แสดงให้เห็นว่าเรารู้จักมองตัวเราเอง จึงพบข้อบกพร่อง โดยธรรมชาติมนุษย์ มักเห็นข้อบกพร่องของผู้อื่น และเข้าข้างตัวเองเสมอ ดังนั้นการที่ตัวเราเป็นผู้เตือนตัวของเราตัวเองย่อมเป็นการดีกว่าให้ผู้อื่นมาตักเตือน เพราะอาจเป็นการบั่นทอนจิตใจ

การดำเนินชีวิตให้มีความสุข ควรรู้จักให้อภัยและสร้างความสามัคคี เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แร่คำจึงกล่าวถึงการให้อภัยคน โดยให้คิดว่าจิตของเขาพิการ เมื่อรู้ว่าใครไม่ดีก็ให้เจียบไว้ จะได้ไม่สร้างความบาดหมางต่อกัน เห็นได้จากตัวอย่างเช่น

บทพิลาปพิโรครวญ

คิดงานนานปีที่ทำ	หน้าคนระยำ
ผูกलयโศกเด่นกว้างาน	
พิลึกกลับนึกสงสาร	จิตเขาพิการ
หรือเราพิกลฉงนง	

(ในเวลา.2541:96)

บทสอนตน

ในนามแห่งงาน	รู้จักสมัครสมาน
รู้ให้ไมตรี	รู้ใครกรุณา
ใครคิดอิจฉา	ใครคนอับรีย์
เพื่อความสามัคคี	เจียบไว้แหละดี
ไม่แตกร้าวกัน	

(ในเวลา.2541:63)

หลักจริยธรรมอีกประการคือ การรู้จักคุณค่าของเวลา ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ไม่ควรปล่อยให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ เห็นได้จากตัวอย่างเช่น

บทสอนตน

อย่าคิดแต่สบาย	ไซ้สือดูตาย
ไม่เป็นแก่นสาร	ผัดวันประกันพรุ่ง
โอกาสจะรุ่ง	คงอันตรายาน
ไม่ใส่ใจงาน	เฉื่อยชาอาการ
ดูน่าเวทนา	

(ในเวลา.2541:62)

ความคิดทางศาสนาพุทธ ที่เร้าได้นำเสนอ มุ่งเน้นเรื่องการมองจิตใจของตนเองเป็นสำคัญ จิตใจเป็นสิ่งที่ถูกปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงได้ง่าย การปลงและละจากสิ่งทั้งหลาย เป็นการทำให้จิตใจสบาย แต่มนุษย์ไม่อาจตัดจากสิ่งที่เคยครอบครองได้ โดยยังยึดติดกับความหลงในรูป ลาม ยศ สมบัติ กวีจะชี้ให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงภาพหลอน เป็นสิ่งจอมปลอมที่ลวงไว้ไม่มีความเที่ยงแท้

เร้าได้นำเรื่องของเวลามาเชื่อมโยงกับศาสนา โดยเปรียบเทียบหมุนของเวลา เหมือนกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของมนุษย์โลก ซึ่งเป็นการหมุนเวียนไปไม่จบสิ้น ในช่วงระยะของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ จึงควรใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ใช้เวลาที่มีอย่างคุ้มค่า

จากการศึกษาการสื่อความคิด พบว่าผู้แต่งเสนอแนวคิดหลักหลายด้าน ได้แก่ ความคิดเกี่ยวกับสังคม โดยกล่าวให้เห็นถึงความแตกต่างของสังคมเมืองและสังคมชนบท ทั้งด้านนิสัยใจคอ ด้านอาชีพความเป็นอยู่ที่มีการดำรงชีวิตแบบรีบเร่ง แร่คำแสดงให้เห็นว่าระหว่างคนในเมืองและคนชนบท หน้าที่ของคนชนบทมีมากกว่าคนในเมือง ถึงแม้สังคมชนบทจะเป็นสังคมที่น่าอยู่ แต่ก็ประสบกับปัญหาการดำรงชีวิต คือพบกับปัญหาภัยแล้ง ชาวบ้านมีความยากจน ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนและนายจ้าง ปัญหาสังคมอีกปัญหา คือ ปัญหาการว่างงาน เมื่อเรียนจบแล้วไม่มีงานทำ

ความคิดเกี่ยวกับการศึกษา แร่คำให้ความสำคัญต่ออาชีพครู โดยนำเสนอให้ทราบว่า ครูเป็นบุคคลที่มีความเสียสละ พร้อมทั้งให้กำลังใจ แก่ผู้ที่เรียนจบจนถึงระดับปริญญาตรีว่า ได้สูญเสียสิ่งต่างๆหลายสิ่งเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ จึงไม่ควรย่อท้อ นอกจากนี้การศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป แร่คำเสนอความคิดว่า ผู้คนในสังคมมีความคิดต่อการศึกษาในระดับที่สูงเพียงเพื่อใช้เป็นเครื่องประดับ ไม่ได้นำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาสังคม

ความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติ มุ่งเน้นให้รักธรรมชาติ ให้เห็นความสำคัญของธรรมชาติว่า มีความสมดุลเหมาะสมกัน ถ้าเสียสมดุลในด้านใดด้านหนึ่ง จะทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งต่างๆ นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่า

ธรรมชาติมีการเชื่อมกลม ช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน แร่คำสร้างภาพความงามของธรรมชาติ พร้อมกับชี้ให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติที่ช่วยจรรโลงจิตใจ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างภาพของป่าที่ถูกทำลาย เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ภาพความงามและภาพธรรมชาติถูกทำลาย จึงเป็นภาพที่ช่วยปลุกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติให้ทุกคนร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติ

ความคิดเกี่ยวกับมนุษย์ กวีเสนอให้เห็นความแตกต่างของมนุษย์ พร้อมทั้งให้กำลังใจและชี้ให้เห็นด้านมืดด้าน ด้านสว่างของมนุษย์ มนุษย์มีความลำบากในทุกด้าน แต่ยังต้องแข่งขัน เพื่อให้ตนเองเหนือกว่าผู้อื่น มนุษย์เป็นผู้มีภาระที่ต้องรับผิดชอบต่อสิ่งต่างๆ

ความคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงหลักของศาสนาที่ทุกคนต้องเผชิญ คือ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย จึงให้เชื่อในเรื่องของบาป บุญ การทำทานเพื่อช่วยให้จิตใจสบาย ศาสนายังเป็นที่พึ่งยามไม่สบายใจด้วยเหตุนี้ แร่คำจึงให้ผู้อ่านรู้จักการทำความสะอาดจิตใจ โดยละทิ้งสิ่งที่ทำจิตใจเศร้าหมอง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหลักการดำเนินชีวิต เพื่อให้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง

จากปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดความทุกข์ยาก ความลำบาก โดยเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดเรื่องราวปัญหา จะพบว่ามาจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น โดยแร่คำได้เสนอให้เห็นถึง ความเอาวัดเอาเปรียบจากมนุษย์กลุ่มหนึ่งที่มีอำนาจ และใช้อำนาจนั้นเป็นสิ่งที่อำนาจให้เกิดผลประโยชน์ ทั้งยังนำเสนอให้เห็นถึงจิตใจของผู้คนในสังคมระดับต่างๆ ที่มีระดับจิตใจต่างกัน จิตใจของผู้คนมักถูกครอบงำด้วยความหลง และตกอยู่กับความคิดของตนเอง รวมทั้งเวลาในการใช้ชีวิตที่ต่างก็แข่งขันกัน แร่คำนำเสนอให้เห็นว่า จิตใจของผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคมทั้งฐานะและการศึกษา มีจิตใจที่โอบอ้อมอารีและสูงส่งกว่าผู้ที่มีฐานะและการศึกษาสูง สังคมในปัจจุบันมุ่งเน้นแต่ความสะดวกสบาย เน้นเทคโนโลยีเป็นสังคมวัตถุ โดยมองข้ามความจำเป็นขั้นพื้นฐาน

บทที่ 4 กลวิธีการนำเสนอ

จากการศึกษา บทร้อยกรองของแรคำ ประโยคคำพบว่า แรคำเฟ่งเล็งเรื่องกลวิธีการนำเสนอ เพื่อให้กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาเข้ากับเรื่องของบทร้อยกรอง โดยจะใช้กลวิธี 2 ชนิด เพื่อความน่าสนใจ ดังที่ สายทิพย์ นุกูลกิจ (2534:108) ได้กล่าวไว้ถึงกลวิธีการนำเสนอ โดยจะมีการนำเสนออย่างตรงไป ตรงมา การนำเสนอให้ผู้อ่านตีความจากสัญลักษณ์ การนำเสนอด้วยวิธีการซ้ำคำ หรือซ้ำความ การนำเสนอด้วยวิธีการใช้ภาพพจน์เหนือจริง การเสนอด้วยวิธีการแสดงให้เห็นอาการเคลื่อนไหวทางกายและ ทางอารมณ์ จากการศึกษากลวิธีการนำเสนอของแรคำ แรคำใช้กลวิธีการนำเสนอ ดังนี้

1. การนำเสนออย่างตรงไปตรงมา

การนำเสนออย่างตรงไปตรงมาจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวในบทร้อยกรองได้ง่าย เช่น

บทมัทมหารสพ

อันว่ามหาคารนั้น	เพียบพูนชั้นอุดมห้อง	ลักษณะต้องตามสมัย
โอพารนัยเป็นเลิศ	ทรงบรรเจิดเป็นเฉลิม	ตระหง่านเสริมเป็นสง่า
ธำรงค่าเป็นเอก	ชำแรกอเนกอาคาร	หยัดสูงปานเยียมเมฆ
เสียดวิเวกอากาศ	ข่มดาวตาหลังคา	ให้แปลกตาปรากฏ
ดูเล็กกลดแผ่ย่อย	ข่มต่อทุกยอดพฤกษ์	ให้พิลึกประจักษ์
ดูเล็กหยักหย่อมยอด	ข่มตลอดปริมณฑล	ให้ยามยลแปลกทรวง
ดูเล็กลงฐานฐาน		
ยอดอาคารสูงระดับ	ไกลไกลกับโพยมกว้าง	ทำเว้งว่างโดยรอบ
โดดเด่นตอบหาหน	ทำลมบนทุกกระแส	ทำลมแปรร้อนเย็น
วิหคเห็นสะตั้งปีก	รับบินหลีกเต็มตระหนก	ด้วยสะทกสะท้านสถาน
ยอดอาคารคงมัน	ไม่ประหวั่นเพลิงอาทิตย์	จวนเที่ยงฤทธิ์ร้อนกล้า
อบอ้าวฟ้าคิมหันต์	เที่ยงทงหนึ่งสงบ	ราวไม่สยบยอมระยอ
ทรหดต่อร้อนแสดง	สำแดงทรงเป็นศรี	ตรึงประูพิเสถียรสถิต
ราวรังสฤษฏ์มาพิเศษ	ใจกลางเขตนครเจริญ	
นรชนเดินเบื่องใต้	เป็นจุดไขชุกขยิก	อึดอาดกระดิกย้ายย้าย
คละคลาคล่ำริมถนน	กระเจิงกลกระจัดกระจาย	ยวดยานหลายสีสัน
กระจุกกันไหลหลาม	เชื้องซ้ำตามอัตรากลาน	ยากรวดเร็วยานเร็วไว
ต่างแตกไปตามเส้น	อันแลเห็นเล็กแคบ	บางเส้นแฉลบเฉลิยงสัน
บางเส้นดั้นคดยาว	บ้างดูราวเส้นหลง	บ้างตรงเพียงบรรทัด
หลากเส้นตัดคร่อมระคน	ชวนสับสนเส้นทาง	เป็นตารางยุ่งยับ

อยู่ใต้พริบแดดพราย	ประจุกลายโลกกลม	วนวกเวียนวงอ้อม
โอบค้ำมหาคาร		
อันตระการห้องนั้น	เทียบถึงชั้นวิจิตร	ผนังผืนดลสายเรณู
แนบเนียนพรุเกสร	ลอบสลอนละอองสร้อย	แก้วกว้างซ้อยเป็นช่วง
รจเรขร่วงเกลื่อนกล่น	ไม่ยอมหล่นสู่พรหม	อันอภิรมย์รองรับ
แดงประทับพรมสะอาด	เข้มขนาดเลือนตลก	แผ่ลาดปกห้องใหญ่
ดั่งพรมใหม่สดแดง	เพดานแปลงผ้าโปร่ง	ประณีตโล่งผ่องแผ้ว
ซ่อนดวงแก้วมลิ้งเมลิ้ง	เนียนแสงเนืองนิตย์นวล	รัศมีควครค่ากระสว่าง
ห้องกระจ่างอัศจรรย์	โอเย็นบ้านเย็นฉ่ำ	ระรื่นรำเอิบอ่อน
ละลายร้อนล้าเค็ญ	ให้อิ่มเย็นผิวกาย	กำทราบสบายทรงวงใน
แทบอ้อมใจทั้งดวง		
.....
นำนิยมหญิงชาย	ตกแต่งกายโอ้อ่า	ดูสง่าภูมิฐาน
ดูตระการทุกเมื่อ	ดูเหลือเชื่อทุกคน	หลายหลายคนวางมาด
เหมือนฉลาดเหนือใคร	พูดมีนัยหยาบหยัน	ต่างข่มกันในที่
บ้างก็มีบุคลิก	ดูหลุกหลิกเลี่ยมเลี่ยม	ดั่งซ่อนเหลี่ยมซ่อนแลศ
บ้างซ่อนเนตรเชิดหน้า	มองแต่ผ้าเพดาน	ไม่พบพานหัวใคร
บ้างรำไรจุกจิก	ซ้ำพูดหยิกแกมหยอก	บ้างชอบพอกอาการดี
ราวละครหลงโรง	บ้างซ่อนโกงในพักตร์	ยิ้มพยักแกนแกน
บ้างก็แสนสำอาง	เลียนท่าทางคุณนาย	บ้างกริดกรายจริต
ชอบเดินบิดสะโพก	บางรอโชคจากหวย	เล่าเรื่องร่ายในฝัน
บ้างไม่ทันใครเขา	มัวงมเงาอดีต	บ้างหน้าซัดไร้สุข
นั่งอมทุกข์กั้วล	บ้างวางตนเหมือนพระ	พุทธธรรมะหมั่ม

(ในเวลา.2541.67)

จากตัวอย่างนี้เป็นการนำเสนออย่างตรงไปตรงมา เป็นการนำภาพของอาคารสูงในเมือง ทำให้ผู้อ่านเห็นลักษณะของอาคารที่สูงใหญ่ภายในอาคารมี การจัดสถานที่ทำงานอย่างเป็นระเบียบ สะดวกสบาย คนที่ทำงานในสถานที่แห่งนั้นมีหลายประเภท มีลักษณะแตกต่างกันไป

บทในความเจียม

ผู้ชายรายนั้น	หน้ามันเครียดบึ้ง
เข้าช่วยขมึงทิ้ง	มีนตึงทำที่
นั่งเจียมเทียบใบ้	ร้างไร้ราศี
แล้งในไมตรี	มากมีขุ่นมัว
ถอนใจบ่อยครั้ง	บ่อยทั้งสายหัว
สายถอนทุกข์ตัว	ทุกชั่วถอนใจ

ดวงตากล้าฉาย	ยากวายแวงไหว
ดูราวแวงไฟ	คุในแวงตา
ผู้หญิงรายนั้น	อดกลั้นกังขา
ขยับจะพูดจา	แต่ว่ายังไป
อึดอัดไม่น้อย	ต้องพลอยเงียบไป
ดูกังวลใจ	เมื่อให้เงียบงำ
แล้วค่อยกินข้าว	กลืนราวกลืนกล้ำ
กินไม่กี่คำ	ก็จำหยุดกิน
แลชายตรงหน้า	ไขว่ถามองหมิ่น
ผิดความเคยชิน	ไม่สิ้นแคลงใจ
เด็กน้อยคนนั้น	เข้าชั้นหน้าใส
ตาชื่อสื่อไป	ตามวัยของตน
มองชายหน้าเครียด	ตาเฉียดฉงน
นั่งใจว่ยชน	ดูคนหน้าตั้ง
แล้วมองหน้าหญิง	เห็นยั้งนั่งชิง
ก่อนเคยเอ็ดอึ้ง	กลับอึ้งอาการ
แปลกใจในหน้า	ไม่กล้ากล่าวขาน
ดักกับลนลาน	ง่วนจวนตัวเอง
กินข้าวคราวเงียบ	กินเรียบร้อยแรง
ราวนั่งวังเวง	หว่างเคร่งเครียดครอง
เหลียวขวาแลซ้าย	คล้ายคล้ายเหลียวมอง
หวังให้ใครมอง	อยากจ้องสบตา

(น้ำพุรุ่ง.2538.48)

จากบทนี้ การนำเสนอในลักษณะนี้เป็นการนำเสนอภาพที่สื่อให้เห็นว่า เมื่อคนตกอยู่ในภาวะที่มีความโมโห สีหน้าท่าทางจะแสดงออกมาทำให้ดูปราศจากราคีโดยการนำเสนอโดยตรงไปตรงมานี้ จะเป็นภาพเหตุการณ์ของครอบครัวหนึ่งซึ่งชายผู้หนึ่งกำลังโกรธ มีเรื่องขุ่นใจระหว่างกำลังรับประทานอาหาร ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้ ได้ทำให้ผู้ที่อยู่รอบข้างล้วนอึดอัด เด็กคนหนึ่งเห็นความผิดปกติ แต่ก็ไม่กล้าที่จะถาม ได้แต่รีบกินข้าว และหวังให้ใครมอง เพื่ออยากถามเรื่องราว

2. การนำเสนอโดยใช้สัญลักษณ์หรือความเปรียบ

การนำเสนอโดยให้ผู้อ่านตีความจากสัญลักษณ์หรือความเปรียบ การนำเสนอในรูปแบบนี้ในรูปแบบนี้ ผู้แต่งจะไม่บอกแก่ผู้อ่านโดยตรงว่า ต้องการเสนอสารใด แต่จะให้ผู้อ่านตีความสารนั้นจาก เนื้อเรื่อง ทำให้ผู้อ่านได้ขบคิด การใช้กลวิธีการนำเสนอแบบใช้สัญลักษณ์ ทำให้บทร้อยกรองสามารถ ตีความได้หลายความหมายซึ่งขึ้นอยู่กับความคิดของผู้อ่าน

2.1 การใช้ความเปรียบ

การนำเสนอแบบใช้ความเปรียบ กวีได้เปรียบต้นโพธิ์เป็นสิ่งที่มาทีหลัง และกำพวงเป็นสิ่งที่มีความแต่เดิม เห็นได้จากตัวอย่างเช่น

บทมหาโพธิ์และมหากำพวง

โพธิ์ใหญ่ใบหนาระย้าร่ม
 ได้ลมแผ่วพัดก็พัดเสียง
 กราวกรูชู่ซำมาเรื่อยเรียง
 เสนาะเยียงเพลงพฤกษ์คูลีกลับ
 ตระนงเลือดเนื้อและเชื้อชาติ
 ผงาด – งดงามตามลำดับ
 โดดเด่นเป็นสง่ามาเนิ่นนับ
 สวมชัชสมญา – มหาพฤกษ์
 ได้ดีมีคณคอยวนไหว
 พญาโพธิ์ยิ่งใหญ่ไปเต็มตรีภ
 รมที่ร่มรื่นเคยครั้นครีก
 ก็สงัดตั้งตึกที่ตักดาว
 กำพวงแกร่งเพียงกับเพชร
 เก่าเกรียดย่อนกาลเกินกล่าว
 ตระหง่านกำพืดยัตยาว
 ระบายเรื่องราวรู้มา
 ...ว่านานเหลือนับชัษซ้อน
 เหนือคูเหนือตองดงหญ้า
 เกิดศึกเหนือใต้ไกลคลา
 บุกป่าผ่านคูสู่ตอง
 จึงมีกำพวงแข็งกัน
 ดงหญ้าแห่งหันกลับกร่อน
 กำพวงแข่งฟ้าร่ารอน

กำแพงทอดกรเหยียดไกล
 ผ่านร้อนผ่านลมห่มฝน
 เลยเกิดไม้ต้นขึ้นใหม่
 กระจงอกงอกงอຍเหลือใจ
 ผลัดใบแตกกิ่งกิ่งเงา
 ค่อยค่อยเติบโตเกินต้าน
 กำแพงเลยพาลต่ำเข้า
 งอกงยไม่เคยบางเบา
 เบียดบังลำเนากำแพง
 เสียที่ให้ที่เติบโตกล้า
 ไม่นำมาทำกำแพง
 คึงแก่นคูกอรุ่นรุนแรง
 อยากรู้ได้เห็นแดงเห็นดำ
 กำแพงอย่างเราเท่านั้น
 ศักดิ์ศรีสูงเกินจักกล้า
 ป้องบางปึงคนหันท่า
 ไยห้ามเหยียดย่ำทำกัน
 ชวนทรุดแทบรุดแตกร้าง
 อัฐเฝ้าร่วงกราวหนาวสั้น
 ไกลกาลแตกดับนับวัน
 ปวดแปลบเกินกลั้นหวั่นกลัว
 โพีร์ใหญ่โอบนาระย้าย้อย
 อยุ่อย่างเรียบร้อยยังย้อยยั่ว
 กำแพงแกร่งมากหากแก้ตัว
 อยุ่อย่างมีดมีวสลับวาง
 เป็นภาพเฟ่งพิศวินิจฉัย
 เอาโพีร์ต้นใหญ่ให้ร่มกว้าง
 เอากำแพงแกร่งไกรไว้คู่บาง
 หรือวางทั้งคู่อยู่เหมือนเดิม

(แรคำ.2528.88)

จากตัวอย่างนี้ กล่าวเปรียบต้นโพีร์ และกำแพง การสร้างภาพสร้างบรรยากาศ ให้เห็นความสูงใหญ่
 แข็งแรงของต้นไม้ และความเก่าทรุดของกำแพง ของทั้งสองสิ่งเปรียบเหมือนกับกำแพงเป็นผู้ให้ความปกป้อง
 คุ่มครอง แต่เมื่อสิ่งที่ตนปกป้องเติบโตขึ้นมา ซึ่งหมายถึงต้นโพีร์เติบโตสูงใหญ่สามารถพึ่งพาตัวเองได้กลับไม่
 เห็นความสำคัญ และไม่ให้ความเคารพต่อสิ่งที่ตนเคยอาศัย

2.2 การใช้สัญลักษณ์
บทพระปฎิมา(เฝ้า)

ช่อฟ้าเสยฟ้าเสียดสวรรคต์
 เชิดเยี่ยมสุริยันประจัญเสย
 หลั่นใบระกาสง่างง
 เสมือนเคยระกับประดากา
 ล้ายองของนาศภาคภูมิผยอง
 ทอดทรงลำพองผยองท่า
 ทางหงส์ลอยหางค้ำเวลา
 ผณิตปลายชายกาลอยท่าพะเนง
 หน้าบันบรรจงสร้างวิเศษสุด
 พระนารายณ์ทรงครุฑระเหิดระหง
 กระหนกเครือเถาเจ้าเครือประจง
 กระหวัดวงหลากเถาเสลาใน
 สหาร่ายรวงผึ้งตึ้งรวงย่อย
 ถักสร้อยสหาร่ายร่วงลายให้
 สองเทพถือดาบคอยปราบภัย
 ประจันเฝ้าอยู่ในสองใบตาล
 สงบทุกสรรพสิ่งนิ่งสถิต
 ด้วยแรงนฤมิตด้วยจิตสมาน
 สว่างทองเปล่งปลั่งอลังการ
 ดุจทิพยสถานตระการถกกล
 พระพายไชยพัดเพียงแผ้วผ่าน
 กระดิ่งดังกังวานหวานเวหน
 เดือนเทพเดือนสัตว์ในบัดดล
 ให้อุดทนเฝ้าข้างในไฉ่เฝ้าระดม

(น้ำพุรุ่ง.2528.61)

(ธรรมมานุสรณ์)

รัศมีเปลวเพลิงเรืองเปลวสว่าง
 พระศกต่างกระหมวดเส้นเป็นศกสม
 พระขนงโค้งค้อมชวนน้อมชม
 พระเนตรข่มอธรรมล้ำเมตตา
 พระนาสิกโด่งเด่นคมเป็นสัน
 ยาวพระกรรณเจียนจรดพระอังสา
 พระโอษฐ์เรียวหยักยิ้มอัมกรุณา

พระพักตร์อ้อมประหนึ่งว่าอ้อมปราณี
 พระอัสสาใหญ่กว้างทางระยะ
 พระอุระหนากว้างกางเต็มที
 พระก้นถันตื้นนูนสมบูรณ์ดี
 พระองค์มีบันพระองค์คอดทรงไป
 พระหัตถ์ซ้ายหงายไว้ให้เปลวว่าง
 บรรจงวางบนพระเพลานิ่งเนาสมัย
 พระหัตถ์ขวากว้างลงอย่างจงใจ
 ทอดพักไว้บนชานบุรบรรลูลง
 นิ่งขัดสมาธิราบกำซาบสุข
 มลายทุกข์พระวรกายมลายหลง
 พระอิริยาบถอย่างปลดปลง
 สง่าคงสงบครองข่มผองมาร

(น้ำพุร้อน.2538.61)

(ในท่ามความเป็นไป)

พระปฏิมาประทับนั่งยังสงบ
 สง่าครบยังเห็นเด่นตระหง่าน
 เสมือนไม่สนใจกับภัยพาล
 พระพักตร์ชานปกติสุขยังปลุกพลัง
 พระเนตรเมตตาอาทวยิ่ง
 ยังทอดนึ่งลึกล้ำเนตรนำหวัง
 นำน้อมศรัทธาใต้ดาวระวิง
 ใต้กระทั่งสุดพระศกตระหนกใจ
 ไม่พบรัศมีอยู่ที่นั่น
 อัจฉรย์รัศมีอยู่ที่ไหน
 ใครลักรัศมีไปที่ใด
 อเนจอนาถให้หัวใจราน
 เจวียงผ้าห่มพระสะบัดปลิว
 ระบายริ้วไหวไหวให้สถาน
 ไหวทองของผ้าอยู่ช้านาน
 ชวนให้ไหวสะท้านทุกมานตา
 รอบรอบวิหารแสนรานร้าง
 อ่างว่างปรากฏแทบหมดค่า
 เครื่องเฝ้าทอดเลื้อยระเรื่อมา
 ทึบหนาครึ้มเขียวลัดเรียวยจี
 พื้นปูนกรอบเกราะกะเทาะแตก

กรวดทรายรายแหวกไม่เป็นที่
 อัฐกร่อนร้าวร่อยไม่มีดี
 ผงคลีผิงแผงทุกแห่งไป
 เชิงเทียนเจียนลัมเทียนชมดับ
 น้ำตาเทียนทับนึ่งหลับไหล
 กระจ่างรูปปากบินไปทั้งใบ
 ค้างก้านรูปให้หยากไย่ครอง
 บัวหงายบัวคว่ำประจำฐาน
 เลื่อนกลีบตระการรานกลีบหมอง
 ตะไคร้เขี้ยวคร่ำยามลำพอง
 กลิ่นกลีบบัวผองครองฐานบัว
 เสียดสูงขึ้นไปในเวหา
 คือซากเสาศร่ำคร่ำเสียดฟ้าสลัว
 ต่างเสียดร้างค้างครองความหมองมัว
 ขึ้นอับประทับทั่วในมณฑล
 องค์พระปฏิมาสถิตมั่น
 นับวันพระฉวีทวิหม่น
 ประทับนั่งเดียวดายเหนือภูวดล
 ร้อนแดดหนาวฝนแสนทันทาน
 รางไรรูปพิทักษ์เคยรักษา
 เทพโฉนไคลคลาลาภิพยสถาน
 หางหงส์ลับหางเคยค้างกาล
 หงส์ทะยานลอยทางไปทางใด
 ยังนาคล่ายองผยองหยิ่ง
 ทอดทิ้งท่าผยองล่องไปไหน
 สรรพใบระกาก็ราไป
 ราไปไม่ระกะสรรพมลาย
 พระนารายณ์ทรงครุฑสุดองอาจ
 ลอยผงาดโพยมहनจนลับหาย
 ครุฑหยุดหน้าบันทงเงินกระจาย
 ช่อฟ้าเจ็ดฉายทลายพลัน
 ไม่เหลือสิ่งใดจะไผ่ไผ่
 เจียบเหงาวีปโยคโศกสวรรค์
 เหลือเพียงพระปฏิมายังฝ้าประจัญ
 ประจัญความเปลี่ยนผันประจัญประจำ

(เคลื่อนคลุม)

เมฆครึ้มทึมเทายึดเหยาฟ้า
 ยึดอยู่นั้นช้าจนฟ้าฉ่ำ
 ค่อยค่อยไหวเคลื่อนเป็นเรือนงำ
 ดิ่งให้ฟ้าต่ำข่มคำคืน
 ไปรยปรายรายปรอยอย่างอ้อยอิง
 พรหมเงาไม้หนึ่งมิ่งไม้ชื่น
 ต่อเย็นให้ยังให้ยังเย็น
 ต่อช่วงอับชื้นให้เย็นยาว
 เลื่อนเลื่อนเดือนฉายวาดลายเมฆ
 วาดเว้งวิเวกวาดเมฆหนาว
 ฉายแสงหม่นมัวใช้ชั่วคราว
 ลอยเงาเหงาหวาไปยาวนาน
 ดาวเคยตกดวงดวงระยับ
 ลี้หายวายวิบดับทุกด้าน
 หลบในเมฆหม่นอนธการ
 ผากท้อทรمانผ่านฝนปรอย
 เย็นลมอมชื้นคล้ายฝันพัด
 อึกเย็นเสียงสัตว์ถนัดหงอย
 เย็นซากวิหารเย็นรานทยอย
 ว่าเหวไม่น้อยร้อยประดัง

(น้ำพุร้อน.2538:66)

(ป่าไหล)

ล้นร่องกิ่งสถานสะท้อนสะทก
 กิ่งไกลไหวตระหนกออกฟ้าคลั่ง
 ค้ำรณค้ำรามเต็มกำลัง
 ยอกย้อนไม่ยั้งไม่รั้งรอ
 ครึ้นแล้วครึ้นเล่าเฝ้าครางลั่น
 กระซอกกระชั้นจนขวัญฝ่อ
 อึงอลเพียงใดไม่เพียงพอ
 ผากแสงแสงต่อไม่รอรี
 เร็วแลบแปลบปลาบอยู่วาบวิบ
 เส้นแสงแจ้กระซิบส่ำทับถี้
 ซอนฟ้ามีดดำกระหน่ำทวิ

ฟาร้าวทุกทีที่ซอนไป
 อีกลมเยียบเย็นเร่งเร้นพัด
 แร่งรำกระหน่ำถนัดซัดไม้ไล่
 อื้อเสียงหวีวูเสียงลูโบ
 อลวนโดยไวในคั่นคะนอง
 พลันฝนหล่นซัดสะบัดขึ้น
 หวานเย็นเป็นพื้นเป็นชั้นหมอง
 เปียกทั่วทุกหนสับสนละออง
 สะท้านกับเสียงร้องลั่นท้องฟ้า
 แวบแสงเส้นใหญ่ซึ่งไววาด
 แวบเปรี้ยวเสียงฟาดวาดฟ้าผ่า
 แวบเห็นองค์พระปฏิมา
 โดดเด่นเป็นสง่าท่ามฟ้าทำลาย
 ฝนเทลงหนักยากจักหยุด
 หลังลอยร้อยรูดไม่สุดสาย
 ร้อยรำฉ่ำเย็นเร้นกระจาย
 แผ่ไกลไม่วายกระจายไป
 ให้น้ำต่อน้ำไหลลลaml่วง
 รวมหลากกระซางช่วงลวงเลื่อนไล่
 หลากลงลาดภูดูหลากไว
 โถมถึงหลังไหลในสายธาร
 รูดเร่งราวรีบบีบทะเล็ก
 บิดเกลียวเชื่อมซึกเกินจักต้าน
 ส่งเสียงกระเซ็นซ่าไปชานาน
 ส่งพลังพลังปล้นผ่านเชิงภู
 ผ่าน ลงลำน้ำสามลำล่อง
 แดกคลื่นแตกฟองคะนองซู่
 ซัดจอกแหนยับไม่รับรู้
 พรากหมู่จอกแหนแตกแพลอย
 ตอนหัวบัวบนถอนรากเหง้า
 กอแล้วกอเล่าเฝ้ายับย่อย
 ลากบอนลากบัวระริวทยอย
 เร็วเคลื่อนเลื่อนคล้อยรีบลอยไกล

หลามลันทันนองสองฝั่งฟาก
 ยังเขียวเกลียวกรากยังหลากไหล
 เลาะลัดซัดสายหมายท่วมไป
 จมซากวิหารไว้ในสายชล

(น้ำพุร้อน.2538:67-69)

(กลมกลืน)

ผนยังไปรอยปรายกระจายฝอย
 ฟ้าเหงาฝ้าหงอยฉ่ำปรอยผน
 อากาศเย็นชื้นเย็นชื้นทน
 เย็นละอองหมองหม่นทุกหนไป
 ตะวันนั้นคงหลงวิถี
 เลื่อนลีหลังเมฆวิเวกไหว
 ฉายแสงซึมเศร้าฉายเงาไกล
 ร่ำร่ำไรให้แสงพราง
 ให้เห็นลำนน้ำรำไหลรุด
 เชี่ยวกรากยากหยุดสุดล้ากว้าง
 ชุบซึมเต็มคลังเต็มฝั่งตรง
 เกลือสวะควะคว้างลอยกลางเกลียว
 ลิวเลาะเซาะวัดถนัดสาย
 ฝั่งเดิมจมหายสายน้ำเกรี้ยว
 จมซากวิหารนานจริงเจียว
 จมเพราะน้ำเขียวแตกเกลียวกลืน
 ยังเห็นปลายเสาเปลือยปลายซาก
 โผล่ขึ้นมาจากน้ำหลากคลื่น
 ต่างเสียดยอดค้ำเว้งว่างย็น
 ห่มฝนเปียกชื้นด้านคลื่นครวญ
 ไรไรผ้าห่มพระลอยระริก
 พลิวพลิกตามกระแสแปรพลิวถ้วน
 องค์พระปฏิมาคราแปรปรวน
 ลอยพระพักตร์เพียงส่วนชวนตื่นตัน
 ไม่มีรัศมีที่สุดพระศก
 จอกแหนแผ่ปรกอยู่ที่นั่น
 พระเนตรทอดนิ่งเหมือนทุกวัน
 เหมือนไม้ไหวหวั่นภยันตราย

พระนาสิกโถงคมปลายตมน้ำ
 ตมคลี่นคละคล้ำระล่ำระสาย
 พระโอษฐ์แยมสรवलแยมยวนระบาย
 น้ำคล้ายท่วมพระโอษฐ์ไม่โอตครวญ

(น้ำพุร้อน.2538.61-72)

จากบทพระปฐิมา การนำเสนอเป็นการใช้สัญลักษณ์ โดยกล่าวถึงภาพของวิหารแห่งหนึ่ง ซึ่งใน
 ชั้นต้นเมื่อมองวิหารและพระปฐิมา พบว่า สถานที่แห่งนี้มีความงดงาม มีความสง่า ต่อมาเมื่อพิจารณาอย่าง
 ละเอียด จึงพบว่าวิหารและองค์ประกอบต่างๆได้เชื่อมโทรมลง ยังคงมีแต่พระปฐิมาเท่านั้น ที่ยังคงความสง่า
 ท่ามกลางสิ่งเชื่อมโทรมทั้งหลาย พระปฐิมาจึงเป็นสัญลักษณ์ของแก่นธรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นตัวแทนของ
 ธรรมะ พระธรรมไม่ได้ถูกทำลายและไม่หวนต่อความแปรปรวน เมฆ ฝน ซากวิหาร ความเชื่อมโทรมทั้งหลาย
 จึงเป็นสัญลักษณ์ ของความเปลี่ยนแปลงท่ามกลางสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งปวง ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์มากระทบอย่าง
 ไร แก่นธรรมทางศาสนายังคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

จะเห็นได้ว่า แร่คำ ประโยคคำเลือกใช้กลวิธีนำเสนอที่หลากหลาย ตามลักษณะของเนื้อเรื่อง กลวิธี
 การนำเสนอในรูปแบบที่ต่างกันไปนี้ เป็นการเป็นการช่วยถ่ายทอดให้ บทประพันธ์มีความน่าสนใจ นอกจากนี้
 กลวิธีการนำเสนอยังแทรกความคิดของผู้เล่า เพื่อให้ผู้อ่านได้คิดวิเคราะห์จากเนื้อเรื่อง กวีดำเนินเรื่องโดยการ
 สร้างเรื่องราวมีการสร้างฉาก สร้างตัวละครให้ต้องพบกับปัญหา และคิดหาหนทางแก้ไขในปัญหาที่เกิดขึ้น
 การใช้กลวิธีที่หลากหลาย เป็นการแสดงให้เห็นว่า บทร้อยกรองไม่ได้มีขอบเขตจำกัดอยู่กับการถ่ายทอด
 อารมณ์ หรือความคิดแต่เพียงอย่างเดียว แร่คำได้สร้างบทร้อยกรอง ให้บทร้อยกรองมีชีวิต เป็นการสร้าง
 ภาพ สร้างเรื่องให้ชวนติดตาม สิ่งต่างๆที่แร่คำนำมาทั้งหมด ล้วนเป็นตัวแทนของชีวิตที่มีลักษณะแตกต่าง
 กันและต่างก็มีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ จึงเป็นการเพิ่มสีสันให้บทร้อยกรองมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุป ผลการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาบทร้อยกรองของแรคำ ประโยคคำ จำนวน 190 บท โดยวิเคราะห์รูปแบบ กลวิธีในการประพันธ์ แนวความคิดที่ปรากฏ และกลวิธีการนำเสนอ ผลการศึกษามีสรุปได้ดังนี้

รูปแบบคำประพันธ์ แรคำใช้รูปแบบคำประพันธ์ทั้งในลักษณะรูปแบบฉันทลักษณ์ ที่มีมาแต่โบราณ และรูปแบบประยุกต์ ในด้านรูปแบบที่มีมาแต่โบราณ แรคำ ใช้ทั้งรูปแบบ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย เพลงพื้นบ้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กลอนเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ปรากฏใช้มาก กลอนของแรคำที่ใช้ในบทประพันธ์มีทั้งกลอน 6 กลอน 7 กลอน 8 ลักษณะการแต่งส่วนใหญ่ดำเนินตามแบบแผนฉันทลักษณ์

กาพย์เป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ปรากฏมากรองจากกลอน กาพย์ที่ปรากฏในบทร้อยกรองของแรคำ มี 6 ชนิด ได้แก่ กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉับ ๑๖ กาพย์สุรางคนาง ๒๘ กาพย์สุรางคนาง ๓๒ กาพย์สุรางคนาง ๓๖ กาพย์ห่อโคลง ซึ่งมีลักษณะการแต่งตามข้อบังคับทุกประการ คำประพันธ์รูปแบบกาพย์นี้แรคำใช้กับการดำเนินเรื่องที่ต้องการความรวดเร็ว ชิงชัง และใช้ในบทที่ต้องพรรณนา

โคลงเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ไม่ค่อยพบในงานของแรคำ การแต่งโคลง จะมีเฉพาะโคลง 4 สุภาพ ชนิดเดียวเท่านั้น

ฉันท์ เป็นรูปแบบที่ปรากฏในงานร้อยกรองเพียง 2 ชนิด คือ วสันตดิถีฉันท์ และภุชงค์ประยาตฉันท์

ร่าย เป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่มีปรากฏในงานร้อยกรองขนาดยาว ร่ายที่ปรากฏ ได้แก่ ร่ายยาวและ ร่ายสุภาพ

เพลงพื้นบ้าน ได้นำรูปแบบของเพลงพินทุราน เพลงร้องเล่นของเด็ก มาดัดแปลงเป็นบทร้อยกรอง เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศและเนื้อหาที่นำเสนอ

ผู้วิจัยพบว่า แรคำ ประโยคคำได้นำเครื่องหมายวรรคตอนบางชนิด เช่น จุดไข่ปลา ยัติภังค์ จุลภาค อัญประกาศ มาช่วยในการแต่งบทร้อยกรอง เพื่อเน้นจังหวะ เพื่อยกข้อความมาอ้างอิง เพื่อช่วยสื่อความหมายและอารมณ์

กลวิธีการประพันธ์ แรคำมีกลวิธีในการประพันธ์ด้านการใช้คำ ได้แก่ การเล่นคำเล่นอักษร การลำดับความ การสรุปความ การซ้ำคำ การถ่วงเสียง การใช้โวหารเป็นการใช้โวหารภาพพจน์ เพื่อช่วยในการสร้างภาพ และสร้างอารมณ์ โวหารที่นำมาใช้ในบทร้อยกรอง ได้แก่ โวหารอุปมา โวหารอุปลักษณ์ โวหารปฏิพจน์ โวหารปฏิพจน์ โวหารปฏิพจน์ โวหารบุคคลวัต โวหารขัดแย้ง โวหารอติพจน์ โวหารกล่าวแก้ความและโวหารสัพพจน์ ทำให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมไปกับกวี การใช้โวหารช่วยสื่อให้มองเห็นภาพ ความรู้สึก ความคิดของผู้แต่ง

การใช้สัญลักษณ์ที่ปรากฏในบทร้อยกรอง เป็นการนำสัญลักษณ์มาใช้กล่าวแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม เพื่อให้เห็นภาพที่กวีต้องการกล่าวถึงสิ่งที่ซ่อนนัยไว้ ทำให้เห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น

ด้านแนวความคิด พบว่า แร่คำได้แสดงแนวคิดไว้ในด้าน สังคม การศึกษา ศาสนา ความเป็นมนุษย์ ธรรมชาติ ดังนี้

ด้านสังคม ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับ ปัญหาการครองชีพ ได้แก่ ปัญหาความยากจนของชาวบ้าน กวีนำเสนอให้เห็นว่า ในสังคมคนจนถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างนายทุนไม่ได้รับความยุติธรรมในการ ประกอบอาชีพ ปัญหาทางสังคมประการต่อมาคือ ปัญหาทางการเมือง ผู้รับผิดชอบที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การบริหารบ้านเมืองไม่สนใจแก้ปัญหาเท่าที่ควร ได้แต่ปิดปัญหาให้พ้นตัว แต่ไม่แก้ปัญหที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ผู้มีอำนาจทางการเมืองยังใช้ อิทธิพลบังคับซื้อที่ดิน ทำให้ชาวบ้านหมดทางทำมาหากิน ทำให้ กลายเป็นลูกจ้างในโรงงาน การสร้างโรงงานยังเป็นบ่อเกิดของปัญหามลพิษในทุกด้าน ปัญหาทางสังคม ประการสุดท้ายคือ ปัญหาการว่างงาน เมื่อคนเรียนจบแล้วไม่มีงานรองรับ

ด้านการศึกษา แสดงให้เห็นความสำคัญของอาชีพครู ที่มีความเสียสละให้กับศิษย์ การศึกษาหา ความรู้ไม่จำเป็นต้องเรียนแต่ในห้องเรียน กวีระบุว่าความรู้สามารถหาความรู้ได้จากโลกภายนอก สิ่งที่ได้ จากการเรียนรู้ด้วยตนเองนี้ คือประสบการณ์ นอกจากนี้กวีเห็นว่า ระบบการศึกษายังมีความล้าหลัง ไม่ทัน ต่อ เหตุการณ์ การเรียนการสอนเป็นการสอนให้ตามเหตุการณ์ที่ผ่านล่วงมา ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถแก้ ปัญหาที่เกิดขึ้นยามต้องเผชิญกับปัญหาที่ต่างจากบทเรียน นอกจากนี้คนในสังคมยังมีค่านิยมที่ผิด คือยก ย่องผู้เรียนระดับปริญญาโท ปริญญาเอก ผู้ที่เรียนหวังเพื่อให้มีใบปริญญาใช้ประดับตน ไม่ได้นำความรู้มาใช้ ให้เป็นประโยชน์เพื่อพัฒนาสังคม

ด้านธรรมชาติ มุ่งเน้นให้อนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งให้เห็นประโยชน์และโทษของการเสียความสมดุล สภาพแวดล้อมที่แย่งทุกวันนี้เป็นเพราะการกระทำของมนุษย์ ที่เข้ามาอาศัยและมักง่ายและขาดความรับผิดชอบ นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็น ถึงคุณค่าของธรรมชาติในด้านจิตใจ เป็นแหล่งพักพิงของจิตใจทำให้จิตใจสงบ ช่วยให้ผู้ผ่อนคลายจากความวิตกกังวล

ด้านความเป็นมนุษย์ กวีชี้ให้เห็นมนุษย์มีความแตกต่างในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตใจ ระดับ สังคม โดยกวีให้ความสำคัญกับเรื่องของจิตใจเป็นหลัก ซึ่งสาเหตุของศัตรูที่บั่นทอนจิตใจ คือ ความท้อแท้ ความโศกเศร้า กวีกล่าวถึงธรรมชาติด้านมิติของมนุษย์ที่แฝงไว้ว่าทุกคนล้วนมีความเห็นแก่ตัวซ่อนอยู่ แต่ มนุษย์เมื่ออยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน ทุกระดับอาชีพต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน ถ้ามนุษย์ทุกคนรับผิดชอบ หน้าที่ของตนให้ดีที่สุดแล้ว สังคมก็จะพัฒนาและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ด้านศาสนา กวีกล่าวให้รู้หลักปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมอย่างสันติสุข รู้จักควบคุมอารมณ์ รู้เท่าทัน ความเปลี่ยนแปลงในชีวิต ซึ่งให้เห็นวัฏจักรของการดำเนินชีวิต ที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุกคนต้องวนเวียน กับความทุกข์ สุข จนหมดเวลาในชีวิต นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นความหลงที่มนุษย์มีต่อสิ่งต่างๆ และได้ชี้แนะ มนุษย์มีต่อสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์ได้มีโอกาสชำระล้างจิตใจ

กลวิธีในการนำเสนอ มีวิธีการนำเสนอหลายลักษณะ ได้แก่ การนำเสนอโดยตรงไปตรงมา การให้ ผู้อ่านตีความจากสัญลักษณ์หรือความเปรียบ การนำเสนอด้วยวิธีการซ้ำคำหรือซ้ำความ การนำเสนอให้เห็น การเคลื่อนไหวทางกายหรือทางอารมณ์ของตัวละคร การใช้กลวิธีการนำเสนอเรื่องในรูปแบบต่างๆผู้แต่งได้ พิจารณาความเหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอเป็นสำคัญ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรอง ของ แร่คำ ประโดยคำ พบว่าในด้านรูปแบบของ บทร้อยกรอง ผู้แต่งยังคงเคร่งครัดในเรื่องรูปแบบ และรักษาขนบในการแต่ง การเลือกใช้รูปแบบของ บทร้อยกรอง ผู้แต่งจะคำนึงถึงความเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา ที่ต้องการเสนอ โดยใช้รูปแบบร้อยกรอง ทุกประเภท ได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย การใช้รูปแบบร้อยกรองที่หลากหลาย สะท้อนให้เห็น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบฉันทลักษณ์แสดงให้เห็นความสามารถของผู้แต่ง

ด้านโวหารที่แร่คำนำมาใช้ สามารถสร้างความรู้สึก สร้างภาพ ให้อารมณ์ และใช้คำบรรยายภาพได้ อย่างชัดเจน การใช้คำซ้ำจึงช่วยย้ำความหมายให้บทร้อยกรองมีความชัดเจนยิ่งขึ้น การบรรยายภาพจะให้ ภาพทางประสาทสัมผัส

ด้านความคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมนั้น แร่คำ เสนอทัศนะเกี่ยวกับสังคมและมนุษย์มากกว่าทัศนะ อื่น ๆ กวีได้ชี้ให้เห็นการดำเนินชีวิตในสังคมเมือง ที่ต้องแข่งขันเพื่อความอยู่รอด ผู้คนมีความเห็นแก่ตัว นึกถึงตัวเองเป็นสำคัญ ทางด้านสังคมชนบท กวีได้ฉายภาพของความแห้งแล้ง ความยากจน ปัญหาการ ไม่มีที่ทำกิน เมื่อกล่าวถึงด้านจิตใจของคนชนบทและคนในสังคมเมือง พบว่า คนชนบทมีจิตใจดีกว่าคนใน สังคมเมือง คนในสังคมชนบทให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้านความเป็นมนุษย์ แร่คำได้เสนอให้แต่ละ บุคคลมีสติควบคุมจิตใจให้รู้เท่าทันความคิดและสิ่งรอบตัว และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย การวางแผนความคิดของแร่คำทุกเรื่อง มักจะแฝงปรัชญาแนวคิดทางศาสนา ทำให้ผู้อ่านได้ซึมซับข้อคิดและเห็น แนวทางในการปฏิบัติตน

กลวิธีการนำเสนอ แร่คำจะใช้รูปแบบการนำเสนอหลากหลายวิธี โดยการนำเสนออย่างตรงไปตรงมา จะ เป็นลักษณะของการบรรยายภาพหรือใช้ในการเล่าเรื่องราวของบทร้อยกรองเพื่อให้เห็นภาพเรื่องราวต่างๆ และเสนอความคิดให้เห็นอย่างชัดเจน สำหรับการนำเสนอให้ตีความจากสัญลักษณ์หรือ ความเปรียบ เป็น การนำเสนอเรื่องให้ผู้แต่งต้องการแฝงแนวคิดบางด้าน เพื่อให้ผู้อ่านตีความจากสารนั้น กลวิธีการนำเสนอใน ลักษณะต่างๆที่กวีนำมาใช้ในการแต่งบทร้อยกรองพบว่ากวีใช้การนำเสนอโดยใช้ความเปรียบมากที่สุด กลวิธี การนำเสนอในลักษณะต่างๆ เป็นวิธีการที่ช่วยเพิ่มสีสันให้บทร้อยกรองมีความน่าสนใจ ชวนให้ติดตาม

จะเห็นได้ว่า แร่คำ ประโดยคำ เป็นกวีที่ยึด “ชนบ” เป็นหลักในการสร้างงาน ทั้งนี้อาจเป็น เพราะ แร่คำ ได้รับการศึกษามาในด้านดังกล่าว ประกอบกับแร่คำ มีอาชีพเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย แนวความคิด และวิธีการนำเสนอความคิด จึงมีลักษณะของความเป็นครู คือมีการแทรกความคิดในเชิงสั่งสอนทั้งโดยตรง และโดยอ้อมปนอยู่ด้วย แต่โดยเหตุที่แร่คำมีความช่างสังเกต ละเอียดลออ ให้ความสนใจแม้เพียงสิ่งเล็กน้อย ที่ปรากฏในชีวิตและสังคมมนุษย์ งานของแร่คำจึงถึงพร้อมทั้งสาระและความไพเราะ ทำให้ผลงานน่าอ่านน่า ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- ก.เขาสวนหลวง.(2537).*ย่านย่อยช็อควรู๊*.กรุงเทพฯ:แสงสุทธิการพิมพ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ.กรมวิชาการสถาบันภาษาไทย.(2542). *พินิจวรรณกรรมงานวิจัยทางภาษาไทย*.
กรุงเทพฯ:คุรุสภา.
- กระแสร้ มาลาธารณ์.(2522).*วรรณคดีวิเคราะห์ : หลักบางประการ*. กรุงเทพฯ : ร.ร.สตรีเนติศึกษา.
- กฤษณมูรติ.(2537).*ว่าด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*.กรุงเทพฯ:มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- กาญจนา วิชญาปกรณ์. (2542).*แนวทางการวิจัยวรรณคดี*. พิษณุโลก:คณะมนุษยศาสตร์ .
มหาวิทยาลัยนเรศวร.อัสสาเนา.
- กำชัย ทองหล่อ.(2537).*หลักภาษาไทย*.กรุงเทพฯ:รวมสาส์น.
- กฤษมา รัชมณี. (2541,กันยายน). "เล่มที่แห่งเวลา ในกวีนิพนธ์ซีไรท์ 41," *ขวัญเรือน*. 30(643):260-262.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส.(2533).*ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย*.กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- คมทวน คันธนู.(2530).*วิเคราะห์วรรณกรรม วิเคราะห์วรรณกร*.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- เจตนา นาควิธระ.(2521).*ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งการวิจารณ์*.กรุงเทพฯ:ดวงกมล.
- เจตนา นาควิธระ. (2541,พฤษภาคม). "กวีนิพนธ์เป็นพลังทางปัญญา," *วัฒนธรรมไทย*.35(8):10-13.
- เจตนา นาควิธระและคนอื่นๆ.(2544).*กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย บทวิเคราะห์และสรณิพนธ์*.กรุงเทพฯ:สยาม.
- เจือ สดะเวทิน .(2510).*ศิลปะการประพันธ์*.กรุงเทพฯ:อักษรเจริญทัศน์.
- ชัยภร แสงกระจ่าง.(2542).*วัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของกวีนิพนธ์ไทย.ในกวีนิพนธ์ในฐานะพลังปัญญา
ร่วมสมัย*.นครปฐม:มหาวิทยาลัยศิลปากร.อัสสาเนา.
- ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต.(2544). "ความงามของภาษาไทยในกวีนิพนธ์ประเภทนิราศของสุนทรภู่,"
ภาษาและหนังสือ.32:83-103.
- ชวน เพชรแก้ว.(2524).*การศึกษาวรรณคดีไทย*.กรุงเทพฯ:โอเดียนส์ไตร์.
- ดวงดาว(นามแฝง).(2541,1กันยายน). "แรคำ ประโยคคำ ในเวลาของกวีซีไรท์คนล่าสุด,"*พรสวรรค์ปดาร์*.16
(374):133-140.
- ดวงมน จิตรจำนงค์.(2527).*สุนทรียภาพในภาษาไทย*.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- เถกิง พันธุ์เถกิงอมร.(2541).*นวนิยายและเรื่องสั้น : การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์*.สงขลา:คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.สถาบันราชภัฏสงขลา.
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป.(2531).*การศึกษาเปรียบเทียบประเภทกระบวนจินตภาพในบทร้อยกรองภาษาไทยกับ
ภาษาอังกฤษ*.กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์.มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- ชิตินัดดา จินาจันทร์. (2541,ตุลาคม). "จากในเวลา สู่กวีนิพนธ์ไทย ที่ชนะจากนักเขียนรางวัลซีไรต์
มาลา คำจันทร์," *ขวัญเรือน*.(645):166-173).
- นันทพร ไวศยะสุวรรณ. (2541,27กันยายน). " 'กาแล' แห่งล้านนาถึงเวลาฟื้นคืนสู่บรรณพิภพแล้ว,"
จุดประกายวรรณกรรม. กรุงเทพฯธุรกิจ. 11(3658):2.
- บุญสะบัด(นามแฝง).(2529,26ตุลาคม-1พฤศจิกายน). "วิจารณ์ร่างอย่างแล้งไร้ ของแรคำ ประโยคคำ
คนที่ไม่ใช่กวีซีไรท์ปีนี้," *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*.(19):41-42.

- วัลยา วิวัฒน์ศร.(2538).วรรณวินิจ.กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วานิช จรุงกิจอนันต์.(2541,22กันยายน). "วากันด้วยบทกวี," *มติชนสุดสัปดาห์*.18(944):70.
- วาสนา บุญสม. (2539).*กลอนสัมผัสใจได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ประกายแสง.
- วินัย ภู่งวงษ์.(ม.ป.ป.).*วรรณคดีกับความงามของวรรณศิลป์ในมนุษย์กับความงาม*.เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชา มน 101มนุษย์กับความงาม.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , มหาวิทยาลัยนเรศวร , มหาวิทยาลัยบูรพา.อัสสัมชัญ.
- วิภา กงกชนันท์.(2533).*วรรณคดีศึกษา*.กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช.
- ศิวากานท์ ปทุมสูติ.(2533).*กลวิธีสอนเด็กให้เรียนเขียนกวี*.กรุงเทพฯ:แสงศิลป์การพิมพ์.
- ศรีวรรณ.(นามแฝง).(2535,23-29สิงหาคม). "ดิน น้ำ ลม ไฟ:กระแสะธาตุแห่งสุนทรีย์ภาพในบทกวีของแรคำ ประโดยคำ ," *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*. (12):44-45.
- ศรีอินทราวุธ.(นามแฝง).(ม.ป.ป).*ศิลปะการแห่งกาพย์กลอน*.กรุงเทพฯ:เจริญวิทย์.
- สกุล บุญยทัต.(2541,กรกฎาคม).*จุดประกายวรรณกรรม*.11(3581):2-3.
- สายทิพย์ นุกุลกิจ.(2534).*วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*.กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.
- สายพิน ปฐมบรรณ.(2541,30กรกฎาคม-5สิงหาคม). "ความล้ำสมัยในเวลา ของแรคำ ประโดยคำ ," *เนชั่นสุดสัปดาห์*.(321):56.
- สายวรุณ น้อยนิมิตร.(2541).*นาทศน์แห่งวรรณกรรมไทย*.กรุงเทพฯ:อินเตอร์เนชั่นแนลจำกัด.
- สิทธา พิณภูวดล และ ประทีป วาทิกทินกร.(2516).*ร้อยกรอง*.กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุขกมล รัตนสุภา.(2536).*วิเคราะห์ร้อยกรองของศิวากานท์ ปทุมสูติ*.ปริญญาโท กศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .ถ่ายเอกสาร.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา.(2541).*หวังสร้างศิลปินภูมิิต เพรศแพรว การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่*.กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา.(2544).*พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่*.กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพรรณ ทองคล้าย.(2525,ตุลาคม). "แนวคิดใหม่เกี่ยวกับการกำหนดลักษณะบังคับของร้อยกรองไทย ," *โลกหนังสือ*.6(1):5
- สุภาพร มากแจ้ง.(2535).*กวีนิพนธ์ไทย1*.กรุงเทพฯ :โอเดียนสโตร์.
- สุรีย์ โรจนสกุลพานิช.(2521).*วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองขณะการประกวด ของธนาคารกรุงเทพ*. กรุงเทพฯ:บำรุงนุกุลกิจ.
- สุวณีย์ มกราพันธ์.(2525).*แนวคิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม*.กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แพรวพิทยา.
- สุวัฒน์ จันทรวงศ์.(2540).*ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา*.กรุงเทพฯ:สุขภาพใจ.
- โสมศิริ ศิลปานนท์.(2535,เมษายน). "บทร้อยกรอง "หน่าย" ของแรคำ ประโดยคำ ," *ภาษาและวรรณคดีไทย*.8(1):89-95.
- อำพัน อำไพ.(2535,กรกฎาคม). "ดิน น้ำ ลม ไฟ ," *เนชั่นสุดสัปดาห์*.1(8):52.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวเบญจวรรณ สุขวัฒน์
เกิดวันที่	5 กรกฎาคม 2519
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	144 / 90 หมู่ 12 ตำบลเจดีย์หัก อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี 70000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2536	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดราชบุรี
พ.ศ.2540	มนุษยศาสตร์บัณฑิต (ภาษาไทย) สถาบันราชภัฏนครปฐม
พ.ศ.2545	การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ